

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ METİNDİL BİLİMSEL
BİR ANALİZİ (MEB VE ÖZGÜN YAYINLARI ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İREM BETÜL KARAMAN

DANIŞMAN
PROF. DR. MUSTAFA ALTUN

EKİM 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ METİNDİL BİLİMSEL
BİR ANALİZİ (MEB VE ÖZGÜN YAYINLARI ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İREM BETÜL KARAMAN

DANIŞMAN
PROF. DR. MUSTAFA ALTUN

EKİM 2024

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

İrem Betül KARAMAN

ÖNSÖZ

İletişim, tarih boyunca tüm canlı varlıklar için temel ihtiyaç olmuştur. Her canlının türüne has bir iletişim şekli vardır. İnsanlar arası iletişimin sağlayıcısı ise dildir. Dil, tarih boyunca insanların duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarmak amacıyla kullandıkları, kendine ait yasaları bulunan çok yönlü bir anlaşma aracıdır. Zaman içinde gelişip yalnızca bir iletişim aracı olmaktan çıkmıştır. İnsan dilin çalışma mekanizmasını merak etmiş ve dili her yönüyle incelemeye başlamıştır. Devamında, dile dair çeşitli tanımlar yapılmış ve kurallar ortaya konulmuştur. Böylece devreye dilbilim çalışmaları girmiştir. Zaman içerisinde dilbilimi çalışmaları da genişlemiş ve dilbilimin çeşitli alt dalları ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de metni tüm yönleriyle ele alan ve metnin bağdaşıklık ve tutarlılığını inceleyen metindilbilimdir.

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olup olmadığını incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınlarının 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler incelenmiştir.

Tez çalışmam boyunca benden desteğini, engin bilgi ve birikimini esirgemeyen, hatalarımı sabırla düzelten, girdiğim akademi yolunda rehberliğiyle yolumu aydınlatan, zorlu tez süreci yolumu nezaketi, ilgisi ve bilgisiyle çiçek bahçesine çeviren saygıdeğer hocam, danışmanım, tez babam Prof. Dr. Mustafa ALTUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan, şefkatiyle, ilgisiyle beni yalnız bırakmayan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Ümmühan TOPÇU ve Dr. Öğr. Üyesi Nihal YAVUZ'a, bu süreçte sorularımı yanıtsız bırakmayan kıymetli hocam Prof. Dr. Tülay SARAR KUZU'ya teşekkür ederim.

ÖZET

ORTAOKUL 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ METİNDİLBİLİMSEL BİR ANALİZİ (MEB VE ÖZGÜN YAYINLARI ÖRNEĞİ)

İrem Betül KARAMAN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Mustafa ALTUN

Sakarya Üniversitesi, 2024.

Çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, metindilbilim ilkelerine göre metinsellik ölçütlerini karşılayıp karşılamadığını tespit etmektir. Çalışmanın temelini, Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır. Her iki ders kitabında yer alan metinler bulundukları tema içinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının her birinde 8 tema ve her temada 4 okuma metni bulunmaktadır. Bu metinlerin 3'ü ana metin 1'i ise serbest okuma metnidir. Toplamda 16 tema altında 64 metin incelenmiştir. Bu metinler küçük ölçekli yapının dilbilgisel ve sözcüksel bağdaşıklık ögelerince ele alınmıştır. Her metnin gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı ögeleri ve yineleme ögelerine göre metinsellik ölçütlerine uygunluğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, incelenen her iki kitaptaki metinlerde, gönderim ögelerinden art gönderim ögesinin sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Ön gönderim ögesinin ise daha az yer aldığı görülmüştür. İki kitapta da yer alan metinlerde eksilti ögelerine sıklıkla rastlanmıştır. Değiştirim ögeleri ise daha çok eyleme dayalı değiştirim ögesi olarak görülmüştür. Bağıntı ögelerinin tamamına uygun örnekler metinlerde yer almıştır. Metinlerde yineleme türlerinden aynı sözcüklerle yapılan yinelemelerle sıklıkla karşılaşılırken en az rastlanılan yinelemenin üstterim-altanlam ilişkisiyle yapılan yinelemeler olduğu saptanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, metinsellik ölçütlerine uygun olarak yazıldığı, metin dilbilimsel açıdan çözümleme yapılmasına mâni olacak metinlerin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metindilbilim, Metinsellik Ölçütleri, Bağdaşıklık, Tutarlılık.

ABSTRACT
A TEXTLINGUISTIC ANALYSIS OF SECONDARY SCHOOL 7TH GRADE
TURKISH COURSEBOOKS (THE SAMPLE OF MEB AND ÖZGÜN
PUBLICATIONS)

İrem Betül KARAMAN, Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ALTUN

Sakarya University, 2024.

The aim of the study is to determine whether the texts in the 7th grade Turkish textbooks of the schools affiliated to the Ministry of National Education meet the criteria of textuality according to the principles of textlinguistics. The study is based on the reading texts in the 7th grade Turkish textbooks of the Ministry of National Education and Özgün Publications. The texts in both textbooks were evaluated within the theme they were in.

This study was conducted using descriptive analysis method, one of the qualitative research methods. Millî Eğitim Bakanlığı and Özgün Publications 7th grade Turkish textbooks each have 8 themes and 4 reading texts in each theme. Three of these texts are main texts and one is a free reading text. In total, 64 texts were analyzed under 16 themes. These texts were analyzed in terms of grammatical and lexical cohesion elements of small-scale structure. The conformity of each text to the textuality criteria was determined according to the elements of reference, omission, modification, correlation and repetition.

As a result of the study, it was determined that in the texts in both books analyzed, the element of after reference was used frequently. On the other hand, it was observed that the pre-referential element was used less frequently. In the texts in both books, subtraction elements were frequently encountered. Modification elements were mostly seen as action-based modification elements. Examples suitable for all relation elements were found in the texts. While repetition with the same words was frequently encountered in the texts, it was found that the least common repetition was the repetition with the superlative-subordinate relation. It was determined that the texts in the 7th grade Turkish textbook of the Ministry of National Education Publications and Özgün Publications were written in accordance with the textuality criteria and that there were no texts that would prevent text linguistic analysis.

Keywords: Textlinguistics, Textuality Criteria, Cohesion, Coherence.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

BİLDİRİM.....	i
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi ve Alt Problemler.....	2
1.3.Araştırmanın Amacı	2
1.4.Araştırmanın Önemi	3
1.5.Kapsam ve Sınırlılıklar.....	3
1.6.Sayıtlılar	3
1.7.Tanımlar	4
BÖLÜM II.....	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
Dil	5
Dilin İşlevi	7
Dilbilim.....	9
Dilbilimin Alt Dalları	12
Dil Bilgisi	15
Dilbilim ve Dil Bilgisi Arasındaki Farklar	16
Dil Öğretimi.....	16
Dil Edinimi	19
Ana Dili Öğretimi.....	21

Ana Dili Öğretiminde Okuma Eğitimi	23
Okumanın Amaçları	25
Okuma Stratejileri	27
Türkçe Öğretim Programı.....	29
Metin.....	31
Cümle	33
Metin Cümle İlişkisi	35
Metinde Anlam	35
Anlambilim.....	36
Metindilbilim.....	38
Metindilbilimin Amacı	40
Metindilbilim Aşamaları	40
Metinsellik Ölçütleri.....	41
1.Bağdaşıklık (Cohesion).....	41
2. Tutarlılık/Bağlaşıklık (Coherence).....	42
3. Amaçlılık	42
4. Kabul Edilebilirlik.....	43
5. Bilgisellik	44
6. Durumsallık	44
7. Metinlerarasılık.....	45
Metnin Yapısı	46
1. Küçük Ölçekli Yapı.....	47
1.1. Dilbilgisel Bağdaşıklık.....	48
1.1.1. Gönderim	48
1.1.1.1. Art Gönderim.....	48
1.1.1.2. Ön Gönderim.....	49
1.1.2. Değiştirim	49

1.1.3. Eksilti.....	49
1.1.4. Bağıntı Ögeleri.....	50
1.1.5. Koşutluk	51
1.1.6. Zaman ve Görünüş.....	51
1.1.7. İşlevsel Tümce Görüngesi.....	52
1.1.8. Titremleme	52
1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	53
1.2.1. Yineleme.....	53
1.2.2. Eşdizimsel Örüntüleme.....	55
2. Büyük Ölçekli Yapı.....	56
2.1. İşlev	57
2.2. Başlık.....	58
2.3. Konu	59
2.4. Anahtar Sözcükler.....	60
2.5. Ana Düşünce Tümcesi	60
2.6. İçerik Şeması	61
2.7. Konu Değişimi Belirleyicileri	61
2.8. Biçem.....	62
2.9. Özet.....	62
2.10. Sonuç Tümcesi	63
3. Üst Yapı	64
İlgili Araştırmalar	65
BÖLÜM III	68
YÖNTEM	68
3.1. Araştırmanın Modeli	68
3.2. Evren ve Örneklem.....	68
3.3. Veri Toplama Araçları.....	69

BÖLÜM IV.....	72
BULGULAR VE YORUM	72
4.1. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ders Kitabı	72
4.1.1.Duygular Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	72
4.1.2.Millî Mücadele ve Atatürk Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	85
4.1.3.Okuma Kültürü Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	99
4.1.4.Erdemler Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	113
4.1.5.Kişisel Gelişim Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	130
4.1.6.Milli Kültürümüz Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	148
4.1.7.Sağlık ve Spor Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	166
4.1.8.Sanat Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	178
4.2. Özgün Yayınları Ders Kitabı	196
4.2.1.Erdemler Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	196
4.2.2.Millî Mücadele ve Atatürk Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	217
4.2.3.Duygular Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	227
4.2.4.Millî Kültürümüz Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	242
4.2.5.Doğa ve Evren Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	253

4.2.6.Sanat Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	262
4.2.7.Kişisel Gelişim Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	273
4.2.8.Bilim ve Teknoloji Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi.....	285
BÖLÜM V	296
SONUÇ VE TARTIŞMA	296
Öneriler.....	309
KAYNAKLAR.....	311

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Okuduğunu Anlama Stratejileri	29
Tablo 2. Türkçe Öğretim Programı 7. Sınıf Türkçe Dersi Okuma Kazanımları	30
Tablo 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler.....	71
Tablo 4. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin İnceleneceği Ölçütler	71
Tablo 5. Küçük Ölçekli Yapı.....	297
Tablo 6. Metin İnceleme Ölçütü.....	299
Tablo 7. Kitaplarda Yer Alan Tema ve Metinler.....	302
Tablo 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özellikleri (MEB Yayınları).....	307
Tablo 9. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özellikleri (Özgün Yayınları).....	308

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Roman Jacobson'un İletişim Şeması.....	8
Şekil 2. Dilin Öğrenim Aşamaları	18
Şekil 3. Metindibilimin Aşamaları	40
Şekil 4. Metin Tabanının Biçimsel Yapısı	46
Şekil 5. Özetleme Süreci ve Alt Görevleri	62

KISALTMALAR

A	: Ankara
AD	: Anadolu Davulu
AGD	: Atatürk'ü Gördüm Düşümde
AGYÇ	: Adını Göklere Yazdıran Çocuk
AH	: “A” Harfi
AİK	: Ana İşsiz Kalınca
AİY	: Ampulün İlk Yanışı
AKD	: Anadolu’da Kilim Demek
AVA	: Atatürk ve Anıları
AVS	: Ağaç ve sen
AVŞ	: Âşık Veysel Şatıroğlu
BABKBO	: Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman
BBBŞB	: Baba Bana Bir Şiir Bul
BDD	: Bir Dünya Düşünürüm
BGMBÇM	: Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?
Bİ	: Bazı İnsanlar
BiÖ	: Bilim İnsanı Öyküleri
BMKS	: Büyük Mimar Koca Sinan
BMKV	: Bir Mustafa Kemal Vardı
BRO	: Bilmemekten Rahatsız Olmayın
ÇD	: Çiçek Dürbünü
ÇGDBZ	: Çok Geç Diye Bir Zaman

FOKV	: Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim
G	: Gize
GD	: Gün Doğacak
GTSE	: Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru
GY	: Güler Yüz
HOÇG	: Hayat O Gün Çok Güzeldi
IH	: ıslıkla Haberleşenler
İMK	: İstiklâl Marşı'nın Kabulü
İS	: İbni Sina
İTÖ	: İki Tekerlekli Özgürlük
K	: Korku
KBL	: Kızgın Bir lira
KÇ	: Küçük Çocuk
KÇİ	: Kır Çiçekleri
KİH	: Karagöz ile Hacivat
KİÖ	: Kaplumbağayla İki Ördek
KKD	: Kitaplarla Kurulan Dostluk
KN	: Karagöz Nedir?
KS	: Koca Seyit
KVDS	: Karanfiller ve Domates Suyu
KVİBA	: Karamsar ve İyimser Bakış Açısı
KY	: Küçük Yunus
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MİS	: Meşe ile Saz

MKAZ	: Muhteşem Kut'ül Amâre Zaferi
MKVEA	: Mürefteli Kadınlar ve Emin Astsubay
MNS	: Müziği Neden Severiz
NHH	: Nasreddin Hoca Hikâyeleri
NK	: Ninenin Kitabı
ODİ	: Okumak Düşünmek İçindir
Oİ	: Okumanın İşlevi
S	: Sazıma
SA	: Sol Ayağım
SL	: Son Leylek
SMÖ	: Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü
TB	: Tahta Bisiklet
TDK	: Türk Dil Kurumu
THABÖ	: Türk Havacılığına Adanmış Bir Ömür
vb.	: Ve benzeri
Y	: Yusufçuk
YK	: Yıkmak Kolay
YT	: Yurt Türküsü

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, ortaokul 7. sınıf Türkçe derslerinde okutulmakta olan MEB Yayınları ve Özgün Yayıncılık olmak üzere iki farklı Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, metindilbilgisel açıdan incelenmesini esas alan araştırmanın problem durumu saptanmış, amacı ve önemi belirtilmiş, sayıtları ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde, araştırmanın konusu olan ve bünyesinde sıklıkla yer alan terimlerin tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Okuma, iki boyutuyla farklı tanımlara sahip bir alandır. İlk grupta yer alan okuma tanımları, okuma sırasında gerçekleştirilen işleme odaklanırken; ikinci grupta yer alan okuma tanımları, okuma eyleminin tekniğine değil, oluşturduğu etkiye bakarak değerlendirme yapmaktadır (Bahar, 2020: 2). İki gruba hitap eden bir tanım ortaya koyacak olursak, okuma, bir yazıyı oluşturan harf ve sembollerin sessiz ya da sesli bir biçimde sesletilmesi, bu harf ve sembollerin çözümlenmesi ve sınıflandırılması sonucunda zihin tarafından anlamlı bir bütün haline getirilmesidir, diyebiliriz. Johnson (2017: 3)'a göre okuma, *anlam yakalamak için metni kullanma etkinliğidir*. Okumanın meydana gelebilmesi için okunacak bir metnin varlığı şarttır. Metinse, duygu, düşünceleri ve durumların aktarılmasını sağlayan görsel, yazılı ve sözlü yapıdır. Metin, anlamlı bir bütün oluşturuluncaya kadar metindilbilim öğeleri tarafından denetlenmektedir. Çünkü metinde esas olan durum, verilmek istenen mesajın ve aktarılacak istenen duygu, düşünce ve durumun anlamlı ve tutarlı bir biçimde metinde işlenmesidir.

İlköğretimde kullanılan Türkçe ders kitapları bünyesinde, öğrencilerin okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacak çok sayıda etkinlik ve metin bulundurmaktadır. Ortaokulda okutulacak bu metinler, sınıf seviyesine ve her sınıf seviyesi için gerekli görülen temalara uygun olarak seçilmektedir. Seçilen metinler, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmalı ve ilgi, ihtiyaç ve isteklerine hitap etmelidir. Bu

metinler, çocuğun duygu gelişiminin yanında dile ait bir farkındalık yaratıp, çocuğun akademik gelişimini de desteklemelidir.

Ortaokulda okutulacak olan metinler, öğrenci tarafından doğru bir şekilde anlamlandırılması için metindilbilim tarafından denetlenmelidir. Metindilbilim, bir metnin metin olabilmesi için gerekli koşulları yerine getirip getirmediğini araştırmakta, metnin yapısını incelemekte ve metnin türüne karar vermektedir. Metindilbilim, anlambilimle iç içe olan bir dilbilim alanıdır. Her metnin bir iletisi ve anlamı vardır. Bir metin, anlama ulaşamadığında ise o metnin metinselliğinden söz edilemez. Ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerini yerine getirmesi gerekmekte ve bu metinler, öğrencinin zihninde anlamsal ve mantıksal boşluk ya da hatalara yer vermeden metnin anlamlandırılmasını sağlamalıdır.

1.2. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Problem Cümlesi:

- 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, metindilbilim ilkelerine göre metinsellik ölçütlerini karşılıyor mu?

Alt Problemler:

- Ortaokul 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler arasında metindilbilimsel açıdan bir farklılık var mı?
- 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin dağılımları, bulunduğu temaya uygun mu?
- 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, metindilbilim ilkelerine göre Türkçe Öğretim Programındaki kazanımları karşılıyor mu?

1.3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, metindilbilim ilkelerine göre metinsellik ölçütlerini karşılayıp karşılamadığını tespit etmektir. Türkçe ders kitabındaki

metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğu incelenirken aynı zamanda alanla ilişkili terimler açıklanmaya çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Alanyazın taraması yapıldığında, farklı amaçlara hizmet eden (roman, hikâye kitabı, ders kitabı vb.) kitapların metindilbilim ölçütlerine göre incelendiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılacak metinlerin sadeleştirilmesinin, bir hikâye kitabının ya da ders kitaplarında yer alan etkinliklerin metindilbilimsel ölçütlere göre incelenmesi üzerinde durmuştur. Ders kitaplarının metindilbilim ölçütlerine göre incelemesiyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırmaların, ders kitaplarında yer alan okuma veya yazma etkinliklerinin metindilbilimsel açıdan ele alınması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada ise, ders kitabında yer alan “metinler”, bahsedilen ölçütlere göre incelenecektir. Bu çalışma, Türkçe ders kitabındaki metinlerin, metindilbilimsel açıdan incelenmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların 7. Sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarını ele almaktadır. Araştırmada MEB Yayınları ve Özgün Yayıncılık olmak üzere iki farklı Türkçe ders kitabı incelenecektir.

1.6. Sayıtlar

Araştırma boyunca incelenecek olan ders kitaplarının, Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarını karşılayacak yeterlikte oluşturulduğu varsayılmaktadır.

1.7. Tanımlar

Okuma Eğitimi: İlk okuma eğitiminden başlayıp yaşam boyu devam eden, bireyin okuma becerilerini geliştirip okuma alışkanlığı kazanmasını sağlayan ve okumaya dair belirli becerileri kazandırmayı hedefleyen bir öğrenme ve geliştirme sürecidir.

Metin: Metin, birbiriyle ilişkili cümle ve paragrafların bir araya gelerek oluşturduğu, belirli bir amaç doğrultusunda meydana gelen yazılı ya da sözlü dilbilgisel parçadır

Metindilbilim: Bir metnin, dilbilgisel ve anlamsal açıdan tutarlı ve bağdaşık bir bütünlük oluşturmasını sağlayarak metni tüm yönleriyle ele alan bilim dalıdır.

Bağdaşıklık: Bir metni oluşturan tümceler, dilbilgisel ve sözcüksel uyumunu sağlayan, metnin yüzey yapısındaki öğelerle dilsel bir bütünlük oluşturan metindilbilimsel parçadır.

Tutarlılık: Metnin derin yapısındaki kavramların anlamsal/mantıksal bütünlüğünü sağlayan metindilbilimsel parçadır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Dil

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, duygu ve düşüncelerin uygun bir bağlam üzerinde karşı tarafa aktarılmasını amaçlayan bir bildirişim aracıdır. Sesler, harfler, sözcükler ve cümleler kullanılarak iletişim sağlanmaktadır. İletişimin kaynağı ise anlatmak ve anlaşılma isteğidir. Dil, düşünceleri ifade etmek, bilgi aktarımında bulunmak ve duyguları karşı tarafa iletmek gibi birçok görevi üstlenmektedir. Dilin bireyselliğin yanında toplumsal bir amaca hizmet etme görevi de vardır. Dil, bir milletin ayakta kalması için gerekli olan önemli unsurdur. Dili yok olan bir millet yok olmaya mahkumdur. Dil aynı zamanda bir kültür taşıyıcısıdır. Milletlerin kültürel özellik ve ananeleri dil sayesinde sonraki nesle aktarılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dilin bireye katkısının yanında toplumsal görevinden de söz edilmelidir.

Martinet (1998), Topluluklara göre farklılık gösteren dilin anlam birimlere ayrılarak bir bildirişim aracı haline geldiğini söylemektedir. Dil toplumsal bir olgudur. Bu sebeple her milletin kendine özgü bir iletişim aracı yani farklı bir dili vardır. Dil, toplulukların gereksinimleri neticesinde şekillenmektedir. Çelik (2016: 88) dili, “her milletin doğal bir anlaşma aracı ve kendine özgü sosyal yapısının harcı” olarak tanımlamıştır.

Dil, bir milletin varlığının kanıtı, milleti yücelten bir kavramdır. Demir ve Yapıcı (2007: 178)’ya göre, bir İngiliz, dili olan İngilizce var olduğu için vardır ya da Sümerce günümüzde yazılıp konuşulmadığı için Sümer’in varlığından söz edilemez. Yani, her ulus dili sayesinde vardır.

Fischer (2013: 25-26)’a göre en dar tanımıyla dil, “anamlı bir sözdizim içerisinde, keyfi semboller (gramatik sözler ya da onların yazılı ve görsel ifadeleri) kullanılarak karmaşık düşüncelerin aktarılabilceği bir ortam” olarak tanımlanmaktadır.

Tarih boyunca iletişimin temelini oluşturan dil, farklı araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. Yapılan tanımlarda dilin bildirişim özelliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Güzel (2005: 1) dili, “bireylerin erken yaşlardan itibaren özel bir çaba harcamadan edindiği, yazılı

veya sözlü biçimiyle hemen hemen her insanın herhangi bir biçimde sürekli kullandığı doğal bir iletişim aracı” olarak tanımlamıştır.

Aksan (1979: 55)’a göre dil, “düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge”dir.

Saussure (2021) dili, belirsiz seslerin bir araya gelmesinden ziyade, sözcük olarak tanımlanan bütünüyle sınırları çizilmemiş ses dizilerinden oluştuğunu ifade etmektedir.

Kerimoğlu (2019) dilin en basit tanımıyla iletişim aracı olarak görüldüğünü ancak dilin yalnızca bir iletişim aracı olmayıp insanlığın ilerlemesi ve bugünkü bilgi birikiminin dil sayesinde olduğunu belirtmiş ve dilin olmadığı bir ortamda bilginin üretilmeyeceği ve paylaşılamayacağını da vurgulamıştır.

Corballis (2003: 12) dili, insanları, nesneleri, mekân ve olayları, hatta duygu ve düşünceleri betimlemek amacıyla özel olarak kurgulanmış bir araç olarak tanımlamaktadır.

Crystal (2016), dilin ana görevinin, iletinin kaynaktan alıcıya ulaşmasını sağlamak olduğunu vurgulamıştır. Kaynaktan alıcıya ulaşan ileti, iletişimin başlangıcını oluşturmaktadır. Böylece kaynak, düşünme ve tasarlama gibi süreçleri aşp bir ileti oluşturmuştur. Aktarılan ileti, alıcının bilgi birikimi, deneyimleri ve yaşı gibi faktörlerle birleşip alıcının iletiyi anlamlandırmasıyla devam etmekte verdiği dönütlerle iletişimin devamlılığı sağlanmaktadır.

Ergin (2001: 1) dili, “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar ve sözleşmeler sistemi” olarak tanımlamış ve dört ana başlıkta toplamıştır:

- a. Tabii bir vasıta
- b. Canlı bir varlık
- c. Gizli Antlaşmalar Sistemi
- d. İctimai ve Milli Müessese

Korkmaz (1992: 43) ise dili, “İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” olarak tanımlamaktadır.

Dil ile ilgili çok sayıda tanım yapılmıştır. Yapılan tanımlar dilin kimi zaman iletişim noktasında birleşse de çoğu tanım da dilin iletişim özelliğinin dışında farklı işlevlerinin olduğunu vurgulamaktadır. Dil bilimi araştırmacıları dilin doğasını, yapısını ve işleyişini ele alan çalışmalar yapmışlardır. Ancak dil, üzerinde çokça konuşulan, yazılan bir kavram olmasına rağmen aslında dilin tüm özellikleri deşifre edilmiş değildir.

Kıran-Kıran (2015: 29)'ın ifadesiyle, dil kadar insana yakın, dil kadar insandan ayrılmaz bir nesne yoktur. İnsanın yalnız olduğu zamanlarda kendiyile konuşması bile dil vasıtasıyla gerçekleşir. Ancak dilin ne olduğu hala tartışma konusudur.

Dil günümüzde bile gizemini sürdürmekte ve araştırmacılar tarafından hala bir yönden merak konusu olmaktadır. Bu gizemli kavram, dil, için; Yalçın ve Şengül (2007: 753), “insanın evreni algıladığı büyülü bir dünya”, Aksan (1999: 13) ise, “doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyülü bir düzen” ifadeleriyle dilin büyüünden bahsetmişlerdir.

Dilin İşlevi

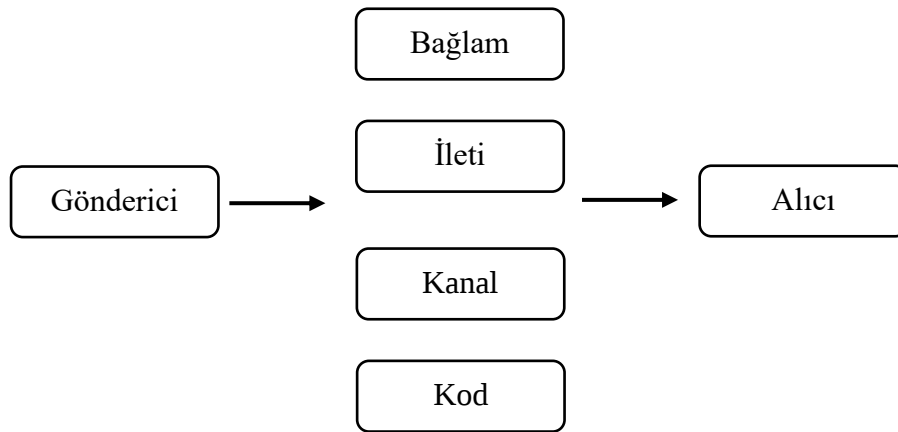
İnsan dilinin temel işlevi iletişimdir. Burada dil kavramını özelleştirerek “insan dili” olarak kullanmak daha doğru bir tanım yapmaya sebebiyet verecektir. Çünkü dil yalnızca insanlara özgü olmayıp tüm canlı varlıklarda mevcuttur. Örneğin kuşlara bakıldığında ihtiyaçlarını ifade edebilmek ve iletişim kurabilmek için kendi aralarında konuştukları dili kullanırlar. Ancak diğer canlılar dili, insanların kullandığı gibi tutarlı ve sistematik bir şekilde kullanamaz ve insanlar gibi yaratıcı ürünler ortaya koyamazlar. Dil her ne kadar genel anlamda iletişim aracı olarak nitelendirilse de varlıktan varlığa, ülkeden ülke ve hatta toplumdan topluma bile değişebilmektedir.

Dillerin içinde bulunan kavramların çeşitliliği, yaşanan coğrafya toplumun ihtiyaçların doğrultusunda şekillenmiştir. Türkiye, akrabalık bağları gelişmiş ülkelere biridir. Bu sebeple dilimizde, aile fertlerini tanıtacak farklı sözcükler (yenge, kayınço, kayınbirader, elti, görümce vb.) vardır. Ancak akrabalık bağları çok gelişmemiş ülkelere baktığımızda, bizim dilimizde önemli derecede ayırıcı rol oynayan sözcüklerin var olmadığını görmekteyiz. Bir örnekle açıklayacak olursak; İngilizcede *uncle* sözcüğü hem dayı hem de amcanın yerine kullanılabilen, *aunt* sözcüğü de benzer şekilde hem hala hem de teyze olarak kullanılmaktadır.

Dili kullanmak bize çok sayıda fayda sağlamaktadır. Dili kullanarak talimatlar verir, geçmişten yeniden yorumlar ve gelecek hakkında yorum yapabiliriz. Yine dili kullanarak, hayali öyküler anlatabilir insanlar hakkında konuşarak bilgi edinmenin yolunu bulmuş oluruz. Ayrıca, birbirimize tecrübelerimizden bahsedip öğrenme sürecini daha verimli hale getirebilir ve hayatımızı daha az tehlikeli hale getirebiliriz. Bir çocuğa arabaların yoğun olduğu sokaklarda oynamamasını gerektiğini öğretmek, kendisinin yaşayıp tecrübe etmesinden daha iyidir (Corballis, 2003: 12).

Dilsel iletişim, vericiyle alıcı arasındaki bilgi aktarımıdır. Bir başka deyişle, sözceyi üreten özneye sözcenin gönderildiği alıcı arasındaki etkileşimdir (Günay, 2007: 387). Dilsel iletişim içinde, konuşan ve dinleyicinin anlamlı bir iletişim kurmasını sağlayan unsurları barındırır.

Dil, çeşitli işlevleriyle incelenmelidir. Dilsel iletişimin altı temel ögesi vardır: Gönderici, alıcı, ileti, bağlam, kod ve kanal. Gönderen, alıcıya bir ileti gönderir. Gönderilen iletinin işlevsel olması için ise, alıcı tarafından anlaşılabilen ve sözlü veya sözlü hale getirilebilen bir bağlam gerekmektedir. Gönderici ve alıcı (bir başka deyişle mesajın/iletinin kodlayıcısı ve kod çözücüsü) için ortak olan kod, bağlam ve gönderici ve alıcı arasında fiziksel bir kanal ve psikolojik bağlantı, her ikisinin de iletişime girmesini ve iletişimde kalmasını sağlar. Sözlü iletişimin ayrılmaz parçalarından olan bu faktörler aşağıdaki gibi şemalaştırılmıştır (Jacobson, 1987: 66):

Şekil 1. Roman Jacobson'un İletişim Şeması

Dilin farklı amaçlara hitap eden işlevleri vardır. Green (2012), dilin işlevlerinin T-Serisi'nde *bilgiyi araştırma ve açıklama, tutum ve duyguları araştırma ve açıklama, ikna etme, sosyalleşme, söylemi yapılandırma ve iletişim içindeki sorunları engelleme ve telafi etme işlevi* olmak üzere altı kategoride tasnif edildiğini belirtmiştir (Akt. Deniz ve Demir, 2021: 27-28)

Wittgenstein'a (2013) göre dilin temel işlevi, gerçekleri ileri sürmek ya da reddetmektir. Bu da ancak dilin sözdizimi göz önünde bulundurulduğunda, cümlelerin ve cümleyi oluşturan öğelerin anlamlarının bilinmesiyle bilinir. Yani dilin temel işlevi anlam yaratmak ve iletişimdir.

Kılıç (2002) ise dilin işlevlerini, *betimleme işlevi, anlatım işlevi, toplumsal işlevi, çağrı işlevi, yazınsal işlevi* olmak üzere beş bu şekilde sınıflamıştır.

- a. **Betimleme İşlevi:** Dilin bu işlevi gönderenin alıcıya gerçek bir bilgi veya araştırmacılar tarafından kanıtlanmış, toplum kabulüne dayanan bilimsel bir açıklamayı iletmesidir. Bir başka deyişle betimsel işlev, bir olgunun betimlenmesine olanak sağlayan işlevdir.
- b. **Anlatım İşlevi:** Bu işlevde gönderici, duygu, düşünce ve geçmiş deneyimlerini alıcıya aktarmayı amaçlamaktadır.
- c. **Toplumsal İşlevi:** Toplumsal bir bağlamda, kişilerin toplumsal etkileşimde bulunmasını sağlayan işlevdir.
- d. **Çağrı İşlevi:** Bu işlev, göndericinin iletisinin alıcı üzerinde bıraktığı etki ve uyandırdığı hisleri belirtmektedir.
- e. **Yazınsal İşlev:** Dilin sanatsal boyutuyla ilgilenen işlevidir. Dilin yazınsal işlevinde, betimleme işlevinin aksine, hayal gücü ve yaratıcılık esastır.

Dilbilim

Dilbilim, en genel tanımıyla, bir dilin bilimsel yöntemlerden yararlanılarak tüm yönleriyle incelenmesidir (Crystal, 2016: 25; Demirci, 2021: 4). Dili ayrıntılarıyla inceleyen bu bilim

Martinet (1998: 13) tarafından, “insanın dilyetisini¹ ele alan bilimsel inceleme” şeklinde tanımlanmıştır.

Perrot (1998: 7) da dilyetisini ön plana çıkararak, dilbilimin konusunun dillerin bilimsel incelemesi olduğunu ve dilbilimin, diller aracılığıyla gerçekleşen ve çok yönlü bir olgu olan dilyetisini de ele aldığından söz eder.

Aitchison (2004: 11) dilbilimi, dili tüm yönleriyle inceleyen ve nasıl gerçekleştiğine dair teoriler üreten bir disiplin olan dilin sistematik çalışması olarak tanımlamaktadır.

Dilbilim, bir bütün olarak dilin ve iletişimin doğası hakkındaki geniş soruları, daha küçük ve yönetilebilir sorulara ayırma girişimini temsil etmekte ve böylece daha büyük ve kapsamlı soruların cevaplarına ilişkin makul sonuçlar ortaya koymaktadır (Akmajian, Demers, Farmer & Harnish, 2010: 5-6).

Dilbilim, Saussure öncesi dilbilim ve Saussure sonrası dilbilim olmak üzere iki ayrı dönemden oluşmaktadır. Dilbilim Saussure sonrası dil incelemelerindeki tarihsel yaklaşımların terk edilerek eş zamanlı bakışla dil olgularının ele alınmasını öneren evrensel bir alandır (Kerimoğlu, 2019: 3).

Dilbilimin temel konusu, ‘insan dili’nin’ yapısını inceleyen bilim temelli bir kuram meydana getirmek ve sözcük-öge bağımlılığını ortaya koyarak dili incelemektir (Kıran, 1984). Araştırmalarını dili merkeze alarak yürüten bu bilim dalı, dilbilgisinden farklı olarak mevcut sözcük/ek hatalarını düzeltmektense bu hataların ortaya çıkış nedenleriyle ilgilenmektedir.

Demirci (2021: 20)’ye göre dilbilim, tüm dil çalışmaları en geniş kapsama sahip alanıdır. Dilbilimin ana malzemesi dildir. Dili merkeze alarak çalışmalarını ona göre yürüten dilbilim, geniş bir çalışma alanına sahiptir. Dilbilim, tek bir sorunla ilgilenmektense çeşitli soruları ele alarak araştırma olanağı sunar. Aitchison (2004: 3-4)’a göre dilbilim, aşağıdaki temel soruları yanıtlamaya çalışır:

- Dil nedir?
- Dil nasıl çalışır?
- Bütün dillerin ortak noktası nedir?
- Diller arasında ne tür farklılıklar bulunur?
- İnsan dili hayvan iletişiminden nasıl farklıdır?

¹ Dilyetisi bir olgudur; insanda bulunan bir yetinin işletilmesi, icrasıdır (Saussure, 2021: 133). Dil yetisi, insanoğlunun doğal diller çerçevesinde sesli göstergeler aracılığıyla anlaşma ya da bildirişim sağlama yetisidir (Vardar, 2001: 45).

- Bir dil nasıl bir dildir?
- Bir çocuk konuşmayı öğrenir?
- Yazısız bir dil nasıl yazılır ve analiz edilir?
- Diller neden değişir?
- Sosyal sınıf farklılıkları dile ne ölçüde yansır?

Bu ve benzeri sorular, dilbilimin temel sorularını oluşturmaktadır. Bu sorular çeşitlenebilir, yenileri eklenebilir ya da araştırılacak soruna göre bir soru seçilebilir. Ancak genel anlamda dilbilim yukarıdaki soruları yanıtlamaya çalışmaktadır. Dili bir bütün olarak ele alan bu bilim dalı, dilin ve iletişimin doğası hakkındaki genişletilmiş soruları, cevaplayan ve bu soruları daha küçük, daha yönetilebilir sorulara ayırma ve böylece daha büyük soruların cevaplarına ulaşmayı amaçlamaktadır (Akmajian ve ark. 2010).

Bu sorulardan yola çıkarak dilbilimin temel özellikleri belirlenebilmektedir. Demirci (2021: 6) dilbilimin temel özellerini maddeler halinde sıralamıştır:

- Dili merkezi alarak yalnız dil için incelemeler yapar.
- Önceden ihmal edilen eş zamanlı yaklaşımı art zamanlı yaklaşıma tercih eder.
- Kural koyucu bir yanı yoktur, nesneldir.
- Yanlışları düzeltmektense anlamaya çalışır.
- Belirli bir dili değil tüm dilleri araştırmayı hedefler.
- Dilleri ilkel veya mükemmel olarak tasnif etmez.
- Yazılı dile göre daha az incelenmiş olan sözlü dili ön plana çıkarmıştır.
- Dil edinimi sırasında filoloji ve dil bilgisinin geri planda tuttuğu tüm alanlara yönelir.
- Dillerin çalışma sistemlerini anlamaya çalışır ve Teori, metot ve genel geçer ilkeleri genel-geçer ilkelerin tespitiyle uğraşır
- Geliştirilen teorileri bütün dünya dilleri üzerinde uygulamayı hedeflediği için sistem, yapı, diziliş, kod, mesaj, gönderge, gösterge, gösteren, gösterilen gibi çok sayıda yeni terim ortaya çıkmıştır.

Dilbilimin çeşitli tanımlarına yukarıda yer verildi. Özet mahiyetinde Korkmaz (2017: 113) dilbilimi, dilin doğuşunu ve yayılışını, zaman içindeki gelişimini ve diller arasındaki ilişkileri inceleyen ve yapısı ve amaçları doğrultusunda diğer bilim dallarıyla yakından ilişkili bilim dalı olarak belirtmiştir.

Dilbilimin Alt Dalları

Dili inceleyen birçok bilim dalı vardır. Bu bilim dalları arasında dili tüm yönleriyle ele alan ve dili en kapsamlı şekilde ele alan bilim dalı ise dilbilimdir. Dilbilim, niteliği bakımından birçok bilim dalıyla iç içedir. Dilbilimin alt dallarının tümü, dilin farklı bir yönünü ele alarak çalışmalar yürütmektedir.

Ses bilgisi (Fonetik) ve Sesbilim (Fonoloji): Ses bilgisi (fonetik), bir dilin ses sistemini incelerken sesbilim (fonoloji), yalnız bir dille kendini sınırlamadan sesleri incelemektedir (Crystal, 2016: 33). Ses bilgisi, bir dilin ses özelliklerini, sesin oluşumunu, boğumlanma özelliklerini, sözcükler arası sıralamaları ve tonlama özelliklerini incelemektedir.

Sözlükbilim (Leksikografi): Bir sözlüğün hazırlanma aşamasından yayımlanma aşamasına kadar kullanılan teknik ve yöntemleri kapsamaktadır. Bu sebeple sözlükbilim bir süreci kapsamaktadır. Kahraman (2016: 3293), sözlükbilimi, sözlüğün hazırlanma aşamasında izlenecek yolları, kullanılacak yöntem ve tekniklerini konu alan uygulamalı bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Tahiroğlu (2006: 89)'na göre ise sözlükbilim, bir dil ya da birçok dilin içerdiği söz varlığının sınırları çerçevesinde düzenlenip derlenmesini konu edinen bilim dalıdır.

Sözcükbilim (Leksikoloji): Sözcükbilim ve sözlükbilim kavramlarında, İngilizceden Türkçeye aktarılırken *lexicography* teriminin sözlükbilim ve sözcükbilim olarak çevrilmesinden kaynaklanan anlam karmaşası yaşanmaktadır ancak sözlükbilim, sözlük yazma işi anlamına gelmekteyken sözcükbilim, sözcüklerin anlamı ve kullanımı üzerine yapılan çalışma olarak tanımlanmaktadır (Çürük, 2020: 371).

Anlambilim (Semantik): Sözcüklerin yapısal özelliklerinden ziyade anlamlarıyla ilgilenen bilim dalıdır. Düşünme ve anlamlandırma süreçlerini gerektirmektedir. Sözcüklerin ifade ettiği anlamlar anlambilimin inceleme konusudur. Anlambilim ile metindilbilim birbirleriyle iç içe iki dilbilim türüdür.

Söz dizimi (Sentaks): Söz dizimi, sözcüklerin nasıl bir araya getirilerek öbekler oluşturulduğu, öbeklerin nasıl bir araya getirilerek tümcecikler ya da daha büyük öbekler oluşturulduğu ve tümceciklerin nasıl bir araya getirilerek tümceler oluşturulduğu ile ilgilidir. (Miller: 2001: xii). Söz diziminde, bir sıralama söz konusudur. Bu sıralama sözcükten tümceye doğru yol alan bir düzen üzerine kuruludur. Altun (2022) söz dizimini, “Ses

biriminden başlayarak biçim birimine uzanan dil bilgisi yolculuğunun son durak noktası.” olarak tanımlamaktadır.

Biçimbilim (Morfoloji): Morfoloji, sözcüklerin biçim ve anlamlarındaki sistematik ortak değişimlerin incelenmesidir (Haspelmath ve Sims, 2010: 2). Biçimbilim alanında çok sayıda çalışma mevcuttur. Biçimbilim, bitki ve hayvanların incelenmesi için ortaya atılmış bir terim olmakla birlikte bu kavramı eserlerinde ilk kez kullanan kişi, Alman yazar Geothe'dir. Dilbilimsel açıdan bu alanı ilk kez tanımlayan dilbilimci ise, August Schleicher'dir. Şu anki tanımıyla ise morfoloji, sözcüklerin iç yapısının ve sözcükler arasındaki sistematik biçim-anlam ilişkilerinin incelenmesidir (Booij, 2007:7).

Derlem dilbilim (Corpus Linguistics): Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre derlem, “Bir dilin türlü kullanım alanlarından derlenmiş örneklerinin dil bilgisi ve kuramsal dil bilimi araştırmalarında kullanılmak üzere bilgisayar tarafından okunabilecek biçimde bir araya getirilmiş kümesi” olarak tanımlanmıştır. Derlem dilbilim ise, doğal dil verisini diğer bir ifadeyle “gerçekleşmiş dili” inceleyip dilbilimsel çözümlemeler yapan ve verinin sıklık bilgisine göre dildeki eğilimlerini betimleyebilmemize olanak sağlayan bir yöntemdir (Atasoy, 2021: 4).

Aksan ve Aksan, (2017: 598-599), derlem dilbilim çalışmalarının sözcük/sesbirim kavramlarına yeni bir yaklaşım getirdiğini, anlamın sözcüğe ait bir özellik olmadığını bunun tersi şekilde, sözcüğün yan yana geldiği diğer sözcüklerle kurduğu karmaşık ilişkilerden meydana geldiğini savunmaktadır. Derlem dilbilimde bir derleme, düzenleme söz konusudur. Dilin yazılı ve sözlü ürünlerinin derlenip dilbilgisel, içeriksel, biçimsel vb. ölçütlere göre düzenlenip okuyucuya sunulmasıdır.

Derlem dilbiliminin ilişkili olduğu bir boyutu ise, metindilbilimsel boyuttur. Anlamın oluşturulduğu karmaşık yolları açıklamak için dilsel öğeler arasındaki metinsel ilişkilere önemli rol oynamaktadır ve sözcüklerin anlamlarına katkıda bulunan faktörler bağlamın ötesine geçip sözcüklerin metin içindeki işlevleri, anlamın bir parçası olarak kabul etmektedir (Mahlberg, 2003: 97-98). Bu açıdan, derlem dilbilim ve metindilbilim birbiriyle ilişkili iki bilim dalıdır. Hatta Longrée ve Mellet (2009: 2) metin dilbilimi, derlem dilbiliminin yöntemlerini ve temel sonuçlarını bütünleştirmeyi mümkün kılan dal olarak tanımlamaktadır.

Toplumdilbilim (Sosyolinguistik): Demirci (2022: 306) toplumdilbilimi, “dilin salt yapısal boyutunun ötesine geçerek onu cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, eğitim seviyesi, meslek,

coğrafi mekân, inanç, ideoloji, politika, etnisite, sosyal ve kültürel normlar gibi birçok bağlamda inceleyen dilbilim alanı” olarak tanımlamaktadır. Bu alan, toplumun yapısını ve bu yapı arasındaki çeşitli ilişkileri incelemekte ve sosyoloji-dilbilim ilişkisinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Edimbilim (Pragmatik): Dilin birçok yönünü ele alan ve açıklayan bu bildirişim bilimi, dilin yapısını incelemekten ziyade, dili kullanıldığı bağlamda, onu çevreleyen koşulları ve konuşucuya yönelik amaçları incelemektedir (Yılmaz, 2020: 1). Edimbilime dair çeşitli tanımlar mevcuttur. Göstergebilim üzerinde çalışan Morris (1938: 6), gösterge bilimi üç alt başlıkta incelemiştir. Bunlar; göstergelerin, göstergeyle uygulanabileceği nesnelerle ilişkisini inceleyen anlambilim, göstergelerin birbirleriyle olan biçimsel ilişkilerini inceleyen sözdizim ve göstergelerin yorumlayıcılarıyla olan ilişkilerini inceleyen edimbilimdir. Nasıl ki geleneksel olarak sözdizimi sözcüklerin ve parçalarının kombinasyonel özelliklerinin, anlambilim ise anlamın incelenmesi olarak kabul ediliyorsa, pragmatik de dil kullanımının incelenmesidir (Levinson, 1983: 5). Engin Yılmaz, edimbilimi “kâbus” örneğiyle açıklamış ve bu örnekle edimbilim hakkında bilgi vermiştir:

Zor bir gün geçiren kimse, gününün bir "kâbus" olduğu nitelemesini yapabilir. Oysa, bu ifadeyi kullanan birisi "kâbus"un standart anlamı doğrultusunda, aslında kötü bir rüya gördüğünü söylemek istemiyordur. (...) İşte, edim bilimi araştırması, bu tür yorumlayıcı düzenlemeleri dikkatle inceler ve yorumları seçiminde sezdirilen bilgiyi, açık bilgi (doğrudan bilgi) haline getirmeye çalışır. Edim bilimi, sözlüklerde bulunmayan ve bağlamdan bağlama değişebilen, oldukça kaypak (değişken) anlamlarla ilgilenir (Yılmaz, 2020: 6).

Metindilbilim (Textlinguistics): Metindilbilim, metni dilbilgisel ve anlamsal açıdan inceleyen, metni tüm yönleriyle ele alan bilim dalıdır. Metindilbilim, söz diziminin incelediği cümle yapısı ve söz öbeklerini, dilbilgisinin konusu olan sözcüklerin ve eklerin yazımlarının kontrollerini ve anlambilimin üzerinde çalıştığı metnin anlamını bir bütün halinde incelemeyi hedeflemektedir. Genel manada metindilbilimin konusu olan metin, bu alan tarafından titizlikle incelenmektedir. Demirci (2021: 241)’ye göre metindilbilim, çeşitli dilbilimsel alanla iç içe olan ve metni oluşturan unsurların çeşitli metotlarla dilbilimsel analizini yapan dilbilim alanıdır (Demirci, 2021: 241).

Metindilbilim araştırmaları metin olma ölçütleri üzerinden incelemelerini sürdürmektedir. Metinsellik ölçütleri kendi içinde kullanıcı merkezli ve metin merkezli ölçütler olmak üzere

iki başlık altında toplanmıştır. Kullanıcı merkezli olan metinsellik ölçütleri, *bilgisellik, durumsallık, kabul edilebilirlik, amaçlılık ve metinlerarasılık*; metin merkezli *bağdaşıklık, tutarlılıktır*. Metin olma ölçütleri, derin yapı-yüzey yapı gibi ögeler metindilbilim başlığı altında açıklanmaya çalışılacaktır.

Dil Bilgisi

Dil bilgisi, eski çağlardan itibaren yazının ve yazılı olanın bilgisini içeren (Kerimoğlu, 1: 2020), sistemler bütünü olan dilin, kurallarını bulmayı ve bunları tutarlı bir şekilde açıklamayı amaçlayan (Kurnaz, 2020: 306; Adalı, 1983: 34), biçimsel ve anlamsal açılardan farklı görünümlere sahip olan (Uzun, 2004: 16), gösterenin (biçim) gösterilene (anlam) ya da tersi şekilde anlamın biçime ulaşması sürecini kapsayan (Okur ve Yıldız, 2013: 297) çalışma alanıdır.

Dil bilgisi (İng. grammer, Alm. grammatik, Fr. grammaire,), bir dilin biçim özelliklerini denetleyip o dilin kurallarını belirleyen dilim dalıdır. Dil bilgisi, zihinde tasarlanan durumların anlamlı bir şekilde söze/yazıya dönüşmesini sağlamaktadır. Bunun yanında dilin anlaşılır bir hal almasına yardımcı olmakta ve iletişimi kolaylaştırmaktadır. Dil bilgisinin işlevlerinden biri de dilsel ögeleri biçimsel bir şekilde düzenleyerek yazı topluluğunun bir metin oluşturabilmesi sağlamaktır.

Sözcüklerin, cümlelerin ve dolayısıyla metnin düzenlenmesinde görev alan dil bilgisi, anlama ulaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla metnin okunması, anlamlandırılması ve üretilmesinde en önemli anahtar rolündedir (Güneş, 2013: 172). Metnin anlaşılabilirliği dilin doğru kullanımıyla yakından ilgilidir. Yani dil bilgisi, duygu ve düşüncelerin daha doğru bir şekilde anlaşılması ve anlatılmasına yardımcı olarak dili iyi kullanma sanatını öğretir (Banguoğlu, 1990: 19). Aktarılan bilgilerin tam olarak anlaşılabilmesi için dil bilgisinin metin içine doğru şekilde işlemesi gerekmektedir.

Dilbilim ve Dil Bilgisi Arasındaki Farklar

Malzemesi dil olan dilbilim ve dil bilgisi alanlarının ortak noktaları olduğu gibi ayrıştığı noktalar da mevcuttur. Dilbilim, dil bilgisine kıyasla dili daha geniş bir açıdan, dil bilgisinin bölümlerini de kapsayacak şekilde incelemektedir (Demir ve Yılmaz, 2016: 40).

Dilbilim, fark gözetmeksizin bütün dilleri araştırmaktayken, dil bilgisi ise bir dilin seçilip incelenmesiyle ilgilenmektedir. Dilbilim, dilleri tüm yönleriyle ele almayı amaçlarken dil bilgisi, belli bir dilin kurallarını açıklamayı amaçlamaktadır. Bu açıdan dilbilim, dillerin genelini incelediği için evrensel bir nitelik kazanırken dil bilgisi yalnızca belirlenen bir dilin kurallarını denetlemektedir.

Dil bilimi, dil bilgisine kıyasla daha kapsamlı bir çalışma alanına sahiptir. Bir dilin dil bilgisinden söze edilebilir ancak bir dilin dil biliminden bahsedilemez. Örneğin, Türkçenin dil bilgisi ya da Almancanın dil bilgisi kavramları kullanılabiliyorken Türkçenin dil bilimi, İngilizcenin dil bilimi ya da Farsçanın dil bilimi gibi bir ifade kullanılamamaktır. Bu da dil bilimin evrensel bir niteliğe sahip olduğunun göstergesidir.

Vardar (2001: 21), dil bilgisinin pratiğe dayanan sınırlı bir uygulama alanına sahip olduğu için bir bilim olmadığını ifade etmiştir. Ancak dili tüm yönleriyle ele almayı hedefleyen dilbilim yapısı ve amacı doğrultusunda bir bilim dalıdır. (Kardaş ve Kardaş, 2022)’a göre dilbilimi ve dil bilgisinin amaçları birbirinden farklıdır. Her ne kadar her iki alanın da malzemesi dil olsa da farklı amaçlar gütmektedirler. Bu amaçlar doğrultusunda dil bilgisi ve dilbilimi birbirinden ayrılmaktadır.

Dil Öğretimi

Dil öğretimi, bir dilin ne şekilde, hangi yöntemler kullanılarak kime, nasıl öğretileceği konularını içermektedir. Dil öğretiminin tek bir yolu ya da yöntemi yoktur. Tarih boyunca dil öğretimde çeşitli teknik ve yöntemler kullanılmıştır. Yöntem seçimi öğretilmek istenen dilin, en iyi şekilde nasıl öğretilebileceğini belirlemektedir. Dil öğrenenlerin; yaş seviyeleri, dili öğrenme amaçları, ana dilleri, konuşur oldukları dilin alfabesi ve istekleri yöntem seçimini belirlemektedir.

Dil öğretiminde kullanılan çeşitli yöntem ve yaklaşımlar mevcuttur. Ana dilden öğrenilmek istenen hedef dile ya da hedef dilden ana dile metin çevirisiyle dil öğretimini kapsayan ve amacı dil bilgisi kuralları ve çeviri aracılığıyla dili öğretmek olan *dilbilgisi-çeviri yöntemi* dilbilgisi-çeviri yöntemine bir tepki olarak ortaya çıkan ve hedef dil ile buna karşılık gelen kavram arasında dolaysız bir şekilde kurulan bağlantıyı temele alan *düzvarım yöntemi* (Demirel, 2021: 37-38), öğrencilere verilen çeşitli rasyonel ve işlevsel görevler neticesinde dil öğretimini gerçekleştirmeye çalışan *göreve dayalı dil öğretim yöntemi* (Sudharshana ve Mukhopadhyay, 2021: 6), öğrenmenin gruplar halinde gerçekleştiği, sosyal olarak yapılandırılmış bilgi alışverişine bağlı olan ve öğrenenin kendi öğrenmesinden sorumlu tutularak diğerlerinin öğrenmesini arttıran *işbirlikli öğrenme yöntemi* (Olsen ve Kagan, 1992: 8), çıkış noktası dilin sesbilim, biçimbilim ve sözdizimini oluşturan dilbilimsel bir izleni olan ve dinleme ve konuşmaya yönelik diyaloglara dayanan *işitsel-dilsel yöntem* (Richards ve Rodgers: 2014: 66-67), hedef dilde öğrenilecek olan yeni bilgilerin hafızaya alınması ve eski bilgilerin yeni anlamlar ve bağlar kazanmasıyla dilin alışkanlığın aksine yaratıcı bir süreç olduğunu savunan *bilişsel yöntem* (Memiş ve Erdem, 2013: 305), dil öğretiminin ana dili gibi doğal bir biçimde ve ortamda taklit ve tekrar yoluyla öğretilmesi gerektiğini savunan *doğal yöntem*, dili bir iletişim aracı olarak gören ve dilin dört temel beceri alanını bir bütün olarak görüp iletişimi ön plana çıkaran *iletişimsel yaklaşım*, dilbilgisi-çeviri yöntemine karşı tepki olarak ortaya çıkan, öğretimin yalnızca hedef dilde yapılması gerektiğini savunan *dolaysız yöntem* ve dil öğretimi yöntemlerinden birini seçmek yerine dersin durumu, öğrencinin seviyesi ve anlama kapasitesi, işlenecek konu ve yapılacak etkinliklere göre derste dil öğretim yöntemlerinden birinin ya da birkaçının seçilip uygulanmasına dayanan *seçmeli/eklektik yöntem*dir.

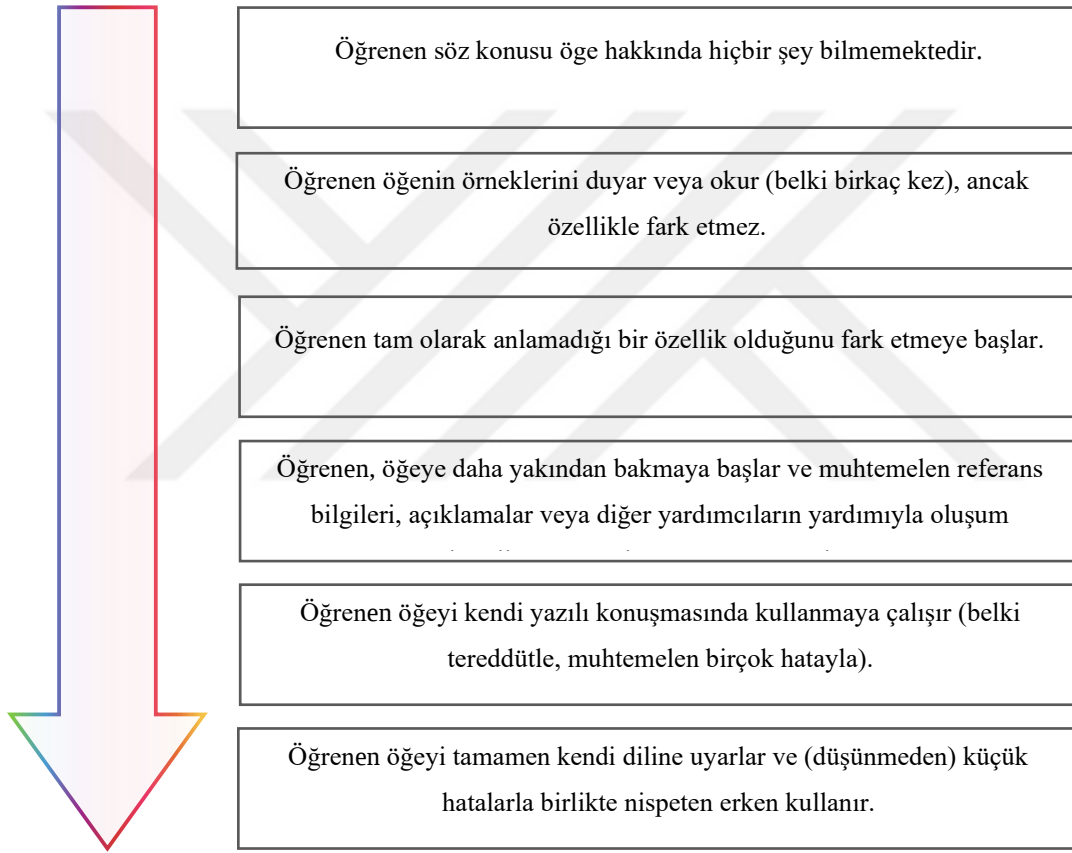
Dil öğretiminde yukarıda belirtilen yöntem ve yaklaşımların yanında dikkat edilmesi gereken kurallar mevcuttur. Bir dili öğretmek, sözcüklerin öğretilmesi anlamına gelmemekte, yapıların öğretilmesini gerektirmektedir (Kıran, 2016: 36).

Sözcük-kavram eşleştirmesine ve dil bilgisi ezberine dayanan geleneksel dil öğretim yapılan çalışmalar ve gelişen yöntem ve yaklaşımların neticesinde geri planda kalmış ve yerini çağdaş dil öğretim yöntemlerine bırakmıştır. Bu yöntemler ezbere dayalı bir dil öğretimine karşı çıkmış ve dilin kısa cevaplı nesne-sözcük eşleştirmelerindense tümce odaklı bir öğretim benimsenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Bir dilin öğretilmesi esnasında tek başına sözcük öğretimine gidilmesi, farklı bir bağlamda karşı karşıya kalınmadıkça sözcüğün yalnızca gerçek anlamının bilinmesine yol açacaktır.

Böylece her sözcük bir nesneyi niteler duruma gelecektir. Bunun aksine, sözcük öğretimi tümce odaklı bir dil öğretiminin içine serpiştirildiğinde sözcüğün kullanıldığı bağlam ve sonuna aldığı ekler daha belirgin hale gelecek ve böylece sözcük bir bağlam içinde öğrenilmiş olacaktır.

Bir dilin öğrenilmesi ise, içinde çeşitli süreçleri barındırmaktadır. Scrivener bir dilin öğrenim aşamalarını aşağıdaki şekildeki gibi sıralamıştır:

Şekil 2. Dilin Öğrenim Aşamaları

(Scrivener, 2011: 125)

Dil öğretiminde kullanılan çeşitli yöntemler vardır. Dil öğretimi sırasında kullanılan yöntem, öğrenciyi, ulaşması beklenen amaçlarına en hızlı ve güvenilir bir biçimde ulaştırması beklenen öğretim ögesidir (Memiş ve Erdem, 2013: 298). Örneğin dil edinimi ve

öğretiminde geleneksel anlatım yöntemlerinin tercih edilmesi, öğrenenin öğrenme süresini uzatmakta ve dil öğrenimi, öğrenen için bir eziyet haline gelebilmektedir.

Yöntem seçimi kadar materyal ve etkinlik seçimi de öğrenme üzerinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Öğretim esnasında etkinliklerin kullanımı öğrenenin dili kazanması için önem teşkil etmektedir. Dil edinimini ve öğretimini desteklemeye yönelik geliştirilen pedagojik faaliyetler, öğrenci için keyif verici olmalıdır. Ancak bir etkinliğin eğlenceli olması dil edinimi için faydalı olduğu anlamına gelmez çünkü, bir etkinlikten keyif almak öğrenmenin garantisini veremez (Krashen, 1994). Etkinlikler, öğretimi keyifli hale getirilirken öğretmeyi geri plana atmamalıdır. Her etkinlik öğretici özellik taşımamaktadır. Dil öğretiminde seçilen etkinlikler öğrencinin eğlenirken öğrenmesine olanak sağladıkça hem eğitici hem öğretici bir özellik taşıyacak ve öğrenme sürecini zahmetsiz ve keyifli bir hale getirecektir.

Dil Edinimi

İnsanın bir dili edinme gücüne dil edinimi yetisi denilmektedir. Dil edinme yetisi ise, insanoğluna doğuştan gelen bir gizli güçtür (Uçak, 2015: 65). Dil edinimi, bir dilin doğal koşullar altında, hiçbir zorlama ya da müdahaleye yer verilmeden dilin olağan akışında kazanılmasıdır. Anne karnında geçen süreç boyunca anne-bebek iletişiminden doğan özel dilin dışında dünyaya belli bir dilin varlığından habersiz gelen bebek kendini ifade edebilmek için yeni doğan zamanında ebeveynleriyle ağlayarak iletişim kuracaktır. Ağlama yoluyla kurulan bu iletişim bebeğin gelişiminin ilerlemesiyle babıldama/agulama, mırıldanma ve sözcükleri taklit etme gibi dil gelişim aşamalarından geçecektir. Her becerinin öğrenilmesinde kritik dönemler² olduğu gibi dil ediniminin de kritik dönemleri vardır. Bu dönem, bebeğin dil öğrenim hafızasının en güçlü olduğu dönemdir. Bunların sonucunda bebeğin kendisini iletişime açması, söylenenleri anlaması ve konuşmaya başlamasıyla da dil edinimi sağlanacaktır.

Dil edinim süreci diğer becerileri edinim süreçlerinden daha farklı çalışmaktadır. Bir dili konuşmayı edinme süreci, gerçekte, yürümeyi öğrenme sürecinden tamamen farklı bir şeydir (Sapir, 2004). Biyolojik bir öğrenme alanı olan yürümeyi, kişi kendi çabaları ve deneyimleri

² Kritik dönem, bireylerin yaş değişkenine bağlı olarak belirli beceri alanlarında sergiledikleri performans ve davranışların edinilmesinde avantaj sahibi oldukları dönem olarak tanımlanmaktadır (Kaygısız, 2018: 437).

sonucunda kavrayacaktır. Dil ediniminde ise belli bir ortam ve bir ya da birden çok rehber gerektirmektedir. Bir çocuk, otururken/emeklerken ulaşabileceğinden daha yüksekte bir nesneye ulaşmak için ayağa kalkmayı, sonrasında yürümeyi ve koşmayı öğrenecektir. Ancak yanında konuşulmayan bir çocuk dili edinemeyecektir.

Dil ediniminde ortam ve rehber önemli rol oynamaktadır. Çünkü davranışçı bir görüşle dil, doğal ortamda, doğal yollarla edinilir. Ortamda üretilen ses, çocuk tarafından işitilir, sınıflandırılır, şekillendirilir ve bir tepki olarak konuşma meydana gelir. Rehber ise dil ediniminde kilit noktadır. Ailenin, çocuğun dili edinmesindeki rolü oldukça büyüktür. Çocuk, anne-babasından işittiği seslere belleğinde yer verir ve zaman içinde tekrarlarla dili edinir. Dil ediniminde önemli olan diğer madde ise taklittir. Çocuk onunla iletişimde bulunan bireyin sözlerini dili döndüğünce taklit etmeye çalışır ve bu taklitler zaman içinde konuşmaya döner.

Doğal bir iletişim ve anlamlı bir etkileşim içinde gerçekleşmekte olan dil edinimi, dilbilgisi kurallarını hakkında bilinçli bir farkındalık gerektirmemektedir (Krashen, 1981: 1-2). Dil bilgisi kuralları zaman içinde tekrarlarla mantıksal bir düzen üzerine oturtulur. Bu sebeple önce sözcükler ve tümceler edinilir. Tümceler, dil bilgisel açıdan hatalı kurulmuş olsa da bu hatalar zaman içinde yerini sözcüklerin düzenli bir şekilde yan yana gelerek doğru kurulmuş tümcelere dönüşür.

Dil edinimi öncelikle tek sözcüklerle başlar. Daha sonra öğrenilen iki sözcüğün birleşimiyle meydana gelen kelime grupları ya da tümceler sesletilir. Bu sesletim bazen birine bir şey yaptırma ya da birinden bir şey isteme amaçlı kurulan *isim+fiilden* oluşan iki sözcükten oluşan cümleler, *anne gel, baba ver, abla al vb.*, olurken bazen de birine bir şeyi gösterme, eylemin ismini bilmediği için birinden nesneyi sesleterek isteme amaçlı kurulan *isim+nesneden* oluşan, *anne kedi, dede mama vb.*, yapılarıdır. Bu yapılar daha sonra daha büyük yapılara dönüşmektedir.

Dil edinimi ve dil öğrenimi kavramları, bireyin dili gereksinimleri ve kalıplarıyla birlikte kullanabilmesini ifade etmesi açısından ortak bir noktada buluşsalar da ayrıldıkları yerler de vardır. Dil ediniminde dil, doğal bir ortamda farkında olmadan, bilinçsiz bir şekilde edinilirken, dil öğrenimi bile isteye, kasıtlı bir şekilde bir dili öğrenmek için gösterilen çabanın sonucudur. Dil edinimi bir insanın iletişim kurabilmesi için temel ihtiyaçtır. Dil edinimi *ana dili* kavramıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Dil öğretimi ise ikinci bir dilin

öğrenilmesini ifade etmektedir. Dil edinimi ve dil öğretiminde karşımıza çıkan üç temel kavram vardır. Bunlar, *ana dili*, *ikinci dil* ve *iki dillilik*³ kavramlarıdır.

Ana Dili Öğretimi

Aksan'a (2015) göre ana dili, "başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevreden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan" dildir.

Korkmaz (1992: 8)'a göreyse ana dili, "insanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinç altına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkiler de en güçlü bağı oluşturan dil" demektir.

Ana dili, anne karnında öğretiminin temelleri atılan, dil konuşurunun ilk öğrendiği ve kendisini en iyi, rahat şekilde ifade ettiği dildir. Bireyin ana dili, içinde büyüdüğü toplumun temel dilidir. Birey, çevresinden, özellikle annesinden duyduğu birtakım anlamlı sesleri, yani çok küçük yaşlarda maruz kaldığı dili, ana dili olarak edinir. Birey ana diliyle, anlatmak istediği duygu ve düşünceleri doğru bir şekilde aktarabilmektedir.

Ana dili kavramı, çocukla en çok iletişime giren kişi olan *annenin dili* olarak düşünülmektedir (Güzel, 2014: 26; Yıldız ve Okur, 2013: 45). Bireyin doğumla başlayan hayat sürecinde en sık iletişimde olduğu varlık annesidir. Bireyin konuşma, beslenme, tuvalet, uyku gibi ihtiyaçlarının genellikle anne tarafından gerçekleşmesi bebek ve anne arasındaki iletişimi güçlendirmektedir. Böylece bireyin en yakınında olan ve onunla sürekli iletişimde olan kişi anne olduğu için bu kavrama *ana dili* denmektedir. Sahip olunan ana dili, bireyin anne karnından okul çağına gelene kadar çevre yardımıyla gelişir ve okul çağına ise sistematik bir şekil alır.

Doğumdan önce başlayıp hayat boyunca devam eden ana dili birey üzerinde gelişim gösterirken *ana dili edinimi* ve *ana dili öğretimi* olmak üzere iki mecrada gerçekleşmektedir (Erdem, 2021: 3) Ana dili edinimi ve ana dili öğretimi birbirini destekleyen ve belli bir sırayla kendisini gösteren kavramlardır.

³ Bulunduğu yabancı bir ülkenin toplumunda, hayatının herhangi bir evresinde ana dilinden başka ikinci bir dil olan o toplumun dilini kusursuz bilmesi, kullanması, fakat kendi milli dil ve kültürünü de yeterince bilmesi ve hayata geçirmesidir (Güzel, 2014: 63).

Ana dili edinimi ve ana dili öğretimi kavramlarındaki karmaşaya yanıt olarak Aksakal şu açıklamayı yapmıştır:

“Okula başlayan bir çocuk, ana dilini, iletişim amaçlı olarak bir yetişkin gibi kullanabilmektedir. Bu durumda “ana dili öğretimi” çocuğa bildiği bir şeyi öğretmek anlamına gelmemektedir. “Ana dili öğretimi” terimindeki “öğretim” terimi, “matematik öğretimi” terimindeki “öğretim” ile eş anlamlı değildir. Bu açıdan bakıldığında “geliştirme” anlamını içinde barındıran “ana dili eğitimi” terimini “ana dili öğretimi”ne yeğlemek, ana dili kavramına bakışımıza bilimsel bir temel oluşturabilmektedir (Aksakal, 2004: 13).

Ana dili edinimi, doğal bir ortamda edinilen, çevrenin anlamlı mesajlarının zihin tarafından depolanıp gelişim süresince dört temel beceri alanında kullanılmasını sağlayan zihinsel ve bilişsel bir süreçtir.

Ana dili öğretimi, ana dili ediniminden sonra gelmekte ve birbirlerini desteklemektedirler. Ana dili ediminde keşfedilen dil, ana dili öğretimi sayesinde geliştirilecektir. Bunun anlamı bireyin erken yaşta edindiği dilin üstüne, çok sayıda bilginin ve kuralın eklenmesidir.

Ana dili edimi sırasında birey, iletişim kurmak için dile ihtiyacı olduğunu, dilin birden çok sözcük içerdiğini ve her bir sözcüğün farklı anlamlar taşıdığını fark edecektir. Ana dili öğretimiyle ise bireyin okul çağına gelmesiyle ve öğretmen ve akran iletişimiyle temel düzeydeki sözcük dağarcığı genişletilecek, dilin kuralları, gereksinimleri ve doğru kullanımı bireye verilecektir. Bu sebeple ana dili öğretimi, dil ediminin bir üst aşaması olarak görülmelidir.

Ana dili öğretimi bireyi, *ana dilini doğru ve güzel kullanmak, anlatım gücünü artırmak ve düşünce derinliği ve olgunluğu kazandırmak, kişiliği geliştirmek* olmak üzere iki yönden etkiler (Açık Önkas, 2010: 124). Bu açıdan ana dili öğretimi birey üzerinde doğrudan etkili olduğu için büyük öneme sahiptir.

Ana dili öğretimi, bünyesinde dört temel beceriyi barındırmaktadır. Bu beceriler, anlama becerilerinden olan, okuma ve dinleme; anlatma becerilerinden olan, yazma ve konuşma becerileridir. Bu dört beceri, ana dili öğretiminin temelini oluşturmaktadır.

Ana Dili Öğretiminde Okuma Eğitimi

Okuma, dil ediniminden sonra genellikle okul çağında edinilen beceri alanıdır. İlk okuma eğitimi, bireyin kendisini okuma konusunda geliştirmek, okuma hızını arttırmak ve okumasını pekiştirmek için yaptığı okumalardır. Bu okuma, bireyin hayatının ileriki aşamalarında karşılaşacağı okumalardan farklı bir okumadır. Birey burada harfleri tanır, sesletim özelliklerini bilir ve harflerin yan yana gelerek sözcükleri, sözcüklerin yan yana gelerek tümceleri oluşturduğunun farkına varır. Okunan ilk yazılar çocuğun okumasını kuvvetlendirmek ve her sözcüğün ve tümcenin bir anlamı olduğunun farkına varması için yapılan etkinliklerdir. İlk okuma, gelecek okumalara bir basamak görevi üstlenir. İlkokul birinci sınıfta çocuk, okumayı öğrenir ve bu beceri hayatının geri kalanında dünyayı anlamlandırması için bireyin ihtiyacı olan temel gereksinim haline gelir. Okuma, bireyin bilgi düzeyi, dünyaya bakış açısı ve kendini geliştirmesiyle doğru orantılıdır. İnsan, her okuduğu metinden yeni bilgiler öğrenir. Bu da insanın; insana, topluma ve evrene olan bakış açısını genişletmektedir.

Okuma yalnızca bireyin bilgi düzeyini değil, toplumların gelişmişlik düzeylerinin de belirleyicisidir. Bir toplumun gelişmişlik düzeyiyle içinde yaşayan bireylerin kitap okuma oranları ilişkilidir. Az gelişmiş ülkelere bakıldığında kitap okuma oranlarının düşük olduğu görülmektedirken bilim yapılan ülkelere ise daha çok kitap okunduğu, araştırmalar tarafından desteklenmektedir.

Türkçe öğretiminin dört temel becerisinden biri olan okuma becerisi, diğer dil becerileri genelinde ve bireyin okulda kazandığı yetenekler arasında en önemlisidir Okur (2013: 3). Edinilen bilgilerin ortalama %83'ü görme, %11'i işitme, %3,5'i koklama, %1,5'i dokunma ve 1'i tatma duyusu yoluyla elde edildiği göz önünde bulundurulursa hem göze ve hem de kulağa hitap eden okuma eyleminin bilgi edinme sürecinde %94 gibi büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir (Aytaş, 2005). İnsanı dış dünyaya hazırlayan, insanın belli bir temel üzerinde bilgi birikimi oluşturmasını ve kendisi olabilmesini sağlayan beceri okuma becerisidir. Böylece insan, başta okuma becerisi olmak üzere temel beceriler (yazma, dinleme ve konuşma) sayesinde içinde bulunduğu toplumda bir birey olarak hayatını sürdürebilmektedir.

TDK sözlüğünde *okumak* kavramının on iki farklı anlamı mevcuttur:

1. Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek.
2. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek.
3. Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek.
4. Sesli olarak söylemek.
5. Şarkı, türkü vb.ni sesli olarak nağme ile söylemek.
6. Bir şeyin anlamını çözmek.
7. Nazarı önlemek veya gidermek, bir hastanın iyi olmasını, bir işin çözülmesini sağlamak için bazı duaları usulüne göre söylemek.
8. Bazı belirtilerle bir anlamı, gizli bir duyguyu anlamak, kavramak.
9. Yazı dışındaki işaret ve izleri değerlendirerek çözmek, yorumlamak.
10. Sövmek, küfretmek.
11. Bir yere çağırmak, davet etmek; okuntu göndermek.
12. Anlatmak, ortaya dökmek. (<https://sozluk.gov.tr>)

Yukarıda *okumak* kavramının Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yer alan tanımları verilmiştir. Bu tanımlar arasında konumuzla doğrudan ilişkili olan tanım, “Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek.” ve “Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek.” tanımlarıdır.

Okuma, bir yazıyı oluşturan harf ve sembollerin sessiz ya da sesli bir biçimde sesletilmesi, bu harf ve sembollerin çözümlenmesi ve sınıflandırılması sonucunda zihin tarafından anlamlı bir bütün haline getirilmesidir.

Okumanın tanımı pek çok araştırmacı tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır. Okuma, büyük ölçüde pratik ve beceri gerektiren aktif bir süreçtir (Moreillon, 2007: 10). Okuma, yazıyı oluşturan simgelerin tanınması ve bu imlerin anlamlarının algılanması ve kavranmasıdır (Göğüş, 1978: 60; Tüm, 2018: 105; Kavcar, Oğuzkan ve Hasırcı, 2021: 67). Okumanın simgeleri tanıma/sesletme boyutunun ötesinde anlama boyutu da vardır. Bu iki boyutlu kavramın tanıma boyutunda, ilk okuma eğitiminde kazanılan harflerin tanınması, diğer sembollere bağlanması ve sesletilmesi gibi temel düzeyde çözümleme işlemi yapılırken kavrama boyutunda sözcüklerin, tümcelerin ve metnin anlamına ulaşması işlemleri yürütülmektedir.

Kantemir (1995: 22)' göre okuma, yazılı bir şekilde verilen işaretleri anlama amacıyla zihnin gerek göz gerekse ses organlarıyla birlikte gerçekleştirdiği etkinlik olarak tanımlanmakta ve okumanın harfleri tanıma boyutuna vurgu yapılmaktadır. Harris ve Spay (1990) ise okuma eylemini, yazı dilinin anlamlı bir şekilde yorumlanması olarak ifade etmekte ve okumayı anlama boyutuyla ele almaktadırlar.

Dilidüzgün ve diğerleri (2019: 166), okumanın iki boyutunu da göz önünde bulundurarak, okumanın yalnızca sözcüklerin ifade edildiği bir kodu çözme süreci olmadığını, aynı zamanda sözle ifade edilen düşünceleri anlama, yorumlama ve birleştirmeyi gerektiren üst düzey bilişsel bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Sözcükleri görme/tanımadan anlamaya kadarki tüm süreçlerde ise üstbiliş aktif bir rol oynamaktadır.

Güneş (2015:3-4)' e göre okumak; yazının ne anlama geldiğini araştırmak, anlama katkı yapmak, bunların sonucunda kendini ve dünyayı sorgulayıp okumayı kontrol etmeyi sağlayan karmaşık bir süreçtir. Okuma, bireyin dili öğrendikten sonra düşünme ve anlama becerilerinin birlikte kullanıldığı bir süreçtir. Okuma, insanın her anında kendisini gösteren bir eylemdir. Okuma eylemi, belli amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır.

Okumanın Amaçları

Her okumanın belli bir amacı vardır. Bu amaçlara; bilgi edinme, bilgiyi metinde arama, hayal gücünü desteklemek veya keyif almak örnek verilebilir. Okuma amacı, metin türünü de belirlemektedir Bir makale okuyan kişi, makalede aradığı bilgiyi bulmayı ya da makalenin konusu hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Şiir okuyan biri ise keyif almayı ya da belli duygularını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Okuyucunun ilgi ve merakı, ihtiyacı, ruh hali, alışkanlıkları gibi etmenler okuyucunun “*Bu metni neden okumalıyım?*” sorusunun cevabını niteliğindedir.

Okuma amaçlarını Grabe ve Stoller (2011: 6), yedi başlık altında ele almıştır:

1. Temel bilgilere ulaşmak için yapılan okuma (metin içinde ihtiyacımız olan anahtar bilgiyi bulmak için arama yapmak)
2. Metni hızlıca gözden geçirmek için yapılan okuma (metnin geneli hakkında bilgi edinmek, başlık ve bölümleri incelemek ya da aranılan bilginin metinde yer alıp almadığına bakmak için taramak yapmak)

3. Metinlerden bilgi edinmek için okuma (okuyucunun bilgi edinme beklentisi içerisinde olması ve metnin okuyucunun önceki bilgilerine ek olarak yeni bilgiler sunması)
4. Metinde verilen bilgileri bütünleştirmek için okuma (okuyucunun ön bilgileriyle metinden edindiği bilgileri birleştirmesi).
5. Yazmak için okuma ya da yazmak için gerekli olan bilgileri aramak için okuma (bir metin oluşturma süreci için mevcut metinden bilgilerin seçilmesi ve toplanması).
6. Metni eleştirmek ve değerlendirmek için okuma (okuyucunun metni zihin süzgecinden geçirmesi, ölçüp tartması ve değerlendirmesi)
7. Metni genel olarak anlamak için okuma (okunan metnin anlaşılması)

Okuma eğitiminin temelinde belli amaçları vardır. Bu amaçlar doğrultusunda öğrenciye belli beceriler kazandırmayı hedefler. Okuma eğitimi öğrencinin, iletişim becerilerini artırma, dil gelişimine katkı sağlama, bilgi edinmesini sağlama, zihinsel becerilerini geliştirme, bakış açısını geliştirme, sosyal beceri kazandırmasına yardımcı olma, kendini tanıma ve tanıtmaya becerilerini destekleme, dış dünyayı anlamasını sağlama vb. amaçlara sahiptir.

Son zamanlarda okumayla ilgili büyük bir yanılgı söz konusudur. Okumaktan keyif alan birine boş zaman aktiviteleri sorulduğunda “kitap okumak” yanıtını vermektedir. Ancak kitap okuma, boş zaman aktivitesi ya da bir hobi olarak görülmemelidir. Nasıl ki yemek yemek, barınmak ya da uyumak birer ihtiyaçsa, kitap okumakta ruhun ve zihnin ihtiyacıdır. İnsan kitap okudukça kendinin farkına varır. Kitap okumak hem ruhu hem zihni besler. Bu sebeple kitap okumak, boş zaman aktivitesi ya da hobi değil bir alışkanlık olmalıdır.

Okumak, yeni bilgilere yelken açmanın dışında insanın duygularını da harekete geçiren bir eylemdir. Asimov (2002: 13), düşünce ve hayal gücü etkileşiminin kas ve sinirlerin etkileşiminden çok daha üstün olduğunu söyler ve iyi bir kitabı okumanın mutluluk getirdiğini şu cümlesiyle açıklar:

“Kendi deneyimlerinizden bilmiyorsanız söyleyeyim, iyi bir kitap okumak, kelimelerin ve düşüncelerin ilgisinde kendinizi kaybetmek, bazı insanlar için (örneğin ben) inanılmaz bir mutluluk kaynağıdır.”

İlk okuma yazma eğitimi tamamlandıktan sonra bireyin okuyacağı kitaplar, yeni bilgiler öğrenmesini sağlamanın yanında duygularına da hitap edecektir. İlkokulda öğrenci için seçilen metinler/kitaplar öğrencinin kitaba bakışını etkilemektedir. Çocuk ilkokul çağında iyi bir kitapla okuma serüvenine başladıysa kitaba ve okumaya karşı önyargıları kırılacak ve

okumaktan keyif alacaktır. Ancak çocuğun yaşına, seviyesine, ilgi ve isteklerine hitap etmeyen bir kitabı sırf okumayı pekiştirmesi ve okumasını hızlandırması için çocuğa okutturmak doğru bir davranış olmamakla birlikte çocuğun okuma ilgisini söndürecekler. Elbette okumadan keyif alma işi, çocuğun okuma-yazma sürecini tamamladıktan sonra meydana gelmektedir. Yani çocuk, okuma-yazma öğrendikten sonra okuma aşamasında aktif olarak rol oynayacak ve metin seçimi bu noktada önem taşıyacaktır.

Kitap okuma serüvene iyi bir kitapla tanışarak başlamak, ilkökulda iyi bir öğretmene denk gelmek kadar önemlidir. Okumaya karşı edinilen tutum, ilkökulda başlamaktadır ve bu tutumu değiştirmek uzun yıllar alabilmektedir. İlkokulda genellikle öğretmen ya da ebeveyn tarafından seçilen kitaplar öğrenciyi kitaba yakınlaştırabildiği gibi kitaptan uzaklaşmasına da sebep olabilmektedir. Kitap ya da metin seçimi bu aşamada önemli rol oynamaktadır. Bir metin ya da kitap öğrencinin dünyaya bakış açısına, yaş seviyesine, zihinsel gelişim durumuna uygun olmalı, hayallerine, ilgi ve ihtiyaçlarına hitap etmelidir.

İlkokulda öğretmen ya da ebeveynler tarafından seçilen kitaplar sonraki aşamalarda bireyin kitabı inceleyerek kendisinin seçim yapmasına evrilecektir. Her bireyin kitap okumaya karar verdikten sonra uyguladığı bazı yöntemler vardır. Bu yöntemlere okuma stratejileri ya da okuduğunu anlama stratejileri denmektedir. Bu stratejiler okumanın etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Okuma Stratejileri

Strateji, belirli bir amacı yerine getirmek için belirlenen yöntemler bütünüdür. Stratejiler, belirli bir hedef doğrultusunda, bilginin bilişsel süreçlere girerek etkin şekilde anlamlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Her alan kendine ait stratejiler barındırmaktadır.

Wellson (1988: 5)'a göre “strateji” terimi, bir amaca ulaşmak için bilinçli olarak uygulanan belirli süreç veya yöntemleri ifade etmektedir. Strateji seçimi, kullanılacak alanın gereklilikleri göz önünde bulundurularak kasıtlı bir şekilde yapılmaktadır.

Okuma stratejileri, okuyucunun metinleri anlama ve yorumlama aşamasında kullandığı bilişsel bir süreçtir. Bu stratejiler, okuyucunun metni etkili bir şekilde analiz etmesine ve metnin içeriğini doğru bir biçimde anlamasına yani metin ve okur arasındaki iletişimin sağlanmasına yardımcı olur.

Block (1986: 465)'a göre okuduğunu anlama stratejileri, okuyucunun bir görevi nasıl algıladıklarını, hangi metinsel ipuçlarına dikkat ettiklerini, okuduklarını nasıl anlamlandırdıklarını ve anlamadıklarında ne yaptıklarını göstermektedir.

Cohen (1990: 83)'e göre ise okuma stratejileri, okuyucunun okuma görevlerini yerine getirirken bilinçli olarak kullanmayı seçtikleri zihinsel süreçlerdir. Okuma stratejiler, metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırabildiği gibi kolaylaştırmayabilir de. Bu da metnin türüne, konusuna ve okunma amacına göre strateji seçilmesi gerektiğinin göstergesidir.

Okuduğunu anlama stratejileri çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Ancak en yaygın kabul gören tasnif, Pressley'in yapmış olduğu okuduğunu anlama stratejileridir. Pressley (2002) okuduğunu anlama stratejilerini *okuma öncesi stratejiler*, *okuma sırasında kullanılan stratejiler* ve *okuma sonrası stratejileri* olmak üzere 3 kategoride ele almıştır.

Okuma stratejileri; okuma öncesinde, okuma sırasında ve okuma sonrasında metni anlamlandırma sürecini etkin kılmak amacıyla kullanılan stratejilerdir. Bu stratejiler, okuma etkinliği boyunca okuyucunun bilişsel süreçlerinin farkına varmasını ve bu süreçleri kontrol etmesini amaçlamaktadır. Okumanın üç farklı safhasında kullanılan stratejiler farklılık göstermektedir. Farklı başlıklar altında incelenmiş olsalar da okuduğunu anlama stratejilerinin bir bütünün parçalarını oluşturduğu ve ancak birlikte uygulandığında etkili bir anlam sunduğu göz ardı edilmemelidir.

Aktaş ve Bayram (2018: 1404), Çöğmen, Yılmaz, Topuzkanamış, İnce, Demirel ve Erçağan'ın okuma stratejileri tasniflerinden yola çıkarak *okuduğunu anlama stratejileri* tablosu oluşturmuştur:

OKUDUĞUNU ANLAMA STRATEJİLERİ		
Okuma Öncesi Stratejiler	Okuma Sırası Stratejiler	Okuma Sonrası Stratejiler
Amaç Belirleme	Akıcı Okuma	Özetleme
Göz Gezdirme	Not alma	Çözümleme-değerlendirme
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	Anlamayı Kontrol Etme	Ana Fikir/Yardımcı Fikir Tespit Etme
Tahmin Etme	Canlandırma/Drama	Görselleştirme (Tablo, Grafik, Kavram Haritası Vb.)
Güdüleme	Kelime Anlamını Bulma	Soru Cevap
Görsel Yorumlama	Altını Çizme/İşaretleme	Analiz Sentez Yapma
Soruları Belirleme	Tahmin Etme/Zihinde Canlandırma	Drama

Tekrar Okuma
Günlük Hayatla İlişkilendirme
Okuma Hızını Belirleme
Sorular Sorma/Sorulara Yanıt Arama

Tablo 1. Okuduğunu Anlama Stratejileri

Aktaş ve Bayram (2018: 1404)

Birey, okuma öncesinde, okuma sırasında ve okuma sonrasında kullanacağı stratejilere kendi karar vermelidir. Bu stratejiler okumanın anlamlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Okuma stratejileri bireyseldir. Birey hangi stratejinin kendisi için en iyi okuma stratejisi olduğuna deneyimleriyle karar vermelidir.

Türkçe Öğretim Programı

Öğretim programları, MEB’e bağlı eğitim kurumlarının okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki öğrencilerin eğitimlerinin kapsamının belirlenmesi amacıyla MEB tarafından oluşturulan programlardır. Bu programların amacı, millî ve manevi değerleri benimsemiş, akıl yürütme, öz yeterlilik ve sosyal becerilere sahip, zihinsel, bedensel ve duygusal anlamda sağlıklı bireyler yetiştirmektir.

Her sınıf kademesinin ve her branşın kendine ait bir öğretim programı mevcuttur. Türkçe dersine ait program ise *Türkçe Öğretim Programı* adıyla sunulmuştur. Türkçe eğitimine ait dört temel beceri, bu programda kendine ait kazanımlarla verilmiştir. Bunlar *dinleme/izleme*, *konusma*, *okuma* (*akıcı okuma*, *söz varlığı*, *anlama*) ve *yazma* kazanımlarıdır. Türkçe öğretim programında 14 tane dinleme/izleme, 7 tane konuşma, 38 tane okuma ve 17 tane yazma olmak üzere toplam 76 kazanım yer almaktadır. Bu çalışmada programda yer alan kazanımlardan okuma kazanımı üzerinde durulacaktır.

OKUMA KAZANIMLARI	
Akıcı Okuma	T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.
Söz Varlığı	T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.
	T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.
	T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.
	T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.
	T.7.3.13. Anlatım bozukluklarını tespit eder.
Anlama	T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.
	T.7.3.15. Okuduklarını özetler.
	T.7.3.16. Metnin konusunu belirler.
	T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
	T.7.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.
	T.7.3.19. Metinle ilgili soruları cevaplar.
	T.7.3.22. Metnin içeriğini yorumlar.
	T.7.3.24. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.
	T.7.3.26. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.
	T.7.3.27. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.
	T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder.
	T.7.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.
	T.7.3.31. Medya metinlerini değerlendirir.
	T.7.3.32. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.
	T.7.3.33. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
	T.7.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.
	T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır.
	T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.
	T.7.3.37. Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.
	T.7.3.38. Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.

Tablo 2. Türkçe Öğretim Programı 7. Sınıf Türkçe Dersi Okuma Kazanımları
(MEB, 2019: 21-23)

Metin

Metin, Türkçe Sözlük (2011: 1667)'te şu şekilde tanımlanmıştır: 1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst. Vardar (2007)'a göre ise metin, *betik* olarak tanımlanmıştır. Betik tanımı ise, dilbilimde araştırmanın malzemesi olan düzlem üzerindeki sözceler bütünü olarak verilmiştir

Yılmaz (2014: 67)'a göre, bir ya da birden çok sözcük arasında farklı düzeylerde yazarınca kasıtlı bir şekilde çeşitli ilişkilerle oluşturulmuş bir iletişim ürünüdür. Metinler oluşum esnasında belirli dilsel düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Dilsel düzenlemeler dilsel bütünlüğü meydana getirmektedir.

Batı dillerinde kullanılan text sözcüğü (İngilizce ve Almanca text, Fransızca texte, İtalyanca testo vb.), dilimizde “metin” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Text sözcüğü incelendiğinde, Latince kökenli olup textus, texere, texum sözcüklerinden geldiği görülmektedir. Bu sözcükler dilimizde, dokuma, dokumak, örmek, kumaş olarak karşılık bulmaktadır. Nasıl ki bir dokuma/örgü farklı renklerde, dokuda, incelik ve kalınlıkta ipliklerden meydana gelip bir bütün oluşturuyorsa, metin de farklı anlatım biçimlerinde, yapılarda, uzunluk ve kısalıkta cümlelerin anlamlı bir şekilde bir araya gelmesinden oluşmaktadır.

Sesler harfleri, harfler heceleri, heceler sözcükleri, sözcükler tümceleri oluşturmaktadır. Cümlelerle örülü bu anlatma ve anlaşma aracına metin denmektedir (Aktaş, 2009: 188). Bir başka deyişle, metin cümle birliklerinden oluşmuş bir bütündür (Brinker, 1979: 7).

Paylaşılacak istenen bilgi ve duygular metin aracılığıyla karşı tarafa aktarılabilir. Böylece metnin temel amacının iletişim sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Metinle ilgili yapılan tanımların çoğunluğunda, metnin iletişim boyutuyla ele alındığını görmekteyiz. De Beaugrande (1980: 42) metnin iletişimsel yönünü göz önünde bulundurulması gerektiğini ve metni bir cümle bütünü olarak görmenin bu iletişimsel yönü ihmal etmek olduğunu söylemiş ve metnin gerçek değerinin iletişimle kazanılacağını vurgulamıştır.

Tümceler bütünüünün metni inşa etmesinde anlam önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple Halliday (1977: 194), metni, tümcelerden oluşmasının ötesinde cümlelerle gerçekleşen anlamsal bir bütün olarak tanımlamıştır. Günay (2007) da benzer şekilde metnin cümleler bütünüünden ayrı, kendine özgü bir bütünlüğe sahip olduğunu ve cümleyle metnin farklı düzenlemeler içerdiğini belirtmiştir.

Brown ve Yale (1983: 9) genel bir ifadeyle metni, “iletişimsel bir eylemin sözlü kaydı” olarak tanımlamışlardır. Torusdağ ve Aydın (2018) da metnin iletişimsel yönüne vurgu yapmış ve metinlerin öncelikli işlevlerinin bilgi aktarmak olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmacılar böylece metnin bildirişim özelliğini de göz önünde bulundurmuşlardır. Bildirişim görevi üstlenen bu dil dizgesi, yazılı ya da sözlü olarak üretilebilmektedir (Günay, 2007; Bölükbaş, 2010).

Cümle dilsel bir düzenleme içerirken metin bağlamsal bir düzenleme gerektirmektedir. Metin, süreç temelli olup yazar-okur-dil üçgeninden meydana gelmektedir. Metin süreç yönüyle etkileşimli bir olaydır ve toplumsal bir anlam alışverişidir. Metin yazar/konuşmacı ve okur/dinleyici arasındaki değiş tokuş biçimidir (Halliday ve Hasan, 1989: 11). Mevcut durumda yazar tarafından dil aracılığıyla oluşturulan metin, okura ulaştığında farklı anlam ve duygululara dönüşebilmektedir. Bunu, yazarın anlatım biçimi, dili kullanma yeteneği, okurun durumu da etkilemektedir.

Metin, yazarla okuyucu arasında bilgi aktarımını sağlamaktadır (Güneş, 2013). Başka bir deyişle, metin yazarın iletisini taşır. İleticinin alıcıya ulaşması -anlaşılması- ancak iyi bir düzenlemeyle mümkündür (Kuzu, 2003: 45). Yazar/konuşmacı ile okuyucu/dinleyici arasındaki bu etkileşim metin aracılığıyla gerçekleşmektedir. Yazarın/konuşmacının anlatmak istediği düşünce alıcı tarafından bazı durumlarda karşılık bulamayabilmektedir. İletişimi engelleyen bu faktörler, *gönderen kaynaklı engeller*, *alıcı kaynaklı engeller* ve *kanal kaynaklı engeller* olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

1. Gönderen Kaynaklı Engeller:

- a. Konuşmacı için;
 - i. Bilgi eksikliği (eksik ya da yanlış bilgi vermesi)
 - ii. Beden Dili
 - iii. Ses tonu ve vurgu
 - iv. Alıcının sorularının yanıtlanmaması
 - v. Yapay bir dil kullanımı
 - vi. Tutum ve davranışlarındaki olumsuzluklar (kendini dinleyiciden üstün görme ve bunu dinleyiciye hissettirme vb.
 - vii. Sunum ve hitap becerileri
 - viii. Kendini ifade edebilme ve dil kullanımı
 - ix. Konu seçimi
 - x. Üslup

- b. Yazar için;
 - i. Bilgi eksikliği (Eksik ya da yanlış verilen bilgi)
 - ii. Üst dil kullanımı
 - iii. Yazım ve imla kurallarında yapılan hatalar
 - iv. Başlık/içerik uyumsuzluğu
 - v. Hitap becerileri
 - vi. Konu seçimi
 - vii. Üslup

2. Alıcı Kaynaklı Engeller:

- a. Bilgi birikimi
- b. Yaşı
- c. Deneyim ve yaşantıları
- d. Bulunduğu ortam
- e. Yaşadığı ülke veya il
- f. Cinsiyeti
- g. O anki ruh hali/psikolojisi
- h. Eğitim düzeyi
- i. Merak ve ilgisi
- j. Beklentisi
- k. İhtiyaçları

3. Kanal Kaynaklı Engeller:

- a. Alıcının fiziksel ve psikolojik durumunun göz ardı edilmesi
- b. Teknolojik yetersizlikler

Cümle

Arapça kökenli olan “cümle” sözcüğü Arapçada topluluk, küme, hepsi, tamamı, sistem kelimelerine karşılık gelmektedir (Düzgün, 2020: 402). Türk Dil Kurumu Sözlüğüne (2011) bakıldığında cümlenin 4 farklı anlamıyla karşılaşmaktayız: “Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce”, “Dizge, sistem.”, “Bütün, hep.”, “Herkes”.

Vardar (2007: 197-198)’a göre tümce 4 farklı alanda ele alınmıştır:

1. Geleneksel dilbilgisinde, anlam düzleminde incelendiğinde bir noksanla karşılaşılmayan, sınırlanmış söz,
2. Dağılımsal dilbilimde, sözdizimsel bir bağımsızlığa sahip olan, sınırlı öğelerden meydana gelmiş parça.
3. İşlevsel sözdizimde, içerdiği tüm öğeleri yüklem ya da eşbağımlı çok sayıda yükleme hizmet eden söz sıralaması,
4. Üretici-dönüşümsel dilbilgisinde, metni oluştururken kullanılan kurallarla alfabe yer alan şekillerin bir araya gelmesiyle oluşturulan öğeler bütünü.

Crystal (2008: 432) cümleyi, bir dilin gramerinin düzenlendiği en büyük yapısal birim olarak tanımlamıştır. Tümce en genel haliyle, tüm öğeleri sıralı ve bağımsız çok sayıda yükleme ya da yalnızca tek yükleme bağlanan kendi içinde tutarlı olan ve bir durum ifade eden sözcüdür (Martinez, 1998: 152, Sarıca, 2015: 13). Cümlede dilsel öğeler ve dilsel düzenlemeler bulunmalıdır. Ancak her cümle tam bir cümle olmamakla birlikte bazı dilsel öğeleri içinde barındırmayabilir.

Cümle, bir fikri, olayı, hareketi, duyguyu okuyanda/dinleyende soru işaretlerine fırsat vermeden bir yargı şeklinde ifade eden sözcük topluluğudur (Ergin, 1993; Erkul, 2007). Cümlelerin bir yargı belirtmesi ve iletişim esnasında dinleyici/okuyucu olan tarafın iletiyi doğru şekilde anlamlandırması için dilsel ve anlamsal öğeleri içinde barındırması gerekmektedir. Erkul (2007), cümlelerin mantık ve söz dizimi dışında söyleyiş değerinin⁴ de olduğunu vurgulamaktadır.

Bir cümle, dilbilgisi açısından doğru olabilir fakat, bir dili tanımlamak için tek başına yeterli olmamaktadır. Cümlelerin dilbilgisel doğruluğu dışında anlamı da önem taşımaktadır. Cümleyi oluşturan ifadeler mantık çerçevesi etrafında sıralı ve anlamlı bir şekilde dizilmiştir. Rastgele bir söz dağılımı mümkün değildir. Belirli yapıları içinde barındırmış olsa bile anlama ulaşmayan söz kümesi cümle oluşturmamaktadır. Nasıl ki bir her söz kümesi cümle oluşturmuyorsa, her paragraf yığını da metin oluşturmamaktadır. Genel bir tanım olarak cümle, *bir eylemi, durumu, yargıyı, duygu ve düşüncüyü, anlamlı ve dilbilgisi kurallarına uygun bir şekilde ifade eden söz kümesidir.*

⁴ Söyleyiş değeri, büyük ölçüde anlatımı oluşturan kelimelerin seçimi, bunların dizimi ve aralarındaki ilişkiyle ortaya çıkan anlatım değeridir (Erkul, 2007: 95).

Metin Cümle İlişkisi

Cümleyi ve metni yukarıdaki başlıklarda inceledik. Hem birbirinden farklı hem de iç içe olan bu iki kavram arasında farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de mevcuttur. Farklılıkları hakkında söz edecek olursak:

1. Bir tümcenin doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında dilbilgisi kuralları neticesinde yorum yapmak mümkünken metnin doğru ya da yanlış olduğundan söz edilememektedir (Günay, 2007: 45).
2. Cümle durağan bir birimken metin devingen bir süreci işaret etmektedir (Akbayır, 2013).
3. Cümleler dilbilimle sınırlı kalırken metinler daha çok anlambilimle ilişkilidir (Aktaş, 2009: 189)
4. Cümlede anlatılabilecek olay/durum sınırlıyken metinde durum kısıtlama olmadan anlatılabilir.
5. Cümle bir yargı üzerine kurulur, metinse yargılardan oluşur.
6. Cümlede dilsel hatalar incelenirken metinde anlam ön plana çıkar.

Aktaş (2009: 188), cümlelerin tek başına tam anlamıyla bir anlaşmayı sağladığı takdirde kullanıldığı bağlamda metin değeri taşıdığını ancak cümleyle şüpheye yer verilmeden anlaşmanın sağlanamayacağını, yani bir iletinin düzgün bir şekilde aktarılmasının metinle mümkün olacağını söylemiştir.

Metinde Anlam

Metnin yalnızca cümlelerin art arda sıralanması olmadığından bahsettik. Bir yazının metin olabilmesi için ana şartı anlamı sağlamasıdır. Anlamsız bir metin hayal edilemez. Çünkü metnin bir iletisi vardır. Yazar/konuşmacı bu iletiyi alıcıya ulaştırmak için çaba sarf eder. Alıcı ise bilgi birikimi, yaşı, deneyim ve yaşantıları, bulunduğu ortam, yaşadığı coğrafya, cinsiyeti, o anki ruh hali/psikolojisi, ilgi ve merakı, beklentisi, ihtiyaçları, eğitim düzeyi gibi unsurlar neticesinde metni anlamaya çalışır. Örneğin bir çocuk edebiyatı yazarı, öncelikle anlatmak istediği konuyu ve vermek istediği iletiyi belirlemelidir. Daha sonra hitap edeceği yaş seviyesine ve anlatım tarzına karar vermelidir. Bir örnekle açıklayacak olursak, okul

öncesi dönemdeki bir çocuğa hitap etmek isteyen bir yazar çocuğun ihtiyaçlarını, beklentilerini, dünyaya bakış açısını, bilgi birikimini, ilgi ve merakını görmezden gelerek bir ürün ortaya koyarsa, o ürün çocuğa hitap etmeyecek ve yazarın vermek istediği ileti alıcıya ulaşmayacaktır. Bir başka örnekle anlatıyı destekleyecek olursak; yıllık ortalama sıcaklığı ortalama 17°-25° arasında olan Kenya’da, “kar yağışı” temalı bir kitap okutulduğunda okuyucular tarafından oldukça soyut bir kavram olarak karşılanacaktır.

Metin mantıksal bir bütünlük içinde yazılmalıdır. Eğer bir metinde mantıksal bütünlük kurulamazsa anlamlandırma zorlaşır (Karpuz ve Akçataş, 2010: 37). Böylece yazar, alıcının metne dair beklentisini karşılayamayıp bilgi ve düşüncelerini karşı tarafa aktaramayacaktır. Alıcı tarafından baktığımızda ise, mantıksal bir bütünlük içinde oluşturulmayan metni alıcı, anlamlandıramayacağı için metni yarıda bırakacak ya da bitirdiğinde kendisine bir şey katmamış olacaktır.

Wittgenstein (2007: 100), dil/metin ile anlam arasındaki ilişkiyi, dili bir labirente benzeterek anlatmıştır. Wittgenstein’a göre dilde çok sayıda yol vardır ve bu yollar labirent gibi karmaşıktır., Yönünü bulurken daha önce kullandığın yön seni yoluna çıkaracaktır. Ancak aynı yere farklı bir yönden geldiğinde artık yolunu kaybetmişsindir. Gönderen ve alıcı arasındaki bu anlam içeren ileti, yukarıda belirttiğimiz alıcının anlamasına etki eden maddeler başlığında sıralanmıştır. Gönderen, alıcıyla bir noktada buluşmasından ziyade aynı yolda yürümelidir. Farklı yollardan yürüyüp aynı noktada buluşan alıcı, gönderenin vermek istediği iletiyi tam olarak anlamlandıramayacaktır.

Anlam dilin temel ögesidir. Karşılıklı iletişimde bulunan insanlar ürettikleri bilgileri birebirleriyle paylaşarak onu çoğaltır ve anlamlı bir hale getirirler. İnsanların diğer insanlarla iletişim kurmalarının temel amacı, bir anlam iletmektir (Özkan, 2015-2016, s. 5/25). Yani iletişimin sağlanabilmesi için dilin anlamlı bir şekilde örülmesi ve aktarılması gerekmektedir.

Anlambilim

Anlambilim, bir söz ve söz dizimi arasındaki anlam değişmelerini, anlam değişme yollarını, eş anlamlılığı ve çok anlamlılığı, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi ele alan bilim dalıdır (Karaağaç, 2013: 120).

Anlambilim, bir dili anlamsal açıdan inceleyen bilim dalıdır. Anlam sorunu ve bunların çeşitleri, dilbilimi ilgilendirdiği gibi toplumbilim, sosyoloji, ruhbilim, felsefe, mantık vb. bilimlerle de iç içedir (Guiraud, 1997: 7).

Özkan (2015-2016, 5/25), bir dilin temel ögesinin anlam olduğunu ifade etmiştir. İnsanlar aynı çevre içinde yaşadıkları sürece, birbirleriyle iletişim halinde olmaktadır. İnsanlar elde ettikleri bilgileri karşı tarafa aktararak bilginin yayılmasını sağlarlar. Özkan'a göre insanlar arası iletişimin temel aracını anlam aktarımıdır. Bu açıdan bakıldığında dilin duygulardan ziyade bilgi ve düşünceyi aktarmak için kullanılan bir araç olarak görüldüğü söylenebilir.

Palmer (2001: 43) ise anlambilimin konusunun ifade edilen söz, duygu ya da durumun sözcüklülerle nasıl ifade edildiğini araştırmak olduğunu vurgulamıştır. Sözcükler ağızdan rastgele çıkmamaktadır. Belirli bir düzen içinde sistematik bir şekilde cümleler kurulmaktadır. Bu sistematiklik, metnin tutarlılık olmasını sağlamaktadır. Metnin tutarlı oluşu ise doğrudan anlam ile ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında dilin, temel amaçlarından birin anlam yaratma çabasıdır.

Anlambilim zaman içinde farklı süreçlerden geçmiş ve *dilbilimsel anlambilim*, *genel anlambilim* ve *felsefi anlambilim* olmak üzere üç ayrı koldan yürütülmüştür (Akşehirli, 2004: 6).

Anlambilimin temel görevi, anlamın bir dilde nasıl kodlanacağını incelenmesidir. Anlambilimin asıl ilgi alanı sözcüklerin incelenmesi değil, sözcüklerin anlamlarının incelenmesidir. Ancak bu durum yalnızca sözcüklerle ilgili olmamaktadır. Anlam, kelimelerin altındaki ve üstündeki dil düzeylerinde de şekillenmektedir (Widdowson, 1996: 53).

Kempson (1980:4)'a göre, bir semantik kuramın en az üç koşulu karşılaması gerekmektedir:

- (i) Anlambilim, herhangi bir dil için sözcük anlamının ve tümce anlamının doğasını yakalamalı ve bunlar arasındaki ilişkinin doğasını açıklamalıdır;
- (ii) İster sözcüklerde ister cümlelerde olsun, bir dilin biçimlerindeki belirsizlikleri tahmin edebilmelidir;
- (iii) Bir dilin sözcükleri ve tümceleri arasındaki sistematik ilişkileri tanımlamalı ve açıklamalıdır.

Anlambilim tartışmaları günümüze kadar 3 farklı aşamadan geçmiştir. Bunlar:

1. Anlambilimin asıl amacı anlamın ele alınmasıdır.
2. Anlambilimin özünde sözcüklerin anlamının incelenmesi vardır.
3. Anlabilim sözcük, cümle, sözce ve ifadelerin anlamının incelenmesidir.

İlk görüş yalnızca anlama odaklanırken ikinci görüş sözcüklerle sınırlı kalmıştır. Böylece ilk iki görüşün yetersizliği üçüncü bir görüşü doğurmuştur (Tamb-Mecz, 2004: 11)

Anlambilimin gelişimi çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiş ancak en ayrıntılı tasnif Irene Tamb-Mecz tarafından yapılmıştır:

1. Gelişmeci dönem (1883-1931): Sözcüklerin tarihi, dildeki anlamların gelişmesi, anneanne bilimi özgü yasaların konması gibi konularla uğraşan, Bréal, Trier gibi bilginlerin dönemi
2. Karma Dönem (1931-1936): sözcüklerin tarihi ve söz varlığının kuruluşu gibi konuların ele alındığı, Ulmann, Guirraud gibi araştırmacıların dönemi
3. Dilsel Modeller Dönemi (1963-): Chomsky, Katz- Fodor gibi bilginlerin temsil ettiği ve sözcük anlam biliminden tümce anlam bilimine geçişin ağırlık kazandığı dönem. (Tamba-Mecz, 2004).

Metindilbilim

Metindilbilimi, çalışmanın odağını, cümleden metne kaydırır. Metinleri bireysel, durağan cümlelerden ziyade iletişim eylemleri olarak inceler. Dilbilgisellikten çok metinselliği, cümleyi dilbilgisel yapan bir cümle içindeki ilişkilerden çok metni tutarlı kılan cümleler arasında ve metin ile bağlam arasında elde edilen ilişkileri araştırır (Xu, 1991). Metindilbilim, metinlerin dilbilgisel ve anlamsal açıdan tutarlı ve bağdaşık bir bütünlük oluşturmasını sağlamaktadır. Bunun sonucunda metindilbilim, anlambilimle yakından ilgilidir.

Metin-anlam ilişkisinin ele alınıp ayrıntılı incelenmesi için “metindilbilim” alanının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü geleneksel dilbilgisi, bir dilin öbekler, tümceler ve cümleler gibi birimleri (mikro yapıları) oluşturma odaklı ilerlerken; metindilbilim paragraflar, bölümler ve tüm metinler gibi daha büyük dil birimlerine (makro yapıları) odaklanmaktadır (Black, 1995: 18-19). Bu sebeple metindilbilime ihtiyaç duyulmuş ve dilbilimin alt dalı olarak incelenmeye başlanmıştır.

Reddick, “Textlinguistics, text theory, and language users” adlı makalesinde metindilbilimin tanımına yer verir. Reddick’e göre metindilbilim şu şekilde tanımlanmaktadır:

Metindilbilim, bireysel dil kullanıcılarından bağımsız olarak ele alınan metinlerin dilsel yapısının incelenmesidir. Bu bilim dalı, metni dilsel bir nesne olarak yöneten genel ilkeleri keşfetmeyi, sıralamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır (Reddick, 1986: 32)

Metindilbilim, belli bir iletişim ortamında metnin yeri, yapısı ve türleri, çözümlenmesi, metni oluşturan öğeler gibi işlemleri yürüten ve 1960’lı yılların sonlarında büyük gelişme gösteren bir dilbilim dalıdır (Kerimoğlu, 2019, s. 237).

Metindilbilim, yalnızca metnin parçalarının anlamını araştırmaz, metnin bütünü ele alarak tüm metnin anlamlarını incelemeyi hedefler. Böylece metnin derin yapısı ve yüzey yapısındaki öğeleri tek tek ele almaktadır. Onan (2015: 93), metnin derin yapısını, anlamın tözünü temsil eden yapı olarak tanımlamaktadır. Derin yapı, henüz somutlaşma evresine geçmemiş -yüzey yapıya dönüşmemiş- metnin anlambilimsel boyutudur. Bu yapıda bir dönüşüm söz konusudur. Bu dönüşüm soyuttan somuta, derin yapıdan yüzey yapıya doğru bir dönüşümdür.

Derin yapı henüz sözcüklere ya da sese çevrilmemiş, soyut bir yapıdır ve içerdiği anlam öğeleriyle belirli bir dönüşüm yaşadıktan sonra somutlaşıp gerçekliğe ulaşmaktadır (Kıran, 2015: 233).

Metnin yüzey yapısı ise, derin yapıyla zihinde canlanan soyut düşüncenin söz ya da yazı yoluyla somutlaşmış halidir. Zihinde hayal edilen durum, sözlü ya da yazılı şekilde ifade edilmiş yani metin gözle görülmüş ya da kulak aracılığıyla duyulmuşla derin yapıdan yüzey yapıya dönüşümünü sağlamıştır.

Derin yapı, birtakım zihinsel işlemlerle, bir diğer ifadeyle dilbilgisel dönüşümler yoluyla, yüzey yapıya bağlanır (Chomsky, 2001: 36). Bu bağlantı sonucunda görünen anlam *yüzey yapı*, yorumlama sonucuyla görünür hale gelen gizli anlam ise *derin* yapıdır (Asiltürk, 2021: 450).

Derin yapı özünde anlamsal bir gereksinim barındırır. Yüzey yapı ise anlamdan ziyade bir tümce ya da metnin son olarak dile getirilmiş ya da yazıya dökülmüş halini, yani somut biçimini ifade etmektedir (Demirci, 2010: 291).

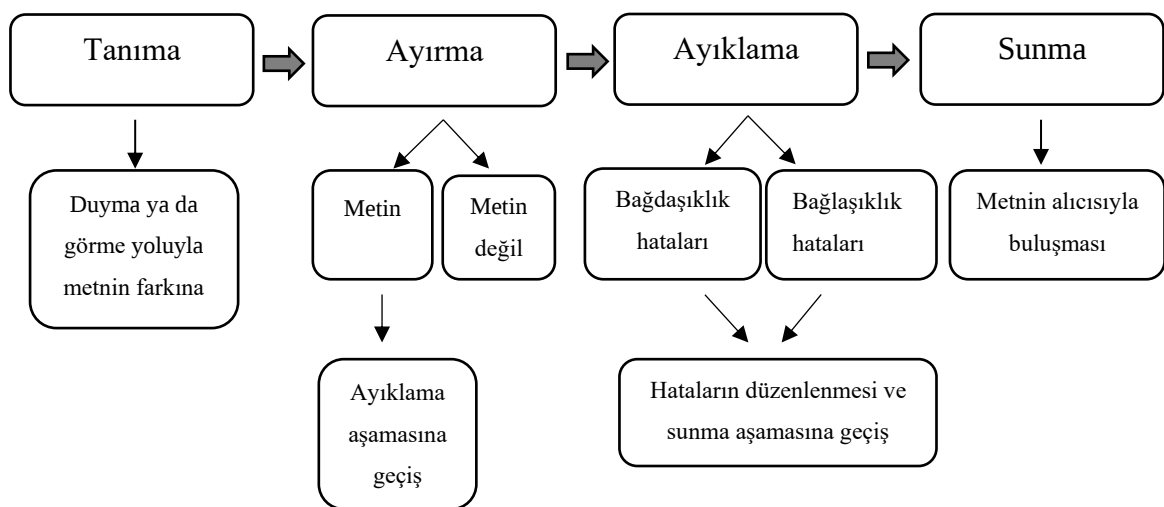
Metindilbilimin Amacı

Metindilbilim, metni tüm yönleriyle ele alan bilim dalıdır. Dilbilimin metni açıklamada yetersiz kalması nedeniyle ortaya çıkan bu yeni inceleme alanı metnin yalnızca dilbilgisel unsurlarıyla ilgilenmemekte, anlamsal yapılarını da araştırmaktadır. Metnin yapısı, türü, dilbilgisel düzeni, bağdaşıklık ve tutarlılık öğeleri, uyum gibi metindilbilimin konularındandır. Dilbilimin yeni sayılan bu alt dalı çeşitli amaçlara hizmet etmektedir.

Metindilbilimin temel amacı, metin olanı metin olmayandan ayırmaktır. Bunu sağlarken de metindilbilim, metinlerin sahip olması gereken temel ölçütleri belirleme görevi üstlenmektedir. (Ayata, 2005: 22-23).

Metindilbilim metni tanıma, ayırma, ayıklama ve sunma aşamalarından oluşmaktadır. Metni tanıma, metnin farkına varmaktır. Metni ayırma, bir metni metin olmadan diğer yazı ya da seslerden ayırt etme anlamına gelmektedir. Ayıklama safhası, metinde dilbilgisel ya da anlamsal hataları saptama ve bu hataları ayıklamadır. Sunma ise, metin farkındalığıyla metni, metin olmayandan ayırıp içerdiği tüm hataları belirleyip bu hataları düzeltilmiş bir şekilde okuyucuya/dinleyiciye takdim etmektir.

Metindilbilim Aşamaları

Şekil 3. Metindilbilimin Aşamaları

Metinsellik Ölçütleri

Bir metin doğru ya da yanlış olarak nitelendirilemez, bunun yerine metnin, metinselliği sorgulanabilir (Günay, 2007: 45). Bir yazının ya da dilsel bir ögenin metin olduğuna karar verilebilmesi için metinsellik ölçütlerince incelenmesi gerekmektedir.

Bir yazıya metin denilebilmesi için o yazıda çeşitli cümlelerin art arda sıralanması yeterli olmayacaktır. Bir yazının metin olabilmesi için temelde cümlelerin sistematik bir şekilde dizilip mantıksal bir iletişim özelliği taşıması gerekmektedir. Metin, saydığımız özelliklerin de ötesinde içerisinde çeşitli ölçütleri barındırmalıdır. Bir metnin daha iyi anlamlandırılması ve iletinin doğru şekilde aktarılmasını sağlayan özelliklere metinsellik ölçütleri denmektedir. Beaugrande ve Dressler (1981) metinsellik ölçütlerini *bağdaşıklık*, *tutarlılık*, *amaçlılık*, *kabuledilebilirlik*, *durumsallık*, *bilgisellik*, *metinlerarasılık* olmak üzere 7 ölçüt olarak sınıflandırmışlardır. Bağdaşıklık ve tutarlılık *metin merkezli* ölçütler olarak kabul edilirken bilgisellik, durumsallık, kabul edilebilirlik, amaçlılık ve *metinlerarasılık kullanıcı merkezli* ölçütlerdendir.

1. Bağdaşıklık (Cohesion)

Metindilbilim bir metnin bağdaşıklığı ve tutarlılığı ile ilgilenir. Bağdaşıklık, metin-sözdizimsel bir kategoridir ve cümleleri daha büyük sözdizimsel birimlere bağlama araçlarını ifade ederken; bağlaşıklık, anlamın metin-anlamsal bir boyutudur ve okuyucuların bir metni anlamlandırmasının çeşitli yollarını ifade eder (Black, 1995: 19).

Metinselliğin temel ölçütlerinden biri olan bağdaşıklık, bir metni oluşturan tümcelerin, dilbilgisel ve sözcüksel uyumunu sağlayan, metnin yüzey yapısındaki öğelerle dilsel bir bütünlük oluşturan metindilbilimsel parçadır. Sözcük ve tümcelerin uyumu, bağdaşıklığın temel görevidir. Dilbilgisel bu uyum, metinde bir bütünlük oluşmasını sağlamakta ve metinleşme olanağı sağlamaktadır. Sözcükler birbirini tamamlar, cümleler anlamlı bir şekilde dizilmiş olur ve böylece metin anlamına ulaşır (Altunkaya, 1987: 86).

2. Tutarlılık / Bağdaşıklık (Coherence)

Metinsellik ölçütlerinden bir diğeri olan tutarlılık, metnin yüzey yapısından ziyade, derin yapısında yer alan ögeler ve ilişkiler düzenidir (Yılmaz, 2021: 4). Bu ilişkiler belirli bir anlam çerçevesinde yer almaktadır. Tutarlılık, tümceler arasındaki mantıksal bağı ifade eder. Yani, metinde somut biçimde görülen bir nitelik yerine sözün üretimini sağlamak için için gerekli olan zihinsel sürecin çıktısıdır (Lüleci, 2018: 47).

Metnin derin yapısındaki kavramlar anlamsal ve mantıksal bir uyum içinde olmalıdır. Bağdaşıklık, metnin yüzey yapısındaki dilbilgisel ögelerle ilgilenirken tutarlılık derin yapısındaki kavramların anlamsal/mantıksal bütünlüğüyle ilgilenmektedir. Bir metin bağdaşıklık ögelerince doğru bir yapıya sahip olsa da iletinin alıcı tarafından anlaşılması için tutarlı bir formda verilmesi gerekmektedir. Örneğin; “*komşu dağın çirkin süsü*” ifadesi dilbilgisel açıdan hatasız bir söz grubudur. Ancak metin içinde insanın zihninde gerçekçi bir simge oluşturmayacağı için tutarlı bir ifade olduğu söylenemez.

Tutarlılık metni ele almasından ziyade okuyucunun anlamlandırma sürecine de destek olmalıdır. Bu sebeple tutarlılık daha üst bir anlayışı gerektirmektedir. Sonuç olarak bir metnin tam anlamıyla iletisini okura sunabilmesi için bağdaşıklık ve tutarlılık ögelerinin birlikte ve iç içe kullanılması gerekmektedir.

Shiach (2009: 33), bir yazının tutarlı bir yapıya sahip olması için, paragrafın ana fikrini ortaya koyan bir anahtar cümle olmalı ve ardından belirli örnek ve açıklamalarla bu fikir geliştirilmeli, bir sonuç cümlesi, paragrafın içeriğinin bir özeti gibi işleyerek paragrafı tamamlamalı, mümkünse bir ara sonuca varmalı ve/veya bir sonraki paragrafta giden yolu göstermelidir.

3. Amaçlılık

Metin üreticisi ve onun niyetiyle ilgili olan amaçlılık, meydana gelen metnin iletişim amacına hizmet edecek şekilde hem tutarlı hem de bağdaşık kılınmasıdır (Kuzu, 2005: 253). Balcı (2018: 165)’ya göre amaçlılık metni metin yapan bir ölçüttür. Metin, bir amaca hizmet etmekte ve bir niyet içermektedir. Yazar, iletisini okura aktarmaya çalışır. Bu iletişim esnasında yazarın niyeti, iletinin bağdaşık ve tutarlı bir şekilde aktarılmasıdır. Yazar, vermek

istediği iletiyi açık bir şekilde gözler önüne serebileceği gibi, üstü kapalı bir biçimde de verebilir. Okuyucunun seviyesine göre gerekli durumlarda üslup ve dil düzenlemesine gidilebilir.

4. Kabul Edilebilirlik

Kabul edilebilirlik, niyetle doğrudan ilişkilidir. Yazarın niyeti okuyucunun metni kabul etmesini güçleştirmekte ya da kolaylaştırmaktadır. Yazar amacını açık ve net bir şekilde belirttiğinde okuyucu metni daha çabuk kabul edecektir.

Dressler, metinsellik ölçütlerinden amaçlılık kabul edilebilirliğe ihtiyaç duyulma sebebini şu şekilde açıklamıştır:

Metnin yüzey yapısında bulunan bağdaşıklık ve derin yapısında bulunan tutarlılık, metinselliğin en belirgin ölçütleridir. Bu ölçütler, metnin parçalarının birbirleriyle nasıl anlamlı ve uyumlu bir şekilde dizildiğini gösterirler ancak metni metin olmayandan ayıran çizgileri belirleyemezler. İnsanlar, çeşitli sebeplerle bütünüyle tutarlı ve/veya bağdaşık olmayan metinleri kullanabilmekte ve kullanmaktadırlar. Bu sebeple biz de metin kullanıcılarının tutumlarını, metinsellik ölçütlerinin arasına dahil etmeliyiz. Bir dil düzenlemesinin amacı metin oluşturmaktır ve iletişimsel etkileşimde kullanılabilmesi için bu şekilde kabul edilmelidir (Dressler, 1981: 131).

Amaçlılığın gönderici odaklı, kabul edilebilirliğin alıcı odaklı birer ölçüt olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu iki ölçüt iç içe geçmiş kavramlardır. Kabul edilebilirlik, alıcı ve verici arasındaki iş birliğini gerektirmektedir. Metin üreticisi ile çözümleyen arasında ortak bilgi ve bağlamı paylaşılması metni kabul edilebilir kılar.

Bir metin bağdaşık ve tutarlı olsa bile, metin özelliği taşıyabilmesi için bir amacı olmalı ve iletişimsel etkileşimde kullanılabilmesi için kabul edilebilir olmalıdır. Yani, metnin üreticisi, bir amaca katkıda bulunmayı niyetlenmeli, alıcı ise gerçekten de böyle bir amacı yerine getirdiğini kabul etmelidir (Bell, 1991: 167). Alıcının bilgi birikimi ve deneyimleri kabul edilebilirliği düzenlemede önemli ölçütlerdendir.

Sarar Kuzu *okuma* dersinde⁵ kabul edilebilirlik ölçütü için şu örneği verirdi:

⁵ Başkent Üniversitesi 2018 yılı okuma dersi notları.

“Mor inek gol attı.”

Yukarıdaki cümleyi ilk kez duyan biri, daha öncesinde bahsedilen çikolata markasının reklamını izlemediyse alıcı için oldukça tutarsız bir cümle olacak ve kabul edilebilir olmayacaktır. Ancak reklamı izleyen, markayı bilen bir alıcı zorlanmadan durumu hayal edebilecek ve bu da örneği kabul edilebilir kılacaktır. Mor inek örneğinde, kurmaca da olsa, bir metin dünyası paylaşımı söz konusudur.

5. Bilgisellik

Metnin alıcıya yeni bilgiler öğretebilecek nitelikte olmasıdır. Bilgi birikimini oluşturan iki unsur bulunmaktadır. Bunlar, alıcının farklı kaynaklardan edindiği eski bilgi ve alıcının başka yerlerden edinmeyeceği yeni bilgidir (Halliday ve Hasan, 1976: 326). Metin, alıcıya yeni bilgiler katmalıdır. Metin, alıcın bilgisini arttıracak şekilde tasarlanmış ve okuyucuya yeni bilgiler sunuyorsa metnin bilgiselliği yüksektir. Ancak metin, alışlagelmiş ve okuyucunun hafızasında yer alan bilgiler sunuyorsa metnin bilgilendiriciliği düşüktür ya da metinde bilgisellik yoktur. Böylece alıcı, metinde yer alan eski bilgilerle yalnızca bildiklerini tekrar etmiş olacaktır.

Metinde bilgiselliğin sağlanabilmesi için metnin okuyucuya yeni bilgiler sağlaması, onu şaşırtması ve beklenmedik bilgiler taşıması gerekmektedir. Bilgiselliğin güçlü şekilde işlenebilmesi için eski bilgi ile yeni bilgi arasında köprü oluşturulmalıdır. Böylece okuyucu eski bilgilerini yeni bilgilerle çeşitlendirecek ve eski bilgilerinin üstüne koyarak ilerleyecektir. Ayrıca metinde yer alan yeni bilgilerin var olması, okuyucunun dikkatini ve ilgisini diri tutacaktır.

6. Durumsallık

Metnin, metinde geçen bağlamla uyumlu olması durumudur. Metin ve bağlam birbirleriyle ilişki içinde olmalıdır. Metin, bağlamına uygun olmalı, bağlam ise metnin içeriğine, konusuna ve üslubuna göre düzenlenmelidir.

Metnin durumsallık ve kabul edilebilirlik ölçütleri arasında güçlü bir bağ vardır. Bu iki ölçüt birbirini destekler niteliktedir. Örneğin yeni nişanlanan bir çifti tebrik etmek için, “*Allah betterinden esirgesin!*” denildiğinde, hem bağlamla ilişkisi olmadığı için metin olma ölçütlerinden durumsallık ölçütünü yerine getiremeyecek hem de alıcı tarafından kabul edilemez olacaktır. Bunun yerine, “*Tebrik ederim, mutluluğunuz daim olsun!*”, “*Allah bir yastıkta kocatsın!*” veya “*Allah tamamına erdirdi!*” türü sözler kullanıldığında durumsallık ve kabul edilebilir ölçütlerini karşılayacaktır. Yani, kullanılan sözler bağlama göre şekillendiğinde metin, alıcı tarafından daha anlaşılabilir bir hal alacaktır.

7. Metinlerarasılık

Bir metnin, kendinden önce yazılmış metinlerden izler taşıması, açık ya da üstü kapalı şekilde önceki metinlere gönderme yapması veya kendinden önceki metinlerle ilişkili olması durumudur. Metinlerarasılık, her metnin doğası gereği kendinden önce yazılmış metinlerle ilişki içinde olduğu (Coşkun Ögeyik, 2008: 6) ve hiçbir metnin eski metinlerden tamamen bağımsız olamayacağı düşüncesinden doğar (Beaugrande ve Dressler, 1981: 182; Aktulum, 2000: 17-18; Yılmaz, 2021: 5; Kuşdemir, 2013: 3).

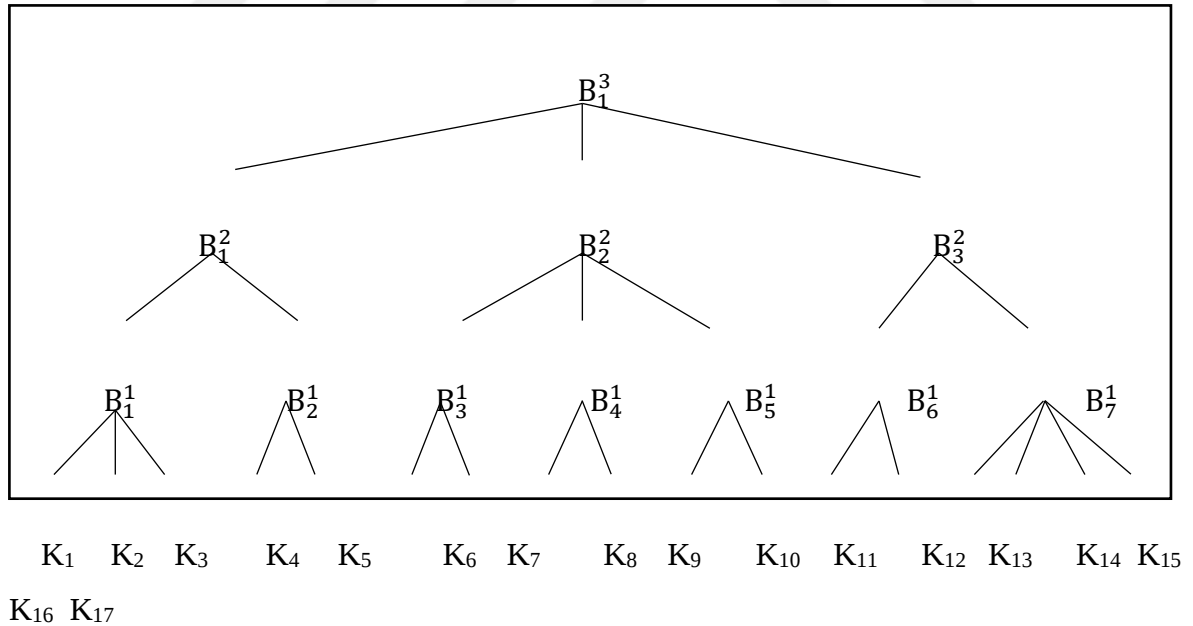
Metinlerin iş birliğine dayanan metinlerarasılık kavramı, ilk kez Julia Kristeva tarafından 1966 yılında yazdığı *Word, Dialogue and Novel* adlı kitabında kullanılmış (Alfaro, 1996: 268) ve ilerleyen dönemlerde Roland Barthes, Michael Riffaterre, Gerard Genette tarafından da ele alınmıştır. Bu araştırmacılar metnin ana ölçütünün metinlerarası ilişkiler olduğunu savunmuşlardır.

Metinsellik ölçütlerinden olan metinlerarasılık kavramı romanlarda bir teknik olarak ele alınmaktadır. Bu tekniğe, sıklıkla postmodern metinlerde karşılaştık da bu yalnızca postmodern metinlerde kullanıldığı anlamına gelmemektedir. Sazyek (2021: 227), metinlerarasılık kavramının günümüzde daha çok postmodernizmde kullanılan bir ölçüt olarak görülmesine karşı, roman türünde yansıtmacı, modernist ve postmodernist sistemlerin ortak ögesi olduğunu belirtmiştir. Tarih boyunca farklı dönemdeki metinlerde de bu tür etkilenmeler görülmektedir. Ancak metinlerarasılık kendisini en yoğun şekilde postmodernizmde göstermiştir. Günümüzde ise İhsan Oktay Anar, Oğuz Atay ve Orhan Pamuk, bu tekniği eserlerine yansıtan yazarlar arasındadır.

Metinlerarasılık, yukarıda bahsettiğimiz metnin *bilgisellik* ölçütüyle birbirlerini destekler niteliktedir. Bilgisellik ölçütü için metnin yeni bilgiler sağlayabilmesi demiştik. Metinlerarasılık ise okuyucunun eski bilgisine gönderme yaparak yeni bilgiler sunmaktadır. Böylece yeni bilgi, eski bilgiyle harmanlanarak verilir ve okuyucunun eski bilgilerine çağrışım yapılır.

Metnin Yapısı

Metin, okur ve yazar arasındaki geçen bilgi, duygu ve düşünce alışverişidir. Yazar aktarmak istediği düşüncüyü metin aracılığıyla gerekli formlarda okuyucuya sunar. Metinde verilen iletiyi tam olarak anlamlandırmak isteyen okur metnin içerik ve biçimsel özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Metnin yapısı, metnin içerik düzenlenmesi hakkında bilgi veren yapıdır. Bu düzenlenmede bağlam etrafında, cümlelerin sıralanışı önem kazanmaktadır. Metni oluşturan üç yapı vardır. Bunlar; “küçük ölçekli yapı, büyük ölçekli yapı ve üst yapı”dır.

B harfi, büyük ölçekli yapıyı, K harfi, küçük ölçekli yapıyı temsil etmektedir.

Şekil 4. Metin Tabanının Biçimsel Yapısı

(Van Dijk ve Kintsch, 1938: 191)

Metin, üretim ve anlamlandırma sürecinde büyük ölçekli yapılardan küçük ölçekli yapılara ya da tersi bir şekilde küçük ölçekli yapılardan büyük ölçekli yapılara doğru bir yapılanma sonucunda meydana gelmektedir. Büyük ölçekli yapıların diğer bir işlevi ise metnin şematik yapısını oluşturan üstyapının anlamsal içeriğini oluşturmaktır (Dilidüzgün, 2017: 50).

1. Küçük Ölçekli Yapı

Bu yapı, metnin daha küçük birimleri ile ilgilenmektedir. Bir metin içerisindeki tümceler rastgele bir araya gelmemiş, belli yapılar ve düzenlemeler sonucu bir metin oluşturmuşlardır bu yapıda sözcükler incelenmekte ve tümceler arasında düzenlemeler yapılmaktadır.

Bir metin çözümlemesinde iki ana unsur bağdaşıklık ve tutarlılıktır. Gül (2015: 139), tutarlılık ögesinin büyük ölçekli yapıya karşılık gelirken, bağdaşıklık ögesinin büyük küçük ölçekli yapıya karşılık geldiğini vurgulamıştır. Metnin anlaşılır şekilde çözümlenebilmesi için bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerinin birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Küçük ölçekli yapı metnin küçük parçalarıyla, yani dilbilgisel parçalarla ilgilenirken büyük ölçekli yapı metnin anlamsal bütünlüğüyle ilgilenmektedir.

Küçük ölçekli yapı, mecaz anlamıyla, metnin temelini oluşturmaktadır. Tümceler arasındaki düzenlemeler ve sözcüklerin dilbilgisel düzenlemesi ne kadar doğru olursa metin o kadar anlaşılabilir olmaktadır. Metnin anlaşılabilir olması ise, iyi bir iletişimi beraberinde getirecektir.

Metinde küçük yapılar mevcuttur. Bunları belirlemek amacıyla, “kelime tanıma, cümlecikleri anlama ve küçük yapıdaki bilgileri seçme” şeklinde üç ana işlem yapılmaktadır. Kelime tanıma işlemi, tümcenin içerdiği sözcükleri tanıma ve anlamını bulma; cümlecikleri anlama işlemi, anlamlı bir şekilde sözcükleri birleştirme ve cümleciklerin anlamını belirleme; küçük yapıdaki bilgileri seçme işlemi ise, tümcelerdeki anlamları belirleme, önem derecesine göre sıralama, birleştirme ve anlamlandırma işlemlerini kapsamaktadır (Güneş, 2020: 254).

Kuzu (2005: 240)’ya göre metnin küçük ölçekli yapısı, metnin alıcısının metni anlamlandırmak amacıyla işlemlediği, metinde yer alan sözel ya da görsel verinin tamamı, yani işleme sırasında kullanılan metin tabanıdır.

Küçük ölçekli yapı, *dilbilgisel bağdaşıklık* ve *sözcüksel bağdaşıklık* olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir. Yapının tasnifi Dilidüzgün (2017)'e göre oluşturulmuştur.

1.1. Dilbilgisel Bağdaşıklık

1.1.1. Gönderim

Gönderim, metnin birbiri ardınca gelen cümlelerde yer alan sözcükler arasında kurulan ve bu ardışık cümlelerce süren metnin, çeşitli dilsel öğelerle gerek dolaylı gerekse doğrudan şekilde tekrarlanmasına olanak sağlayan bağıntıdır (Uzun, 2019: 184).

Gönderim, metindeki geçen sözcükler arasında bir önceki ya da bir sonraki sözcüğe referans olacak sıfat ve zamirlerin kullanılmasıdır. Gönderim ögesi sayesinde, sözcük tekrarıdan kaçınılır ve dilde ekonomi sağlanır. Gönderim ögesi, ön gönderim ögesi ve art gönderim ögesi olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bu gönderim türleri, metinde hangi yönde gönderim yapılacağını belirtmektedir.

1.1.1.1. Art Gönderim

Gönderimde bulunulacak ögenin, gönderim ögesinden sonra gelmesi durumudur. Art gönderimde ilk durumda ifade edilen sözün yerini ikinci durumda referans ifade alır. Art gönderimler, *kişi zamiriyle yapılan art gönderim*, *işaret zamiriyle yapılan art gönderim*, *dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim* ve *işaret sıfatıyla yapılan art gönderim* olmak üzere 4 başlığa ayrılmaktadır.

1.1.1.2. Ön Gönderim

Gönderimde bulunulacak ögenin, gönderim ögesinden önce gelmesi durumudur. İkinci duruma önceki durumdan bir referans söz konusudur. Yani, tümce içerisinde öncelikle referans sözcük görünür kılınır sonrasında referans sözcüğe karşılık gelen ifade görünür. Metin içinde birinin sözü, bir durumun açıklaması ya da önce hakkında konuşulduktan sonra kişinin isminin zikredilmesi gibi durumlarda ön gönderim kendini gösterir.

1.1.2. Değiştirim

Bir metinde geçen herhangi bir ögenin yerine metinde yer alan başka bir ögenin kullanılmasıdır. Değiştirim ögesi, bir sözcük, söz öbeği ya da tümcenin yerine sonraki tümce ya da tümcelerde bunların yerine farklı bir ifadenin kullanılmasıyla oluşturulmaktadır. Türkçede değiştirim, *öyle, böyle, biri, hepsi, orası, burası, öteki, diğeri* gibi unsurlarla kullanılmaktadır. Bu durumda ad, eylem ya da tümceye bağlı bir değişiklik söz konusudur.

Değiştirimin işleyişi, metin içinde bazen bir ismin, bazen bir eylemin, bazen de cümle veya cümlelerin tümünün yerini alışına göre farklılık göstermektedir (Subaşı Uzun, 1995: 63). Değiştirim ögeleri çalışmada *ada dayalı değişim* ve *eyleme dayalı değiştirim* olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir.

1.1.3. Eksilti

Gönderimle iç içe geçmiş bir kavramdır. Metinde tekrara düşmemek amacıyla bir ya da birden fazla ögenin, anlatımı bozmamak ve akılda soru işareti bırakmamak şartıyla cümleden atılmasıdır. Metinde aynı sözcüğün yinelenmesini engelleyen bu yapı, metnin akıcı bir şekilde devam etmesini sağlamaktadır.

Eksilti kullanımı, iletişimi kolaylaştırmanın yanında okuyucuya/dinleyiciye anlama kolaylığı sağlamaktadır. Eksiltme yapılmadan sözcük tekrarına gidilmesi metnin

sıkıcı bir hal almasına sebep olmakla birlikte okuyucunun dikkatini dağıtarak anlamayı okumayı/dinlemeyi zorlaştırır.

Eksilteler cümlelerin farklı öğelerince yapılabilmektedir. Çalışmada eksilteler, *özne eksiltisi*, *nesne eksiltisi*, *tamlayan eksiltisi*, *yer tamlayıcısı eksiltisi* ve *yüklem eksiltisi* olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir.

1.1.4. Bağıntı Öğeleri

Metin, bünyesinde çeşitli durum ve olayları barındırır. Bu olay ve durumlar arasındaki metnin bütünlüğünü sağlayan çeşitli bağlantı ve geçiş ifadeleri mevcuttur. Metin oluşturma ve metnin düzenlenmesinde bağlaçlar önemli bir konumdadır. Metnin bağdaşık bir sistem üzerine kurulup tutarlı bir sözdizimi sağlamasında bağlaçlar rol oynamaktadır. Halliday ve Hasan bağıntı öğelerini dört gruba ayırmıştır:

- 1.1.4.1. Katkısal (Additive): Ve ve de, ne de, ya da, ya...ya (da), dahası, ayrıca, hem de, ...nın yerine, bu arada, yani, örneğin, böylece, aynı şekilde, üstelik, öteyandan vb.
- 1.1.4.2. Karşıtsal (Adversative): Ancak, -e rağmen, yalnızca, fakat, yine de, aslında, nitekim, yerine, -den ziyade, aksine, en azından, her halükarda, hangisi...ise, neyse, en olmadı vb.
- 1.1.4.3. Nedensel (Causal): Öyle, öyleyse, böylece, bu sebeple, sonuç olarak, bundan ötürü, bu amaçla, için, çünkü, dayanılarak, -den kaynaklanan, bu amaçla, olması halinde, öyle olan, bu durumda, yoksa, bu bakımdan, -den hareketle, yanı sıra vb.
- 1.1.4.4. Zamansal (Temporal): Sonra, sonraki, ondan sonra, tam o anda, aynı anda, önceden, daha önce, sonunda, en sonunda, önce...sonra, ilk başta...sonunda, bir anda, hemen, yakında, bir süre sonra, bir dahaki sefere, başka bir durumda, ertesi gün, bir saat sonra, bu arada, o zamana kadar, şu anda vb. (Halliday ve Hasan, 1976: 242-243).

1.1.5. Koşutluk

Bir oluşumun farklı içeriklerle tekrarlanması ve metnin bu yinelemeler sayesinde anlamsal, biçimsel ve biçimsel açıdan zenginleşmesidir (Genç, 2019: 38). Yinelemeler zaman zaman bilgiselliği azaltıp alıcının dikkatinin dağılmasına neden olsa da yerinde ve bilinçli kullanılan yinelemeler metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırdığı gibi etkileyiciliğini de arttırmaktadır. Bu nedenle koşutluk şiirlerde, dualarda, siyaset, hitabet ve reklam metinlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

1.1.6. Zaman ve Görünüş

Metin üretimi esnasında kullanılan farklı zaman ifadeleri ve tümce sıralamasını anlatır. Bağdaşıklığın sağlanmasında zaman ekleri önemli rol oynamaktadır. Dilbilgisel açıdan zaman, ek ve ifadelerinin hatalı kullanımı bağdaşıklığı etkilediği gibi tutarlılığı da olumsuz yönde etkilemektedir.

Cümlelerin hangi zaman dilimine ait olduğunu gösteren zaman belirleyicileri bazen ekler/kipler bazen de belirli kavramlar ile bağdaşıklığı oluştururlar. Zaman ifadeleri, çeşitli kiplerle desteklenmektedir. Cümle içinde bulunan zaman ifadeleri, yükleme gelen zaman ekiyle örtüşmediği durumlarda bağdaşıklık, bağlam çerçevesinde değerlendirilir.

Örneğin, “Şu an herkes meşgul görünüyor. Bu yoğunlukta kimse molaya çıkamıyor.” cümlelerinde zaman ifadesi olarak *şu an* sözcüğü seçilmiş ve zaman kipi şimdiki zaman olarak belirlenmiştir. Bu kip ve zaman ifadesiyle olayın şu anda meydana geldiği anlaşılmaktadır. Zaman ifadesi cümlede belirleyici rol oynamaktadır. Bu sebeple zaman ifadesinin yanına farklı zaman kipleri de kullanılabilir. Verilen örnek cümle şimdiki zaman eki (-yor) yerine geniş zaman (-Ar) ekiyle kurulsaydı da zamansal bir kayma yaşanmazdı. Bu cümle, “Şu an herkes meşgul, bu yoğunlukla kimse molaya çıkamaz.” şeklinde de ifade edilebilmektedir. Her iki durumda da okuyucunun aklında aynı durum canlanacaktır.

Görünüş, iki yönlü bir kavramdır. Bunlar biterlik ve bitmezlik kavramlarıdır (Akerson, 2007). Biterlik ve bitmezlik kavramları işin sürekliliği ve durağanlığını

ifade etmektedir. Metin içinde yer alan olay kısa süreliğine gelişip bitmiş, ertelenmiş ya da yarım bırakılmışsa biterlik işlevini ifade etmektedir. Aksi durumda metin içinde belirtilen olay tamamlanmamış ya da devamlılığı sağlanmış ise görünüş kavramının bitmezlik işleviyle açıklanmaktadır.

1.1.7. İşlevsel Tümce Görünüşü

Bir metinde önemli olan bir ögenin vurgulanması konuşma dilinde tonlama ile sağlanırken yazı dilinde sözcüklerin tümce içindeki sıralanışı, yani sözcüklere yapılan vurgu ile sağlanır.

Türkçede söz dizimi, bir tümcede ya da öbeklerde temel unsurun sonda yer almasıyla oluşturulur (Karahan, 2010: 9). Tümceleri oluşturan ögelerin diziliş sırası, sözcüklerin önemini ve cümledeki değerini belirtmektedir. Kurallı bir cümlede öge dizilişi *özne-tümleç-yüklem* şeklindedir. Kurallı (düz) cümlelerde vurgu, yüklemün önündeki sözcükle sağlanmaktadır.

Cümle oluşturmada yüklemün sonda bulunmadığı her durum devrik cümleyi oluşturmaktadır (Altun, 2022: 16). Devrik cümlelerde vurgulanmak istenilen öge yüklemdir. Devrik cümleler, kurallı cümlelere göre daha derin düşünceler aktarmak için kullanılır. Devrik cümleler hemen hemen tüm metin türlerinde bulunsa da devrik cümleyle en sık karşılaştığımız metin türleri şiirlerdir. Çünkü şiirler, duygu yoğunluğu ağır basan metin türlerindendir. Şair, duygusunu okuyucuya daha derinden hissettirmek için sık sık devrik cümlelere başvurur.

Bir metinde önemli olan bir ögenin vurgulanması konuşma dilinde tonlama ile sağlanırken yazı dilinde sözcüklerin tümce içindeki sıralanışı, yani sözcüklere yapılan vurgu ile sağlanır.

1.1.8. Titremleme

Sözcüklerin duygu ve isteklerle iş birliği yapıp tonlama aracılığıyla karşı tarafa ezgisel bir biçimde iletilmesidir. Konuşma dilinde karşılık bulan bu kavram, sesin

yumuşaklık, sertlik, incelik, kalınlık vb. halleriyle doğrudan ilişkilidir. Emir kipinde bir cümle kurulduğunda yüksek tonda seslenirken rica/istekte bulunulacak bir cümle için düşük tonda bir ses kullanılması titremlemeye örnek olarak gösterilebilir. Titremlemeye uygun metinler arasında şiirler örnek verilebilir.

1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

Sözcüksel bağdaşıklık, büyük ölçekli yapıyı oluşturmaya zemin hazırlayan ölçüttür. Bu ölçütte, metnin çözümlenmesi sırasında anahtar kelimelerin bulunmasıyla metnin içeriği daha belirgin hale gelir ve böylece okur metinden daha çok bilgi edinir. Sözcüksel bağdaşıklık Halliday ve Hasan (1976: 288) tarafından *eşdizimlilik* ve *yineleme* olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

1.2.1. Yineleme

Yineleme, bir metin ya da tümcede anlatımı güçlendirmek, anlamı pekiştirmek ve bir duyguyu güçlü şekilde belirtmek amacıyla birden çok tekrarlanan sözcüklerdir. Yinelemeler aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler, eş ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ve genel kavramlarla yineleme gibi çeşitli şekillerde oluşturulmaktadır.

Yinelemeler aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulabildiği gibi, karşıt anlamlı sözcüklerle ya da eş ve yakın anlamlı sözcüklerle de oluşturulabilmektedir. Ancak yinelemeler ikilemelerle karıştırılmamalıdır. İkilemeler metnin küçük yapısıyla ilgilidir. İkilemeler cümle içinde yapılan tekrarlar olarak nitelendirilirken yinelemeler aralarında anlam bütünlüğü olan cümleler ya da paragraflar kapsamında değerlendirilmektedir. İkilemeler tek bir cümlede meydana gelmektedir. Tek cümlede görülen yinelemeler olsa da yinelemeler daha çok birbirini takip eden cümlelere serpiştirilmiştir.

Yinelemeler, metnin bağlaşıklığını sağlayan en önemli unsurlardandır (Ayata, 2005: 63). Yinelemeler, anlatımı kuvvetlendirerek ileti mesajının anlaşılmasına yardımcı

olmaktadır. Kerime Üstünova (2004: 1)'ya göre yinelemeler, duygu ve düşünceleri karşı tarafa aktarmak için kullanılan, güçlü ve etkileyici bir anlatıma ulaşmayı amaçlayan anlatım yollarındandır.

Bu araştırmada yinelemeler, *aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler, eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ve genel kavramlarla yapılan yinelemeler* olmak üzere beş alt başlıkta incelenecektir.

1.2.1.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler:

Metin üretim aşamasında, tümcede yer alan bir sözcüğün yerine o sözcüğe referansta bulunmak yerine sözcüğün kendisinin kullanımıdır. Aynı sözcüğün metin içinde sürekli yinelenmesi metni sıkıcı bir hale getirmenin yanı sıra metnin bilgiselliğini de azaltmaktadır.

Aynı sözcüğün yinelenmesi, ikilemelerle karıştırılmamalıdır. İkilemelerde ardışık bir şekilde yazılan sözcükler eylemin durumu pekiştirmek amaçlı kullanılırken aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşan yinelemeler bir tümceden ziyade metnin tamamına hitap etmektedir.

1.2.1.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler:

Metinde anlam bütünlüğünün sağlanması adına yer verilen yineleme türüdür. Sıklıkla sıfatların kullanımıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu yineleme çeşidi, alıcının metni anlamasını kolaylaştırırken metinde akıcılık sağlamakta ve anlamın zenginleşmesine olanak sağlamaktadır.

1.2.1.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler:

Bir cümlede bahsedilen olumlu ya da olumsuz olayın, durumun, nesnenin ya da kişi özelliklerinin ilerleyen cümlelerde tersi şeklinde anılması ve bunun tekrarlanmasıdır. Bir cümlede yer alan bir yargının diğer cümlelerde aksinin iddia edildiği metinlerde sıklıkla karşılaşılmaktadır.

1.2.1.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler:

Genelden özele ya da özelden genele doğru sıralanırlar. İlk tümcede genel bir isimden bahsedildiyse, onun açıklayıcısı olan tümcede ise özel bir isimden bahsedilir. Bunun tam tersi olacak şekilde, ilk tümcede özel, açıklayıcı tümcede ise genel bir isimden bahsedilebilir. Bu üstterim altanlam ilişkisi metinde bütünlük sağlamaktadır. Örneğin aklımıza bir bitki türü olan lavantayı getirdiğimizde kokusu, rengi, bizde çağrıştırdığı duyguların yanı sıra lavantanın bir bitki olduğu, çiçekli bir bitki olduğu ve son olarak da bir canlı olduğu gelmektedir.

1.2.1.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler:

Genel kavramlarla yineleme, bir tümcede geçen ismin, takip eden tümcelerde ilgili kavramlarla desteklenmesidir. Bu ölçüt, konu bütünlüğünün sağlanması açısından kullanılan önemli ölçütlerdendir. Burada bir dönüşüm söz konusudur. Örneğin *Nilgün*'den bahsedilen tümcenin devamında ya da onu takip eden diğer tümcelerde *kadın* sözcüğünün kullanılması gibi. Bir diğer kullanım şekli ise bir kavramın ilişkili olduğu çevre içindeki diğer kavramlarla anılmasıdır.

1.2.2. Eşdizimsel Örüntüleme

Metnin olağan akışını bozmadan, belli bir kavram çerçevesi içinde kullanılan sözcüklerle ilişkili kavramların, yerinde ve olağan düzeninde kullanılmasıdır. Kullanılan bu kavramlar birbiriyle bir bütünlük oluşturmali ve genel anlamda birbirleriyle ilişkili sözcükler olmalıdır. Metindeki eşdizimsel örüntüleri tespit edebilmek için belli bir dünya bilgisine sahip olunmalıdır. Bu dünya bilgisi, nesnelerin kavram alanı⁶ hakkında bize bilgi vermelidir. Bir nesnenin kavram alanı alıcı tarafından bilinmiyorsa, eşdizimsel örüntüleme çözümlemesi başarısız olacaktır.

⁶ Kavram alanı, Alman dilbilimci Trier tarafından ortaya atılmış bir kuramdır. Bu kurama göre, kavramların tek başına incelenmesinden ziyade kavramlar birer ilişkiler zinciri olarak görülmedir ve bir kavramın anlamı yalnızca ilişkili olduğu diğer kavramlarla birlikte kullanıldığında ortaya çıkmaktadır.

Eşdizimsel örüntüleme yalnızca kavramın somut kavram alanlarıyla ilgilenmez. Verilen kavramın tümcedeki diğer öğelerle oluşturulan çağrışım özelliğini de yansıtır. Metinde bir nesne belirtildiğinde, o nesnenin etrafında örüntülenen sözcükler nesneyi niteleyen, o nesneye çağrışım yapan sözcükler de olabilmektir.

2. Büyük Ölçekli Yapı

Metin çözümlemesi yapılırken ele alınan tek yapı küçük ölçekli yapı değildir. Daha büyük yapıları inceleyen büyük ölçekli yapı da metnin doğru ve anlaşılır şekilde çözülmesine olanak sağlamaktadır. Yüzey yapıda görülen dilbilgisel çözümlemelerin yanı sıra derin yapı çözümlemeleri de yapılmalıdır. Bu da büyük ölçekli yapıda karşılık bulmaktadır. Ancak bir metni yalnızca küçük ölçekli ya da sadece büyük ölçekli yapı sayesinde çözümlemek doğru bir sonuca götürmeyecektir. Bu sebeple çözümleme yaparken metin içinde bu iki yapı da incelenmelidir.

Büyük ölçekli yapıda, metni oluşturan büyük yapılar, sözcük, söz grupları ve cümleleri denetleyen küçük yapıların aksine, daha büyük parçaları incelemeyi hedeflemektedir. Büyük ölçekli yapı, paragrafları, bölümleri ve hatta metni incelemektedir. Bu yapı, paragraflar arasında tutarlılık oluşturarak metnin anlaşılır hale gelmesini sağlamaktadır.

Büyük ölçekli yapılar, metnin yüzey yapısında görünmese de sözcüklerin, söz gruplarının, tümcelerin ya da yan tümcelerin anlamsal yorumundan çıkarılabilmektedir. Yani metni algılamada ana strateji, anlamsal çıkarımdır (van Dijk ve Kintsch, 1983: 201-202).

Metnin derin yapısı, sözcükler arasında ve tümceler arasındaki tutarlılıkla ilgilenmektedir. Derin yapı, metnin bağlamı içindeki anlamıyla ilgilenmektedir. Tutarlılık bu yapının temelini oluşturmakta ve bu yapıda mantıksal bir akış beklenmektedir. Büyük ölçekli yapı, küçük ölçekli yapıya kıyasla metnin mantıksal yönünü ele almaktadır. Bu mantık çerçevesinde çözümlemeler yapılmaktadır.

Kuzu (2003: 45), küçük ölçekli metnin yapısının sözcüklerin kendinden önce ve kendinden sonraki sözce ya da sözcüklerle kurmuş olduğu mantıksal bütünlüğe göre, büyük ölçekli metnin yapısının ise bir sözcenin metindeki diğer bütün sözcüklerle kurduğu mantıksal bir bütünlüğe göre belirlendiğini belirterek küçük ölçekli ve büyük ölçekli metin yapısı arasındaki farklı ortaya koymuştur.

Büyük ölçekli yapı yalnızca metin içi özelliklerle sınırla kalmaz. Bu özelliklere okuyucunun dünya bilgisi de eklenmelidir. Yazar, metni ürettikten sonra o metin, artık yazardan çıkar ve okuyucu-metin ilişkisine döner. Böylece metin ne kadar tutarlı olsa da okuyucunun dünya bilgisi metni anlamlandırmaya yetecek ölçüde değilse, metin okuyucu için anlamsız kalacaktır.

Seidlhofer (1995: 59), Metnin anlaşılmasının, başka bir deyişle büyük ölçekli yapının işlenmesi için üç tür işlem varsayar: Metnin öğelerinin tutarlı bir bütün halinde düzenlenmesi, bu metin tabanının özüne yoğunlaştırılması yani derin yapıyla ilgilenilmesi ve yeni bir metnin oluşturulması. Seidlhofer'ın desteklediği, büyük ölçekli yapının oluşumunu sağlayan bu üç madde, Dijk ve Kintsch (1983)'in metnin anlaşılması ve özetlenebilmesi için gerekli üç aşamanın açıklayıcısı niteliğindedir. Dijk ve Kintsch bu üç aşamalı süreci *silme*, *genelleme* ve *yapılandırma* olarak belirtir.

Petöfi (1978), sözdizimsel ve anlamsal içeriklerin birlikte kullanılması gerektiğini, dilbilgisel düzen kadar anlamsal içeriğin de önemli olduğunu söylemektedir. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, metnin anlamsal bir bütünlük oluşturabilmesi için hem derin hem de yüzey yapının öğelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde, metni anlamlandırmak için gerekli ölçütlere ek olarak yeni ölçütler ortaya atılmıştır. Dilidüzgün (2017: 76-77), büyük ölçekli yapının gerektirdiği ölçütleri van Dijk ve Kintch (1983)'in *büyük ölçekli yapı stratejileri* bağlamında “işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, ana düşünce tümcesi, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri, biçem, özet ve sonuç tümcesi” olmak üzere on başlık altında incelemiştir.

2.1. İşlev

Metinler, bilgi vermek, estetik haz uyandırmak, eğlendirmek, ikna etmek ya da talimat vermek gibi işlevler doğrultusunda yazılmaktadır. Her metnin bir ya da birden fazla işlevi vardır. Yazar, metnin işlevini ya da işlevlerini metin içinde sezdirir. Dilin kendi içinde anlamlı ve tutarlı olması beklenir. Bu da onun işlevselliğiyle ilgilidir.

2.2. Başlık

Okuyucunun metinle ilgili düşüncelerinin oluşmasının ilk aşamasıdır. Başlık, okunacak metinle ilgili alıcıya genel bir bilgi verir. Metinde anlatılan ana durumu başlık özetler niteliktedir. Okur başlığa baktığında, okuyacağı metnin konusu, içeriği, sınırları hatta türü hakkında bilgi edinir. Bu sebeple metin için seçilen başlık oldukça önemlidir. Metne, ilgi çekici ve içerik hakkında vurucu bir başlık konulması, metnin okunurluğunu arttıracak ve o metnin muhatabı olan okuyucuların metne daha kolay erişebilmesini sağlayacaktır.

Başlık, metnin özünden özünün çıkarılmasıdır. Yani başlık metnin en öz halidir. Bir başlığın çeşitli işlevleri vardır. Güneş (2015: 293) başlığın işlevlerini, dikkat çekme, göz atma, seçim yapma, okuma isteği oluşturma, zihni yönlendirme, sayfayı yapılandırma, bilgileri düzenleme ve okumaya rehberlik etme şeklinde ele almaktadır.

- *Dikkat Çekme:* Başlığın bu işlevi, yazı stili ve yazı boyutuyla ilgilidir. Başlığın metnin genelinde kullanılan yazı boyutundan daha büyük olması, metnin en üstünde ortalanmış bir şekilde bulunması, kalın harflerle ya da farklı bir karakterle yazılması metnin başlığını dikkat çekici yapacaktır. Sola yaslanmış, metinle aynı boyutta yazılmış bir başlık, az önce sözünü ettiğimiz ortalanmış ve büyük karakterlerle yazılmış metinden daha az dikkat çekecektir.
- *Göz Atma:* Bir dergi, broşür, gazete vb. incelerken/okurken o materyalin içeriği hakkında, bahsedilen, ele alınan konular hakkında bilgi almak için başlıklara hızlı bir şekilde bakılmasıdır. Bu göz atma sayesinde okur, elindeki materyalin konusu ve içeri hakkında yalnızca başlıklara bakarak bilgi edinebilmektedir.
- *Seçim Yapma:* Göz atarak incelenen materyalden, okuyucunun, dikkatini çeken, ilgi alanına giren bir metnin seçilmesidir. Ancak okur, ilgisini çeken başlığın içeriğini okuduğunda, başlıkla alakalı bir içerikle karşılaşmazsa hayal kırıklığına uğrayacaktır.
- *Okuma İsteği Oluşturma:* Okuyucunun bir metni okuma isteği, başlığın ilgi çekiciliği ve okuyucunun ilgi alanına hitap etmesiyle mümkündür. Okuyucunun dikkatini çeken başlık, okuyucuda okuma isteği uyandıracaktır.

- *Zihni Yönlendirme:* Başlıktan yola çıkarak okuyucunun hangi metinle karşılaşacağını öngörmesidir. Böylece metni okumadan yalnızca başlıktan yola çıkarak metin hakkında bir varsayımda bulunacaktır.
- *Sayfayı Yapılandırma:* Sayfa düzeninin ayarlanması, başlığın rengine, yazı karakterine, boyutuna, paragraflar arasındaki boşluğa, satır başlarının kullanımına ve başlığın metindeki konumuna göre düzenlenmektedir.
- *Bilgileri Düzenleme:* Okuyucun bir kitapta karşılaşacağı başlıkların birbiriyle ilişkili olduğunu bilmesi ve başlıklar arasında bir bağ kurabilmesidir. Başlıklar, tutarlı bir şekilde sıralanmalıdır. Bu sıralama zamansal, mantıksal ve durumsal bir sıralama olabilir. Örneğin başlıkların olay sıralamasına göre düzenlenmesi, tarihsel bir süreçten bahsedilmesi gibi.
- *Okumaya Rehberlik Etme:* Başlıkların, içerik hakkında bilgi vermesi ve metnin içeriğini ayırarak anlamayı kolaylaştırmasıdır. Bir başlığın altında kullanılan alt başlıklar okuyucuya anlama kolaylığı sağlamaktadır.

2.3. Konu

Metnin içeriği, amacı ya da türü ne olursa olsun tüm metinlerin belirli bir konusu vardır. Konu, yazılı ya da sözlü bir metinde, üzerinde söz söylenen olay veya durumdur. Metnin büyük ölçekli yapılarından olan bu kavram, gönderici tarafından titizlikle seçilmelidir. Yazar, okuyucunun veya konuşmacı, dinleyicinin ilgi ve isteklerine hitap edecek bir konu seçmekte ve alıcı bunu önceki bilgilerine dayanarak zihin süzgecinden geçirmektedir. Bu sebeple konunun dikkatli bir şekilde seçilmesi, yazarın/konuşmacının iletişimin okuyucuya/dinleyiciye doğru bir şekilde aktarılmasında önemli bir oynamaktadır. Konu, “Metinde ne anlatılıyor?”, “Metin ne hakkında yazılmış?” gibi soruları yanıtlamaya çalışmaktadır.

2.4. Anahtar Sözcükler

Metnin içeriğinde, metni en iyi anlatan temel sözcüklerdir. Bu sözcükler metnin konusunu bulmaya yardımcı olmanın yanı sıra metni anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır. Metin öncesi alıcıya metin hakkında bilgi vermektedir. Anahtar sözcükler metinde yazar/konuşmacı tarafından verildiğinde, okuyucu/dinleyici metnin konusu hakkında ön bilgi edinmiş olacak ve ne dinleyeceği/okuyacağı hakkında kafasında bir şema oluşturacaktır. Konu seçimi gibi anahtar sözcüklerin belirlenmesi de metnin alıcı tarafından alımlanabilmesi için önemlidir. Göndericinin anahtar sözcükleri özenli bir şekilde seçmesinin yanında alıcı da anahtar sözcükleri fark edebilmelidir. Anahtar sözcükler metnin içeriği hakkında bilgi vermektedir. Bu sebeple anahtar sözcükleri yazar tarafından verilen metinlerde okuyucu başlığın yanında anahtar sözcüklere bakarak da metnin içeriği ile ilgili bilgi edinebilmektedir. Anahtar sözcükleri verilmeyen metinlerde ise okuyucu/dinleyici, metinden anahtar sözcükleri kendisi seçebilmelidir. Anahtar sözcükler metnin özetlenmesinde katkı sağlayan büyük yapı unsurlarındandır.

2.5. Ana Düşünce Tümcəsi

Metinde verilmek istenen iletinin alıcıya iletildiği ögedir. Ana düşünce tümcəsi bir çıkarım ve yargı belirtmektedir. Metnin diğer ögeleri, ana düşünce tümcəsini ifade etmeye yardımcı olan ögelerdir. Bazı metinlerin ana düşünce tümcəsi açık bir şekilde verilirken bazı metinlerde ana düşünceyi okurun bulması beklenmektedir. Fabl ve bazı masallarda ana düşünce tümcəsi açık bir şekilde belirtilmektedir. Bunun sebebi okul öncesi çağda bir çocuğun soyut düşünme becerilerinin tam olarak oturmamasından kaynaklanmaktadır. Bu düşünce yavaş yavaş arka plana atılmış ve günümüz masalları ve çocuk hikayelerinde ana fikir tümcəsi okuyucuya/dinleyiciye bırakılmaya başlanmıştır. Bu ögenin açık bir şekilde belirtilmediği metinlerde alıcının, ana düşünce tümcəsini kendi çıkarımları sonucunda bulması gerekmektedir.

2.6. İçerik Şeması

Metnin bir içerik şemasının bulunması, büyük ölçekli yapının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. İçerik şeması, metinde anlatılacak olan durum ve olayları mantıksal-anlamsal bir sıralama ile düzenler ve kronolojik sıralamanın takip edilmesini kolaylaştırır.

İçerik şemasının (şematik yapının) düzenli ve kurallı bir sıralamaya ve şemaların bir anlamsal sınırlandırmaya sahip olması büyük ölçekli yapının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır (Dijk ve Kintsch, 1983: 206). Mantıksal-anlamsal sıralama metni daha anlaşılır hale getirip tutarsızlıkları ortadan kaldıracaktır.

İçerik şeması anlatının belli bir düzen ve sıralama çerçevesinde düzenlenmesini sağlamaktadır. Bu düzenlemeyle metin belirli anlam ve mantık çerçevesinde düzenlenecek ve bu düzenleme metni daha anlaşılır kılacaktır. İçerik şeması, sinema ve tiyatro metinlerinde karşılaşılan *sinopsis*⁷ ile benzerlik göstermektedir.

2.7. Konu Değişimi Belirleyicileri

Metinde bir olaydan farklı bir olay ya da duruma geçiş yaparken kullanılan dilsel öğelerdir. Bu belirleyiciler dilsel öğelerin yanında paragraf ve bölüm şeklinde de gösterilebilir. Konu değişimi belirleyicileri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- *Zaman Değişimi*: Geçen yıl, beş yıl sonra, akşamüstü, sabah, o gün, 1998'de...
- *Mekân Değişimi*: Türkiye, Ankara, ev, sokak, tren istasyonu...
- *Gerçeküstü İfadelerle Değişim*: Hayal, rüya, bilinmeyen bir gezegen, Kaf Dağı, hayvanların insan dilini konuşması, görünmezlik...
- *Şahıs Değişimi*: Beş arkadaştan biri, anne, öğretmen, sınıfa yeni gelen öğrenci...
- *Dilbilgisel Konu Değişim İfadeleri*: Aslında, aksine, nihayetinde, birden, sadece, aniden, ta ki, -e kadar, asla...

⁷ Sanat metinlerini oluştururken metni genel anlamda özetleyecek bir metin hazırlanmasıdır. Yani sanat metninin, metni detaylandırmadan önce ortaya çıkan içerik şemasıdır.

2.8. Biçem

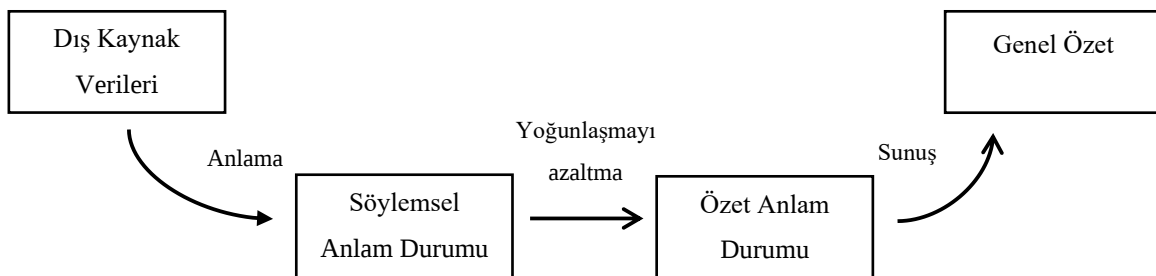
Yazarın zihinsel süreçler neticesinde metni üretirken kendine özgü, farklı biçimler kullanmasıdır. Dijk (1988: 73)'in de ifade ettiği gibi biçem, aynı şeyleri farklı yollarla söylemektir. Bir olaya tanık olan çok sayıda insan düşünelim. Her biri aynı olayı farklı şekillerde ifade edeceklerdir. Metin üretimi de böyledir. Bir konu daha önce yüzlerce kez kalem alınmış olsa da her yazarın o konuyu ifade etme biçimi farklıdır. Her metin, yazarının imzasını taşımaktadır. Amaç her ne kadar kendini ifade etmek olsa da bunu ifade etme biçimi değişmektedir.

2.9. Özet

Metinde geçen olayların, ayrıntılara yer verilmeden ancak önemli noktaları da eksiltip konudan uzaklaşmaya sebebiyet verilmeden ve konu bütünlüğü bozulmadan ana hatlarıyla sunulmasıdır. Başka bir deyişle özet, metnin kabuğunun soyulup meyvesinin ortaya çıkarılması işlemidir. İyi bir özet, iyi anlaşılmış metin demektir. Bu sebeple bir metin alıcısı tarafından ne kadar iyi anlaşılmışsa özeti de o kadar kuvvetli olacaktır.

Bir metni özetlerken zihin; bazı bilgileri silmek, birtakım bilgileri değiştirmek ve bazı bilgileri de muhafaza etme faaliyetinde bulunacaktır (Marzano, Pickering ve Pollock, 2001: 30). Böylece önemli ve önemsiz bilgiyi birbirinden ayrılıp metnin yalnızca çekirdeği kalacaktır.

Özetleme bir süreci temsil etmektedir. Endres-Niggmeyer (1998: 49), özetleme süreci ve alt görevlerini aşağıdaki gibi şemalaştırmıştır:

Şekil 5. Özetleme Süreci ve Alt Görevleri
(Endres-Niggemeyer, 1998: 49)

Kintsch (1990: 166-167) özeti dört strateji etrafında değerlendirmiştir. Bu stratejiler şu şekildedir:

- *Genelleme* (metindeki daha ayrıntılı ifadelerden hareketle oluşturulan indirgeyici çıkarımlar),
- *Detaylandırma* (metinde doğrudan belirtilmeyen çıkarımlar),
- *Yeniden düzenleme* (metnin içeriğini esas metinden farklı bir düzende yeniden düzenleyen çıkarımlar),
- *İlişkilendirmedir* (köprü kurucu çıkarımları ve işlevi ifade eden düşünce ve fikirler arasında tutarlılık sağlamak için kullanılan sözcükler).

Özetleme stratejilerinin etkin bir şekilde kullanılabilmesi adına okuyucunun/dinleyicinin belirli alt becerilere sahip olması gerekmektedir. Özetleme stratejilerini Kudret ve Baydık (2016: 319-320); *önemli bilgiyi ayırt etme, ana düşünceyi belirleme, ana düşünceyi destekleyen önemli ayrıntıları belirleme, genelleme yapma, metindeki düşünceleri kendi sözcükleriyle ifade etme, yeniden yapılandırma, metinde geçen konu cümlesinin belirlenmesi, metinde bir konu cümlesi yoksa okuyucunun bir konu cümlesi oluşturmaması, sonuç cümlesi oluşturma ve metni düzenleme*; Güneş (2021: 206); *eleme, değiştirme ve seçme* olarak belirlemişlerdir.

2.10. Sonuç Tümcesi

Metinde okuyucunun nabzını ölçen, duygu ve düşüncelerini değiştiren ya da metin boyunca sahip olduğu düşüncelerle metni sonlandıran, metnin konusu ile uyum içinde olan, büyük ölçekli yapı unsurudur. Sonuç cümlesi kimi zaman okuyucunun duygu ve düşüncelerine hitap eder, kimi zaman metin boyunca anlatılanların toplanmasını sağlayarak bir özet niteliği taşır, kimi zamansa yarım bırakılarak okuyucunun/dinleyicinin tamamlamasını sağlar.

Sonuç tümcesi, genellikle metnin başlangıcıyla köprü kurmaktadır ve okuyucuyu birtakım eylemlere yönlendirmektedir (Torusdağ ve Aydın, 2021: 247). Yazar, okuyucunun belli duygularına hitap etmeyi amaçlar. Sonuç tümcesi, metnin başlangıcı, içeriği ve metnin bilinmeyen devamı için de ipucu sağlamaktadır.

3. Üst Yapı

Metnin üst yapısı, metnin türüne uygun gerekli yapısal nitelikleri bünyesinde barındırır ve metni oluşturan elementleri belirler (Coşkun ve Tiryaki, 2011: 64) Böylece, metni oluşturan temel öğeler, hem yazarın tutarlı bir şekilde metni oluşturmalarını sağlar hem de metin hakkında okuyucuya bilgi verir.

Küçük ölçekli yapıda metnin, sözcük, söz öbekleri, tümceler gibi, daha küçük yapıları incelenmekte, büyük ölçekli yapıda ise paragraflar, bölümler gibi daha büyük yapılar incelenmektedir. Bu yapıları içinde barındıran ve metnin son aşamada içeriğinin anlamlı bir şekilde düzenlenmesini sağlayan yapı ise üst yapıdır.

Üst yapıyla metnin türü belirlenmektedir. Düzyazı, roman, şiir, tiyatro anlatı gibi türleri belirlemek bu yapının görevidir (Günay, 2007: 210). Metnin üst yapısı küçük ölçekli yapı ve büyük ölçekli yapıyı da içinde bulunduran çok yönlü ve tutarlı bir yapıdır. Bu yapıda metnin anlam boyutu önem kazanmaktadır. Metnin türü, iletisi, tutarlılığı, önermesi gibi kavramlar bu yapının altında incelenmektedir.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmanın literatürdeki yerini belirtmek ve çalışmanın özgünlüğünü göstermek amacıyla bu alana yönelik ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Çalışmanın konusu olan metindilbilim ile ilgili yazılan kitaplar, doktora ve yüksek lisans tezleri ve makaleler ele alınmıştır.

Dilidüzgün (2008) “Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım” başlıklı çalışmasında, metindilbilimi Türkçe öğretim ve eğitiminin uygulamalarla ilgili düzenlemelerinde kuramsal kaynak olarak esas alarak metindilbilimin Türkçe öğretimine uygulanabilirliği araştırmıştır. Bu bağlamda, metindilbilimin etkinliklerinin Türkçe öğretimi uygulamalarında ne derece yer aldığı sorgulamıştır. Metin temelli bu yöntemlerle Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikleri *metin olarak söylem* ve *tür olarak söylem* olarak incelemiştir. Daha sonra Dilidüzgün (2017) “Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi: Uygulamalı Bir Yaklaşım” adlı çalışmasında metindilbilimle ilgili kavramları (metin, metin oluşturma ölçütleri, işlev, yapı vb.), açıklamış ve bu kavramları soyutlaştırmak amacıyla çeşitli örneklere yer vermiştir.

Kuzu (2003) “Etkileşimsel Model’e Uygun Okuma Öğretiminin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi” başlıklı çalışmasında, etkileşimsel model odaklı okuma öğretiminin öğrenciler üzerinde Türkçe bilgilendirici metinlerin anlama düzeylerine etkisini sorgulamıştır. Kontrol gruplu ön ve son test modelini kullanmış ve etkileşimsel modele uygun çağdaş okuma teknik ve yöntemlerinin uygulandığı grubun öğrenme düzeyi ile geleneksel yöntemle öğretim yapılan grubun öğrenme düzeyi arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, etkileşimsel modelin geleneksel modele göre öğrencilerin okuduğunu anlama becerisi üzerinde daha etkili olduğu görülmüştür.

Genç (2019) “Orta Okul Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Etkinliklerinin Okuma Eğitimi Yeterliği Bağlamında Metindilbilimsel Analizi” isimli çalışmasında çalışmasında, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma etkinliklerin okuma eğitimi ölçütlerini karşılama durumunu metindilbilimsel bağlamda değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonunda ders kitabı hazırlama aşamasında metindilbilim ölçütlerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuştur. Ek olarak araştırma sonucunda elde edilen bulguları PISA kazanımlarıyla karşılaştırarak metinlerin bilimsel temeline vurgu yapmıştır.

Aşkın Balcı (2018) “Metindilbilimin ABC’si” adlı kitabında metin, metin olma ölçütleri, metin tipolojisi gibi metindilbilime ait kavramları açıklamış ve örneklerle desteklemiştir. Ayrıca Aşkın Balcı (2006), metnin temel ve alt konularını tespit etmek ve metnin görünen kısmının yanında derin yapısını meydana çıkarmak amacıyla yazdığı “Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme” adlı makalesinde, Murat Soyak’ın “Acı Ceviz” başlıklı hikayesini metindilbilimsel açıdan çözümlemiştir.

Soytürk (2022) “Türkçe ders Kitaplarındaki Yazılı Anlatım Etkinliklerinin Metindilbilimsel Yaklaşımla İncelenmesi” başlıklı çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yazma etkinliklerini metindilbilimsel açıdan incelemiştir. Türkçe öğretiminde metin odaklı bir çalışma yürütülmesinin gerekliliğini ve ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin metindilbilimsel açıdan geliştirilmesinin gerektiğini savunmuştur.

Erdoğan (2020) “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Metinsellik Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında 2018-2019 eğitim-öğretim yılında basılmış olan 5, 6, 7 ve 8. Sınıf MEB Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinleri ‘bağlaşıklık’ ölçütüne göre incelemiştir. Doğan (2018) “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı çalışmasını iki bölümde toplamış ve 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirleri metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlemiş ve bu şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna dair öğretmen görüşlerine başvurmuştur. Köçer (2010) “Metin çözümlemesi Millî Eğitim Bakanlığı’nca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi” adlı çalışmasında, MEB 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan beş metni “bağdaşıklık ve tutarlılık” ölçütleri bağlamında çözümleyip metinlerin metinselliklerini yorumlamıştır.

Bunlarla birlikte metindilbilim birçok araştırmaya konu olmuştur. Bunlara, Yazıcı’nın (2017) “Kurmaca Anlatılarda Kahramanın Sunumu: Metinleştirme Stratejisi Olarak Gönderim ve Eksiltme” başlıklı çalışması, Yılmaz ve Topal’ın (2010), “Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması” adlı çalışması, Türkbey’in (2018) “Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışması, Özkan’ın (2004), “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in "On ikiye Bir Var" Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri” başlıklı çalışması, Çoban’ın (2012) İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdıkları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Ölçütlerine

Göre Değerlendirilmesi adlı çalışması, Aydın ve Torusdağ'ın (2014) “Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay’ın Garip Bir Hediye’si” adlı çalışması, Keleş’in (2023) “Sabahattin Ali'nin 'Değirmen' Hikâyesinin Metindilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen B1 Düzeyindeki Öğrenciler İçin Uyarlanması” başlıklı çalışması, Kahraman’ın (2023) “Halid Ziya Uşaklıgil'in Mensur Şiirler Mezardan Sesler Adlı Eserinin Metindilbilimsel Yapısı” adlı çalışması, Alaçam’ın (2021) “Mustafa Kutlu'nun 'Beyhude Ömrüm' Adlı Hikâyesinin Metindilbilimsel Açından Çözümlemesi” başlıklı çalışması örnek gösterilebilir.

Yukarıda adı geçen çalışmalar, metindilbilim, metindilbilimin önemi ve metindilbilimin temel kavramları açısından alanyazına katkı sağlamış oldukça önemli çalışmalardır. Bahsi geçen çalışmaların konusu metindilbilim kapsamında ders kitabı incelemesi, metin incelemesi, kitap incelemesi, yabancılara Türkçe öğretimi gibi çeşitli şekillerde oluşturulmuştur. Ders kitaplarının metindilbilim ölçütlerine göre incelemesiyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırmaların, ders kitaplarında yer alan okuma veya yazma etkinliklerinin metindilbilimsel açıdan ele alınması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada ise, MEB ve Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında yer alan okuma metinleri bahsedilen ölçütlere göre incelenecektir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin metindilbilimsel açıdan incelenmesi, çalışmayı diğer metindilbilimi çalışmalarından ayrı bir yere taşıyacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin, metindilbilimsel açıdan incelenmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın yöntemini nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi oluşturacaktır. Betimsel analize göre elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenip yorumlanmakta ve *analiz için bir çerçeveye oluşturma, verilerin kodlanması, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması* olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Betimsel analizde genel anlamda amaç, araştırma sonunda ulaşılan bulguları düzenleyip yorumlayarak okuyucuya bu derlenmiş bir biçimde sunmaktır (Sözer ve Aydın, 2020: 267). Bu bağlamda, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler belirlenmiş, bu metinler, metindilbilim açısından incelenmiş ve incelemeler bulgular bölümünde değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında işlenen Türkçe ders kitapları, örneklemine ise amaçlı örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme, örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan kişi, olay, nesne ya da durum gibi birimlerin örneklenmesidir (Büyüköztürk vd. 2020: 94-95). Araştırmanın örneklemine Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınları Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama araçlarından doküman analizi kullanılacaktır. Doküman analizi yazılı belgelerin içeriğini dikkatli ve sistematik bir şekilde analiz etmeye yönelik bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013: 1). Corbin ve Strauss'a (2008) göre, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin ve Strauss, 2008, aktaran Kırıl, 2020). Doküman analizi yöntemi çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde aşamalandırılmıştır. O'Leary (2017) doküman analizinin aşamalarının 4 aşamadan oluştuğunu belirtmiştir:

1. Beklenmeyen durumlar için plan yapma
2. Dokümanları toplama
3. Elde edilen dokümanların güvenilirliklerini sorgulama ve onların istemli ve istemsiz kanıtlarını gözden geçirme
4. Verileri analiz etme

Evren ve örneklem başlığında belirtildiği gibi bu çalışmanın temelini 2023-2024 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan iki ders kitabı mevcuttur. Bunlar Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınları Türkçe ders kitaplarıdır.

MEB'e bağlı okullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler paralel şekilde ilerlemektedir. Her iki kitapta da 8 tema ve her temada 4 okuma 1 dinleme metni olmak üzere 5 metin mevcuttur. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Millî Eğitim Bakanlığı ve Özgün Yayınları Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleri temalarıyla birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	MEB YAYINLARI		ÖZGÜN YAYINLARI	
1.Tema	Duygular	<i>Bir Dünya Düşünürüm</i> <i>Çiçek Dürbünü</i> <i>Ana İşsiz Kalınca</i> <i>Korku</i>	Erdemler	<i>Karanfiller ve Domates Suyu</i> <i>Ninenin Kitabı</i> <i>Baba Bana Bir Şiir Bul</i> <i>Sol Ayağım</i>
2.Tema	Millî Mücadele ve Atatürk	<i>Atatürk'ü Gördüm Düşümde</i> <i>Mürefeli Kadınlar ve Emin</i> <i>Astsubay</i> <i>Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü</i> <i>Gün Doğacak</i>	Millî Mücadele ve Atatürk	<i>Atatürk ve Anıları</i> <i>Koca Seyit</i> <i>Bir Mustafa Kemal Vardı</i> <i>Kut'ül Amâre Zaferi</i>
3.Tema	Okuma Kültürü	<i>Okumanın İşlevi</i> <i>Kitaplarla Kurulan Dostluk</i> <i>Okumak Düşünmek İçindir</i> <i>Hayat O Gün Çok Güzeldi</i>	Duygular	<i>Meşe ile Saz</i> <i>Küçük Çocuk</i> <i>Yıkmak Kolay</i> <i>Güler Yüz</i>
4.Tema	Erdemler	<i>Tahta Bisiklet</i> <i>Kaplumbağayla İki Ördek</i> <i>Kızgın Bir Lira</i> <i>Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman</i>	Millî Kültürümüz	<i>İstiklâl Marşı'nın Kabulü</i> <i>Büyük Mimar Koca Sinan</i> <i>Yurt Türküsü</i> <i>Ankara</i>
5.Tema	Kişisel Gelişim	<i>Adını Göklere Yazdıran Çocuk</i> <i>Başarıya Gitmek mi, Başarılı</i> <i>Çekmek mi?</i> <i>"A" Harfi</i> <i>Çok Geç Diye Bir Zaman</i>	Doğa ve Evren	<i>Küçük Yunus</i> <i>Son Leylek</i> <i>Güz</i> <i>Kır Çiçekleri</i>
6.Tema	Millî Kültürümü z	<i>Yusuçuk</i> <i>Karagöz Nedir?</i> <i>Anadolu'da Kilim Demek</i> <i>Nasreddin Hoca Hikâyeleri</i>	Sanat	<i>Anadolu Davulu</i> <i>Sazıma</i> <i>Karagöz ile Hacivat</i> <i>Müziği Neden Severiz?</i>
7.Tema	Sağlık ve Spor	<i>İki Tekerlekli Özgürlük</i> <i>Futbolcu Olmaya Karar</i> <i>Vermiştim</i> <i>Karlı Dağların Arkadaşı Ol</i> <i>Bilim İnsanı Öyküleri</i>	Kişisel Gelişim	<i>Ağaç ve Sen</i> <i>Bazı İnsanlar</i> <i>Karamsar ve İyimser Bakış Açısı</i> <i>Bilmemekten Rahatsız Olmayın</i>
8.Tema	Sanat	<i>Âşık Veysel Şatıroğlu</i> <i>Geleneksel Türk Sanatlarından</i> <i>Ebru</i> <i>Ağaçtan Oyma Su Tası</i> <i>Gize</i>	Bilim ve Teknoloji	<i>Ampulün İlk Yanışı</i> <i>İbni Sina</i> <i>Islıkla Haberleşenler</i> <i>Türk Havacılığına Adanmış Bir</i> <i>Ömür: Vecihi Hürkuş</i>

Tablo 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler

Türkçe ders kitabında yer alan metinler aşağıdaki tabloda yer alan ölçütlere göre incelenecektir:

Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin İnceleneceği Ölçütler	
Gönderim Ögeleri	Ön Gönderim Art Gönderim
Değiştirim	Ada Dayalı Değiştirim Eyleme Dayalı Değiştirim
Eksilti:	Özne Eksiltisi Nesne Eksiltisi Tamlayan Eksiltisi Yer Tamlayıcısı Eksiltisi Yüklem Eksiltisi
Bağıntı Ögeleri:	Katkısal Karşıtsal Nedensel Zamansal
Yineleme	Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Tablo 4. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin İnceleneceği Ölçütler

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde çalışmaya konu olan Türkçe ders kitapları metinsellik ölçütlerine göre incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI DERS KİTABI

4.1.1. Duygular Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.1.1. Gönderim

4.1.1.1.1. Art Gönderim

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Türkçe ders kitabında “duygular” temasında art gönderimle yapılan gönderim ögelerine sıklıkla rastlanılmıştır. Art gönderim ögesinin doğru yerlerde ve etkili bir biçimde kullanılması sözcüklerin gereksiz kullanımını ortadan kaldırmaktadır.

4.1.1.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Duygular temasında kişi zamiriyle yapılan art gönderim örnekleri bulunmaktadır. Bu gönderim ögesinin metin içinde sıklıkla yer alması metin içinde sözcük tekrarlarının önüne geçerek metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmıştır. Bu temada kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögeleri *birinci tekil şahıs*, *ikinci tekil şahıs*, *üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs* ile yapılmıştır.

*“Ben çalışıyorum ya! **Anana** da işsizlik sigortasından üç beş kuruş verirler elbet. Şimdilik geçiniriz. Belki ilerde **ona** başka bir iş bulunur.” (AİK/20)*

“**Atıl**’sa “Başım ağrıyor.” ya da “Geç kaldım. Bu saatte gidersem almazlar!” diyerek anasını oyalıyordu. Her geçen gün okuldan biraz daha uzaklaşıyordu. Yöneticiler de **onun** arkasını aramıyorlardı.” (AİK/21)

“**Atıl**, **beni** istemedikleri apaçık ortada. Okula gitmeyen Alman çocukların ailelerine hemen mektup yazıyorlarmış. **Beni** arayıp soran yok.” (AİK/21)

“**Köyündeki insanlar** birer birer gözünün önüne geldi. Yaşlı, genç, çocuk, erkek, kadın... **Onların** konuşmaları, davranışları, sevinçleri, dertlenişleri, kavgaları, eğlenceleri...” (AİK/22)

“Sonra sokaklarda özgürce gezip duran **kedileri, köpekleri, tavukları, horozları, çeşme ayaklarında eşinen ördekleri, kazları, sığırları** anımsadı. **Onların** mö’leri, me’leri, vak vak’ları, gıt gıt’ları doldu kulaklarına.” (AİK/22)

“**Ana** bunları söylerken burnunu çeke çeke ağlıyordu. Atıl **onun** gözyaşlarına dayanamazdı.” (AİK/23)

“Bu olay **Atıl**’ın içindeki yurt özlemini alevlendirmişti. Ama yine de babasına hiçbir şey söylemiyordu. Birkaç kez Almanya’dan bıkip usandığını söylemeye kalkışmış, babası “**Seni** buraya gezip eğlenerek keyfedesin diye getirmedim. (...) Gücümü kıracak sözler etme!” diye sert çıkışlarla susturmuştu **onu**”. (AİK/23)

“**Benim** sol elimde yanık yeri var,
O **bana** töhfedir çocukluğumdan.” (K/33)

“Odun, odluğundan habersiz vaktlar
Elimi mangalda yandırmışım **ben**.

Bana “cız” dediler,

(...)

Benim hayada ilk tanıdıklığım Oddan başladı.” (K/33)

“**Ben** oddan korkmadım yanana kadar.

Ben korku bilmedim kanana kadar.” (K/33)

4.1.1.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan tüm metinlerde işaret zamiriyle yapılan art gönderim ögesine rastlanılmıştır. İşaret zamiri ile yapılan art gönderimler bir ögenin ya da söz öbeğinin işaret edilmesinde kullanılmıştır. Bu temada yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *ora*,

şu, o, bunlar, onlar, şura, bura sözcükleriyle sağlanmış. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur.

“Bir dünya düşünürüm,

Öylesine günlük güneşlik,

Orda her şey iyilik, güzellik, dostluk üstüne...” (BDD/10)

“Üstelik bir dürbünle baktığımızda görüntü ya yanınıza iyice sokulur ya büsbütün uzaklaşır sizden. Her ikisi de hoş sayılmaz bana göre. Ama sözünü etmek istediğim onlardan değil.” (ÇD/14)

“Anladınız değil mi? Çiçek dürbününden söz ediyorum. Hani şu, değişik biçimlerde kırılmış renkli cam parçacıklarıyla ışığı buluşturan. Hani şu, elinizde evirip çevirdikçe birbirinden değişik görüntüler sergileyen. Doyumsuz güzellikleri içinde barındıran...” (ÇD/15)

“Çocukluğumda benim de bir çiçek dürbünüm vardı. Sessiz bir odaya çekilmeyi, onunla baş başa kalmayı çok severdim. Pencere önünde bir iskemleye yerleşir, saatlerce gözümden indirmezdim onu.” (ÇD/15)

“Renklerden yeni renkler çıkardı ortaya, biçimlerden yeni biçimler. Güzel olan, bunların sürekli yenilenişiydi.” (ÇD/15)

“Daha biçimleri tasarlanamamış, daha renkleri görülememiş, daha kokuları duyulamamış, daha gizlerine varılamamış, daha adları konamamış nesneler ve yaratıklar... Onların olabileceğini düşünmek büyük bir heyecan verirdi bana.” (ÇD/15)

“Yolculuklarda beni şaşırtan pek çok görüntüyle karşılaştım. Kimisi düşündürdü, kimisi her anımsayıpta bir gülümseme kondurdu dudaklarıma. Yıllar yılı özenle biriktirdim onları. Belleğimdeki bir çiçek dürbününün içine doldurdum. Zaman zaman sessiz bir odaya çekilip o görüntülerle baş başa kalmak için. Yeniden o yolculuklara çıkmak için.” (ÇD/15)

“O sırada Atıl’ın köyden gelirken giydiği giysiler çıktı ortaya. Atıl hemen eline alıp bağrına bastı onları. (...) Ona köyü ve oradaki yaşamını anımsattı.” (AİK/21)

Sonra elini yüreğinin üstüne bastırarak “Şuram.” dedi. “Tam şuram, ateş düşmüş gibi yanıyor.” (AİK/21)

“Oluyorum elbet. Emme son günlerde içimdeki yangın daha bir çoğaldı, dayanılmaz oldu.” Bunları söylerken gözlerinden yaşlar boşandı.” (AİK/22-23)

*“Önündeki **giysileri** tez tez dürüp dolabın diplerine doğru tıktırdı. Sonra sordu. “Neden saklıyorsun **bunları**?” (AİK/23)*

*“**Burada** (Almanya’da) kimse beğenip giymez.” (AİK/23)*

*“Birkaç kez **Almanya**’dan bıkip usandığını söylemeye kalkışmış, babası “**Seni buraya** gezip eğlenerek keyfedesin diye getirmedim. (...) Apırsan da köpürsen de aklıma koyduğum kadar para kazanmadan gitmem **buradan!**” (AİK/23)*

*“Benim sol elimde **yanık yeri** var,
O bana töhfidir çocukluğumdan.” (K/33)*

*“**Neye vurulduksa o, yaktı bizi.**” (K/33)*

4.1.1.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Duygular temasında dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim ögesine rastlanmamıştır. Temada yer alan metinlere bakıldığında metinlerde, dönüşlülük zamiri kullanılması gereken bir cümle görülmemiştir. Bu sebeple dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim ögesinin metinlerde yer almaması anlamsal ya da biçimsel bir karmaşaya yol açmamıştır.

4.1.1.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Duygular temasında işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesiyle karşılaşılmasıdır. Bu ögenin kullanımı sözcük tekrarlarından kaçınılmasına ve böylece metnin daha anlaşılır kılınmasına sebep olmuştur.

*“**Yaşlılar korkusuz, çocuklar mutlu**
Ve yaşatan sevinçler için yarışta gençlik...*

O güzelim dünya ki yüzyıllardır

Bütün altın kalplerce arzulanmış...” (BDD/10)

*“Asıl önemlisi, gözünüze tutup ışığa kaldırdığınızda **bambaşka bir dünyaya** götürür sizi. Ve **bu dünya** ne burnunuzun dibine kadar sokulur ne de alabildiğine uzaklaşır”.*
(ÇD/14)

4.1.1.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesinde metinde yer alacak olan unsura ithafen onu işaret eden dilsel birim kullanılmaktadır. Duygular temasındaki ön gönderim ögesine *Ana İşsiz Kalınca* metninde karşılaşılmıştır. Burada öncelikle ardından açıklayacağı ifadeyi belirletecek bir birim kullanılmış ardından bu ifade açıklanmıştır.

“Âtıl hemen eline alıp bağına bastı onları. Kaba kumaştan yapılmış pantolonu; soluk, yıpranmış gömleği; el örgü kazağı ve nakışlı yün çorapları; dirsek yerleriyle yakası yamalı ceket, lastik ayakkabıları...” (AİK/21)

4.1.1.2.Eksilti

Duygular temasında beş eksilti ögesine de yer verilmiştir. Bu temada anlatımı bozacak eksilti ögesine yer verilmemiştir.

4.1.1.2.1. Özne Eksiltisi

“Bir gün anası işten çok üzgün döndü. Atıl nedenini sorunca (annes) ağlamaklı bir sesle yanıtladı.” (AİK/20)

“(Âtıl) Her geçen gün okuldan biraz daha uzaklaşıyordu” (AİK/21)

“Ana ilk günler evi temizlemiş, tüm kirlileri yıkayıp ütölemişti. (Ana) Giysileri ve yatak takımlarını elden geçirmiş, söküklere dikip delikleri, yırtıkları yamamıştı. Bu arada (ana) hazırlanması uzun süren hamurlu köy yemeklerinden de yapmıştı sık sık.” (AİK/21)

“Bir gün (ana) can sıkıntısını gidermek için bavulları ve dolapları yerleştirmeye girişti” (AİK/21)

“Oluyorum elbet. Emme son günlerde içimdeki yangın daha bir çoğaldı, (yangın) dayanılmaz oldu.” (AİK/22)

4.1.1.2.2. Nesne Eksiltisi

“Tasarlayamadığımız (şeylerle), göremediğimiz (şeylerle), duyamadığımız (şeylerle), tadamadığımız şeylerle aslında iç içeyiz.” (ÇD/15)

“Ve anladım ki bir zamanlar çiçek dürbününde tanıştığımız renkler, **(tanıştığımız)** biçimler dünyanın herhangi bir köşesinde çıkabilir karşımıza.” (ÇD/15)

“Fırsat bulup, **(fırsat)** bulamadığımda zaman yaratıp gezilere çıkmayı yıllar yılı sürdürdüm.” (ÇD/15)

“Yaşamımızı zenginleştiren **(ayrıntılarla)**, güzelleştiren **(ayrıntılarla)**, daha önce sözü edilmemiş değişik ayrıntılarla her an tanışabiliriz.” (ÇD/15)

“Yıllar yılı özenle biriktirdim onları. Belleğimdeki bir çiçek dürbününün içine doldurdum **(onları)**.” (ÇD/15)

4.1.1.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Atıl’ın aklına bir zamanlar iş iş diye çırpınıp duran kaçak Hasan geldi. **(Atıl’ın)** İçti cız etti.” (AİK/20)

“**(Atıl’ın)** Anası arada bir “Haydi oğlum, okula git.” diye yalvarıyordu.” (AİK/21)

“Köyündeki insanlar birer birer **(Atıl’ın)** gözünün önüne geldi.” (AİK/22)

“Onların konuşmaları, **(onların)** davranışları, **(onların)** sevinçleri, **(onların)** dertlenişleri, **(onların)** kavgaları, **(onların)** eğlenceleri...” (AİK/22)

“Onların mö’leri, me’leri, vak vak’ları, gıt gıt’ları doldu **(Atıl’ın)** kulaklarına.” (AİK/22)

“Okşadı gözümü hele çocukken Ocağın al elvan alevi, **(ocağın)** közü.” (K/33)

4.1.1.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Sonra yaşadığım evin **(dışına)**, sokağın **(dışına)**, kentin dışına çıkmaya başladım.” (ÇD/15)

“Çocukluğumda benim de bir çiçek dürbünüm vardı. Sessiz bir odaya çekilmeyi, onunla **(odada)** baş başa kalmayı çok severdim.” (ÇD/15)

“Atıl, beni **(okulda)** istemedikleri apaçık ortada. Okula gitmeyen Alman çocukların ailelerine hemen mektup yazıyorlarmış.” (AİK/21)

“Öyle ki yandım,

Olda oynamaktan korktum, **(oynamamaya)** dayandım.” (K/33)

4.1.1.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Çocukluğumda benim de bir çiçek dürbünüm vardı. Sessiz bir odaya çekilmeyi **(severdim)**, onunla baş başa kalmayı çok severdim.” (ÇD/15)

“Hem renkler **değiştirdi** her kıpırdatışında hem biçimler **(değiştirdi)**. Renklerden yeni renkler çıkardı ortaya, biçimlerden yeni biçimler **(çıkardı)**.” (ÇD/15)

“Bir yerlerde gidip görebileceğimiz başka çiçekler, başka balıklar, başka kelebekler, başka yıldızlar **(vardı)**...” (ÇD/15)

“Daha biçimleri tasarlanamamış, daha renkleri görülememiş, daha kokuları duyulamamış, daha gizlerine varılamamış, daha adları konamamış nesneler ve yaratıklar **(vardı)**...” (ÇD/15)

“Yolculuklar başka yolculuklara **(merak uyandırdı)**, insanlar başka insanlara **(merak uyandırdı)**, ülkeler başka ülkelere merak uyandırdı sürekli.” (ÇD/15)

“Yıllar yılı özenle biriktirdim onları. Belleğimdeki bir çiçek dürbününün içine doldurdum. Zaman zaman sessiz bir odaya çekilip o görüntülerle baş başa kalmak için **(biriktirdim)**. Yeniden o yolculuklara çıkmak için **(biriktirdim)**.” (ÇD/15)

“Benimle birçok yabancı işçinin işine de son verdiler.” **(dedi)**. (AİK/20)

“Kaba kumaştan yapılmış pantolonu; soluk, yıpranmış gömleği; el örgü kazağı ve nakışlı yün çorapları; dirsek yerleriyle yakası yamalı ceket, lastik ayakkabıları **(vardı)**...” (AİK/21)

“Sonra sokaklarda özgürce gezip duran kedileri **(anımsadı)**, köpekleri **(anımsadı)**, tavukları **(anımsadı)**, horozları **(anımsadı)**, çeşme ayaklarında eşinen ördekleri **(anımsadı)**, kazları **(anımsadı)**, sığırları **(anımsadı)**.” (AİK/22)

4.1.1.3. Değiştirim

Duygular temasında değiştirim öğelerinden yalnızca eyleme dayalı değiştirim ögesiyle karşılaşılmıştır. Bu temada ada dayalı değiştirim ögesine yer verilmemiştir. Bu durum herhangi anlamsal ya da sözcüksel bozulmaya yol açmamıştır.

4.1.1.3.1. Ada Dayalı Değişirir

Duygular temasında ada dayalı değişirir ögesine rastlanmamıştır. Bu temada ada dayalı değişirir ögesinin bulunmaması anlam kargaşasına ya da sözcüksel hatalara yol açmamıştır.

4.1.1.3.2. Eyleme Dayalı Değişirir

“Yaşamımızı zenginleştiren, güzelleştiren, daha önce sözü edilmemiş değişik ayrıntılarla her an tanışabiliriz. Yıllar yılı böyle pek çok tanıklığım oldu.” (ÇD/15)

“Ana ilk günler evi temizlemiş, tüm kirlileri yıkayıp ütülemişti. Giysileri ve yatak takımlarını elden geçirmiş, sökükleri dikip delikleri, yırtıkları yamamıştı. Bu arada hazırlanması uzun süren hamurlu köy yemeklerinden de yapmıştı sık sık. Ama hepsi bu kadardı.” (AİK/21)

“Tam şuram, ateş düşmüş gibi yanıyor.” (...) Anası meraklanmıştı. “Her zaman böyle oluyor musun?” (AİK/22)

4.1.1.4. Bağırıtı Ögeleri

Sözcük, tümce ve paragrafları birbirine bağlayan bağırıtı ögeleri duygular temasında dört biçimde de görülmüştür. Duygular temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağırıtılar *ve, üstelik, ya...ya, her ikisi de, -de/-da, ne...ne, hem...hem, ya da, yalnızca, ama, yine de, için, o yüzden, -den beri, önceleri, sonra, o sırada* ifadeleriyle kurulmuştur. Duygular temasında bağırıtı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır.

4.1.1.4.1. Katkısal Bağırıtı Ögeleri

“Yaşlılar korkusuz, çocuklar mutlu

***Ve** yaşatan sevinçler için yarışta gençlik...” (BDD/10)*

*“Üstelik bir dürbünle baktığınızda görüntü **ya** yanınıza iyice sokulur, **ya** büsbütün uzaklaşır sizden. **Her ikisi de** hoş sayılmaz bana göre.” (ÇD/14)*

*“Görünüşü dürbünü andırsa **da** rengi sıcak **ve** canlı.” (ÇD/14)*

“Asıl önemlisi, gözünüze tutup ışığa kaldırdığınızda bambaşka bir dünyaya götürür sizi. **Ve** bu dünya, **ne** burnunuzun dibine kadar sokulur **ne de** alabildiğine uzaklaşır. Birbirinden güzel renklerle **ve** biçimlerle oluşmuştur.” (ÇD/14)

“**Hem** renkler değişirdi her kıpırdatışında **hem** biçimler.” (ÇD/15)

“**Ve** anladım ki bir zamanlar çiçek dürbününde tanıştığımız renkler, biçimler dünyanın herhangi bir köşesinde çıkabilir karşımıza.” (ÇD/15)

“Dert kocaman. **Hem de** günden güne daha çok büyümekte!” (AİK/20)

“Atıl’sa “Başım ağrıyor.” **ya da** “Geç kaldım. Bu saatte gidersem almazlar!” diyerek anasını oyalıyordu.” (AİK/21)

“Ona köyü **ve** oradaki yaşamını anımsattı.” (AİK/21)

“İstersen uzan biraz. **Ya da** pencereyi açayım, derin derin soluk al.” (AİK/22)

“Çöpe atmaya **ya da** tahta bezi yapmaya elim varmadı.” (AİK/23)

“Çocuk nazı çekemeyecek kadar yorgun **ve** bezginim. Apırsan **da** köpürsen **de** aklıma koyduğum kadar para kazanmadan gitmem buradan!” (AİK/23)

“Özlesem **ne** olacak, özlemesem **ne** olacak?” (AİK/23)

“Bir de bakıyorum ki **ne** Ayşan kız var **ne de** kıvrıcık saçları!” (AİK/23)

4.1.1.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

“Görünüşü tam bir dürbün gibiydi.

Yalnızca rengi değişti.” (BDD/10)

“Her ikisi de hoş sayılmaz bana göre. **Ama** sözünü etmek istediğim onlardan değil.” (ÇD/14)

“Sonra da başka ülkelere gezilerim oldu. **Ama** heyecanım hiç azalmadı.” (ÇD/14)

“Anaya iş bulunamıyordu bir türlü. **Ama** baba umudunu yitirmiyordu.” (AİK/21)

“Bu arada hazırlanması uzun süren hamurlu köy yemeklerinden de yapmıştı sık sık. **Ama** hepsi bu kadardı.” (AİK/21)

“Bu olay Atıl’ın içindeki yurt özlemini alevlendirmişti. **Ama yine de** babasına hiçbir şey söylemiyordu.” (AİK/23)

*“Bana “cız” dediler,
Ama korkmadım.” (K/33)*

4.1.1.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

*“Yaşlılar korkusuz, çocuklar mutlu
Ve yaşatan sevinçler **için** yarışta gençlik...” (BDD/10)*

*“İçim yeni keşiflerin sevinciyle dolardı **o yüzden.**” (ÇD/15)*

*“Bir gün can sıkıntısını gidermek **için** bavulları ve dolapları yerleştirmeye girişti.”
(AİK/21)*

4.1.1.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

*“Bir dünya düşünürüm,
İlk günden beri” (BDD/10)*

*“**Önceleri** düşte kaldı yolculuklarım. **Sonra** yaşadığım evin, sokağın, kentin dışına
çıkmağa başladım. **Sonra da** başka ülkelere gezilerim oldu.” (ÇD/15)*

*“Bir gün can sıkıntısını gidermek için bavulları ve dolapları yerleştirmeye girişti. **O sırada** Atıl’ın köyden gelirken giydiği giysiler çıktı ortaya.” (AİK/21)*

4.1.1.4.5. Yineleme

Duygular temasında yineleme ögesinin bütün türleriyle karşılaşılmıştır.

4.1.1.4.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Duygular temasında yer alan aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler, bazen bir söz öbeğinin bazen de bir sözcüğün tekrarıyla metinde yer almıştır. Bunun örneklerine bakıldığında Bir Dünya Düşünürüm (MEB, 2021: 10) metni göz önünde bulundurulduğunda, bir dünya düşünürüm öbeği birden çok kez tekrarlanarak metin içinde bir bütünlük sağlanmasına ve metnin vurgusunu arttırmaya yardımcı olmuştur. Bunun yanında Çiçek Dürbünü metnine bakıldığında biraz sözcüğünün tekrarı bir nesne tasvirine yardımcı olmuştur.

“Bir dünya düşünürüm,

İlk günden beri,

(...)

Bir dünya düşünürüm,

Ülküsü kardeşlik.

(...)

Bir dünya düşünürüm,

Sarısında, siyahında, beyazında

(...)

Bir dünya düşünürüm,

Öylesine günlük güneşlik,

Orda her şey iyilik, güzellik, dostluk üstüne...

Bir dünya düşünürüm bir dünya

Aklın aydınlığında,

Duygunun selinde yıkanmış...” (BDD/10)

“Çocukların ellerine göre biraz iri. Biraz soğuk bir demire değeceğinizi düşündürür, biraz ürkütücü.” (ÇD/14)

“Hani şu, değişik biçimlerde kırılmış renkli cam parçacıklarıyla ışığı buluşturan. Hani şu, elinizde evirip çevirdikçe birbirinden değişik görüntüler sergileyen.” (ÇD/15)

“Hem renkler değiştirdi her kıpırdatışında hem biçimler. Renklerden yeni renkler çıkardı ortaya, biçimlerden yeni biçimler. Güzel olan, bunların sürekli yenilenişiydi. İçim yeni keşiflerin sevinciyle dolardı o yüzden. Çiçek dürbününden bakmak, bana bir yolculuk gibi görünürdü. Yeni renklere, yeni biçimlere doğru bir yolculuk.” (ÇD/15)

“Çiçek dürbününden bakmak, bana bir yolculuk gibi görünürdü. Yeni renklere, yeni biçimlere doğru bir yolculuk.” (ÇD/15)

“Atıl’ın aklına bir zamanlar iş iş diye çırpınıp duran kaçak Hasan geldi.” (AİK/20)

“Atıl, uykudan uyanmışçasına dalgın dalgın baktı anasına. Sonra elini yüreğinin üstüne bastırarak “Şuram.” dedi. “Tam şuram, ateş düşmüş gibi yanıyor.” (AİK/22)

“Ana dertli dertli içini çekti.” (AİK/23)

“Aslını sorarsan Ayşan kız burnumda tütüyor. Her gece düşümde yüzümü, kara kıvrıcık saçlarına gömüp doyastıya kokluyorum. Sonra ağlayarak uyanıyorum. Bir de bakıyorum ki ne Ayşan kız var ne de kıvrıcık saçları!” (AİK/23)

“Önündeki giysileri **tez tez** dörüp dolabın diplerine doğru tıktırdı.” (AİK/23)

“**Başlandı** korku

Başlandı itiyat

Başlandı hayat!” (K/33)

4.1.1.4.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Duygular temasında yer alan metinlerde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnekler bulunmaktadır. Kullanılan yinelemelerin, örnekleri arttırmak, anlamı pekiştirmek, vurguyu arttırmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Bir dünya düşünürüm,
Öylesine günlük güneşlik,
Orda her şey **iyilik, güzellik, dostluk** üstüne...” (BDD/10)

“Açılmış da masallar gülü
Hırsın, kinin kapısı kapanmış” (BDD/10)

“Bir yerlerde gidip görebileceğimiz başka **çiçekler**, başka **balıklar**, başka **kelebekler**, başka **yıldızlar**...” (ÇD/15)

“**Tasarlayamadığımız, göremediğimiz, duyamadığımız, tadamadığımız** şeylerle aslında iç içeyiz.” (ÇD/15)

“**Susun** gayrı! **Kapatın konuyu!**” (AİK/20)

“**Tarlada, harmanda** çalıştırmıyorum. **Dağa, bayıra, çobanlığa** salmıyorum.” (AİK/23)

4.1.1.4.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Duygular temasında bu yineleme türüyle Bir Dünya Düşünürüm metninde karşılaşılmış ve yinelemenin metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak ve ifadeyi güçlendirmek gibi sebeplerle kullanıldığı görülmüştür.

“Bir dünya düşünürüm,
Ülküsü kardeşlik.
Yaşlılar korkusuz, **çocuklar** mutlu” (BDD/10)

“Bir dünya düşünürüm,
Sarısında, siyahında, beyazında” (BDD/10)

“**Açılmış** da masallar gülü
Hırsın, kinin kapısı **kapanmış**” (BDD/10)

4.1.1.4.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu yineleme türüyle duygular temasında Çiçek Dürbünü metninde karşılaşılmıştır. Dürbün sözcüğünden söz edilmiş ve ardından dürbünün bir türü olan çiçek dürbünü ifadesi metinde yer almıştır. Bu da anlam içinde üstterim-altanlam ilişkisi oluşturmuş ve yineleme yapılmıştır.

“Görünüşi tam bir **dürbün** gibiydi. Yalnızca rengi değişti. **Dürbünler** koyu renklidir çünkü. (...) **Çiçek dürbününden** söz ediyorum.” (ÇD/14-15)

“Köyündeki **insanlar** birer birer gözüünün önüne geldi. **Yaşlı, genç, çocuk, erkek, kadın...**” (AİK/22)

4.1.1.4.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Duygular temasında yer alan metinlerin birinde genel kavramlarla yineleme görülmüştür. Arkadia, özgürlük çiçeği, olimpiyat şenliği kavramları metnin geri kalanında yer alan bir dünya düşünürüm ikilemesinin yarattığı umut ve mutluluk dolu bir dünyayı anlatmak amacıyla kullanılmıştır.

“Aynı rüzgârla okşanır **özgürlük çiçeği** bayraklar...
Arasız bir **olimpiyat şenliği** yer yüzünde,
Düşlerimiz mavi “**Arkadia**” sabahlarına uzanmış...” (BDD/10)

4.1.2. Millî Mücadele ve Atatürk Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.2.1. Gönderim

4.1.2.1.1. Art Gönderim

4.1.2.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, ikinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs ve üçüncü çoğul şahıslarla* sağlanmıştır. Bu öge bazı cümlelerde belirli bir kişiyi gösterirken bazı cümlelerle genel bir kişi, kişileri ya da bir topluluğu göstermektedir.

*“Balkan Savaşı sırasında **Bulgarların** eline geçmişti. **Onlar**, burayı yakıp yıkmışlardı ama buna rağmen güzelliği yerindeydi.”* (MKVEA/44)

*“Kimisi de ağır yaralı **askerlerin** başından bir an olsun ayrılmıyorlardı. **Onların** ilaçlarını veriyor, yemeklerini yediriyorlardı.”* (MKVEA/44)

*“Hastanedeki son günlerinde **Serpil Hanım**’ı görememişti. Ayrılırken **ona** teşekkür ederek vedalaşmak istedi.”* (MKVEA/47)

*“**Sığırtmaç Mustafa**; cılız, çelimsiz ve hastalıklı bir çocuktü. (...) Atlılar yakınına gelince en öndeki atından inip **ona** çiftliğe nereden gidileceğini sordu.”* (SMÖ/52)

*“**Sen Gazi**’yi tanır mısın?”*

*“Tanırım.” dedi **Sığırtmaç Mustafa**.*

*“**Onu** sever misin?”* (SMÖ/52)

*“**Mustafa** hesaplamaya çalıştı. **Onun** zorlandığını gören diğer **atlılar**, hemen araya girdi. **Onların** da yardımıyla hesap yapıldı.”* (SMÖ/52)

*“**Karşısındaki** bu kez: “**Beni** başka yerde görseñ tanır mısın?” diye sordu.”* (SMÖ/54)

*“Tanımaz mıyım ya... **Sen Gazi Mustafa Kemal Paşa**’sın.”* (SMÖ/54)

*“Salonda bir **adam** ayakta durmuş ona bakıyordu. Hoş geldin, **beni** tanıdın mı?” diye sordu **adam**. Tanımadım. Hiç görmedim **sizi**.”* (SMÖ/54-55)

*“Nasıl tanımadın beni?” diye sordu. Mustafa ısrar etti. **Ona**, dün konuştuğu kişi olmadığını söyledi.”* (SMÖ/55)

“**Bu konuştuğun bana benzeyen bir arkadaşım ama sen** bunu kolayca fark ettin.”
(SMÖ/55)

“**Mustafa, seni** çiftliğime kâhya yapacağım, ister misin?” diye sordu. Kâhyalık için **sana** ayda dört lira versem yetişir mi? Atatürk, şakayı daha fazla uzatmadı, **ona** gerçek düşüncesini söyledi: “Hayır Mustafa... **Seni** kâhya yapmayacağım, okula göndereceğim.”
(SMÖ/55)

“Yakınımızda, burnumuzun dibinde yardım **bekleyen bir insan** var. İster dost ister düşman olsun. **Onu** orada göz göre göre ölüme bırakmak bize yakışmaz **ana**. (...) Üzülme **sen...**” (GD/66)

“**Benim** öğretmenim. **Anamla** sizi buraya getirdik. (...) **Size** teşekkür ederim.”
(GD/66)

“Önemi yok **öğretmenim**. Sesini duyduk, **seni** alıp buraya getirdik.” (GD/66)

“Aferin **Küçük Çoban! Sen** tam bir askersin.” (GD/66)

“Elbette doğacak **oğul**. Her gecenin bir sabahı var. Güle güle git. **Seni**, bir gün batarken uğurladım.” (GD/67)

“Sen benim biricik **oğlumdun**; bu yurdun, bu toprakların da çocuğusun. **Sen** gittin, **öğretmenin** kaldı bana. **O** da benim bir oğlum.” (GD/67)

4.1.2.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

İşaret zamiriyle yapılan art gönderimlerle bu temada, *bu, bura, ora* ifadeleriyle karşılık bulmuştur. Bu ifadeler bir yeri, bir durumu ya da bir nesneyi göstermek için kullanılmıştır.

“Bu sırada Mürefte’nin tek **okulu** da hastaneye dönüştürülmüştü. Okul sıralarının üzerine yataklar seriliyor, hastalar **burada** tedavi oluyordu. (...) Her kadın, evinde yaptığı ev yemeklerini **buraya** getiriyor, yaralıları elleriyle yediriyordu.” (MKVEA/44)

“İlk tedaviden sonra sahra hastanesi için **gerilere** götürülmüştü. **Buradan** da bir gemiyle **Mürefte’ye** getirilmişti. Emin Bey, **buraya** gelirken Mürefte’li kadınların ününü duymuştu. Doğrusu **buraya** gelmekten çok memnundu. (...) İnsanın **buradan** ayrılması gelmiyordu.” (MKVEA/44)

“Benim eşim de Sina Cephesi’nde. Sekiz aydır haber alamıyorum. **Buraya** gönüllü olarak katıldım. Evde boş boş oturacağıma **burada** sizlere hizmet ederim, dedim.” (MKVEA/45)

“Bu sırada Serpil Hanım’ın gözlerinden **yaşlar** boşaldı. Emin Bey **buna** çok üzüldü.” (MKVEA/45)

“O da Serpil Hanım’a bir mektup yazarak veda etti. **Bunu** da Başhemşire Hatice Hanım’a verdi.” (MKVEA/47)

“Emin Bey, Çanakkale Savaşı’ndan sonra -ilginç bir tesadüf sonucu- **Sina Cephesi’ne** gitti. **Burada** savaşırken patlayan bir top mermisiyle 30 Ekim 1917 günü iki gözünü de kaybetti.” (MKVEA/47)

“Atına atlayan Atatürk, diğer atlılarla birlikte **oradan** uzaklaşmaya başladığında Sığırtmaç Mustafa şaşkınlık içindeydi.” (SMÖ/54)

“Hayır Mustafa... **Seni** kâhya yapmayacağım, **okula** göndereceğim. **Orada** okuma yazma öğreneceksin!” (SMÖ/55)

“**Okula** gönderin, **bu** daha iyi.” (SMÖ/55)

“Sığırtmaç Mustafa hemen **Şişli Çocuk Hastanesine** gönderildi. **Orada** sağlık taramasından geçip tedavisi yapıldıktan sonra okula başladı.” (SMÖ/55)

“**Bir şeyler olacak**, biliyorum. **Bunu** bana yüreğim söylüyor.” (GD/65)

4.1.2.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Yaralılara bakarken kocularını, kardeşlerini hatırlıyor; **kendilerini** avutuyorlardı.” (MKVEA/44)

“Çünkü **kendilerini** evlerinde gibi hissediyorlardı.” (MKVEA/44)

“Yirmi kadar atlının **kendine** doğru yaklaştığını gördü.” (SMÖ/52)

“**Mustafa** bozuldu buna. Yoksa bu adam **kendisiyle** eğleniyor muydu?” (SMÖ/53)

“**Kendine** gülümseyerek bakan **adam** “Aferin oğlum.” dedi.” (SMÖ/54)

“Git. **Kendini** kolla.” (GD/66)

“Bayılmış. Belki **kendisine** gelir.” (GD/66)

4.1.2.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimlerle de karşılaşmıştır. Metin içinde işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler sözcük tekrarından kaçınılmasına sebep olmuştur.

*“Yaralılara bakarken kocalarını, kardeşlerini hatırlıyor; kendilerini avutuyorlardı. Mürefteli kadınların **bu özverili davranışları** yaralı askerlerimize büyük moral veriyordu.”* (MKVEA/44)

*“Daha sonra Emin Bey’e tereyağı sürülmüş ekmek, çay, peynir getirdiler. Ardından da süt ve yoğurt getirdiler. (...) **Bu güzel karşılamadan** sonra Emin Bey derin bir uykuya daldı.”* (MKVEA/45)

*“Daha bir yıllık evliyedik. **Bu savaş** bizi erken ayırdı.”* (MKVEA/47)

“Siz yanlış yoldan gelmişsiniz.” dedi

*“Çiftliğe **şu yoldan** gidilir.”*

“Paşa olduğu için severim.” dedi.

*“**Bu yanıtı** duyunca karşısındaki gülmeye başladı. Mustafa bozuldu buna. Yoksa **bu adam** kendisiyle eğleniyor muydu?”* (SMÖ/53)

*“İşte **şu gördüğün sığırları** güderim.”* (SMÖ/53)

*“Sonra cebinden bir avuç **para** çıkarıp Mustafa’ya uzattı: “Al **bu parayı**.” dedi.”* (SMÖ/54)

*“Sen **bu cevizleri** alırsan ben de senin paranı alırım.”* (SMÖ/54)

*“**Bu adam**, sakın **Mustafa Kemal** olmasın?” diye geçirdi aklından.”* (SMÖ/54)

*“Mustafa’ya: “**Seni kaplıcalara götürmeye geldik, Gazi istiyor.**” dediler. **Bu habere** çok sevindi Sığırtmacı Mustafa.”* (SMÖ/54)

*“**Bu yara** ile bir yere gidemezsin oğlum.”* (GD/66)

*“Doğru Köse köye git. Oradaki karargâhımıza **zarfı ver**. **Bu iş** çok önemli.”* (GD/67)

*“**Tutsaklık** zor oğul. Anan bilmez sanma **bu acıyı**.”* (GD/67)

4.1.2.1.2. Ön Gönderim

“Millî Mücadele ve Atatürk” temasında yer alan metinlerde ön gönderim ögelerine rastlanılmıştır. Bu öge, bazı cümlelerde bir söz öbeğiyle kurulurken bazı cümlelerde kişi zamiri ve işaret sıfatıyla kurulmuştur.

“Uyandığında ise başında (...) **genç bir kadın**, elinde ilaçla bekliyordu. Bu genç kadının ismi **Serpil**’di.” (MKVEA/44)

“Serpil Hanım **onun** uyandığını görünce, “**Emin Bey**, geçmiş olsun. Lütfen ilacınızı alırmısınız”, dedi.” (MKVEA/45)

“O an “**Bu adam**, sakın **Mustafa Kemal** olmasın?” diye geçirdi aklından.” (SMÖ/54)

“**Sen... Sen... Küçük Çoban**, sen misin?” (GD/66)

“**Bu bizim yazgımız oğul. Tüm Türk anaları ya asker karısıdır ya da asker anası.**” (GD/67)

“Onlara sadece **şu** sözleri söylersen yeter: **Gün doğacak.**” (GD/67)

4.1.2.2. Eksilti

4.1.2.2.1. Özne Eksiltisi

Metinler incelendiğinde dört metin içinde de özne eksiltisine rastlanılmış ancak bu eksiltinin cümlelerin anlamını bozmadığını, aksine anlam karmaşasını ortadan kaldırmak için kullanıldığı görülmüştür.

“Mürefte, Tekirdağ’ın Şarköy ilçesine bağlı küçük bir deniz kasabasıydı. (**Mürefte**), Balkan Savaşı sırasında Bulgarların eline geçmişti.” (MKVEA/44)

“Her kadın, evinde yaptığı ev yemeklerini buraya getiriyor, (**kadınlar**) yaralıların elleriyle yediriyordu.” (MKVEA/44)

“15 Temmuz günü, Mersinli Astsubay Emin Bey, Yeşilsirt’ta yaralı bir askere yardım ederken atılan bir el bombasıyla sırtından yaralanmıştı. (**Emin Bey**) İlk tedaviden sonra

sahra hastanesi için gerilere götürülmüştü. **(Emin Bey)** Buradan da bir gemiyle Mürefte'ye getirilmişti.” (MKVEA/44)

“Emin Bey, buraya gelirken Mürefte’li kadınların ününü duymuştu. **(Emin Bey)** Doğrusu buraya gelmekten çok memnundu.” (MKVEA/44)

“Emin Bey, Mürefte’deki okul hastaneye yatırıldı. **(Emin Bey)** Hemen sıcak suyla yıkandı ve temiz giysiler giydirildi. Tırnakları kesildi, **(Emin Bey)** tıraş edildi. **(Emin Bey)** Sonra sıraların üzerindeki bir yatağa yatırıldı.” (MKVEA/45)

“Akşam yemeğinden sonra Serpil Hanım tekrar koğuşları dolaşmaya başladı. **(Serpil Hanım)** Yemekten sonra hastalara tek tek ilaç veriyordu. **(Serpil Hanım)** Emin Bey’in yanına da geldi.” (MKVEA/47)

“Emin Bey, Çanakkale Savaşı’ndan sonra -ilginç bir tesadüf sonucu- Sina Cephesi’ne gitti. **(Emin Bey)** Burada savaşırken patlayan bir top mermisiyle 30 Ekim 1917 günü iki gözünü de kaybetti. (...) **(Emin Bey)** Hep müteşekkire kaldı Mürefte’li kadınlara...” (MKVEA/47)

“Atına atlayan Atatürk, diğer atlılarla birlikte oradan uzaklaşmaya başladığında Sığırtmaç Mustafa şaşkınlık içindeydi. **(Sığırtmaç Mustafa)** Rüya görmüş gibiydi.” (SMÖ/54)

“Sığırtmaç Mustafa hemen Şişli Çocuk Hastanesine gönderildi. Orada **(Mustafa)** sağlık taramasından geçip tedavisi yapıldıktan sonra **(Mustafa)** okula başladı. **(Mustafa)** Kuleli Askerî Lisesini bitirip subay olarak hayata atıldı.” (SMÖ/54)

“Yarından tezi yok muhtarı göreyim. **(Muhtar)** Sürüyü kime verecekse versin.” (GD/65)

“Çabuk buraya gel! Yaralı yaban değil. **(Yaralı)** Bizden.” (GD/65)

4.1.2.2.2. Nesne Eksiltisi

Nesne eksiltisi ögesiyle bu temada iki metinde karşılaşılmıştır. Bu eksilti cümlelerin anlamını bozup anlam karmaşasına yol açmamaktadır. Yapılan eksiltiyle cümlelerde gereksiz sözcük kullanımından kaçınılmıştır.

*“Hayır Mustafa... Seni kâhya yapmayacağım, **(seni)** okula göndereceğim.”*
(SMÖ/55)

*“Yaralarınızı yıkadık, **(yaralarınızı)** sardık.”* (GD/67)

*“Seni, bir gün batarken uğurladım. Gün doğunca kapımda bulacağım **(seni)**.”*
(GD/67)

4.1.2.2.3. Tamlayan Eksiltisi

Tamlayan eksiltisi bu temada “Müreftele Kadınlar ve Emin Astsubay” metninde görülmüştür. Metinler incelendiğinde anlamı bozacak bir eksiltinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Tamlayan eksiltisi genellikle kişi ya da kişilerin belirtilmemesi yoluyla yapılmıştır.

*“Onların ilaçlarını veriyor, **(onların)** yemeklerini yediriyorlardı.”* (MKVEA/44)

*“Emin Bey, Mürefte’deki okul hastaneye yatırıldı. Hemen sıcak suyla yıkandı ve temiz giysiler giydirildi. **(Emin Bey’in)** Tırnakları kesildi, tıraş edildi. Sonra sıraların üzerindeki bir yatağa yatırıldı. **(Emin Bey’in)** Başına ise kimliği yazıldı.”* (MKVEA/44-45)

*“Bu güzel karşılamadan sonra Emin Bey derin bir uykuya daldı. Uyandığında ise **(Emin Bey’in)** başında (...) genç bir kadın, elinde ilaçla bekliyordu.”* (MKVEA/45)

*“Emin Bey, Serpil Hanım’ın hüznü hâinden çok etkilenmişti. Özellikle (...) **(Serpil Hanım’ın)** gözlerindeki derin hüznü onu daha da üzmüştü.”* (MKVEA/46)

*“Astsubay Emin Bey burada çok iyi bakıldı. **(Emin Bey’in)** Yirmi gün içinde yaraları iyileşti ve cepheye döndü.”* (MKVEA/47)

*“Emin Bey’in yanına da geldi. **(Emin Bey’in)** İlacını verdi.”* (MKVEA/47)

*“Serpil Hanım’ın asaleti, **(Serpil Hanım’ın)** hüznü çakır gözleri, Emin Bey’in aklından asla çıkmadı.”* (MKVEA/47)

4.1.2.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

Yer tamlayıcısı eksiltisi bu temada “Müreftele Kadınlar ve Emin Astsubay” metninde görülmüştür.

“Benim eşim de Sina Cephesi’nde. Sekiz aydır (**eşimden**) haber alamıyorum.”
(MKVEA/45)

“Oraları çöldür. (**Oralarda**) Sık sık fırtınalar olur.” (MKVEA/46)

“Serpil Hanım, burada da bize rahat yok baksanıza. (**Burada**) Sık sık top sesleri geliyor.” (MKVEA/47)

4.1.2.2.5. Yükleme Eksiltisi

Burada yapılan eksilteler yüklemi tekrar tekrar belirtmemek için yapılan eksiltelerdir. Bu eksilteler cümlelerin anlamını bozmamakta aksine sözcük fazlalığından kaçınarak anlaşılabilirliği kolaylaştırmaktadır.

“Bu yörede tuğla ocakları (**meşhurdu**), ipekçilik ve bağcılık meşhurdu.”
(MKVEA/44)

“Daha sonra Emin Bey’e tereyağı sürülmüş ekmek (**getirdiler**), çay (**getirdiler**), peynir getirdiler.” (MKVEA/45)

“Binaların üzerinde Hilal-i Ahmer (Kızılay) işareti olduğu hâlde (**bombalanıyor**)...”
(MKVEA/47)

“Adam şaşırmış gibi görünerek bir gün önce yol sorduğunu (**anlattı**), sohbet ettiklerini (**anlattı**), ceviz alıp karşılığında para verdiğini anlattı.” (SMÖ/55)

“Çocuk olmadığımı, (**anlayacaksın**) büyüdüğümü anlayacaksın.” (GD/65)

4.1.2.3. Değişim

4.1.2.3.1. Ada Dayalı Değişim

Millî Mücadele ve Atatürk temasında ada dayalı değişim ögesine rastlanmamıştır. Ada dayalı değişim ögesinin kullanılmaması metinlerde anlamsal ve biçimsel bir bozukluğa yol açmamıştır.

4.1.2.3.2. Eyleme Dayalı Değiş tirim

Bu temada eyleme dayalı de ğ iştirim ögesi, öyle ve böyle sözcükleriyle kullanılmış tır.

“Desene **burada da rahat yok** insana!”

“Evet, **öyle** komutanım.” (MKVEA/47)

“Cephede de **öyleydi**. Tepelerin arkasına yaptığımız sahra hastanelerini bile bombalıyorlardı.” (MKVEA/47)

“**Otuz altı lira çok para!**” durdu, düşündü Sığırtmaç Mustafa: “**Sonra nereden aldın diye sorarlar bana.**” Kendine gülümseyerek bakan adam “Aferin oğlum.” dedi. Yanındakilere döndü: “**Böyle olmalı iş te.**” (SMÖ/54)

“Düşünüyorum ana... Düşündükçe de büyüyorum. Tüm düşünen insanlar **böyledir**. Sessizce, kimse farkında olmadan büyürler.” (GD/65)

4.1.2.4. Bağ ınt ı Ögeleri

4.1.2.4.1. Katkısal Bağ ınt ı Ögeleri

Bu temada çok sayıda katkısal bağ ınt ı ögesine yer verilmiştir. Bu öge, metni oluşturan cümle ve cümleleri oluşturan sözcüklerin birbiriyle ilişkili olmasını sağlayarak anlamlı bir metin ortaya konulmasına yardımcı olmuştur. Bu temada kullanılan katkısal bağ ınt ı ögeleri ve, ya da, -de/-da, doğrusu, ayrıca, bir de, hem... hem de, ne... ne de ifadeleriyle oluşturulmuştur.

“Bu yörede tuğ la ocakları, ipekçilik **ve** bağ cılık meş hurdu.” (MKVEA/44)

“Çanakkale’de yaralanan subay **ve** erlerimiz burada kurulan hastane **ve** bakım evlerine getirilerek tedavi ediliyordu.” (MKVEA/44)

“Her Müref teli kadın, gönüllü hasta bakıcı **ya da** hemş ireydi.” (MKVEA/44)

“Zaten Müref teli kadınların yakınları **da** askerdi.” (MKVEA/44)

“Müref teli Ayş eler, Fatmalar, Haticeler hep birlikte iş bölümü yaparak kimi çarş afları yıkıyor, kimi **de** yemek piş iriyordu. Kimisi **de** ağır yaralı askerlerin baş ından bir an olsun ayrılmıyorlardı.” (MKVEA/44)

“**Doğrusu** buraya gelmekten çok memnundu.” (MKVEA/44)

“Hemen sıcak suyla yıkandı **ve** temiz giysiler giydirildi.” (MKVEA/45)

“Ardından **da** süt **ve** yoğurt getirdiler.” (MKVEA/45)

“**Ayrıca** ihtiyacı olur diye (...) bir **de** mendil verildi. Çarşafların, mendillerin **ve** pijamaların üzerine el işlemesiyle “Mürefteli Kadınlar” yazıyordu.” (MKVEA/45)

“Savaşın, seferlerin sıkıcı **ve** bunaltıcı yaşamından sonra böyle şefkat dolu bir yuva tüm çekilenleri unutturuyordu.” (MKVEA/45)

“Allah izin verirse sağ salim gelir **ve** kurtuluşa beraber seviniriz.” (MKVEA/47)

“Yirmi gün içinde yaraları iyileşti **ve** cepheye döndü.” (MKVEA/47)

“Burada savaşırken patlayan bir top mermisiyle 30 Ekim 1917 günü iki gözünü **de** kaybetti.” (MKVEA/47)

“Sığırtmaç Mustafa; cılız, çelimsiz **ve** hastalıklı bir çocuktı.” (SMÖ/52)

“Onun zorlandığını gören diğer atlılar, hemen araya girdi. Onların **da** yardımıyla hesap yapıldı.” (SMÖ/52)

“**Hem** sürüyü topla diyorsun **hem de** kolumu bırakmıyorsun.” (GD/65)

“Ortada **ne** üzülecek **ne de** korkacak bir şey var.” (GD/66)

“Doğrulur, eliyle omzunu tutar, yüzü buruşur **ve** bir ah çekerek yıkılır.” (GD/67)

“Tüm Türk anaları **ya** asker karısıdır **ya da** asker anası.” (GD/67)

“O **da** benim bir oğlum. Yarın doğacak bebeler **de** benim çocuklarım.” (GD/67)

4.1.2.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Bu temada karşıtsal bağıntı ögeleri *ama*, *-e rağmen*, *yoksa*, *ister...ister*, *sadece* ifadeleriyle oluşturulmuştur. Bu ifadeler tümce içinde ve tümceler arası karşıtlık yaratmıştır.

“Onlar, burayı yakıp yıkmışlardı **ama buna rağmen** güzelliği yerindeydi.” (MKVEA/44)

“Mustafa bozuldu buna. **Yoksa** bu adam kendisiyle eğleniyor muydu?” (SMÖ/53)

“Ciddi miydi, **yoksa** eğleniyor muydu, bir türlü karar veremedi.” (SMÖ/54)

“Aferin oğlum, sandığımdan da dikkatliymişsin.” dedi. “Bu konuştuğun bana benzeyen bir arkadaşım **ama** sen bunu kolayca fark ettin.” (SMÖ/55)

“Mustafa belli etmedi **ama** çok sevinmişti.” (SMÖ/55)

“**İster** dost **ister** düşman olsun.” (GD/66)

“Onlara **sadece** şu sözleri söylersen yeter: Gün doğacak.” (GD/67)

4.1.2.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

Bu temada nedensel bağıntı ögesi olarak yalnızca *için* bağlacından yararlanılmıştır. Bazı metinlerin içinde nedensel bağıntı ögelerinin kullanılabileceği yerler olsa da yazar tarafından tercih edilmemiştir. Bu tercih metinde anlam sorununa yol açmamıştır. Örneğin, “**Her Mürefteli kadın, gönüllü hasta bakıcı ya da hemşireydi.** Mürefteli kadınların **canla başla çalışmaları** gerçekten görülmeye değerdi. Her kadın, **evinde yaptığı ev yemeklerini buraya getiriyor, yaralıları elleriyle yediriyordu.** Hastalar bundan çok memnun kalıyordu. **Zaten** Mürefteli kadınların yakınları da askerdi.” cümlelerinde bir neden sonuç ilişkisi kurulmuş ancak bu nedensellik bağıntı ifadesiyle kurulmamıştır. Bunun yanında anlamsal ya da biçimsel bir bozulma yaşanmamıştır.

“İlk tedaviden sonra sahra hastanesi **için** gerilere götürülmüştü.” (MKVEA/44)

“Oraları bilirim. Beyrut Astsubay Okulu ’nda okumuştum, eğitim **için** çöle giderdik.” (MKVEA/46)

“Paşa olduğu **için** severim.” dedi. (SMÖ/52)

“Yol gösterdiğin **için** veriyorum sana!” (SMÖ/53)

“Kâhyalık **için** sana ayda dört lira versem yetişir mi?” (SMÖ/55)

4.1.2.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

Bu temada kullanılan zamansal bağıntı ögeleri, *-den/-dan sonra, ardından, daha sonra, önce, sonra* ve *bu sırada* ifadeleridir. Bu ifadelerin kullanımıyla bir öncelik/sonralık ve zaman belirtilmiştir.

“İlk tedaviden **sonra** sahra hastanesi için gerilere götürülmüştü.” (MKVEA/44)

“**Daha sonra** Emin Bey’e tereyağı sürülmüş ekmek, çay, peynir getirdiler. **Ardından** da süt ve yoğurt getirdiler.” (MKVEA/45)

“Savaşın, seferlerin sıkıcı ve bunaltıcı yaşamından **sonra** böyle şefkat dolu bir yuva tüm çekilenleri unutturuyordu.” (MKVEA/45)

“Bu güzel karşılamadan **sonra** Emin Bey derin bir uykuya daldı.” (MKVEA/45)

“**Önce** balonlarla yön buluyor, yerini belirliyor **sonra** da gemilerle bombalıyorlar.” (MKVEA/47)

“Hemen **ardından** da sordu.” (SMÖ/52)

“Orada sağlık taramasından geçip tedavisi yapıldıktan **sonra** okula başladı.” (SMÖ/55)

“Yeter ki benden **sonra** bu yamaçlarda koyun otlatacak küçük çobanlar, tarlalarda çalışacak gelinler, kızlar, ak sakallı dedeler tutsaklık nedir bilmesinler, özgür yaşasınlar.” (GD/65)

“**Bu sırada** bir inilti duyulur.” (GD/66)

4.1.2.5. Yinelemeler

4.1.2.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan dört metinde de aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler görülmüştür. Bu ögenin kullanımı ifadenin güçlendirilmesi ve vurgunun arttırılmasına neden olmuştur.

“**Sizler yaşadıkça çocuklarım**

Ben de yaşıyorum demek,

İşte aranızdayım Ahmetler, Mehmetler’le,

Sizler yaşadıkça çocuklarım

El ele Yanınızdayım

Sizler yaşadıkça çocuklarım

Daha ferah içim,

(...)

Sizler yaşadıkça çocuklarım

Bilin ki

Ben de yaşarım,” (AGD/38)

“Vatan ya vatan,

Vatan sonsuzluktan gelmiş

(...)

Vatan siz.” (AGD/38)

“Mürefte, Tekirdağ’ın Şarköy ilçesine bağlı küçük bir deniz kasabasıydı. (...) Onlar, burayı yakıp yıkmışlardı ama buna rağmen güzelliği yerindeydi. Bu yörede tuğla ocakları, ipekçilik ve bağcılık meşhurdur. Mürefte, Çanakkale Savaşı sırasında çok önemli bir görev üstlendi: (...) Çanakkale’de yaralanan subay ve erlerimiz burada kurulan hastane ve bakım evlerine getirilerek tedavi ediliyordu. Bu sırada Mürefte’nin tek okulu da hastaneye dönüştürülmüştü.” (MKVEA/44)

“Her Mürefte’li kadın, gönüllü hasta bakıcı ya da hemşireydi. Mürefte’li kadınların canla başla çalışmaları gerçekten görülmeye değerdi. Her kadın, evinde yaptığı ev yemeklerini buraya getiriyor, yaralılara elleriyle yediriyordu. (...) Zaten Mürefte’li kadınların yakınları da askerdi. Yaralılara bakarken kocalarını, kardeşlerini hatırlıyor; kendilerini avutuyorlardı.” (MKVEA/44)

“Buralar da mı bombalanıyor, dedi. Evet, komutanım. Sık sık bombalanır. Geçenlerde şu ilerdeki sanatoryum bombalanmış, çok sayıda yaralı asker şehit olmuştu. İngiliz (...) bu, hiç durur mu? Hastaneleri bile bombalıyorlar. Önce balonlarla yön buluyor, yerini belirliyor sonra da gemilerle bombalıyorlar. (...) İngiliz gemileri buraları da bombalıyor. Bazen uçaklar üzerimizden geçerken bomba atıyorlar. (...) Tepelerin arkasına yaptığımız sahra hastanelerini bile bombalıyorlardı.” (MKVEA/46-47)

“Allah izin verirse sağ salim gelir ve kurtuluşa beraber seviniriz. İnşallah sağ salim gelir.” (MKVEA/47)

“Sık sık fırtınalar olur. (...) Dışarıdan sık sık top sesleri geliyordu. (...) Sık sık bombalanır. (...) Sık sık top sesleri geliyor.” (MKVEA/46-47)

“Otuz altı lira eder.” dedi Sığırtmacı Mustafa. “Sana bu otuz altı lirayı versem ne yaparsın?”, “Otuz altı lira çok para!” durdu, düşündü Sığırtmacı Mustafa.” (SMÖ/53)

“Otomobil, bir süre sonra **kocaman** bir binanın önünde durdu. **Kocaman** bir kapıdan geçip **kocaman** bir salona girdiler. Salonda bir adam ayakta durmuş ona bakıyordu.” (SMÖ/54)

“**Topla sürüyü** köye dönelim. Yarından tezi yok muhtarı göreyim. **Sürüyü** kime verecekse versin. Seni salamam buralara. Haydi çabuk ol! **Topla sürüyü**... (...) Bilmem ben onun orasını, sana **sürüyü topla** gidelim diyorum. (...) Hem **sürüyü topla** diyorsun hem de kolumu bırakmıyorsun. Beni serbest bırakmazsan nasıl **toplarım sürüyü**?” (GD/65)

4.1.2.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan metinlerde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

“Allah izin verirse **sağ salim** gelir ve kurtuluşa beraber seviniriz. İnşallah **sağ salim** gelir.” (MKVEA/47)

4.1.2.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesiyle bir metinde karşılaşılmıştır. Bu yineleme türü metinde sevinç ve keder sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

“**Bir sevinç düştü mü içinize**

Bir keder düştü mü içinize

Bilin ki

Aranızda ben varım.” (AGD/38)

4.1.2.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Millî Mücadele ve Atatürk temasında üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.1.2.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Bu temada genel kavramlarla yineleme, yakınlık ilişkisi olan sözcüklerle belirli bir durumu daha iyi ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

*“Oraları bilirim. Beyrut Astsubay Okulu’nda okumuştum, eğitim için **çöle** giderdik. Oraları **çöldür**. Sık sık **fırtınalar** olur. Çok da **sıcaktır**.”* (MKVEA/46)

*“Bu sırada Serpil Hanım’ın gözlerinden **yaşlar boşaldı**. Emin Bey buna çok **üzüldü**. “Kusura bakmayın sizi **üzdüm** galiba.” (...) Emin Bey, Serpil Hanım’ın **hüzünlü** hâinden çok etkilenmişti. Özellikle (...) gözlerindeki **derin hüznü** onu daha da **üzmişti**. (...) Serpil Hanım’ın asaleti, **hüzünlü çakır gözleri**, Emin Bey’in aklından asla çıkmadı.”* (MKVEA/46-47)

*“Dışarıdan sık sık **top sesleri** geliyordu. Oysa burası cepheye çok uzaktı. Emin Bey yanındaki askere: “Buralar da mı **bombalanıyor?**” dedi. (...) Sık sık **top sesleri** geliyor.”* (MKVEA/46-47)

4.1.3. Okuma Kültürü Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.3.1. Gönderim

4.1.3.1.1. Art Gönderim

4.1.3.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Okuma kültürü temasında kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi görülmüştür. Bu gönderim ögesi metinde *ikinci tekil şahıs* ve *üçüncü tekil şahıs* ile sağlanmıştır.

“Okuma, yaşamımızın belirli bir aşamasında ya da çağında başlayıp biten bir etkinlik değildir. (...) Onu öğrenme de sürüp gider.” (Oİ/73)

*“Ömür boyu dost bildiğim **kitap**,
Seni cüz adıyla tanıdım önce”* (KKD/80)

*“**Kitap, kitap**,
Sen dostların başında gelen dost,*

Yeryüzünün güneşten önce güneşi!” (KKD/81)

*“Fakat o tasın orada neden batmadığının niçinini, niyesini ilk kez **Arşimet** denen bu dev beyin sordu. Bu farkı ilk kez **o** fark etti. Eee tabii ki bu göz önünde durup duran doğal yasayı da ilk kez **o** fark etmiş oldu.” (ODİ/86)*

4.1.3.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *bunlar*, *o*, *bu* ve *buraya* sözcükleriyle sağlanmıştır. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur.

*“**Her** yaşın **kendine özgü** ilgileri, merakları, soruları vardır. **Bunları** karşılamak için insanoğlu her yaşta değişik kaynaklara yönelir, okumaya başvurur.” (Oİ/73)*

*“İnsan hayatı denen bu yolculukta benim bulduğum en iyi nevale **kitaplardır** ve **ondan** yoksun anlayışta insanlara çok acırım.” (Oİ/73)*

*“Derken **bir elma gelip pat diye kafasına düşmüş**. Düşsün. Ne var **bunda**? Üstelik elma bu, ilk kez düşmüyor ki.” (ODİ/86-87)*

*“**Kapağın göbek atışı** üzerinde durur da durur. Oysa çay kapağı ilk kez göbek atmıyor ya. Zaten **buna** nice bin insan da tanık.” (ODİ/87)*

*“**En üst kattaki koridorun sonundaki bir odada** tozlar içinde kalmış bir sürü eski kitap vardı. Belki de bu bina kurulduğundan beri buradaydılar. Ders bitiminde herkes koşarak eve giderken ben sessizce **buraya** çıkıyordum.” (HOGÇG/98)*

*“**Dışarıda yağmur yağıyordu, bunu** camlara vuran yağmur damlalarının sesinden duyabiliyordum.” (HOGÇG/99)*

4.1.3.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

*“Her yaşın **kendine** özgü ilgileri, merakları, soruları vardır.” (Oİ/73)*

*“Rahatımı kaçıran bir saplantıyı başımdan atmak için kitaplara başvurmaktan iyisi yoktur, hemen beni **kendilerine** çeker, içimdekenden uzaklaştırırlar.” (Oİ/73)*

*“Evet, düşünmek yani **kendimizi** ve hayatı keşfetmek için.” (ODİ/86)*

4.1.3.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine sıkça rastlanmıştır. Bu art gönderim ögesi, bir kavrama, kişiye, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Yalın bir tanımla **okuma**, “basılı ya da yazılı sözcükleri duyu organlarımız yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama, yorumlama”dır. (...) Hangi iş dalında çalışırsak çalışalım işimizin doğasına göre **bu etkinliğe** az ya da çok başvururuz.” (Oİ/72)

“Nereden gelir okumanın yaşamımızdaki **bu önemli yeri**? Nasıl bir etkinliktir **okuma**? Neden eğitim ve öğretimin her basamağında temel etkinliklerdendir **okuma**? Bu sorular üzerinde birlikte durup düşünelim.” (Oİ/72)

“**Okumayı öğrenmek** sanatların en gücüdür. Ben **bu işe** yaşamımın seksen yılını verdim yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem.” (Oİ/73)

“Arşimet’ten önce de insanlar boş bir tasın su üstünde durduğunu pekâlâ görüyorlardı. Değil mi? Fakat **o tasın** orada neden batmadığının niçinini, niyesini ilk kez Arşimet denen **bu dev** beyin sordu. **Bu farkı** ilk kez o fark etti.Eee tabii ki **bu göz önünde durup duran doğal yasayı** da ilk kez o fark etmiş oldu.” (ODİ/86)

“Şimdi gelin bir de şu **Newton** (Nivtın) denen güzel adamı analım. **Bu adam** da çok harika bir adam.” (ODİ/86)

“Derken **bir elma gelip pat diye kafasına düşmüş**. (...) Ama Bay Newton, **bu durum** üzerinde durup düşünüyor. **Bu elma** orada dalında dururken ne diye düşer?” (ODİ/86-87)

“**Owen** (Ovin), evet Owen! Büyük bilim adamı ve düşünür. Düşünür olmak harika bir şey. Neyse... **Bu güzel adam** bir sabah kalkar, gidip ocağa bir çay koyar.” (ODİ/87)

“Çay kaynarken çaydanlığın kapağı ne diye göbek atar durur? İşte **o an** Bay Owen’ın gözleri fal taşı gibi açılır. Olacak bu ya, Owen’ı **bu düşünce** bir türlü bırakmaz.” (ODİ/87)

“**Kapağın göbek atışı** üzerinde durur da durur. Oysa çay kapağı ilk kez göbek atmıyor ya. Zaten buna nice bin insan da tanık. Tanıktır tanık olmasına da ama ilk kez **bu konu** üzerinde Owen düşünür.” (ODİ/87)

“Mutlu günler çok sürmez derler ya işte **bu mutluluk** da bir müddet sonra annemin masayı oradan kaldırması ile son buldu.” (HOGÇG/98)

“Piyanonun ve kitapların tozlarını elimden geldiğince sildim. (Bu işleri yaparken bazen de fark edilmekten ürküyordum.)” (HOGÇG/98)

“Önden bana doğru yürüyen müdürümüz sert bir sesle bağırıp duruyordu. O an hiçbir şey duymuyordum.” (HOGÇG/99)

4.1.3.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesi, tema içinde iki metinde yer almaktadır. Ön gönderim bulgularına bakıldığında örneğin, *Okumak Düşünmek İçindir (MEB/ 2021: 87)* metninde, Owen’a karşı merak uyandırılıp Owen’ın ismi en son söylenmiştir.

*“Bir düz ovada koşarcasına
Yayıldım, dağıldım sayfalarında.
Ben “Tek Adam” (KKD/80)*

*“Sahiden insan ne diye okur? Ne diye mi? Bir şey için: **O da düşünmek için.**” (ODİ/86)*

*“Şimdi gelin bir de **şu Newton** (Nivtin) denen güzel adamı analım.” (ODİ/86)*

*“Bu kadar kâşiften, bilgeden söz ettikten sonra tabii ki şimdi **şu** güzeller güzeli adamı da anmadan geçmeyelim. Zaten ben oldum olası **bu** adamı çok severim. Kim mi? Kim olacak? **Owen** (Ovin), evet Owen!” (ODİ/87)*

4.1.3.2. Eksilti

Bu temada eksilti öğelerine sıklıkla yer verilmiştir. Bu eksilti öğeleri, tümce ve paragrafların anlamını bozmamakta aksine tekrara düşmemek ve okuyucuyu sıkmamak adına yapıldığı görülmüştür. Bu temada eksilti türlerinin beşine de ait örnekler yer almıştır.

4.1.3.2.1. Özne Eksiltisi

“(Okuma) Zihinsel ve düşünsel bir edimdir. (Okuma) Basılı ve yazılı simgelerle iletişimsel bir etkinlik içine girmez.” (OI/72)

“Okuma, yaşamımızın belirli bir aşamasında ya da çağında başlayıp biten bir etkinlik değildir. **(Okuma)** Çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ya da yaşlılık döneminde de yaşamımızda yer alır. Daha doğrusu **(okuma)** yeme, içme, soluma gibi yaşamsal bir edim niteliğini kazanır.” (Oİ/73)

“Bunları karşılamak için insanoğlu her yaşta değişik kaynaklara yönelir, **(insanoğlu)** okumaya başvurur.” (Oİ/73)

“Kitaplar, ömür boyu yanı başımda elimin altındadır. **(Kitaplar)** Yaşlılığında ve yalnızlığında avuturlar beni. **(Kitaplar)** Sıkıntılı bir avareliğin baskısından kurtarır, **(kitaplar)** hoşlanmadığım kişilerin havasından dilediğim zaman ayırırverirler beni. **(Kitaplar)** Fazla ağır basmadıkları, **(kitaplar)** gücümü aşmadıkları zaman acılarımı törpülerler.” (Oİ/73)

“Kitap, kitap,
Sen dostların başında gelen dost,
(Sen) Yeryüzünün güneşten önce güneşi!” (KKD/81)

“Bir gün önce sınıflarına müfettiş gelmişti. **(Müfettiş)** Sınıflarında her bir şeyi çok beğenip herkese ama özellikle öğretmenlerine teşekkür etmişti.” (ODİ/86)

4.1.3.2.2. Nesne Eksiltisi

“Basılı **(simgelerle)** ve yazılı simgelerle iletişimsel bir etkinlik içine girmez.” (Oİ/72)

“Çocukluk **(döneminde)**, gençlik **(döneminde)**, orta yaşlılık **(döneminde)** ya da yaşlılık döneminde de yaşamımızda yer alır.” (Oİ/73)

“Öyle ki çocukluk çağında okuduğumuz bir kitabı yetişkinlik döneminde okuduğumuzda ondan alacağımız tat, **(kitabı)** ilk okuduğumuzdan farklı olur.” (Oİ/73)

“Rahatımı kaçıran bir saplantıyı başımdan atmak için kitaplara başvurmaktan iyisi yoktur, hemen beni kendilerine çeker, içimdekenden uzaklaştırırlar **(beni)**.” (Oİ/73)

“Sevdiklerim için yüreğim
Bir köz gibi yanarken,
(Yüreğim) Kavrulurken...” (KKD/80)

“Çünkü biyologlara göre yıpranmayan, sürekli çalışan hücreler, beyin hücreleridir de ondan.” (ODİ/87)

“Elimden geldiğince (**piyanoyu**) çalmaya başladım.” (HOGÇG/99)

4.1.3.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Bir süre sonra (**Owen’in**) çay koyduğu çaydanlıktaki su kaynamaya başlar.” (ODİ/87)

“Kalabalık bir ailenin içinde yaşadığım için evde ufak kare bir masayı duvara dayamış, (**masanın**) üzerine uçları yerlere dokunan bir masa örtüsü örtmüştüm.” (HOGÇG/98)

4.1.3.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Sessizlikler içerisinde unutulmuş kalmış bu gizemli, tozlu (**odaya**) fakat o derece değerli bu odaya hayrandım.” (HOGÇG/98)

“Günlerce tek başıma okula gittim, (**okuldan**) geldim.” (HOGÇG/99)

4.1.3.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Yalın bir tanımla okuma, “basılı ya da yazılı sözcükleri duyu organlarımız yoluyla algılama(**dır**), bunları anlamlandırıp kavrama(**dır**), yorumlama”dır.” (Oİ/72)

“Hangi iş dalında çalışırsak çalışalım işimizin doğasına göre bu etkinliğe az (**başvururuz**) ya da çok başvururuz.” (Oİ/72)

“İster öğretmen olalım ister öğrenci (**olalım**); ister doktor, mühendis, avukat, işçi, esnaf, memur (**olalım**)...” (Oİ/72)

“Kimileyin kafamıza takılan ya da bizde merak uyandıran bir sorunun yanıtını bulmak için ansiklopediler (**kariştiririz**), kitaplar kariştiririz. Güncel olayları öğrenmek için gazeteleri (**okuruz**), dergileri okuruz.” (Oİ/72)

“Okumanın değişik anlamlarını (**taniyalım**), işlevsel boyutlarını taniyalım.” (Oİ/72)

“Çünkü yaşamın akışı içinde hem okuma yöntemimiz değişmiştir hem kişiliğimiz (**değişmiştir**).” (Oİ/73)

“Üst üste dizilmiş yüzlerce irili ufaklı kitaplar ve bir köşede sıkışmış kalmış eski siyah bir kuyruklu piyano (**vardı**)...” (HOGÇG/98)

“Kalabalık bir ailenin içinde yaşadığım için evde ufak kare bir masayı duvara dayamış(**tım**), üzerine uçları yerlere dokunan bir masa örtüsü örtmüştüm.” (HOGÇG/98)

“İşte o masanın altı benim sığınağım(**dı**), kütüphanem(**di**) ve bol bol hayaller kurabileceğim güzel bir odaydı.” (HOGÇG/98)

“Kitaplarımı masanın altına güzelce dizmiş(**tım**), prize ufak bir lamba bile monte etmiştim.” (HOGÇG/98)

“Kitaplarım ve müzik artık hayatımın bir parçası olmuştu. Arkadaşlarım ders bitiminde nereye kaybolduğumu soruyorlar(**dı**), annem eve neden geç geldiğimi merak ediyordu.” (HOGÇG/99)

“Artık sabahları okula giderken kuşların civıltılarını işitiyor(**dum**), arkadaşlar ile yaz tatili üzerine planlar yapıyorduk.” (HOGÇG/99)

4.1.3.3. Değiş-tir-im

4.1.3.3.1. Ada Dayalı Değiş-tir-im

Okuma kültürü temasında ada dayalı değiş-tir-im ögesiyle *Hayat O Gün Çok Güzeldi* (MEB, 2021: 99) metninde karşılaşılmıştır. Aşağıdaki örnekte değiş-tir-im ögesi olarak hepsi sözcüğü kullanılmıştır. Bu öge org ve kitapların yerini almıştır.

“Annem derslerimi ihmal ettiğim gerekçesi ile **orgumu, kitaplarımı, hepsini** kaldırmıştı.” (HOGÇG/99)

4.1.3.3.2. Eyleme Dayalı Değiş-tir-im

Eyleme dayalı değiş-tir-im ögesi bu temada *öyle, şöyle* ve *böyle* sözcükleriyle sağlanmıştır.

“Okumayı öğrenmek sanatların en gücüdür. Ben bu işe yaşamımın seksen yılını verdim yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem.” Gerçekten de **böyledir** (okumayı öğrenmek sanatların en gücüdür) bu. (Oİ/72)

“Bir düz ovada koşarcasına

Yayıldım, dağıldım sayfalarında.

Ben “Tek Adam”

*Çoğaldım **böyle böyle** (tek adam)” (KKD/80)*

*“Hadi gelin, **şöyle** (su üstünde boş bir tasın durabileceğini) bir düşünelim. Hadi gelin, **şöyle** bir düşünelim. **Düşünelim mi? Tamam!**” (ODİ/86)*

*“Çünkü biyologlara göre yıpranmayan, sürekli çalışan hücreler, beyin hücreleridir de ondan. **Öyleyse** (yıpranmayan hücreler beyin hücreleriyse) okuyarak ömrümüzü uzatmaya bakalım.” (ODİ/87)*

4.1.3.4. Bağıntı Ögeleri

4.1.3.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

Okuma Kültürü temasında çok sayıda katkısal bağıntı ögeleriyle karşılaşmıştır. Bu ögeler, *ya da*, *ve*, *hem...hem*, *ki*, *-de/-da* şeklindedir. Bu bağlaçlar cümleleri ve paragrafları birbirine paralel açıdan bağlamış ve cümleye katkıda bulunmuştur.

*“Yalın bir tanımla okuma, “basılı **ya da** yazılı sözcükleri duyu organlarımız yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama, yorumlama”dır.” (Oİ/72)*

*“Zihinsel **ve** düşünsel bir edimdir. Basılı **ve** yazılı simgelerle iletişimsel bir etkinlik içine girmez. Hangi iş dalında çalışırsak çalışalım işimizin doğasına göre bu etkinliğe az **ya da** çok başvururuz.” (Oİ/72)*

*“Kimileyin kafamıza takılan **ya da** bizde merak uyandıran bir sorunun yanıtını bulmak için ansiklopediler, kitaplar karıştırırız.” (Oİ/72)*

*“Neden eğitim **ve** öğretimin her basamağında temel etkinliklerdendir okuma?” (Oİ/72)*

*“Okuma, yaşamımızın belirli bir aşamasında **ya da** çağında başlayıp biten bir etkinlik değildir. Çocukluk, gençlik, orta yaşlılık **ya da** yaşlılık döneminde **de** yaşamımızda yer alır.” (Oİ/73)*

*“Çünkü yaşamın akışı içinde **hem** okuma yöntemimiz değişmiştir **hem** kişiliğimiz.” (Oİ/73)*

*“Yaşlılığında **ve** yalnızlığında avuturlar beni.” (Oİ/73)*

“İnsan hayatı denen bu yolculukta benim bulduğum en iyi nevale kitaplardır **ve** ondan yoksun anlayışta insanlara çok acırım.” (Oİ/73)

“Öyle **ki** çocukluk çağında okuduğumuz bir kitabı yetişkinlik döneminde okuduğumuzda ondan alacağımız tat, ilk okuduğumuzdan farklı olur.” (Oİ/73)

“Öğretmenleri müfettişi yolcu ettikten sonra gelip kısa **ve** anlamlı bir konuşma yaptı **ve** yine “Okumak **ve** düşünmek üzerinde konuşacağız.” deyip anlatmaya başladı.” (ODİ/86)

“Evet, düşünmek yani kendimizi **ve** hayatı keşfetmek için.” (ODİ/86)

“Bu adam **da** çok harika bir adam.” (ODİ/86)

“Çünkü biyologlara göre yıpranmayan, sürekli çalışan hücreler, beyin hücreleridir **de** ondan. (...) Bizlerin **de** insanlığa armağan edebileceği bir şeyler olsun. Evet, şu gök kubbe altında bizlerin **de** kayda değer bir eseri olsun.” (ODİ/86)

“Owen (Ovin), evet Owen! Büyük bilim adamı **ve** düşünür.” (ODİ/87)

“Sonunda Owen, bulacağını bulur. **Ve** buluşunu, bütün bir insanlığa armağan eder.” (ODİ/87)

“Uzun koridor yarı aydınlık **ve** soğuktu.” (HOGÇK/98)

“Camlardan vuran ışık yerden **de** beni gölgelendiriyor, ayaklarımdan çıkan ses taş zeminden duvarlara vuruyordu. (...) Eskiden bir ara kışla **veya** hastane olarak da kullanılmıştı. (...) Belki **de** bu bina kurulduğundan beri buradaydılar. (...) Üst üste dizilmiş yüzlerce irili ufaklı kitaplar **ve** bir köşede sıkışmış kalmış eski siyah bir kuyruklu piyano...” (HOGÇK/98)

“İşte o masanın altı benim sığınağım, kütüphanem **ve** bol bol hayaller kurabileceğim güzel bir odaydı. (...) On dört on beş yaşlarındaki bir kız çocuğunun renkli **ve** hayalci dünyası içinde okuduğum kitaplardan aklımda tutmak istediğim güzel **ve** özlü cümleleri renkli kalemlerle masanın alt tahtasına yazıyordum.” (HOGÇK/98)

“Piyanonun **ve** kitapların tozlarını elimden geldiğince sildim. (Bu işleri yaparken bazen **de** fark edilmekten ürküyordum.) O gün **de** bahçeden yukarıya arkadaşlarımla çığgın sesleri geliyordu.” (HOGÇK/98)

“Kitaplarım **ve** müzik artık hayatımın bir parçası olmuştu.” (HOGÇK/99)

4.1.3.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Karşıtsal bağıntı ögesi, bazı cümlelerde zıtlık anlamı sağlarken bazı cümlelerde yalınlık ifade etmiştir. Bu temada yer alan metinlerde geçen karşıtsal bağıntı ögeleri, *ister...ister*, *yine de ama*, *fakat* ve *sadece* ifadeleridir.

“İster öğretmen olalım ister öğrenci ister doktor, mühendis, avukat, işçi, esnaf, memur...” (Oİ/72)

“Ben bu işe yaşamımın seksen yılını verdim yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem.” (Oİ/73)

“Sınıflarında her bir şeyi çok beğenip herkese ama özellikle öğretmenlerine teşekkür etmişti.” (ODİ/86)

“Sessizlikler içerisinde unutulmuş kalmış bu gizemli, tozlu fakat o derece değerli bu odaya hayrandım.” (HOGÇK/98)

“Taş koridorda duyulan sadece benim ayak seslerimdi.” (HOGÇG/98)

4.1.3.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

Nedensel bağıntı ögeleri cümlelerde neden-sonuç ilişkisi kurulmasına yardımcı olmuş ve cümlelere bir açıklama anlamı katmıştır. Bu temada kullanılan nedensel bağıntı ögesi *için* sözcüğüdür.

“Kimileyin kafamıza takılan ya da bizde merak uyandıran bir sorunun yanıtını bulmak için ansiklopediler, kitaplar karıştırırız. Güncel olayları öğrenmek için gazeteleri, dergileri okuruz. Kimileyin eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için kitapların dünyasına sığınırız.” (Oİ/72)

“Bunları karşılamak için insanoğlu her yaşta değişik kaynaklara yönelir, okumaya başvurur.” (Oİ/73)

“Rahatımı kaçıran bir saplantıyı başımdan atmak için kitaplara başvurmaktan iyisi yoktur, hemen beni kendilerine çeker, içimdekenden uzaklaştırırlar.” (Oİ/73)

*“Küçücükten yitirdiğim
Sevdiklerim için yüreğim
Bir köz gibi yanarken,*

Kavrulurken...” (KKD/80)

“Bir şey için: O da düşünmek için. Evet, düşünmek yani kendimizi ve hayatı keşfetmek için.” (ODİ/86)

“Kalabalık bir ailenin içinde yaşadığım için evde ufak kare bir masayı duvara dayamış, üzerine uçları yerlere dokunan bir masa örtüsü örtmüştüm.” (HOGÇG/98)

“Üstelik masanın alt tahtasını renk renk yazılarla donattığım için azar da işittim.” (HOGÇG/98)

“Org çalmasını bildiğim için bir şeyler yapabilirim umuduyla bir sandalye alıp piyanonun karşısına oturdum.” (HOGÇG/98-99)

4.1.3.4.4. Zamansal Bağntı Ögeleri

Zamansal bağntı ögeleri bu temada öncelik sonralık ve zaman belirtirken kullanılmıştır. Bu ögeler metinlerde, *kimileyin...kimileyin, önce, sonra, sonunda, -den sonra* ifadeleriyle karşılık bulmuştur.

“Kimileyin kafamıza takılan ya da bizde merak uyandıran bir sorunun yanıtını bulmak için ansiklopediler, kitaplar karıştırırız. Güncel olayları öğrenmek için gazeteleri, dergileri okuruz. Kimileyin eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için kitapların dünyasına sığınırız.” (Oİ/72)

*“Ömür boyu dost bildiğim kitap,
Seni cüz adıyla tanıdım önce,
(...)”*

*Sonra yavaş yavaş,
Yaşar oldun derinden derine” (KKD/80)*

“Sonunda araya taraya yer çekimi yasasını bulur.” (ODİ/87)

“Sonunda Owen, bulacağını bulur.” (ODİ/87)

“O günden sonra hep sakın, gizemli bir yer düşledim. Sadece bana ait olan bir yer.” (HOGÇG/98)

4.1.3.5. Yineleme

4.1.3.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Tema içerisinde yer alan metinlerde aynı sözcüklerle yapılan yinelemelere denk gelinmiştir. Bu yinelemelerle bazı cümlelerde bir nesnenin yinelemesi olarak karşılaşılrken bazı cümlelerde yüklem ve yüklemi niteleyen zarfın yinelemesi şeklinde karşılaşılmıştır.

“Nereden gelir **okumanın** yaşamımızdaki bu önemli yeri? Nasıl bir etkinliktir **okuma**? Neden eğitim ve öğretimin her basamağında temel etkinliklerdendir **okuma**? Bu sorular üzerinde birlikte durup düşünelim. **Okumanın** değişik anlamlarını, işlevsel boyutlarını tanıyalım.” (OI/72)

“Sonra **yavaş yavaş**,
Yaşar oldun **derinden derine**
Düşüncemde, duygumda.
Masal oldun dilimde,
Gün gün serpildin
Gür bir ağaç gibi,
Bilgi oldun başımda, aklımda
Derken derken...” (KKD/80)

“**Kitap, kitap**,
Sen dostların başında gelen dost,
Yeryüzünün güneşten önce güneşi!” (KKD/81)

“**Çocuklar, çocuklar, altın kalpli çocuklar!**
Güvenin kitaba” (KKD/81)

“Evet çocuklar, konumuz **düşünmek. Düşünmek!** Sahiden insan ne diye okur? Ne diye mi? Bir şey için: O da **düşünmek** için. Evet, **düşünmek** yani kendimizi ve hayatı keşfetmek için. O zaman, **düşünmek** mi? İnsan ne yaparsa ne ederse **düşünmüş** olur? Bence **düşünmek**; herhangi bir şeyin niçinini, niyesini araştırmaktır. Hadi gelin, şöyle bir **düşünelim. Düşünelim** mi?” (ODİ/86)

“Fakat o tasın orada neden batmadığının niçinini, niyesini ilk kez Arşimet denen bu dev beyin sordu. Bu farkı ilk kez **o fark etti**. Eee tabii ki bu göz önünde durup duran doğal yasayı da ilk kez **o fark etmiş oldu**.” (ODİ/86)

“Derken bir elma gelip pat diye kafasına **düşmüş. Düşsün.** Ne var bunda? Üstelik elma bu, ilk kez düşmüyor ki. Elma elma olalı hep **düşer.**” (ODİ/86)

“Derken bir **elma** gelip pat diye kafasına düşmüş. (...) Üstelik **elma** bu, ilk kez düşmüyor ki. **Elma elma** olalı hep düşer. Ne var bunda? Üstelik **elma** bu, ilk kez düşmüyor ki. Ama Bay Newton, bu durum üzerinde durup düşünüyor. Bu **elma** orada dalında dururken ne diye düşer?” (ODİ/86-87)

“Bu güzel adam bir sabah kalkar, gidip ocağa bir **çay** koyar. Bir süre sonra **çay** koyduğu **çaydanlıktaki** su kaynamaya başlar. **Çay** bu, elbette kaynayacak. (...) **Çay** kaynarken **çaydanlığın** kapağı ne diye göbek atar durur? (...) Oysa **çay** kapağı ilk kez göbek atmıyor ya.” (ODİ/87)

“Üstelik masanın alt tahtasını **renk renk** yazılarla donattığım için azar da işittim.” (HOGÇG/98)

“Ben gerçekten **çok çok** yalnızdım.” (HOGÇG/99)

4.1.3.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan metinlerin ikisinde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelerle karşılaşmıştır. Bu yineleme ögesi yakın anlamlı birden çok sözcüğün kullanılmasıyla yapılmıştır. Örneğin Okumak İyidir metninde yer alan eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek sözcükleri birbirini destekler nitelikte yan yana kullanılmıştır.

“Kimileyin **eğlenmek, hoşça vakit geçirmek** için kitapların dünyasına sığınırız.” (Oİ/72)

“Yaşar oldun derinden derine

Düşüncemde, duygumda.

(...)

Bilgi oldun **başımda, aklımda**

Derken derken...” (KKD/80)

“Güç kattın **umutlarıma, hayallerime,**

Sen olmasaydın eğer kar yağacaktı

Yaz ortasında

Dağlarıma, ovalarıma, yoluma.” (KKD/81)

4.1.3.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamli Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu öge tema içinde çok sık yer almamıştır. İki farklı metinde yer alan bu öge birbirinin zıddı yapılar kullanılarak yapılmıştır.

*“Ne var bunda? Üstelik elma bu, ilk kez **düşmüyor** ki. Elma elma olalı hep **düşer**.”*
(ODİ/86)

*“Üst üste dizilmiş yüzlerce **irili ufaklı** kitaplar ve bir köşede sıkışmış kalmış eski siyah bir kuyruklu piyano...”* (HOGÇG/98)

4.1.3.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemelere bu temada Okumak İyidir metninde rastlanmıştır. Burada kullanılan üstterim-altanlam ilişkili sözcükler, aşağıdaki gibi iş dalının alt dallarına göndermede bulunularak yapılmıştır. İş dalı diye nitelendirilen dallar öğrenci, doktor, öğretmen, avukat, mühendis, işçi, esnaf ve memur şeklinde üstterim-altanlam ilişkisi kurularak kullanılmıştır.

*“Hangi **iş dalında** çalışırsak çalışalım işimizin doğasına göre bu etkinliğe az ya da çok başvururuz. İster **öğretmen** olalım ister **öğrenci** ister **doktor**, **mühendis**, **avukat**, **işçi**, **esnaf**, **memur**...”* (OI/72)

*Okuma, yaşamımızın belirli bir aşamasında ya da çağında başlayıp biten bir etkinlik değildir. **Çocukluk**, **gençlik**, **orta yaşlılık** ya da **yaşlılık döneminde** de yaşamımızda yer alır.*
(OI/73)

4.1.3.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Bu temada genel kavramlarla yineleme ögesine de rastlanmıştır. Bu ögenin üçüncü örneğine bakıldığında, Newton’dan bahsedildikten hemen sonra *adam* sözcüğüyle *Newton* ismi yinelenmiştir.

*“İlk **çocukluğumda**, **masum çağımda**,
Bir bez çantayla omzumda, elimde.”* (KKD/80)

*“Ömür boyu dost bildiğim **kitap**,
Seni cüz adıyla tanıdım önce,*

(...)

Dost oldum **Keloğlan'la, Kerem'le,**
Dolaştım **Karacaoğlan'la** dağ tepe.

(...)

“Çalıkusu”yla söyleştım

Bir bahçede dallar üstünde.

“Dar Kapı”dan geçtim,

Don Kişot’tan Faust’a ulaştım seninle...” (KKD/80-81)

“Şimdi gelin bir de şu **Newton** (Nivtin) denen güzel **adamı** analım. Bu **adam** da çok harika bir **adam**.” (ODİ/86)

“Alır **Newton’u niçinler, niyeler, nasıllar...** Sorgulamaya, ardı ardına **sorular** sormaya başlar.” (ODİ/87)

“Bu kadar **kâşiften, bilgeden** söz ettikten sonra tabii ki şimdi şu güzeller güzeli **adamı** da anmadan geçmeyelim. Zaten ben oldum olası bu **adamı** çok severim. Kim mi? Kim olacak? **Owen** (Ovin), evet **Owen!** Büyük **bilim adamı** ve **düşünür**.” (ODİ/87)

4.1.4. Erdemler Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.4.1. Gönderim

4.1.4.1.1. Art Gönderim

4.1.4.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögeleri *birinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs* ile yapılmıştır.

“**Annem** merakla yüzüne baktı. Bir şey demedi. Zaten babam söylemezse **o**, bir şey sormazdı.” (TB/104)

“**Babam** şaşırarak baktı anneme. (...) Annem de **onun** umutlarına katıldı.” (TB/105)

“Akşam eve geldiğimde **annem** yoktu. Biraz sonra sesini duydum. Komşulardan geliyordu. **Onu** karşılamaya çıktım.” (TB/105)

“Bir gün **babam** avluya birtakım tahta parçalarıyla bir iki dal getirdi. Testereyi, keseri, çekici, çivi kutusunu çıkardı. “Ne yapacaksın baba?” “**Ben** de bilmiyorum. (...) Sesimi çıkarmadan bir süre **onu** izledim.” (TB/106)

“Sonunda **arkadaşların** yanına gittim. Oyunlarına girmesem de **onları** izlemeyi seviyordum.” (TB/106)

“Bana gülümseyen yüzüyle **babam** duruyordu karşımda. (...) **O**, beni öperken yanaklarım ıslandı.” (TB/107)

“Bu yaban ördekleri güzel oldukları kadar da iyiliksever yaratıklarmış, büyük düşünüyü gerçekleştirmesine yardım edebileceklerini söylemişler bizim **kaplumbağaya**. **Ona** gökyüzünü göstermişler.” (KİÖ/112)

“Sonra **ördeklerin** biri bir ucundan tutmuş sopayı, biri öbür ucundan, sonra da kanat çırpıp havalanıvermişler. **Onlarla** bizim kaplumbağa da havalanmış.” (KİÖ/113)

“**Annem** durmadan söyleniyor, ben **ona** hiçbir yanıt veremiyordum.” (KBL/120)

“Misafiri olduğum **çoban**, meşe ağacı dikiyordu. **Ona**, bu arazinin kendisine mi ait olduğunu sordum. (...) **O**, dün akşam seçtiği meşe palamutlarını açtığı çukurlara birer birer yerleştirmekle meşguldü.” (BABKBO/130)

“**Elzeard** ölmemişti. (...) Bütün günü pek konuşmadan, **onun** kendi elleriyle yetiştirdiği ormanda dolaşarak geçirdik.” (BABKBO/130)

4.1.4.1.1.2.İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında yer alan metinler işaret zamiriyle yapılan art gönderim ögesine göre incelendiğinde tema içinde bulunan üç metinde yer aldığı görülmektedir. Metin içinde bir yeri ve bir nesneyi işaret etmek için bu ögeden yararlanılmıştır. Metinlerde geçen işaret zamiri ifadeleri, *bura*, *bu*, *o*, *ora* ve *bunlar* şeklindedir

“**Burası babamın köyüydü**, **bunu** biliyordum ama yine de öylesine yabancıydı ki bana...” (TB/105)

“Peki, benim **okulum** ne olacak?” “**Ona** da bir çare bulacağız.” (TB/106)

“**Tahta bisiklete** hiç binemedim. Çünkü her binişimde pedalı kopuyordu. Ama olsun. **O**, babamın benim için sevgiyle yaptığı bisikletti.” (TB/107)

“İşte böyle İlker'im. Benim **tahta bisikletim** öyle sanırım o köylerde hiç yapılmamış bir bisikletti. **O**, bana babamın sessiz ama derin sevgisini söyledi durdu bunca yıl.” (TB/107)

“**Buca'yı İzmir'e bağlayan demiryolunun çevresi** çok güzeldir. **Burası** apayrı bir bahçe gibidir. Çam ağaçlarının ördüğü korular, üzüm bağları ve sebze bahçeleri İzmir'e doğru uzanır.” (KBL/118)

“**Para** avucumun içindeydi, **onu** göstermiyordum.” (KBL/119)

“Anneler dönmüş, babam **yukarıya** çıkmıştı, **oradan** sesi geliyordu.” (KBL/120)

“Üç gün yürüdükten sonra **terk edilmiş bir köyün** civarında çadır kurdum. (...) **Burası**, çatısı çökmüş beş altı evle içinde insanların yaşadığı bir köyü anımsatıyordu ama hayat çoktan buradan elini çekmişti.” (BABKBO/130)

“Uzakta **küçük, siyah bir siluet** görerek **bunu** bir ağaç kütüğüne benzettim. Her ne olursa olsun bu karaltıya doğru yürümeye başladım.” (BABKBO/130)

“Çoban **bir torbadan yere bir yığın meşe palamudu döküp iyileri ile kötülerini ayırmaya başlamıştı**. Yardımcı olmak istedim ama **bunun** kendi işi olduğunu söyledi.” (BABKBO/130)

“Kahvaltı namına bir şeyler yedikten sonra beraberce **tepelere** çıktık. **Orada**, elindeki uzun sopayı toprağa daldırarak sopanın açtığı çukurlara birer palamut atmaya başladı.” (BABKBO/130)

“Bu yeni ziyaretimde, bu topraklara beş sene önce dikmiş olduğu **kayın fidanlarını** da bana gösterdi. **Onları**, evvelce düşündüğü gibi vadinin nemli kısımlarına dikmişti.” (BABKBO/131)

“Vaktiyle çadır kurmuş olduğum **terk edilmiş köye** geldiğimizde ise o sıralar kurumuş hâldeki **su yataklarından yeniden sular aktığını gördüm**. Gördüğüm değişiklikler içinde beni en ziyade etkileyen de **bu** oldu.” (BABKBO/131)

4.1.4.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında yer alan metinlerde çok sayıda dönüşlülük zamiriyle karşılaşılmıştır. Kendi sözcüğü tümce ya da paragraf içinde yer alan bir diğer kişiye art gönderimde bulunarak gönderim oluşturmuştur.

*“Babamı arandım. Yoktu. Sanki **kendi** yerine bisikleti bırakıp o da çekip gitmişti.”*
(TB/106)

*“Bakalım sen de bu sorulara **kendine** göre yanıtlar bulacak mısın?”* (TB/107)

*“**Kendisine** hayranlıkla bakan insanların ayakları dibinde can vermiş.”* (KİÖ/113)

*“**Kendimi** evimizin kapısından zor attım içeriye.”* (KBL/119)

*“**Babam**, sedire atarken **kendini**.”* (KBL/120)

*“**Çoban** pek konuşkan biri değildi. Ama kendine güveni tam bir insan izlenimi veriyordu. Oturduğu taş kulübeyi **kendi** elleriyle yapmıştı.”* (BABKBO/130)

*“Yardımcı olmak istedim ama bunun **kendi** işi olduğunu söyledi.”* (BABKBO/130)

*“Ertesi sabah **kendisine**, yanında bir daha kalıp kalamayacağımı sordum.”*
(BABKBO/130)

*“Ona, bu arazinin **kendisine** mi ait olduğunu sordum.”* (BABKBO/130)

*“Ertesi gün **kendisiyle** vedalaştım.”* (BABKBO/131)

*“Bütün günü pek konuşmadan, onun **kendi** elleriyle yetiştirdiği ormanda dolaşarak geçirdik.”* (BABKBO/131)

4.1.4.1.1.4.İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesiyle karşılaşılmıştır. Bu ögenin kullanımı sözcük tekrarlarından kaçınılmasına ve böylece metnin daha anlaşılır kılınmasına sebep olmuştur.

*“**Her ay başı babam, elinde bazen iki bazen tek bilezikle gelir; annemin bileğine takardı. Annemin içten içe gönendiğini, sevindiğini görürdüm. O akşamlar her akşamdan daha güzel geçerdi bana göre.**”* (TB/104)

*“O akşam **babam** yine eskisi gibi güldü, güldürdü. (...) Ben, **onun sorularına** kıkırdarken annem de kahve pişirirdi.”* (TB/105)

*“**Babam bir akşam asık yüzle geldi. (...) O akşam babam yine eskisi gibi güldü, güldürdü. (...) O gün** de geceyi umutla, neşeyle bitirdik. Ben her zaman erkenden yatarken **o gün** geç kaldım.”* (TB/105)

“Köye nasıl geldik, eşyalar nasıl indi bilmiyorum. (...) Okula **o yıl** köyde devam ettim.” (TB/106)

“**Neler olduğunu bilmiyordum ama ben annemi bekliyordum. O akşam** babamla birlikte gece yarısına doğru sıcak bir çorba içtik.” (TB/107)

“**Tahta bisikletin canı var mıydı?**” “**Kayısı ağacı şeftaliye ne demiş?**” **Bu soruların** yanıtını babam da bilmiyordu ama beni düşündürüyordu.” (TB/107)

“**Ülkeyi gezip görmek, dünyayı ve içindekileri daha iyi tanımak istiyormuş.** Günün birinde **bu güzel düşünüyü iki yaban ördeğine** de anlatmış. **Bu yaban ördekleri** güzel oldukları kadar da iyiliksever yaratıklarmış, büyük düşünüyü gerçekleştirmesine yardım edebileceklerini söylemişler bizim kaplumbağaya.” (KİÖ/112)

“**Şu uçsuz bucaksız yolu** görüyor musun?” demişler. “Biz seni **bu yoldan** ta Amerika’ya kadar taşıyoruz.” (KİÖ/112)

“**Sosyal Sigortalar Hastanesini geçtim, aşağıya doğru yöneldim. İşte bu sırada** gözüme bir parlaklık çarptı.” (KBL/118)

“**Tam karşısında durdum bir liranın. Bu anda,** içimde korkuyla karışık bir üzüncü beliriverdi.” (KBL/118)

“Öyle sıcaktı ki... **Güneş, parayı kaynatmıştı sanki. Bu sıcaklık,** parmaklarımdan her yerime yayıldı. Gülümser gibi oldum. Çocuklar koymuş olacaktı bu parayı.” (KBL/118)

“**Kırk yıl kadar önce,** Alpler’in Fransa tarafında, turistlerin pek bilmediği kısımlarda seyahat ediyordum. **O sıralar** bütün buralar çıplak ve renksiz bir arazi görünümündeydi.” (BABKBO/130)

“1910’da diktiği **meşeler şimdi on yaşındaydılar ve ikimizin boyundan da uzun hâle gelmişlerdi. Bu manzara** karşısında ne diyeceğimi bilemedim.” (BABKBO/131)

“**Nice cumhuriyetler, nice krallıklar, nice halklar görürsün; çok değişik törelere tanık olursun, çok yerler görürsün.** Homeros’un (Homeros) destanının kahramanı Odisseus (Odiseus) da ancak **bu kadarını** görmüştür.” (KİÖ/112)

“**Yaban ördekleri bizim ağır mı ağır gezgini taşımak için güzel bir sopa bulmuş, bu sopayı** ağzına vermişler.” (KİÖ/112)

*“Gelin, gelin de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!”
Kaplumbağa **bu güzel sözleri** duyar da durur mu?” (KİÖ/113)*

*“**Para avucumun içindeydi**, onu göstermiyordum. **Bu sırada** babam gülerek yukarıdan indi.” (KBL/119)*

*“Gözüm, babamın pencerenin yanında asılı **yeleğine** takıldı. Babam, giysisini değiştirmiş, **bu eski yeleği** oraya asmıştı.” (KBL/119)*

4.1.4.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögeleri bazı metinlerde bir tümce ya da öbekten oluşurken bazı metinlerde bir kişi ya da nesneyi nitelendirmiştir.

*“İlginç sorular sorardı bana: “**Bir kulağı sağır olan köpek neden konsere gider?**”, “**Kuyruğu kırık kedinin kaç bacağı vardır?**”, “**Annesini yitiren kaz neden aramaz?**” Ya da: “**Sarı öküzün boynuzları ne renktir?**”, “**Çil horozun yumurtası da çil olurmuş. Doğru mu?**” (TB/105)*

*“Gece başucumda konuşmalar duydum. Bir el saçlarımı okşuyor, beni kokluyordu. Birden **onun** kokusunu, **annemin** kokusunu yüreğimde duydum.” (TB/107)*

*“Bak, ben oğluma neler aldım! Hasan al bakalım **bunları**, dedi. Babamın elinde **iki küçük kese kâğıdı** vardı.” (KBL/120)*

*“Uzakta küçük, siyah bir **siluet** görerek bunu bir ağaç kütüğüne benzettim. Her ne olursa olsun **bu karaltıya** doğru yürümeye başladım. Yaklaştığımda anladım ki uzaktan ağaç kütüğüne benzeyen **karaltı, çobana** aitti.” (BABKBO/130)*

*“Sohbetimiz ilerledikçe sorduğum sorular sayesinde **şunları** öğrendim: **Üç senedir bu çorak tepelere meşe palamudu dikiyordu. Açtığı çukurlara bıraktığı meşe palamudu sayısı aşağı yukarı yüz bini buluyordu ve bunlardan yaklaşık yirmi bini filiz vermişti. Filiz veren bu tohumlar arasında da telef olup gidecekler de vardı. Ama şimdiye kadar tek bir ağacın yetişmediği bu çorak tepelerde hiç olmazsa on bin meşe ağacının büyüyeceğini tahmin ediyordu.**” (BABKBO/130)*

4.1.4.2. Eksilti

Erdemler temasında tüm eksilti türlerine ait örneklerle yer verilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde anlam ve biçim açısından bir karmaşayla karşılaşılmamıştır. Kullanılan eksilti okuyucuyu sıkmamak ve okuyucunun dikkatini diri tutarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla kullanılmıştır. Örneğin nesne eksiltisi başlığının ilk örneğine bakıldığında nesne görevi gören bilezik sözcüğünün eksiltildiği görülmektedir. Ancak birkaç sözcük önce yer alan bilezik sözcüğü tümcede neyden bahsedildiğini açık bir şekilde ortaya koymakta ve böylece anlaşılabilirlik açısından bir hata yaratmamaktadır.

4.1.4.2.1. Özne Eksiltisi

*“Annemle babam, beni okuluma bıraktılar. Sonra da **(annemle babam)** çarşıya yürüdüler.” (TB/105)*

*“**(Annem)** Komşulardan geliyordu. Onu karşılamaya çıktım. **(Annem)** Üzgündü. **(Annem)** Solgun görünüyordu.” (TB/105)*

*“**(Babam)** Oturduğu yerde sesime döndü.” (TB/106)*

*“Bir varmış, bir yokmuş, bir zamanlar dünyamızda sürekli düş kuran bir kaplumbağa varmış. **(Kaplumbağa)** Yaşadığı inden bıkmış, neredeyse tiksinemeye başlamış. **(Kaplumbağa)** Ülkeyi gezip görmek, dünyayı ve içindekileri daha iyi tanımak istiyormuş. **(Kaplumbağa)** Günün birinde bu güzel düşünüyü iki yaban ördeğine de anlatmış.” (KİÖ/112)*

*“Öyle ya **(kaplumbağa)** konuşmak için dişlerini aralayıp da sopayı bırakınca pat diye yere düşmüş ister istemez.” (KİÖ/113)*

*“**(Çoban)** Çorbasını benimle paylaştı.” (BABKBO/118)*

*“Elzeard Bouffier’i en son 1945 yılı Haziran’ında gördüm. **(Elzeard Bouffier)** Artık seksen yedi yaşına gelmişti.” (BABKBO/131)*

4.1.4.2.2. Nesne Eksiltisi

*“Her ay başı babam, elinde bazen iki bazen tek bilezikle gelir; **(bilezikleri)** annemin bileğine takardı.” (TB/104)*

*“Ertesi gün **(bisikleti)** sokaklarda ne güzel sürerdim kim bilir?” (TB/106)*

“Şeker ağdalarını tezgâhının üstünde uzatıyor, sonra (**şeker ağdalarını**) makasla kesiyordu.” (KBL/119)

4.1.4.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Biraz sonra (**annemin**) sesini duydum.” (TB/105)

“Alnına dökülen saçlarını düzeltirken (**annemin**) kolunu gördüm.” (TB/105)

“Tam ben odamda yatmaya hazırlanırken evin önüne bir kamyon geldi. (**Kamyonun**) içinden babam indi.” (TB/105)

“(**Babamın**) Gözleri ağlamış gibi kırmızıydı.” (TB/106)

“Tahta bisiklete hiç binemedim. Çünkü her binişimde (**bisikletin**) pedalı kopuyordu.” (TB/107)

“Kısacası, (**kaplumbağanın**) gevezeliği yaşamına mal olmuş.” (KİÖ/113)

“Adamın arkasında bir ocak, (**ocağın**) üstünde büyük bir tencere kaynıyordu.” (KBL/119)

“Elzeard ölmemişti. (...) (**Elzeard'ın**) 1910'da diktiği meşeler şimdi on yaşındaydılar ve ikimizin boyundan da uzun hâle gelmişlerdi.” (BABKBO/131)

4.1.4.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Her ay başı babam, elinde bazen iki (**bilezikle**) bazen tek bilezikle gelir; annemin bileğine takardı.” (TB/104)

“Akşam eve geldiğimde annem (**evde**) yoktu.” (TB/105)

“Alnına dökülen saçlarını düzeltirken kolunu gördüm. (**Kolunda**) Bilezikler yoktu.” (TB/105)

“Mağazanın açık kapısından girdim. (**İçeride**) Hiç kimse yoktu.” (KBL/119)

4.1.4.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Boş verin, kara gün kararıp kalmaz. Bugün olmazsa yarın olur, yarın olmazsa öbür gün (**olur**)...” (TB/105)

“Babamın da başını çevirdiğini (**gördüm**), gözlerini sildiğini gördüm.” (TB/106)

“Köye nasıl geldik (**bilmiyorum**), eşyalar nasıl indi bilmiyorum.” (TB/106)

“Lokum mu alsaydım, yoksa şeker mi (**alsaydım**)?” (KBL/119)

“Şekerin nanelisi mi olsaydı, ağdalısı mı (**olsaydı**)?” (KBL/119)

“Annemler dönmüş(**tü**), babam yukarıya çıkmıştı, oradan sesi geliyordu.” (KBL/120)

4.1.4.3. Değiş-tirir

4.1.4.3.1. Ada Dayalı Değiş-tirir

Erdemler temasında yer alan metinler incelendiğinde ada dayalı değiş-tirir öğelerine ait örnekler görülmüştür. Bunlar incelendiğinde *iki yaban ördeği* ifadesinin *biri* ve *biri* sözcükleriyle, *iki küçük kese kâğıdı* ifadesinin *birinde* ve *ötekinde* sözcükleriyle değiş-tirime uğradığı görülmüştür.

“Günün birinde bu güzel düşünüyü **iki yaban ördeğine** de anlatmış. Bu yaban ördekleri güzel oldukları kadar da iyiliksever yaratıklarımış, büyük düşünüyü gerçekleştirmesine yardım edebileceklerini söylemişler bizim kaplumbağaya. (...) Sonra ördeklerin **biri** bir ucundan tutmuş sopayı, **biri** öbür ucundan, sonra da kanat çırpıp havalanmışlar.” (KİÖ/113)

“**İki küçük kese kâğıdını** bir elimde tutuyor, babama bakıyor, bir şey söyleyemiyordum. (...) Babamın verdiği **kese kâğıtlarını** açtım. **Birinde** akide şekeri, **ötekinde** de benim sevdiğim lokumlardan vardı.” (KBL/120)

4.1.4.3.2. Eyleme Dayalı Değiş-tirir

Eyleme dayalı değiş-tirir öğelerinin bu temada çok sayıda örneği mevcuttur. Tema içinde yer alan metinlerdeki bu değiş-tirimler *öyle* ve *böyle* sözcüklerine karşılık gelmektedir.

İlker’in annesi, her sabah kahvaltı sofrasına **bir mektup bırakıp böyle** işe gider. (TB/104)

“**Ne oldu Osman, bir şey mi oldu?** Hiç yüzün gülüyor.” Babam şaşırarak baktı anneme. Sanki **böyle bir soru** beklemiyordu.” (TB/105)

“Elbette. Ne yapalım? Her şey, her zaman güzel gitmez ya!” O akşam babam yine eskisi gibi güldü, güldürdü. **Öyle zamanlarda en çok benimle ilgilenirdi.**” (TB/105)

“**Babam nasıl olsa işleri yoluna koyardı. Öyle olmadı.**” (TB/105)

“Sanki kendi yerine bisikleti bırakıp **o da çekip gitmişti. Öyle sandım.**” (TB/106)

“İşte **böyle İlker'im.** Benim tahta bisikletim **öyle sanırım o köylerde hiç yapılmamış bir bisikletti.**” (TB/107)

“Ağır hayvanın sırtında eviyle birlikte **böyle iki ördeğin arasında havalarda uçuğunu görenler** ne yapmışlar dersin hemen hepsi de şaşkınlıktan parmaklarını ısırmış.” (KİÖ/113)

“**Çocuklar koymuş olacaktı bu parayı.** Biz de yapardık **böyle,** trenin tekerlekleri büyütürdü parayı çünkü.” (KBL/118)

4.1.4.4. Bağıntı Ögeleri

4.1.4.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

Katkısal bağıntı ögeleri tema içerisinde -de/-da, ya da, ve, hem...hem de ifadeleriyle sağlanmıştır. Bu ifadeler bazı metinlerde tümceleri bağlamaya yardımcı olurken bazı metinlerde tümce içi ögeleri birbirine bağlamaktadır.

Yıllarca önce senin **de** yazları severek gittiğin kasabada yaşıyordun. (TH/104)

Babam **da**, annem **de** neşeli olurlardı. (TH/104)

Annem **de** onun umutlarına katıldı: (TH/105)

“Annesini yitiren kaz neden aramaz?” **Ya da:** “Sarı öküzün boynuzları ne renktir?” (TH/105)

“Çil horozun yumurtası **da** çil olurmuş. Doğru mu?” Ben, onun sorularına kıkırdarken annem **de** kahve pişirirdi. (TH/105)

“Ben **de** bilmiyorum. (...) Oyunlarına girmesem **de** onları izlemeyi seviyordum. (TH/106)

*Bu soruların yanıtını babam **da** bilmiyordu ama beni düşündürüyordu. Ben **de** bol bol yanıt buluyordum. Bakalım sen **de** bu sorulara kendine göre yanıtlar bulacak mısın?* (TH/107)

*Ülkeyi gezip görmek, dünyayı **ve** içindekileri daha iyi tanımak istiyormuş. (KİÖ/112)*

*“Gelin, gelin **de** kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!”
Kaplumbağa bu güzel sözleri duyar **da** durur mu? (KİÖ/113)*

*Çam ağaçlarının ördüğü korular, üzüm bağları **ve** sebze bahçeleri İzmir’e doğru uzanır. (KBL/118)*

***Hem** yürüyor **hem de** küçük kentimde yaşıyordum. (KBL/119)*

*Sokağa çıkmış, oyun oynamış, arkadaşlarım evlerine gidince ben **de** eve dönmüştüm. (KBL/119)*

*Kabarık cep, gözlerimi **ve** elimi çekti. (KBL/119)*

*“Benim dikildiğim yerde **de** büyük bir gaz ocağı yanıyordu harıl harıl. Gaz ocağının üstünde **de** büyük bir tencere vardı. (...) Şekerci geldi, elini uzattı, lirayı aldı **ve** bana verdi. (...) Bir yandan **da** ıslanmıştım.” (KBL/119)*

*“Annem bir yandan **da** ceketimi, pantolonumu çıkarıyordu.” (KBL/120)*

*“Çobanın üstü başı **da** temizdi. (...) Kimin olduğunu **da** bilmiyordu.” (BABKBO/130)*

*“Açtığı çukurlara bıraktığı meşe palamudu sayısı aşağı yukarı yüz bini buluyordu **ve** bunlardan yaklaşık yirmi bini filiz vermişti. Filiz veren bu tohumlar arasında **da** telef olup gidecekler **de** vardı.” (BABKBO/130)*

*“Bir zamanlar bir çiftliği **ve** çok sevdiği bir karısı, bir **de** oğlu varmış.” (BABKBO/131)*

*“Şimdilerde, meşe palamudunun yanında gürgen ağacı **da** yetiştirmeye çalışıyor **ve** evinin arka tarafında etrafı telle çevrili ufak bahçede bu iş için fidan yetiştiriyordu.” (BABKBO/131)*

*“1910’da diktiği meşeler şimdi on yaşındaydılar **ve** ikimizin boyundan **da** uzun hâle gelmişlerdi.” (BABKBO/131)*

*“Aradan geçen zaman zarfında (...) eski, terk edilmiş köy orta hâlli **ve** capcanlı bir kasabaya dönüşmüştü. Şimdi refah **ve** mutluluk içinde bu beldede yaşamakta olan on bini aşkın insan, bu sonucu Elzeard Bouffier’e borçluydu.” (BABKBO/131)*

4.1.4.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Tema içerisinde karşıtsal bağıntı ögelerine ait örnekler de bulunmaktadır. Bunlar, *ama, yine de, ancak, yoksa, rağmen* ve *zira* ifadeleridir. Bu bağıntı ögesi metinlerde bir karşıtlık belirtmekte ve belirli ifadenin zıddını ortaya koymaktadır.

“Burası babamın köyüydü, bunu biliyordum **ama yine de** öylesine yabancıydı ki bana...” (TH/106)

“Tarlalar, bahçeler, bağlar alınıp satılıyor **ama** sonuç değişmiyordu.” (TH/106)

“Bir şey yememiştim **ama** açlık duymuyordum.” (TH/106)

“Düş kırıklığına uğradım **ama yine de** boynuna sarıldım.” (TH/106)

“Neler olduğunu bilmiyordum **ama** ben annemi bekliyordum.” (TH/106)

“Tahta bisiklete hiç binemedim. Çünkü her binişimde pedalı kopuyordu. **Ama** olsun.” (TH/107)

“Bu soruların yanıtını babam da bilmiyordu **ama** beni düşündürüyordu.” (TH/107)

“O, bana babamın sessiz **ama** derin sevgisini söyledi durdu bunca yıl. Ne zaman bir bisiklet görsem babamın bana yaptığı o garip **ama** sevginin simgesi tahta bisikleti anımsarım.” (TH/107)

“Homeros’un (Homeros) destanının kahramanı Odisseus (Odiseus) da **ancak** bu kadarını görmüştür.” (KİÖ/112)

“Demesine demiş **ama** hiçbir şey söylemeden geçip gitse çok daha iyi edermiş.” (KİÖ/113)

“Adımlarımı atıyordum **ama** içim değişmişti.” (KBL/119)

“İçimden bir yıldırım geçmiş gibi oldu. **Ama** lirayı avucumun içine sıkı sıkı yerleştirmiştim.” (KBL/119)

“Evin yolunu yarılamıştım. Bir yağmur başladı, **ama** ne yağmur!” (KBL/119)

“Zorla gülümsüyordum. **Ama** sağ avucum açılmıyordu.” (KBL/120)

“Annem, bana para verdiğini mi sanıyordu **yoksa** beni zor durumdan mı kurtarmak istemişti?” (KBL/120)

“Burası, çatısı çökmüş beş altı evle içinde insanların yaşadığı bir köyü anımsatıyordu **ama** hayat çoktan buradan elini çekmişti.” (BABKBO/130)

“Güneşli, parlak bir haziran günü olmasına **rağmen** rüzgâr öylesine sert esiyordu ki çadırı bozup yeniden yola koyulmak zorunda kaldım.” (BABKBO/130)

“**Zira** çobanın verdiği bilgiye göre en yakın köy buradan bir buçuk günlük bir mesafedeydi.” (BABKBO/130)

“Yardımcı olmak istedim **ama** bunun kendi işi olduğunu söyledi.” (BABKBO/130)

“**Ama** şimdiye kadar tek bir ağacın yetişmediği bu çorak tepelerde hiç olmazsa on bin meşe ağacının büyüyeceğini tahmin ediyordu.” (BABKBO/130)

4.1.4.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

Nedensel bağntı ögeleri tema içinde yer alan metinlerde neden belirtmek ya da bir açıklama yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu bağntı ögeleri, *çünkü, için, bu sayede* ifadeleriyle karşılanmıştır.

“Tahta bisiklete hiç binemedim. **Çünkü** her binişimde pedalı kopuyordu.” (TH/107)

“Yaban ördekleri bizim ağır mı ağır gezgini taşımak **için** güzel bir sopa bulmuş, bu sopayı ağızına vermişler.” (KİÖ/112)

“Öyle ya konuşmak **için** dişlerini aralayıp da sopayı bırakınca pat diye yere düşmüş ister istemez.” (KİÖ/113)

“Cumartesi pazar günleri, İzmir’de hiç tanıdığım olmadığı **için** okulda kalırım.” (KBL/118)

“Biz de yapardık böyle, trenin tekerlekleri büyütürdü parayı **çünkü**.” (KBL/118)

“Şekercinin ağda bulaşığı, liramı da ağdalaştırdığı **için** elime yapışmıştı iyice.” (KBL/120)

“Aklıma ilk gelen yer Alp Dağları’ydi. **Bu sayede** Elzeard Bouffier’in ne hâlde olduğunu da öğrenebilirdim.” (BABKBO/131)

4.1.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

Zamansal bağıntı ögeleri öncelik sonralık, anı ifade etme gibi zaman belirtme amacıyla kullanılmıştır. Bu tema içinde yer alan zamansal bağıntı ögeleri, *sonunda, sonra, önce, bu sırada, o sırada, -den/-dan sonra, önce, arkasından, o sıralar* şeklindedir.

“**Sonunda** annem dayanamadı: (...) **Sonra da** evdeki havayı dağıtmak ister gibi güldü.” (TH/105)

“Annemle babam, beni okuluma bıraktılar. **Sonra da** çarşıya yürüdüler.” (TH/105)

“Babam getirdiği adamlara **önce** buzdolabı, çamaşır makinesi gibi ağır olanları kamyonu yükletti. **Sonra** yataklar, dolaplar, çalışma masam, koltuklar derken ev boşalıverdi.” (TH/106)

“**Sonra da** kesip biçmeye başladı. Sesimi çıkarmadan bir süre onu izledim. **Sonunda** arkadaşların yanına gittim.” (TH/106)

“**Sonra** ördeklerin biri bir ucundan tutmuş sopayı, biri öbür ucundan, **sonra** da kanat çırpıp havalandırmışlar.” (KİÖ/113)

“**Sonra** okuldan çıkar, Buca’da gezeriz.” (KBL/118)

“İşte **bu sırada** gözüme bir parlaklık çarptı.” (KBL/118)

“Bir kez daha baktım liraya, **sonra** çevremi gözden geçirdim.” (KBL/118)

“**O sıralar** bütün buralar çıplak ve renksiz bir arazi görünümündeydi.” (BABKBO/130)

“Yüz kadar çok iyi palamudu seçip ayırdıktan **sonra** ayıklama işini bıraktı ve yatmaya gitti...” (BABKBO/130)

“Kahvaltı namına bir şeyler yedikten **sonra** beraberce tepelere çıktık.” (BABKBO/130)

“Adamdan bu bilgileri aldıktan **sonra** yaşını merak etmeye başladım.” (BABKBO/130)

“**Önce** oğlunu, **arkasından** da karısını kaybetmiş; çiftlik günlerinden geriye kalan üç beş hayvanla buralarda yalnız başına yaşamaya başlamıştı.” (BABKBO/131)

“Vaktiyle çadır kurmuş olduğum terk edilmiş köye geldiğimizde ise **o sıralar** kurumuş hâldeki su yataklarından yeniden sular aktığını gördüm.” (BABKBO/131)

4.1.4.5. Yineleme

4.1.4.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında yer alan aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemelerle karşılaşmıştır. Bu yineleme türü aynı sözcüğün tekrarıyla yapılmaktadır. Örneğin *Kaplumbağayla İki Ördek* (MEB, 2021: 113) metni göz önünde bulundurulduğunda, *mucize*, *gel* ve *kraliçe* sözcükleri birden çok kez tekrarlanarak metnin vurgusunu arttırmaya yardımcı olmuştur.

“Yaban ördekleri bizim ağır mı ağır gezgini taşımak için güzel bir **sopa** bulmuş, bu **sopayı** ağzına vermişler. “Sımsıkı tut dişlerinle, sakın bırakma.” demişler. Sonra ördeklerin biri bir ucundan tutmuş **sopayı**, biri öbür ucundan, sonra da kanat çırpıp havalanıvermişler.” (KİÖ/112-113)

“**Mucize! Mucize!**” diye bağıryormuş herkes. “**Gelin, gelin** de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!” (KİÖ/113)

“Gelin, gelin de kaplumbağaların **kraliçesinin** göklerden geçişine bakın!” Kaplumbağa bu güzel sözleri duyar da durur mu? “**Kraliçe mi?** Evet, doğru! Gerçekten **kraliçeyim** ben, sakın alay etmeye kalkmayın!” demiş hemen.” (KİÖ/113)

“Demiryolunun sağ rayında, güneşin ışıklarıyla parlayan **bir liralık** vardı. (...) Bir kez daha baktım **liraya**, sonra çevremi gözden geçirdim. Çevrede hiç kimse yoktu. Tam karşısında durdum **bir liranın**. (...) Eğildim, **lirayı** aldım.” (KBL/118)

“Gözüm, babamın pencerenin yanında asılı **yeleğine** takıldı. Babam, giysisini değiştirmiş, bu eski **yeleği** oraya asmıştı. **Yeleğin** bir yanı aşağıya sarkıktı. Babam, bozuk paralarını **yeleğinin** sağ alt cebine koyardı.” (KBL/119)

“**Renk renk** şekerler, **tık tık** düşüyordu masaya.” (KBL/119)

“Benim dikildiğim yerde de büyük bir gaz ocağı yanıyordu **harıl harıl**.” (KBL/119)

4.1.4.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında yer alan metinlerde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnekler bulunmaktadır. Kullanılan yinelemelerin, örnekleri arttırmak, anlamı pekiştirmek, vurguyu arttırmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Örneğin *Tahta Bisiklet* (MEB, 2021:105-106) metninde *üzgün olma* durumunu ifade etmek için *kırılmak küsmek üzülme gözlerini silmek gözyaşlarını tutamamak ağlamak* ifadeleri kullanılmıştır.

*“Neşemiz kaçmıştı artık. Hepimiz, bir daha eski günlerdeki gibi **mutlu** olamayacağız, diye düşünüyorduk. Öylesine **umutsuzduk**.”* (TB/105)

*“Annem **kırıldı**. Babam **küstü**. (...) Ben **üzüldüm**. (...) Onu karşılamaya çıktım. **Üzgündü**. (...) Annem **ağlıyordu**. Ben de arkadaşlarımızdan, komşularımızdan ayrılıyorum diye **üzgündüm**. Kamyon yürüdüğünde **gözyaşlarımı tutamadım**. Babamın da başını çevirdiğini, **gözlerini sildiğini** gördüm. Annemse daha kamyonu binmeden evi süpürürken **ağlamaya başlamıştı**. (...) Gözleri **ağlamış** gibi kırmızıydı.”* (TB/105-106)

“Tarlalar, bahçeler, bağlar alınıp satılıyor ama sonuç değişmiyordu. Biz hâlâ köydeydik.” (TB/106)

*“Uzakta küçük, siyah bir **siluet** görerek bunu bir ağaç kütüğüne benzettim. Her ne olursa olsun **bu karaltıya** doğru yürümeye başladım. Yaklaştığımda anladım ki uzaktan ağaç kütüğüne benzeyen **karaltı**, çobana aitti.”* (BABKBO/130)

4.1.4.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanılmıştır. Bu ögeye ait örnekler bakıldığında ikinci örnekte *bir varmış, bir yokmuş* ifadesi görülmektedir. Bu ifade karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnek olarak gösterilmektedir.

*“Tarlalar, bahçeler, bağlar **alınıp satılıyor** ama sonuç değişmiyordu. Biz hâlâ köydeydik.”* (TB/106)

*“**Bir varmış, bir yokmuş**, bir zamanlar dünyamızda sürekli düş kuran bir kaplumbağa varmış.”* (KİÖ/1120)

4.1.4.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Üst terim alt anlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemelere bu temada yer verilmiştir. Bu ögeye *para-lira* ve *şeker-naneli/ağdalı* ilişkisi örnek olarak verilebilir.

“Demiryolunun sağ rayında, güneşin ışıklarıyla parlayan **bir liralık** vardı. (...) Çocuklar koymuş olacaklardı bu **parayı**. Biz de yapardık böyle, trenin tekerlekleri büyüttü **parayı** çünkü.” (KBL/118)

“Lokum mu alsaydım, yoksa **şeker** mi? Şekerin **nanelisi** mi olsaydı, **ağdalısı** mı?” (KBL/119)

“Şekerci geldi, elini uzattı, **lirayı** aldı ve bana verdi. “Dalma, iyi tut **paranı**.” dedi.” (KBL/119)

4.1.4.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında genel kavramlarla yineleme ögesine ait örneklerle rastlanılmıştır. Bu yineleme türü metinlerde bir kişinin kişilik özelliklerini belirtmek, örneklerle durumu anlaşılır hale getirmek ve betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

“Babam **eğlenceli bir adamdı**. Her durumun **gülünç** bir yanını bulur çıkarır, bizi **kahkahalara** boğardı.” (TB/104)

“Bir akşam babamla annem ilk kez **tartıştılar**. Annem **kırıldı**. Babam **küstü**. Ortadaki sofra suçlu bir çocuk gibi bekledi bizi. Ben **üzüldüm**.” (TB/105)

“Burası apayrı bir **bahçe** gibidir. **Çam ağaçlarının** ördüğü korular, **üzüm bağları** ve **sebze bahçeleri** İzmir’e doğru uzanır.” (KBL/118)

4.1.5. Kişisel Gelişim Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.5.1. Gönderim

4.1.5.1.1. Art Gönderim

4.1.5.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Kişisel gelişim temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs ve üçüncü çoğul şahısla* sağlanmıştır.

*“**Kaoru**, ailenin en büyük evladı idi. Ana babasının ve üç kardeşinin yükünü onun çekmesi gerekiyordu.” (AGYÇ/136)*

*“**Amatör birçok gök bilimci** yok mu idi? **Onların** içinde kuyruklu yıldız bulmuş birçokları vardı. Kendisi de bunlardan biri olacaktı.” (AGYÇ/137)*

*“**Kadın**, oğlunun sağlığı ile o kadar ilgili idi ki gecenin hangi saatinde olursa olsun her dama çıkışında **o** da uyanıyordu.” (AGYÇ/137)*

*“**Kaoru**, dış ilişkilerini de ihmal etmiyordu. Tabii kendisi gibi **amatör ve profesyonel gök bilimcilerle... Bunlardan biri**, ünlü Minoru Honda idi.” (AGYÇ/137)*

*“Sevgili **Kaoru**, kuyruklu yıldız bulacağım diye her gece gökleri taramak boş bir gayrettir. **Sen** her şeyden önce sadece gökyüzünü incele.” (AGYÇ/137)*

*“**Kitleleri** fethetmek için bir süre **onlardan** uzaklaşman gerekir.” (BGMBÇM/145)*

*“5 Haziran 1932’de Rotunda Hastanesinde doğmuşum. **Benden** önce dokuz, **benden** sonra ise on iki çocuk vardı, yani **ben** ortanca gruptan biriydim.” (AH/150)*

*“Annem yeterince iyileşip **beni** kiliseye götürünceye kadar orada vaftiz edilmeden isimsiz olarak kalmışım. **Benimle** ilgili bir sorun olduğunu ilk gören annemmiş.” (AH/150)*

*“Sonra **ben** büyüdükçe annem başka kusurlarımı görmeye başlamış.” (AH/150)*

*“**Beni** hastanelere ve kliniklere götürmeye başladıklarında bir yaşımı biraz geçmişim. **Bende** kesinlikle anlayamadıkları ve adını koyamadıkları ancak son derece gerçek ve rahatsız edici bir sorun olduğuna ikna olmuşlar. **Beni** gören ve muayene eden doktorların hemen hepsi, çok ilginç ancak aynı zamanda ümitsiz bir vaka olarak değerlendirmiş.” (AH/151)*

“**Annemin** karşı karşıya kalacağım bütün mücadelelerde her zaman yanımda olacağı, yenilmek üzere olduğum zamanlarda ise yeni bir güçle bana destek vereceği anlamına geliyordu. Ama bu **onun** için kolay değildi çünkü akrabalar ve arkadaşların kararı aksi yöndeydi.” (AH/151)

“**Doktorların** benden umudu kesmesini (...) gören annem, o anda meseleyi bizzat ele almaya karar vermiş. (...) **Onlar**, bana kibar ve anlayışlı davranılması ancak ciddiye alınmamam gerektiğini düşünüyorlardı.” (AH/151)

“Bir köşede, **Mona** ve **Paddy** (Pedi) önlerinde birkaç yırtık okul kitabıyla birbirine sokulmuş oturuyorlardı. (...) Ben de **onlara** yakındım, duvara yaslanmış birkaç yastıktan destek alarak oturmuş, **onları** izliyordum.” (AH/152)

“Ancak o gün sol ayağım, görünüşe göre kendi iradesi ile **kardeşimin** eline uzanıp kaba bir biçimde tebeşiri **ondan** aldı.” (AH/152)

“Küçük, tombul yüzü siyah bukleleriyle çevrelenen Mona, kocaman gözleri ve açık ağzı ile **bana** bakıyordu.” (AH/152)

“Ben **Rose** (Roz).” dedi. (...). Öyle akıllı ve öylesine tecrübeliydi ki **onu** dinlerken derslerden daha fazla şey öğrendiğimi hissediyordum.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *bunlara, bunlar, bu, o ve onlar* sözcükleriyle sağlanmıştır. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur.

Gökbilim ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. **Gök haritalarını** nerede bulursa alıyor, **bunlara** kendi gözlemlerini de işliyordu.” (AGYÇ/136)

“O andan itibaren genç Kaoru kararını verdi. **Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak** ve **buna** adının verilmesini sağlayacaktı.” (AGYÇ/137)

“Bir ara **toz duman arasında bir ışıık** sezer gibi oldu. Önündeki gök haritalarına baktı. Öyle bir şey görünmüyordu. Kaoru birden dikkat kesildi. Toz bulutunu bir daha, bir daha inceledi. Ve kararını verdi. Kimsenin bilmediği **bir kuyruklu idi bu**.” (AGYÇ/138)

“Kaoru **ikinci buluşunu**, yine kendi yaptığı bir teleskopla 1964 Temmuz ’unda yaptı. **Buna** da “Kuyruklu Yıldız 1964-f” adı verildi.” (AGYÇ/138)

“Genç amatör gök bilimci, **üçüncü yıldızı** kendisi gibi amatör gök bilimci Tsutomu (Somu) Seki ile yaptı. **Buna** da “İkeya-Seki” adı verildi, ikisinin adı ile.” (AGYÇ/138)

“**Önce o kapıyı bir kez çal ve sonra “oluruna bırak.” Bu** acemiliğin yoludur.” (BGMBÇM/144)

“Kapı açılmadı mı? Aynı kapıyı kırk kez daha çal! **Bu** azmin yoludur.” (BGMBÇM/144)

“Kapı hâlâ açılmadıysa etrafına bak ve gördüğün diğer kırk kapıyı birer kez çal. **Bu** esnekliğin yoludur.” (BGMBÇM/144)

“Bu defa: **Kırk farklı kapıyı kırk kez çal! Bu** kararlı esnekliğin yoludur.” (BGMBÇM/144)

“**İsteyen değil, istenen olacaksın.** Uzun ve zorlu bir yol **bu** ama eğer başarırsan sonuçları sana muhteşem bir onur yaşatacak.” (BGMBÇM/145)

“Kendine **ormanın içinde bir ev** yapmakla işe başla! Evin kırk kapılı olsun! Şimdi **o evinin** içinde oturup düşün: Dışarıdaki dünyaya ne sunarsan herkes senin kapında birikir.” (BGMBÇM/145)

“**Öyle bir şey bulmalı, icat etmeli, akıl etmeli, üretmelisin ki** insanlar çılginca kapına dayanmalı. **Bunu** buluncaya kadar kendi başının etini ye!” (BGMBÇM/145)

“Ne zaman beni beslemeye çalışsa **başımın arkaya doğru düştüğünü** fark etmiş. Boynumu sabit tutmak için eli ile enseme destek yaparak **bunu** düzeltmeye çalışıyormuş. **Bu** ilk uyarı işaretiymiş.” (AH/150).

“**Annemin karşı karşıya kalacağım bütün mücadelelerde her zaman yanımda olacağı, yenilmek üzere olduğum zamanlarda ise yeni bir güçle bana destek vereceği** anlamına geliyordu. Ama **bu** onun için kolay değildi çünkü akrabalar ve arkadaşların kararı aksi yöndeydi.” (AH/151)

“Sonra ne yaptığımı tam olarak düşünmeden ve bilmeden **kardeşimin eline uzanıp tebeşiri ondan aldım sol ayağımla. Bunu** yapmak için neden sol ayağımlı kullandığımı bilmiyordum. **Bu**, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü küçükken ayak

parmaklarıma ilgi göstersem de daha önce ayaklarımı böyle kullanmayı denememiştim hiç. Onlar da ellerim gibi işlevsiz olabilirlerdi.” (AH/152)

*“Bu, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü küçükken **ayak parmaklarıma** ilgi göstersem de daha önce **ayaklarımı** böyle kullanmayı denememiştim hiç. **Onlar** da ellerim gibi işlevsiz olabilirlerdi.” (AH/152)*

*“Sonra durdum, neye uğradığımı şaşırmış bir hâlde ayak parmaklarımın arasındaki **sarı tebeşir** parçasına baktım; **onun** buraya nasıl geldiğini, bundan sonra ne yapacağımı bilmiyordum.” (AH/152)*

*“Gözleri yüzümden, parmaklarımın arasındaki **tebeşiri** tuttuğum ayağıma kaydı. (...) Sonra daha önce birçok kez yaptığı gibi yanıma gelip çömeldi. “Sana **onunla** ne yapılacağını göstereceğim Chris (Kiris).” dedi yavaş ve garip bir tavırla.” (AH/153)*

4.1.5.1.1.3.Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

*“Baba İkeya’ya sorarsanız oğlunun **kendi** gibi balıkçı olmasını isterdi.” (AGYÇ/136)*

*“Yeni ev, **kendisi** bakımından büyük bir özellik taşıyordu.” (AGYÇ/136)*

*“Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara **kendi** gözlemlerini de işliyordu.” (AGYÇ/136)*

*“Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan teleskop parçaları toplayıp **kendi** teleskobunu yaptı.” (AGYÇ/137)*

*“**Kendisi** de bunlardan biri olacaktı.” (AGYÇ/137)*

*“Kaoru, ortaokulu bitirir bitirmez **kendine** iş aradı, buldu.” (AGYÇ/137)*

*“Fakat kazandığı ile hiç olmazsa **kendi** masrafını çıkarıyor, kalanını da eve veriyordu.” (AGYÇ/137)*

*“Kaoru, dış ilişkilerini de ihmal etmiyordu. Tabii **kendisi** gibi amatör ve profesyonel gök bilimcilerle...” (AGYÇ/137)*

*“Kaoru ikinci buluşunu, yine **kendi** yaptığı bir teleskopla 1964 Temmuz’unda yaptı. Buna da “Kuyruklu Yıldız 1964-f” adı verildi. Genç amatör gök bilimci, üçüncü yıldızı **kendisi** gibi amatör gök bilimci Tsutomu (Somu) Seki ile yaptı.” (AGYÇ/138)*

“Dış dünyadan istediklerini ısrarla talep etmeyi unut. **Kendi** içine dön, içinde yeni bir oluşum başlat.” (BGMBÇM/145)

“**Kendine** ormanın içinde bir ev yapmakla işe başla!” (BGMBÇM/145)

“Şu andaki bilgi, beceri ve donanımınla bunu yapamayabilirsin ama **kendini** geliştirip en iyi olduktan sonra yapabileceklerini hayal et.” (BGMBÇM/145)

“**Kendi** iyiliğin için” diyorlardı. “Bu oğlana diğerlerine bakacağın gibi bakma yoksa sonunda **kendi** kalbin kırılır.” (AH/151)

“Konuşamıyor ve hatta mırıldanamıyordum; tek bir adım atabilmek şöyle dursun, destek olmadan **kendi** başıma oturamıyordum bile.” (AH/151)

“Ancak o gün sol ayağım, görünüşe göre **kendi** iradesi ile kardeşimin eline uzanıp kaba bir biçimde tebeşiri ondan aldı.” (AH/152)

“Zihnime, **kendini** ifade etme şansını verecek olan şey başlamıştı.” (AH/153)

“Ama bir yaş daha büyümek için mutlaka bir şeyler yapmanız, üretmeniz, **kendinizi** geliştirecek fırsatlar bulmanız ve kullanmanız gerekir.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.1.1.4.İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine de rastlanmıştır. Bu art gönderim ögesi, bir kavrama, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Aile, **bir ara sanayi kenti Nagoya’dan Bentenjima kasabasına taşındı**. Oğul **o sırada** altı yaşında idi.” (AGYÇ/136)

“**Gökyüzü şimdi Kaoru’nun önüne yıldızları, gezegenleri, düşen yıldızları, kuyruklu yıldızları ile açılmaya başladı**. O **andan** itibaren genç Kaoru kararını verdi.” (AGYÇ/137)

“Bir **piyano fabrikasında** tuş perdahlıyordu. Eğitimi fazla olmadığından fazla bir para kazanamıyordu **bu işten**.” (AGYÇ/137)

“Hedefine ulaşmak için bir **kapıdan** geçmen gerekiyor ama **o kapı** kapalı. Önce **o kapıyı** bir kez çal ve sonra “oluruna bırak.” (BGMBÇM/144)

“Bu defa: Kırk farklı kapıyı kırk farklı şekilde çal! Bu sefer açılma oranı yüzde doksandır.” (BGMBÇM/144)

“Doğumdan sonra annemi iyileşsin diye birkaç haftalığına eve göndermişler. Bu arada beni hastanede tutmuşlar.” (AH/150)

“Tebeşiri atmak ve vazgeçmek istedim. O anda annemin elini omzumda hissettim.” (AH/153)

“Benim adım Rose, seksen yedi yaşındayım.” Şaşkınlığı yüzümden attıktan sonra: “Bu kadar genç ve masum bir yaşta üniversiteye gelinir mi?” diye şaka yaptım.” (ÇGDBZ/167)

“O yılın sonuna geldiğinde düzenlediğimiz yıl sonu toplantısının konuşmacısı, beklendiği gibi Rose oldu. O toplantıda söylediklerini unutamam.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesi, tema içinde iki metinde yer almaktadır. Ön gönderim bulgularına bakıldığında örneğin, *Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?* (MEB/ 2021: 215) metninde, bir açıklama yapılmak istenmiş ve bu açıklama şu ifadesiyle kurulmuştur. Ardından şu sözcüğüne karşılık gelecek ifade açıklanmıştır.

“Kaoru, dış ilişkilerini de ihmal etmiyordu. Tabii kendisi gibi amatör ve profesyonel gök bilimcilerle... Bunlardan biri, ünlü Minoru Honda idi.” (AGYÇ/137)

“Şunlar yazıyordu içinde: “Kimse ile konuşmaz, sporla hiç ilgilenmez. Herkesle iyi geçinir, işlerini çok iyi yapar.” (AGYÇ/138)

“Yeni stratejin şu: Kapıyı çalan değil, kapısı çalınan olacaksın!” (BGMBÇM/145)

“Şunu unutma ki: Kahramanın kaderi antrenmanda yazılır!” (BGMBÇM/145)

4.1.5.2. Eksilti

Bu temada eksilti ögelerine sıklıkla yer verilmiştir. Bu eksilti ögeleri, tümce ve paragrafların anlamını bozmamakta aksine tekrara düşmemek ve okuyucuyu sıkmamak adına yapıldığı görülmüştür. Bu temada eksilti türlerinin beşine de ait örnekler yer almıştır.

4.1.5.2.1. Özne Eksiltisi

“Çocuklarda meslek seçme isteği nasıl doğar? (**Çocuklarda meslek seçme isteği**) Kesin olarak bilinmiyor.” (AGYÇ/136)

“Kaoru yine okul kitaplığına daldı; (**Kaoru**) teleskop yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. (**Kaoru**) Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan teleskop parçaları toplayıp kendi teleskobunu yaptı.” (AGYÇ/137)

“Kaoru, ortaokulu bitirir bitirmez kendine iş aradı, buldu. (**Kaoru**) Bir piyano fabrikasında tuş perdahlıyordu. (**Kaoru**) Eğitimi fazla olmadığından fazla bir para kazanamıyordu bu işten. Fakat (**Kaoru**) kazandığı ile hiç olmazsa kendi masrafını çıkarıyor, kalanını da eve veriyordu.” (AGYÇ/137)

“(**Kapı**) Hâlâ açılmadı mı? (**Kapı**) Yine mi açılmadı?” (BGMBÇM/144)

“(**Tebeşir**) Tahtanın siyah yüzeyinde öyle belirgindi ki altın bir çubuk gibi etkilemişti beni.” (AH/152)

“Ateşin karşısında, alevlerin yüzünü aydınlattığı babam oturuyordu. (**Babam**) Öne eğilmişti, (**babam**) ellerini dizlerine koymuştu, omuzları gergindi.” (AH/152)

“Annem elinde dumanı tüten tencere ile kilerden çıkıp geldi. (**Annem**) Odadaki gerilimi hissederek masa ile ateşin arasında durdu. (**Annem**) Odadakilerin bakışlarını takip etti ve köşedeki beni gördü. (...) (**Annem**) Tencereyi bıraktı. (**Annem**) Sonra daha önce birçok kez yaptığı gibi yanıma gelip çömeldi.” (AH/153)

“(**Rose**) Mezuniyet töreninden bir hafta sonra da uykusunda huzur içinde öldü.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.2.2. Nesne Eksiltisi

“Çoğunlukla işe yarar ama bazen (**kapıyı çalmak**) yetmez. (BGMBÇM/144)”

“Bu yıl yepyeni bir öğrencimiz var, çok ilginç biri. Bakalım (**onu**) bulabilecek misiniz?” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak ve buna **(Kaoru’nun)** adının verilmesini sağlayacaktı.” (AGYÇ/137)

“Sabahlara kadar uykusuz kaldığı için **(Kaoru’nun)** benzi de sapsarı idi.” (AGYÇ/137)

“**(Kaoru’nun)** Evi; televizyoncuların, gazetecilerin, sinemacıların, radyocuların akınına uğramıştı.” (AGYÇ/138)

“Hemen **(Kaoru’nun)** dosyasını getirtti.” (AGYÇ/138)

“Toplam yirmi iki çocuğun on yedisi yaşadı, **(yirmi iki çocuğun)** dördü bebekken öldü.” (AH/150)

“Gelecek hayatım belli bir şekil aldı, annemin bana olan inancı karşılık buldu, **(annemin)** gizli korkusu açık bir başarıya dönüştü.” (AH/152)

“Ateşin karşısında, alevlerin yüzünü aydınlattığı babam oturuyordu. Öne eğilmişti, ellerini dizlerine koymuştu, **(babamın)** omuzları gergindi.” (AH/152)

“**(Annemin)** Gözleri yüzümden, parmaklarımın arasındaki tebeşiri tuttuğum ayağıma kaydı.” (AH/153)

“**(Rose’un)** Cenaze törenine iki binden fazla üniversite öğrencisi katıldı.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“**(Kaoru’ya)** Küçük de olsa bir teleskop gerekliydi.” (AGYÇ/137)

4.1.5.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Gökbilim ile ilgili ne varsa okuyor**(du)**, not alıyordu. Gök haritalarını nerede bulursa alıyor**(du)**, bunlara kendi gözlemlerini de işliyordu.” (AGYÇ/136)

“Kaoru, dış ilişkilerini de ihmal etmiyordu. Tabii kendisi gibi amatör ve profesyonel gök bilimcilerle **(görüşüyordu)**...” (AGYÇ/137)

“Evet, dudaklarımla konuşamıyordum ama şimdi sözlerden daha kalıcı şeylerle konuşacaktım yazılı sözcüklerle **(konuşacaktım)**.” (AH/153)

4.1.5.3. Değiştirim

4.1.5.3.1. Ada Dayalı Değiştirim

Ada dayalı değiştirim bu temada, *öyle* ve *böyle* sözcükleriyle yapılmıştır.

*“Bir ara toz duman arasında bir **ışık** sezer gibi oldu. Önündeki gök haritalarına baktı. **Öyle** bir şey görünmüyordu.” (AGYÇ/138)*

*“Birçoğu anneme yumuşak bir tavırla benim **zihinsel engelli** olduğumu ve **böyle** kalacağımı söylemiş.” (AH/151)*

*“Dikkatimi bu kadar çeken şey **tebeşirdi**. Uzun, ince, sapsarı bir çubuktu. Daha önce hiç **böyle** bir şey görmemiştim.” (AH/152)*

4.1.5.3.2. Eyleme Dayalı Değiştirim

Bu temada eyleme dayalı değiştirim, *böyle* sözcüğüyle sağlanmıştır.

*“Sonra ne yaptığımı tam olarak düşünmeden ve bilmeden kardeşimin eline **uzanıp tebeşiri ondan aldım sol ayağımla**. (...) Bu, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü küçükken ayak parmaklarıma ilgi göstersem de daha önce ayaklarımı **böyle** kullanmayı denememiştim hiç.” (AH/152)*

4.1.5.4. Bağıntı Ögeleri

Bağıntı ögeleri metin oluşturmada önemli yer oynamakta ve diğer temalarda olduğu gibi bu temada da sıklıkla yer almaktadır. Bağıntı ögelerinin dört türü de tema içinde görülmüştür. Kişisel Gelişim temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağıntılar ve, *-de/-da, yine, ile, ya da, ama, fakat, ancak, -e karşın, için, çünkü, önce, sonra -e kadar, o zamanlar, o an, nihayet, daha önce, daha sonra, -den önce/sonra, son olarak, ertesi, bir an* ifadeleriyle kurulmuştur. Kişisel Gelişim temasında bağıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır.

4.1.5.4.1. Katkısal Bağını Ögeleri

“Ana babasının **ve** üç kardeşinin yükünü onun çekmesi gerekiyordu.” (AGYÇ/136)

“Balıkçılık küçük görülecek bir meslek değildi. Onun **da** incelikleri vardı.” (AGYÇ/136)

“Gök haritalarını nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini **de** işliyordu.” (AGYÇ/136)

“Küçük **de** olsa bir teleskop gerekliydi. (AGYÇ/137)

“Yeni bir kuyruklu yıldız bulacak **ve** buna adının verilmesini sağlayacaktı. (...) Kendisi **de** bunlardan biri olacaktı. **Ve** çalışmaya başladı Kaoru büyük bir hızla...” (AGYÇ/137)

“Ailenin yükü Kaoru **ile** annesinin omuzlarına çökmüştü. Zavallı kadın, evlerinin yakınındaki İstasyon Otelinde temizlikçi **ve** aşçı olarak iş buldu.” (AGYÇ/137)

“Kaoru’nun annesi **de** oğlunun yıldız merakına kıızıyordu.” (AGYÇ/137)

“Kaoru, dış ilişkilerini **de** ihmal etmiyordu. Tabii kendisi gibi amatör **ve** profesyonel gök bilimcilerle...” (AGYÇ/137)

“Toz bulutunu bir daha, bir daha inceledi. **Ve** kararını verdi.” (AGYÇ/138)

“Buluşa annesi **de** şaşırmıştı.” (AGYÇ/138)

“Kaoru ikinci buluşunu, **yine** kendi yaptığı bir teleskopla 1964 Temmuz’unda yaptı. Buna **da** “Kuyruklu Yıldız 1964-f” adı verildi. (...) Buna **da** “İkeya-Seki” adı verildi, ikisinin adı ile. (AGYÇ/138)

“Gençler en olmayacak işleri başarmaya kalkarlar; işin tuhafı, başarırlar **da**.” (AGYÇ/138)

“Önce o kapıyı bir kez çal **ve** sonra “oluruna bırak.” Bu acemiliğin yoludur.” (BGMBÇM/144)

“Azimli olduğun kadar akıllı **ve** esnek de olmalısın.” (BGMBÇM/144)

“Kapı hâlâ açılmadıysa etrafına bak **ve** gördüğün diğer kırk kapıyı birer kez çal.” (BGMBÇM/144)

“Kararlı **ve** esnek düşünmek işe yaramadığında işe biraz yaratıcılık katmalısın.” (BGMBÇM/144)

“Uzun zamandır hiçbir şey değişmediyse **ve** artık beklemek istemiyorsan o zaman tam tersine bir strateji izlemelisin.” (BGMBÇM/144)

“Bir kapıyı kırk kez çalma kararlılığını **da** kırk farklı kapıyı bir kez çalma esnekliğini **de** unut!” (BGMBÇM/145)

“Şu andaki bilgi, beceri **ve** donanımınla bunu yapamayabilirsin ama kendini geliştirip en iyi olduktan sonra yapabileceklerini hayal et.” (BGMBÇM/145)

“Ellerimin neredeyse sürekli sıkılı **ve** arkaya doğru bükülmüş olduğunu görmüş.” (AH/150)

“**Ya da** çenem birden çözülüp gevşiyor **ve** bütün ağzım bir tarafa çekiliyormuş. Altı aylıkken etrafıma yığılan yastıklardan bir dağ olmadan oturamıyordum, on iki aylık olduğumda **da** durum değişmemiş.” (AH/151)

“Bu yüzden çok endişelenen annem, endişelerini babama anlatmış **ve** bunu daha fazla ertelemeyen bir an önce tıbbi tavsiye almaya karar vermişler. Beni hastanelere **ve** kliniklere götürmeye başladıklarında bir yaşıma biraz geçmişim. Bende kesinlikle anlayamadıkları **ve** adını koyamadıkları ancak son derece gerçek **ve** rahatsız edici bir sorun olduğuna ikna olmuşlar. Beni gören **ve** muayene eden doktorların hemen hepsi, (...) ümitsiz bir vaka olarak değerlendirmiş. Birçoğu (...) benim zihinsel engelli olduğumu **ve** böyle kalacağımı söylemiş.” (AH/151)

“Onlar, bana kibar **ve** anlayışlı davranılması ancak ciddiye alınmamam gerektiğini düşünüyorlardı.” (AH/151)

“Bunların karşılığı olarak benden yalnızca belli belirsiz bir gülümseme **ya da** garip bir ses aldığı için aslında zor, heves kırıcı bir işti bu. Konuşamıyor **ve** hatta mırıldanamıyordum; (...) Uyuşuk **ya da** hareketsiz değildim. Parmaklarım sürekli bükülmüş **ve** kıvrılmış hâldeydi (...) başım **da** yanlara **ve** arkaya doğru kayıyordu.” (AH/151)

“Onca yıllık bekleyişin **ve** belirsizliğin ardından öyle hızlı **ve** basit olmuştu ki yaşadığım her sahneyi sanki geçen hafta yaşanmış gibi görebiliyor **ve** hissedebiliyorum.” (AH/152)

“Dışarıda sokaklar karla parlıyordu, pırıl pırıl kar taneleri pencere camına yapışıp eriyor **ya da** ağaç dallarında erimiş gümüş gibi asılı duruyordu. Rüzgâr uğulduyor **ve** her yerde küçük kar yığınları oluşturuyordu. Kasvetli **ve** karanlık gökyüzü koyu renk bir tenteye engin, gri bir sonsuzluk gibi gerilmişti.” (AH/152)

“Bütün aile içeride, kocaman gölgelerin duvarda **ve** tavanda dans etmesini sağlayan, küçük odayı ısıtıp aydınlatan mutfak ateşinin etrafında toplanmıştı.” (AH/152)

“Bir köşede, Mona **ve** Paddy (Pedi) önlerinde birkaç yırtık okul kitabıyla birbirine sokulmuş oturuyorlardı.” (AH/152)

“Ben **de** onlara yakındım, duvara yaslanmış birkaç yastıktan destek alarak oturmuş, onları izliyordum. (AH/152)

“Bu, birçok kişi için olduğu gibi benim için **de** muamma çünkü küçükken ayak parmaklarıma ilgi göstersem **de** daha önce ayaklarımı böyle kullanmayı denememiştim hiç. Onlar **da** ellerim gibi işlevsiz olabilirlerdi.” (AH/152)

“Tebeşiri ayak parmaklarımın arasında sıkıca tuttum **ve** dürtüyle hareket edip tahtanın üzerine gelişigüzel karalamalar yaptım.” (AH/152)

“Ardından başımı kaldırdım **ve** herkesin konuşmayı bıraktığını, sessizce bana baktığını gördüm.” (AH/152)

“Küçük, tombul yüzü siyah bukleleriyle çevrelenen Mona, kocaman gözleri **ve** açık ağzı ile bana bakıyordu.” (AH/152)

“Odadakilerin bakışlarını takip etti **ve** köşedeki beni gördü.” (AH/153)

“Hepsi o anda donmuştu, hareketsizdi **ve** hevesle bir mucize gerçekleşmesini bekliyorlardı.” (AH/153)

“Vücudumu kastım **ve** sol ayağımı üçüncü kez uzattım.” (AH/153)

“Diğer tarafın yarısını **da** çizdim. Sonra tebeşir kırıldı **ve** şaşkınlık içinde kalakaldım. Tebeşiri atmak **ve** vazgeçmek istedim.” (AH/153)

“Titredim, terledim **ve** bütün kaslarımı gerdim.” (AH/153)

“**Yine de** “A” harfini yazdım. Önümde yerde duruyordu. Titrekti, acemiceydi, kenarı eğri büğrüydü **ve** hiç düzgün olmayan bir orta çizgisi vardı. **Yine de** “A” harfiydi.” (AH/153)

“Sonra babam eğildi **ve** beni omzuna aldı.” (AH/153)

“Bu kadar genç **ve** masum bir yaşta üniversiteye gelinir mi?” (ÇGDBZ/167)

“Ertesi gün **ve** ertesi üç ay sınıftan hep birlikte çıktık **ve** hep kantinde lafladık. Öyle akıllı **ve** öylesine tecrübeliydi ki onu dinlerken derslerden daha fazla şey öğrendiğimi hissediyordum.” (ÇGDBZ/167)

“Genç kalmanın, mutlu olmanın **ve** başarıya ulaşmanın üç yolu vardır: Her gün gülmek, yaşama katacak mizah bulmak **ve** bir de rüyalarınız.” (ÇGDBZ/167)

“Yaşlanmak**la** büyümek arasında çok fark vardır. Eğer on dokuz yaşıdaysanız **ve** hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey ortaya koymadan bir yıl boyunca sırtüstü yatarsanız **gene de** bir yaş yaşlanır, yirmi yaşında olursunuz. Ben seksen yedi yaşıdayım **ve** ben **de** bir yıl sırtüstü hiçbir şey yapmadan yatarsam seksen sekiz yaşında olurum.” (ÇGDBZ/167)

“Bunun için özel yetenek **ya da** bir bilgiye ihtiyaç yoktur.” (ÇGDBZ/167)

“Ama bir yaş daha büyümek için mutlaka bir şeyler yapmanız, üretmeniz, kendinizi geliştirecek fırsatlar bulmanız **ve** kullanmanız gerekir.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

“Ne çıkacaktı gökleri izlemekten? **Ama** Kaoru için gökyüzü kitaptı.” (AGYÇ/136)

“**Ancak** gökleri durmadan gözlemekle fazla bir sonuç alınamazdı.” (AGYÇ/137)

“**Ama** ünlü bir söz vardı: “İyi düzen bu düzen, girmese araya bozan.” diye.” (AGYÇ/137)

“**Fakat** kazandığı ile hiç olmazsa kendi masrafını çıkarıyor, kalanını da eve veriyordu.” (AGYÇ/137)

“Yanıt pek iç açıcı değildi **fakat** gerçek payı taşıyordu: (...) Sen her şeyden önce sadece gökyüzünü incele. **Ama** her şeyi ile...” (AGYÇ/137)

“Hedefine ulaşmak için bir kapıdan geçmen gerekiyor **ama** o kapı kapalı.” (BGMBÇM/144)

“Çoğunlukla işe yarar **ama** bazen yetmez.” (BGMBÇM/144)

“Şu andaki bilgi, beceri ve donanımınla bunu yapamayabilirsin **ama** kendini geliştirip en iyi olduktan sonra yapabileceklerini hayal et.” (BGMBÇM/145)

“Eğer gerçekten **ama** gerçekten muhteşem bir şey bulursan insanlar seni bulur.” (BGMBÇM/145)

“Boynumu sabit tutmak için eli ile enseme destek yaparak bunu düzeltmeye çalışıyormuş. **Ancak** elini çekince başım yine düşüyormuş.” (AH/150)

“Bende kesinlikle anlayamadıkları ve adını koyamadıkları **ancak** son derece gerçek ve rahatsız edici bir sorun olduğuna ikna olmuşlar.” (AH/151)

“**Ancak** onun tutunabileceği, vücudum sakat olsa da zihinsel engelli olmadığımı dair inancını destekleyecek tek bir kanıt parçası yokmuş.” (AH/151)

“**Ama** bu onun için kolay değildi çünkü akrabalar ve arkadaşların kararı aksi yöndeydi.” (AH/151)

“Onlar, bana kibar ve anlayışlı davranılması **ancak** ciddiye alınmamam gerektiğini düşünüyorlardı.” (AH/151)

“Artık beş yaşında olmama **karşın** hâlâ yeni doğmuş bir bebek gibi yardıma muhtaçtım.” (AH/151)

“Artık beş yaşındaydım **ama** hâlâ herhangi bir zekâ belirtisi göstermiyordum.” (AH/151)

“**Ancak** o gün sol ayağım, görünüşe göre kendi iradesi ile kardeşimin eline uzanıp kaba bir biçimde tebeşiri ondan aldı.” (AH/152)

“Evet, dudaklarımla konuşamıyordum **ama** şimdi sözlerden daha kalıcı şeylerle konuşacaktım yazılı sözcüklerle.” (AH/153)

“**Ama** bir yaş daha büyümek için mutlaka bir şeyler yapmanız, üretmeniz, kendinizi geliştirecek fırsatlar bulmanız ve kullanmanız gerekir.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

“Sabahlara kadar uykusuz kaldığı **için** benzi de sapsarı idi.” (AGYÇ/137)

“Bu arada Kaoru, teleskobu **için** bir de ayna perdahlamıştı boş vakitlerinde.” (AGYÇ/137)

“Adını da o zaman **için** tam üç kez göklere yazdırdı.” (AGYÇ/138)

“Hedefine ulaşmak **için** bir kapıdan geçmen gerekiyor ama o kapı kapalı.” (BGMBÇM/144)

“Ağzım biberonun memesini kavrayamıyormuş **çünkü** (...) çenem sımsıkı birbirine kilitlendiğinden annemin ağzımı açmamı sağlaması mümkün olmuyormuş. Annemle babamın onların pek çoğuna karşı gelmesi benim **için** çok büyük şansı.” (AH/151)

“Babam ekmek paramızı kazanmak **için** duvarlar örmeye gittiğinde annem (...) benimle diğer çocuklar arasında oluşmuş görünen duvarı tuğla tuğla söküyordu.” (AH/151)

“Bunların karşılığı olarak benden yalnızca belli belirsiz bir gülümseme ya da garip bir ses aldığı **için** aslında zor, heves kırıcı bir işti bu.” (AH/151)

“Bu, birçok kişi **için** olduğu gibi benim **için** de muamma çünkü küçükken ayak parmaklarıma ilgi göstersem de daha önce ayaklarımı böyle kullanmayı denememiştim hiç.” (AH/152)

“Annem tahtayı benim **için** sabit tutuyordu.” (AH/153)

“Bunun **için** özel yetenek ya da bir bilgiye ihtiyaç yoktur.” (ÇGDBZ/167)

“(…) Rose, yıllar önce ara vermek zorunda kaldığı **için** bir ukde olarak içinde sakladığı şeyi başarmış; (...) durumdaydı.” (ÇGDBZ/167)

“Yapabileceğimiz her şeyi yapmak **için** asla geç olmayacağını hepimize öğreten bu kadının anısına layık bir törendi bu.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.4.4. Zamansal Bağlantı Ögeleri

Önce göğün doğu tarafını taradı, **sonra** güney kubbesine çevirdi teleskobunu. (AGYÇ/138)

Önce o kapıyı bir kez çal ve **sonra** “oluruna bırak.” (BGMBÇM/144)

Hâlâ istediğine ulaşamadıysan **son olarak** zamanı (...) kullan. (BGMBÇM/144)

O güne kadar yaptığın her şeyi unut. (BGMBÇM/144)

Önce doğaya dön, bir ormana çekil. (BGMBÇM/145)

Bunu **buluncaya kadar** kendi başının etini ye! (BGMBÇM/145)

Benden önce dokuz, **benden sonra** ise on iki çocuk vardı, yani ben ortanca gruptan biriydim. (AH/150)

Doğumdan sonra annemi iyileşsin diye birkaç haftalığına eve göndermişler. **Bu arada** beni hastanede tutmuşlar. Annem yeterince iyileşip beni kiliseye **götürünceye kadar** orada vaftiz edilmeden isimsiz olarak kalmışım (AH/150)

O zamanlar yaklaşık dört aylıkmişim. (AH/150)

Doktorların benden umudu kesmesini (...) söylemenin dışında hiçbir şekilde yardım edemeyeceklerini gören annem, **o anda** meseleyi bizzat ele almaya karar vermiş (AH/151)

Sonra birden oldu! Bir anda her şey değişti. (AH/152)

Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim. (AH/152)

Sonra ne yaptığımı tam olarak düşünmeden ve bilmeden kardeşimin eline uzanıp tebeşiri ondan aldım sol ayağımla. (AH/152)

Bu, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü küçükken ayak parmaklarıma ilgi göstersem de **daha önce** ayaklarımı böyle kullanmayı denememiştim hiç. (AH/152)

“**Sonra** durdum, neye uğradığımı şaşırmış bir hâlde ayak parmaklarımın arasındaki sarı tebeşir parçasına baktım; onun buraya nasıl geldiğini, bundan sonra ne yapacağımı bilmiyordum.” (AH/152)

“**Sonra** daha önce birçok kez yaptığı gibi yanıma gelip çömeldi.” (AH/153)

“Mona’dan başka bir tebeşir aldı, bir an tereddüt etti **sonra** büyük bir istekle önümde yere “A” harfini yazdı.” (AH/153)

“Hepsi **o anda** donmuştu, hareketsizdi ve hevesle bir mucize gerçekleşmesini bekliyorlardı.” (AH/153)

“**Sonra** tebeşir kırıldı ve şaşkınlık içinde kalakaldım. Tebeşiri atmak ve vazgeçmek istedim. **O anda** annemin elini omzumda hissettim.” (AH/153)

“**Bir an** annemin yüzünü gördüm, yanaklarında yaşlar vardı. **Sonra** babam eğildi ve beni omzuna aldı.” (AH/153)

“Okulun ilk günü, ilk derste profesörümüz **önce** kendini tanıttı, **sonra** da:” (ÇGDBZ/167)

“**Ertesi gün** ve **ertesi üç ay** sınıftan hep birlikte çıktık ve hep kantinde lafladık.” (ÇGDBZ/167)

“Ders yılı sonunda Rose, **yıllar önce** ara vermek zorunda kaldığı için bir ukde olarak içinde sakladığı şeyi başarmış; **nihayet** yarım kalmış eğitimini tamamlamış durumdaydı.” (ÇGDBZ/167)

“Mezuniyet töreninden **bir hafta sonra** da uykusunda huzur içinde öldü.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.5. Yineleme

Kişisel Gelişim temasında yer alan metinlerde yineleme ögesiyle karşılaşılmıştır. Aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler, üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ve genel kavramlarla yapılan yinelemelerle tema içinde karşılaşılrken eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ve karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere denk gelinmemiştir. Ancak bu durum anlamsal ya da biçimsel bir soruna yol açmamıştır.

4.1.5.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Kişisel Gelişim temasında aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesinin örnekleri görülmektedir. Bunlar sözcük, söz öbeği ya da tümce tekrarıyla meydana gelmiştir. Örneğin kapı sözcüğü *Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?* metninde 21 kez tekrar etmektedir.

*“Küçük de olsa bir **teleskop** gerekliydi. Kaoru yine okul kitaplığına daldı; **teleskop** yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan **teleskop** parçaları toplayıp kendi **teleskobunu** yaptı.” (AGYÇ/137)*

*“**Kapı** açılmadı mı? (...) **Kapı** hâlâ açılmadıysa etrafına bak ve gördüğün diğer kırk kapıyı birer kez çal. Bu esnekliğin yoludur. Hâlâ **açılmadı** mı? Bu defa: Kırk farklı kapıyı kırk kez çal! Bu kararlı esnekliğin yoludur. Bu kez **açılma** oranı yüzde seksendir. Yine mi **açılmadı**? (...) Bu sefer **açılma** oranı yüzde doksandır.” (BGMBÇM/144)*

*“Hedefine ulaşmak için bir **kapıdan** geçmen gerekiyor ama o **kapı** kapalı. Önce o **kapıyı** bir kez çal ve sonra “oluruna bırak.” Bu acemiliğin yoludur. **Kapı** açılmadı mı? Aynı **kapıyı** kırk kez daha çal! (...) **Kapı** hâlâ açılmadıysa etrafına bak ve gördüğün diğer kırk **kapıyı** birer kez çal. (...) Bu defa: Kırk farklı **kapıyı** kırk kez çal! (...) Bu defa: Kırk farklı **kapıyı** kırk farklı şekilde çal! **Kapıyı** çalan değil, **kapısı** çalınan olacaksın! Bir **kapıyı** kırk kez çalma kararlılığını da kırk farklı **kapıyı** bir kez çalma esnekliğini de unut! (...) Başkalarının **kapılarını** zorlama, öyle bir şey yap ki insanlar senin kapında biriksın. (...) Evin kırk **kapılı** olsun! (...) Tıpkı bir zamanlar senin onların **kapısını** çaldığın gibi senin **kapını** çaldıracak olan ne? Öyle bir şey bulmalı, icat etmeli, akıl etmeli, üretmelisin ki insanlar çılginca **kapına** dayanmalı. Açık ara üstünlük kurduğunda çılginca **kapına** dayanacaklar.” (BGMBÇM/144-145)*

“Aynı kapıyı **kırk** kez daha çal! (...) Kapı hâlâ açılmadıysa etrafına bak ve gördüğün diğer **kırk** kapıyı birer kez çal. Kapı hâlâ açılmadıysa etrafına bak ve gördüğün diğer **kırk** kapıyı birer kez çal. Bu esnekliğin yoludur. Hâlâ açılmadı mı? Bu defa: **Kırk** farklı kapıyı kırk kez çal! (...) Bu defa: **Kırk** farklı kapıyı **kırk** farklı şekilde çal! (...) Bir kapıyı **kırk** kez çalma kararlılığını da **kırk** farklı kapıyı bir kez çalma esnekliğini de unut! (...) Evin **kırk** kapılı olsun.” (BGMBÇM/144-145)

“Aynısını yaz.” dedi gözlerini ayırmadan yüzüme bakarak. “Aynısını yaz, Chris.” (AH/153)

“**Tekrar** denedim. (...) “**Tekrar dene**, Chris.” diye fısıldadı. “**Tekrar.**” Denedim.” (AH/153)

“Mona’dan başka bir tebeşir aldı, bir an tereddüt etti sonra büyük bir istekle önümde yere “**A**” **harfini** yazdı. (...) Yine de “**A**” **harfini** yazdım. Önümde yerde duruyordu. Titrekti, acemiceydi, kenarı eğri büğrüydü ve hiç düzgün olmayan bir orta çizgisi vardı. Yine de “**A**” **harfiydi.**” (AH/153)

“Her gün gülmek, yaşama katacak mizah bulmak ve bir de **rüyalarınız**. İnsanın bir **rüyası** muhakkak olmalı. **Rüyalarınızı** kaybettiniz mi ölürsünüz.” (ÇGDBZ/167)

4.1.5.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Kişisel Gelişim temasında eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.1.5.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Kişisel Gelişim temasında karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.1.5.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine yer verilmiştir. Buna, gökbilim-gök haritaları ve kuyruklu yıldız-gök-gökyüzü ifadelerine örnek olarak verilebilir.

“**Gökbilim** ile ilgili ne varsa okuyor, not alıyordu. **Gök haritalarını** nerede bulursa alıyor, bunlara kendi gözlemlerini de işliyordu.” (AGYÇ/136)

“Sevgili Kaoru, **kuyruklu yıldız** bulacağım diye her gece **gökleri** taramak boş bir gayrettir. Sen her şeyden önce sadece **gökyüzünü** incele.” (AGYÇ/137)

4.1.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Bu temada genel kavramlarla yapılan yinelemeler ögesine bir metinde yer verilmiştir. Bu yineleme **gökyüzü-yıldızlar-gezegenler-düşen yıldızlar-kuyruklu yıldızlar** ifadeleriyle sağlanmıştır.

“**Gökyüzü** şimdi Kaoru’nun önüne **yıldızları, gezegenleri, düşen yıldızları, kuyruklu yıldızları** ile açılmaya başladı.” (AGYÇ/137)

4.1.6. Millî Kültürümüz Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.6.1. Gönderim

4.1.6.1.1. Art Gönderim

4.1.6.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Millî Kültürümüz temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs, birinci çoğul şahıs, ikinci çoğul şahıs ve üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“**Çocukların** yüreklerine bir korku salmış ki ne korku! Günlerden bir gün de **onları** oğlak otlatmaya göndermiş dağa, ormana. Gönderirken de “Sakın ha sakın, bir tekini bile yitireyim demeyin! Onları bir tamam geri isterim **sizden!**” demiş.” (Y/173)

“Ve o zaman **çocuklar** ta yürekten, “Allah’ım” demişler “**Bizi** ya bir taş eyle ya bir kuş!” (Y/174)

“Hiçbiri olmazsa **bir kişi** kitap okur ve müşteriler **onu** dinlerdi.” (KN/179)

“Karagöz, ne yazık ki sahip çıkılmadığı ve **sanatçıları** **onu** kendi imkânları ile yaşatmak zorunda kaldıkları için bu duruma düşmüştür. Yine de **onlar** yurt içinde ve yurt dışında gösteriler yaparak Karagöz’ü yaşatmak ve tanıtmak için başarı ile çalışmaktadırlar.” (KN/179)

“Ayrıca unutulmamalı ki perdesinin önüne oturarak **Karagöz** seyretmek en güzeli ve en doğrusudur. Televizyonda **onu** seyretmek canlı olarak seyretmenin yerini tutamaz!” (KN/179)

“Adamlar araya sora kilimi dokuyan **kızı** bulurlar. **Bu**, komşu obada yaşayan fakir bir kızcağızdır.” (AKD/187)

“Babasını bulur, beyin çadırına getirirler. Bey, **kızın babasına**: “**Senin** bir kızın var öyle mi?” der. (...) Anladığıma göre **sen**, kızını istemediği birisiyle evlendirmek istiyorsun.” (AKD/187)

“**Ben fakir bir adamım**. Kızımı, malı mülkü olan zengin birisi ister. **Ben** de söz verdim. Kızımsa fakir bir delikanlıya gönül vermiş.” (AKD/187)

“**Kilim; onun** dilinden anlayanlar için yerine göre bir dilekçe, bir mektup olur.” (AKD/187)

“**Hoca’nın** bir komşusuna borcu var. (...)

Allah **bana**, ben de sana.” (NHH/196)

“**Adam** sabah akşam kapıya damlar,

(...)

Hoca cevap verir: “Vallahi inan,

Aklımda fikrimde hep **senin** paran. (...)

Allah bana, ben de **sana**.” (NHH/196)

4.1.6.1.1.2.İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

İşaret zamiriyle yapılan art gönderimlerle bu temada, *bu, onlar, bura, o ve şu* ifadeleriyle karşılık bulmuştur. Bu ifadeler bir yeri, bir durumu ya da bir nesneyi göstermek için kullanılmıştır.

“**Ama böylesini bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde. Bunu da bilirmiş adam.**” (Y/173)

“Günlerden bir gün de onları **oğlak** otlatmaya göndermiş dağa, ormana. Gönderirken de “Sakin ha sakın, bir tekini bile yitireyim demeyin! **Onları** bir tamam geri isterim sizden!” demiş.” (Y/173)

“Eve gitseler üvey anaları ne dedi? “Sakin ha sakın, **oğlakların** bir tekini bile yitirmeyin!” dedi. “**Onları** bir tamam sizden geri isterim!” dedi.” (Y/174)

“**Gusguuk... Gusguuuk...**” diye öterler ya. **Bu**, Emine’nin “Yusuuuf... Yusuuuf...” diye kardeşini çağırmasıdır.” (Y/174)

“Diğer ismi **Türk Gelenek Tiyatrosu** olan ve kökü Orta Asya’ya giden öz tiyatromuzun diğer dalları da orta oyunu, meddahlık, kukla, köy ve tulûat1 tiyatrosudur. Dolayısı ile bu dalların hepsinin ortak özellikleri vardır ve Karagöz de **bunun** içindedir.” (KN/178)

“Eskiden kahvehanelerin ismi “**kıraathane**” idi ve **buralar** birer küçük kültür sanat merkezi gibi çalışırlardı.” (KN/179)

“**Karagöz**, ne yazık ki sahip çıkılmadığı ve sanatçıları **onu** kendi imkânları ile yaşatmak zorunda kaldıkları için bu duruma düşmüştür.” (KN/179)

“Üstelik **Karagöz gösterileri** de günümüzde devamlı bir yenilenme içine gelmiştir ve **bu** devam etmektedir. Ancak yeniliklerde **onun** temelini bozulmaması gerekir.” (KN/179)

“Anadolu kadını, tezgâhının ya da gergefinin başına geçti mi tam bir okuryazardır. Bir **kitap** dokur, **onu** o dilden anlayan okur.” (AKD/186)

“**Kilimlerin** dilinden anlayanlar **onu** kitap gibi okur, dokuyanın ne demek istediğini anlarlar.” (AKD/187)

“Anladığıma göre **sen, kızını istemediği birisiyle evlendirmek istiyorsun. Kızın gönlü başkasında...** Adam önce şaşırır, bey **bunları** nereden biliyor diye. (...) İyi ama siz **bunları** nereden biliyorsunuz?” (AKD/187)

“Bey yerdeki **kilimi** gösterir:

— **Bunu** kızın mı dokudu? (...) İşte **onun** dilinden:” (AKD/187)

“Önceleri köy ve kasabaların yanı başında “**boyalık**” denen bir yerde bu bitkiler yetiştirilir, boyaların tümü **buradan** elde edilirdi.” (AKD/188)

“Renk renk kilimler üzerine oturulur, karşılıklı **mâniler** atılır. Bu **mânilerden** birkaç örnek verelim.” (AKD/188)

“Hoca’nın bir komşusuna **borcu** var.

Adam sabah akşam kapıya damlar,

Der ki: “Hocam! Pek üzdün, artık yeter!

Öde **şunu**, bir efendilik göster.” (NHH/196)

“**Adamcağız başlar kıs kıs gülmeye.**

Hoca güzel bir fırsat sayar **bunu**,” (NHH/196)

“Epey yakınlarında da o **gölün**

Bir adamcağızın bir evi varmış.

Tam da adam geçiyormuş **oradan**” (NHH/197)

“**Göl maya tutar mı? Olur iş mi bu?**

“Ben bilmez miyim **onu?**” (NHH/197)

4.1.6.1.1.3.Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Yaşlıca, kendi hâlinde bir adam...” (Y/172)

“Adam “Hele ilk gündür, olsun bakalım.” demiş **kendi kendine**. “Yarın böyle yapmaz.” demiş. Demiş ama yarın olmuş, kadın gene **kendi** bildiğini okumakta.” (Y/173)

“Derken karanlık iyice bastırmış, gece kuşlarının sesleri doldurmuş ormanı **kendi** ağıtlarıyla birlikte.” (Y/174)

“Karagöz, ne yazık ki sahip çıkılmadığı ve sanatçıları onu **kendi** imkânları ile yaşatmak zorunda kaldıkları için bu duruma düşmüştür.” (KN/179)

“Yıllar yılı okumamış, okutulmamış **Anadolu insanı** yazıdan yoksun olunca düşüncelerini **kendine** özgü şekillerle, renklerle dile getirmeye çalışmış.” (AKD/186)

“**Her yörenin kendine** özgü bir kilimi vardır.” (AKD/186)

“Bir gölün kenarında Hoca bir gün,

Kendi kendine bir şeyler yaparmış.” (NHH/197)

“Hayrola Hoca?

Böyle **kendi kendine** bu koskoca

Gölün kenarında ne yaparsın ki?” (NHH/197)

4.1.6.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine sıkça rastlanmıştır. Bu art gönderim ögesi, bir kavrama, kişiye, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Derler ki Anadolu’nun bir yerinde, diyelim **Toroslar’da** dağ köylerinden birinde bir adam varmış. Her kapıya uğrayan ölüm, **bu adamın** da kapısına uğramış.” (Y/172)

“**Karanlık bastırmakta bir yandan, göğce oğlak yitik öte yandan.** (...) Ormana çıkmekte olan karanlıkta küçük yüreklerini güm güm öttürmekte. **Bu iki korku** ile ne yapacaklarını bilemez olan çocuklar başlamışlar ağlamaya.” (Y/174)

“**Derken karanlık iyice bastırmış, gece kuşlarının sesleri doldurmuş ormanı kendi ağutlarıyla birlikte.** Ve o zaman çocuklar ta yürekten, “Allah’ım” demişler “Bizi ya bir taş eyle ya bir kuş!” (Y/174)

“**Bir kuş vardır,** geceleri hüznü bir sesle öter; uzaktan, derinden bir sesle, “Gusguuuk, gusguuuk...” diye. (...) Dağ köylerinde olur ya görenler azdır **bu kuşu,** insanlardan kaçır hep. (...) “Niçin Yusufçuk demişler **bu kuşa?**” (Y/174)

“Diğer ismi Türk Gelenek Tiyatrosu olan ve kökü Orta Asya’ya giden öz tiyatromuzun diğer dalları da **orta oyunu, meddahık, kukla, köy ve tulûat1 tiyatrosudur.** Dolayısı ile **bu dalların** hepsinin ortak özellikleri vardır ve Karagöz de bunun içindedir. (...) Karagöz, aynı zamanda **bu gösterilerin** başoyuncusunun da ismidir. Elimizdeki kesin olmayan bilgilere göre **bu gösterinin** (...) gerçekten yaşayıp yaşamadıkları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.” (KN/178)

“Dolayısı ile bu dalların hepsinin **ortak özellikleri** vardır ve Karagöz de bunun içindedir. **Bu ortak özellikler;** gösterilerin güldürücü ve eğlendirici amaçlı olması, seyircilerle bağ kurulması ve önceden bir ezberleme gereğinin bulunmamasıdır.” (KN/178)

“Yani, Karagöz’ü örnek alırsak **sanatçı oynatacağı oyunu özetle bilir fakat ezberlemez ve isterse seyircilerle de konuşarak konuyu serbest olarak perdede işler. Bu olaya** “tulûat” ve günümüzde “doğaçlama” denilmektedir.” (KN/178)

“**Karagöz,** aynı zamanda bu gösterilerin başoyuncusunun da ismidir. Arkadaşı ise bilindiği gibi **Hacivat’tır.** Elimizdeki kesin olmayan bilgilere göre bu gösterinin yedi yüz yıl kadar önce başladığı kabul edilse **de bu iki arkadaşın** gerçekten yaşayıp yaşamadıkları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.” (KN/178)

“Çizgi film, sinema ve televizyon yok iken **Karagöz** vardı ve **bu güzel gösteriler** Asya’da, Avrupa’da ve Afrika’da yüzlerce yıl her yaştan, herkesi eğlendirdi.” (KN/178)

“İşe yeni giren, malzemeleri taşımak görevi ile başlar ve zamanla yükselerek def çalmasını, ustaya yardım etmesini öğrenir ve sonunda törenle “usta **Karagöz sanatçısı**” olurdu. Yani çiraklık yolu ile bir yandan da **bu gösterilerde** genç sanatçılar yetiştirirdi.” (KN/179)

“Yıllar yılı okumamış, okutulmamış Anadolu insanı yazıdan yoksun olunca düşüncelerini **kendine özgü şekillerle, renklerle** dile getirmeye çalışmış. **Bu şekilleri, renkleri;** halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiş.” (AKD/186)

“**Ağaçtan yeşil, gökten mavi, çiçekten kırmızı isteyen, bu isteklerini** kilimlerde simgeleyen Anadolu insanları... **Bu yüzden** kilimler Anadolu’da bir renk sofrasıdır.” (AKD/186)

“Bir gün bir yörük beyi, çadırının önüne atılmış bir **kilimi** görünce yüreği sızlar. Adamlarına: “Tez **bu kilimi** dokuyan kızın babasını bulup getirin.” emrini verir.” (AKD/187)

“Önceleri köy ve kasabaların yanı başında “**boyalık**” denen bir yerde **bu bitkiler** yetiştirilir, boyaların tümü buradan elde edilirdi.” (AKD/188)

“**Diken tohumu** ekim bütün yola.”

Komşu bakar hiçbir şey anlamadan: “

Yaaaa! **Bu diken tohumu** da ne ola? (...)

Azizim, bir hazinedir **bu diken!** (...)

Ya, dostum, **bu diken** bir hazinedir.” (NHH/196)

“**Tüyleri** hep takılır dikenlere.

Ne diye uğraşacaksın boş yere

Akşamdan akşama topla **bu yünü.**

Sırtüstü yat uyu, Tanrı’nın günü.

Sonra **o yünleri** bir güzel eğir.” (NHH/196)

“Çifter çifter, atkılar, fanilalar...

Bütün çarşı bu atkılarla dolar.” (NHH/196)

“Bir **gölün** kenarında Hoca bir gün,

Kendi kendine bir şeyler yaparmış.

Epey yakınlarında da **o gölün**

Bir adamcağızın bir evi varmış.” (NHH/197)

4.1.6.1.2. Ön Gönderim

Millî Kültürümüz temasında yer alan metinlerde ön gönderim öğelerine rastlanılmıştır. Ön gönderim bulgularına bakıldığında örneğin, *Yusufçuk (MEB/ 2021: 172)* metninde, *kız ve oğlan* diye belirtilen kişiler cümlelerin devamında cümlelerin devamında isimleriyle zikredilmektedir.

“Kız, yedi yaşında ya var ya yok; oğlanı, Yusuf’u dersin ancak beşindeymiş. Emine’ymiş kızın adı, bulaşık yıkamayı becerirmiş ama yemek yapmayı nereden bilsin?” (Y/172)

“Hele dönelim eve.” demişler ama bir de bakmışlar ki oğlaklardan biri, göğce oğlak yok.” (Y/173)

“Günümüzdeki Karagöz sanatçıları aynı zamanda kukla gösterileri de yapmaktadırlar ve isimleri şunlardır: Taceddin Diker, İhsan Dizdar, Orhan Kurt, Ünver Oral, Metin Özlen, Mustafa Mutlu.” (KN/179)

“Ha, kızına şunu da söyle. Kilimi iyi dokumuş. Yalnız yeşili kırmızıya az vursun.” (AKD/187)

4.1.6.2. Eksilti

Bu temada tüm eksilti türlerine ait örneklerle yer verilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde anlam ve biçim açısından bir karmaşayla karşılaşılmamıştır. Kullanılan eksilteler okuyucuyu sıkmamak ve okuyucunun dikkatini diri tutarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla kullanılmıştır.

4.1.6.2.1. Özne Eksiltisi

“Emine’ymiş kızın adı, (Emine) bulaşık yıkamayı becerirmiş ama yemek yapmayı nereden bilsin? (Emine) Bilse yapacak, babasını kardeşini aç koymayacaktı.” (Y/172)

“(Komşular) “Taşıma suyla değirmen dönmez.” demişler. (Komşular) “Elden gelen öğün olmaz.” demişler.” (Y/172)

“İş olurluna bağlanmış, (adam) almış gelmiş kadını eve.” (Y/172)

“Yatıp kalmakla kalsa iyi, (kadın) çocuklara da dirlik vermemeye başlamış:” (Y/173)

“Böyle böyle (kadın) adamı almış avuçlarına, çocuklara da gizli saklı etmediğini komaz olmuş. (...) (Kadın) Çocukların yüreklerine bir korku salmış ki ne korku!” (Y/173)

“(Çocuklar) Hele buz gibi pınarlara rastladıkça sevinçlerinden deliye dönerlermiş, birbirlerini ıslatarak oynarlarmış oluk başında. (Çocuklar) Böyle böyle ormanın ta içlerine değin dalmışlar iyice.” (Y/173)

“Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da (Karagöz) birçok ülkede iz bıraktı.” (KN/178)

“(Karagöz sanatçıları) Gerekirse kukla da oynatabilir, meddahlık yapabilir veya ilgili bir tiyatro gösterisinde görev alabilirlerdi.” (KN/179)

“(Anadolu insanı) Bu şekilleri, renkleri; halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiştir.” (AKD/186)

“(Kilim) Çorap olur ayağa giyilir, kuşak olur bele sarılır.” (AKD/186)

4.1.6.2.2. Nesne Eksiltisi

“Bir avuçluk toprağını eker biçer, yiyeceğini sağlar; tek gözlü toprak damının bahçesinde sebze yetiştirir, (yetiştirdiklerini) çoluğu çocuğu yer, (yetiştirdikleri) konu komşuya bile yetermiş.” (Y/172)

“Beş on davarı varmış; (davarları) karısı sağlar, yoğurdunu yerler, ayranını içerlermiş.” (Y/172)

“Emine’ymiş kızın adı, bulaşık yıkamayı becerirmiş ama yemek yapmayı nerden bilsin? (Yemek yapmayı) Bilse yapacak, babasını kardeşini aç koymayacaktı.” (Y/172)

“Emine ile Yusuf kuş olduktan sonra da aramışlar göğce oğlağı. Ama (oğlağı) bulamamışlar. Hâlâ (oğlağı) aramaktalarmış.” (Y/174)

4.1.6.2.3. Tamlayan Eksiltisi

*Beş on davarı varmış; karısı sağar, (**davarların**) yoğurdunu yerler, (**davarların**) ayranını içerlirmiş. (Y/172)*

*Günlerden bir gün de onları oğlak otlatmaya göndermiş dağa, ormana. Gönderirken de “Sakin ha sakın, (**oğlakların**) bir tekini bile yitireyim demeyin! O (Y/173)*

*Ki (**kuşun**) asıl adı “Yusufçuk”tur. (Y/174)*

*(**Karagöz’ün**) Arkadaşı ise bilindiği gibi Hacivat’tır. (KN/178)*

4.1.6.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

*Konu komşu (**eve**) yardıma gelmiş ilk günler. (Y/172)*

*(**Kıraathaneye**) Saz şairleri gelir, kukla sahneleri kurulur, (**kıraathanede**) meddahlar hikâyeler anlatır, Karagöz oynardı. (KN/179)*

*Hiçbiri olmazsa (**kıraathanede**) bir kişi kitap okur ve müşteriler onu dinlerdi. (KN/179)*

4.1.6.2.5. Yükleme Eksiltisi

*Bir karısı, biri kız biri oğlan, iki küçük çocuğu olan bir adam(**muş**). Yaşlıca, kendi hâlinde bir adam(**muş**)... (Y/172)*

*El hüneri, gönül tokluğu kaç para (**eder**), dünyada ölüm olduktan sonra? (Y/172)*

*Demiş ama yarın olmuş, kadın gene kendi bildiğini okumakta(**ymuş**). (Y/172)*

*Yelin ağaçlardaki sesi ninni gibi gelirmiş onlara, kuşların sesi türkü gibi (**gelirmiş**). (Y/173)*

*“Gün ikindi olmuş, derken akşam (**olmuş**).” (Y/173)*

“Bizi ya bir taş eyle ya bir kuş!” (Y/174)

*“İşte onun dilinden (**biliyorum**).” (AKD/187)*

*“Vallahi inan, Aklımda fikrimde hep senin paran (**var**).” (NHH/196)*

*“Ama yok! Allah bana (**versin**), ben de sana (**vereyim**).” (NHH/196)*

4.1.6.3. Değiştirim

4.1.6.3.1. Ada Dayalı Değiştirim

Bu temada ada dayalı değiştirim, *böyle* sözcüğüyle sağlanmıştır. Örneklere bakıldığında, *elinde kaşıkla* ifadesi tekrar edilmektense bu ifadenin yerine *böyle* sözcüğü gelmiştir. Değiştirim sebebiyle anlamda bir bozulma meydana gelmemiştir.

“Adam (...) karar vermiş evlenmeye. Karar vermiş ya “Çocuklarımı incitmeyecek (...) biri olmalı bulacağım kadın.” diyesi olmuş. Ama **böylesini (çocukları incitmeyecek birini)** bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde.” (Y/172)

“Hayrola Hoca? **Böyle (elinde kaşıkla)** kendi kendine bu koskoca Gölün kenarında ne yaparsın ki?” (NHH/197)

4.1.6.3.2. Eyleme Dayalı Değiştirim

Bu temada eyleme dayalı değiştirim, *böyle* sözcüğüyle sağlanmıştır.

“Almış gelmiş ya daha ilk günden burcu bulanmış adamın. Kadın kuşluk ne, gün öğlen olmuş hâlâ yatarmış. Adam “Hele ilk gündür, olsun bakalım.” demiş kendi kendine. “Yarın **böyle (saatlerce uyumaz)** yapmaz.” demiş.” (Y/173)

“Haftasına varmamış, adama da başlamış buyruklara: “Değirmene gidilecek, durma!”, “Davara yeni bir ağıl yap!”, “Bahçenin bilmem neresine kavak dik!”, “Domatesleri sula!” **Böyle böyle (sürekli buyruk vererek)** adamı almış avuçlarına, çocuklara da gizli saklı etmediğini komaz olmuş.” (Y/173)

“Hele buz gibi pınarlara rastladıkça sevinçlerinden deliye dönerlermiş, birbirlerini ıslatarak oynarlarmış oluk başında. **Böyle böyle (oyun oynayarak)** ormanın ta içlerine değin dalmışlar iyice.” (Y/173)

“İşte **böyle (kilimin dili vardır)** ... Kilim; onun dilinden anlayanlar için yerine göre bir dilekçe, bir mektup olur.” (AKD/187)

“Kurban olsunlar **böyle (diken tohumu ekerek)** ödemeye!” (NHH/196)

4.1.6.4. Bağıntı Ögeleri

Bağıntı ögeleri diğer temalarda olduğu gibi bu temada da sıkça yer almaktadır. Bağıntı ögelerinin dört türü de tema içinde görülmüştür. Millî Kültürümüz temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağıntılar *ya...ya da* ve, *-de/-da*, *ki*, *ama*, *sadece*, *ancak*, *dolayısı ile*, *için*, *çünkü*, *önce*, *sonra*, *önceleri*, *daha önce*, *aynı zamanda*, *daha önce*, ifadeleriyle kurulmuştur.

4.1.6.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

*“Her kapıya uğrayan ölüm, bu adamın **da** kapısına uğramış.” (Y/172)*

*“Kız, yedi yaşında **ya** var **ya** yok; oğlanı, Yusuf’u dersin ancak beşindeymiş.” (Y/172)*

*“Ama böylesini bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde. Bunu **da** bilirmiş adam.” (Y/173)*

*“Neyse adam **da** çok uzatmamış işi, günün birinde bu salık verilenlerden birine dünür göndermiş.” (Y/173)*

*“Öbür gün olmuş. Kadın ilk günkünden **de** beter, yatar **da** yatarmış. Yatıp kalmakla kalsa iyi, çocuklara **da** dirlik vermemeye başlamış.” (Y/173)*

*“Haftasına varmamış, adama **da** başlamış buyruklara.” (Y/173)*

*“Böyle böyle adamı almış avuçlarına, çocuklara **da** gizli saklı etmediğini komaz olmuş. Çocukların yüreklerine bir korku salmış **ki** ne korku!” (Y/173)*

*“Günlerden bir gün **de** onları oğlak otlatmaya göndermiş dağa, ormana. Gönderirken **de** “Sakın ha sakın, bir tekini bile yitireyim demeyin! (...)” demiş.” (Y/173)*

“Karanlık bastırmakta bir yandan, göğçe oğlak yitik öte yandan.” (Y/174)

*“Ağlamışlar. Bir yandan **da** göğçe oğlağı ararlarmış.” (Y/174)*

*“**Ve** o zaman çocuklar ta yürekten, “Allah’ım” demişler “Bizi **ya** bir taş eyle **ya** bir kuş!” (Y/174)*

*“**Ve** devam ederler anlatmaya.” (Y/174)*

*“Karagöz, elbette dünyaca tanınan **ve** sevilen Türk Gölge Tiyatrosu’nun ismidir.” (KN/178)*

“Diğer ismi Türk Gelenek Tiyatrosu olan **ve** kökü Orta Asya’ya giden öz tiyatromuzun diğer dalları **da** orta oyunu, meddahlık, kukla, köy **ve** tulûat tiyatrosudur.” (KN/178)

“Dolayısı ile bu dalların hepsinin ortak özellikleri vardır **ve** Karagöz **de** bunun içindedir.” (KN/178)

“Bu ortak özellikler; gösterilerin güldürücü **ve** eğlendirici amaçlı olması, seyircilerle bağ kurulması **ve** önceden bir ezberleme gereğinin bulunmamasıdır. **Yani**, Karagöz’ü örnek alırsak sanatçı oynatacağı oyunu özetle bilir fakat ezberlemez **ve** isterse seyircilerle **de** konuşarak konuyu serbest olarak perdede işler. Bu olaya “tulûat” **ve** günümüzde “doğaçlama” denilmektedir.” (KN/178)

“Karagöz, Türk Halk (Gelenek) Tiyatrosu’nun özüdür **ve** son temsilcidir.” (KN/178)

“Karagöz gösterilerinde neşe, şiir, müzik, taklit, dans, folklor da vardır ve her gösterinin sonunda bir öğüt verilir.” (KN/178)

“Karagöz, çocuk eğlencesi **de** değildir **ve** bütün insanların içindeki çocuklar içindir.” (KN/178)

“Çizgi film, sinema **ve** televizyon yok iken Karagöz vardı **ve** bu güzel gösteriler Asya’da, Avrupa’da **ve** Afrika’da yüzlerce yıl her yaştan, herkesi eğlendirdi.” (KN/178)

“Eskiden kahvehanelerin ismi “kıraathane” idi **ve** buralar birer küçük kültür sanat merkezi gibi çalışırlardı. (...) Hiçbiri olmazsa bir kişi kitap okur **ve** müşteriler onu dinlerdi.” (KN/179)

“Karagöz sanatçıları çok usta kişilerdi **ve** çok sevilirlerdi. Gerekirse kukla **da** oynatabilir, meddahlık yapabilir **veya** ilgili bir tiyatro gösterisinde görev alabilirlerdi.” (KN/179)

“Çadırlarda, çayırda, salonlarda, büyük evlerde **ve** kahvehanelerde ay boyunca kukla, ortaoyunu, meddah **ve** Karagöz gösterileri devam ederdi.” (KN/179)

“İşe yeni giren, malzemeleri taşımak görevi ile başlar **ve** zamanla yükselerek def çalmasını, ustaya yardım etmesini öğrenir **ve** sonunda törenle “usta Karagöz sanatçısı” olurdu.” (KN/179)

“Ancak geçmişte tiyatro salonlarının, sonra sinemaların **ve** günümüzde **de** televizyonların etkisi ile Karagöz gösterileri azaldı **ve** günümüzde bir elin parmakları kadar yaşlı sanatçı kaldı.” (KN/179)

“Günümüzdeki Karagöz sanatçıları aynı zamanda kukla gösterileri **de** yapmaktadırlar **ve** isimleri şunlardır.” (KN/179)

“**Yine de** onlar yurt içinde **ve** yurt dışında gösteriler yaparak Karagöz’ü yaşatmak **ve** tanıtmak için başarı ile çalışmaktadırlar.” (KN/179)

“**Ayrıca** unutulmamalı ki perdesinin önüne oturarak Karagöz seyretmek en güzeli **ve** en doğrusudur.” (KN/179)

“Anadolu kadını, tezgâhının **ya da** gergefinin başına geçti mi tam bir okuryazardır.” (AKD/186)

“Anadolu kilimlerinde renkler **ve** desenler gelişigüzel seçilmez. Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. Renkler **ve** desenler bir gelenek zincirinde yüzyıllara ulaşır.” (AKD/186)

“Yıldız biçimindeki uğur **ve** bereket simgeleri, sağlık ve mutluluk tılsımı yılan **ve** ejder kıvrımları, zencerekler, cennet çiçekleri, tarak, tırmık, ibrik gibi nazarlıklar... Kısacası Anadolu’nun tüm insanları, manevi dünyası, en küçük ayrıntıları **ve** göz alıcı renkleriyle kilimlerde yüze güler.” (AKD/186)

“Anadolu kilimlerinde renkler, oldum olası, çeşitli bitkilerin köklerinden, yapraklarından **ya da** tohumlarından çıkarılır. Örneğin kırmızı renk kızılçam kabuğundan; sarı, safran **ve** sütleğen bitkisinden; (...) kaynatılarak çıkarılır.” (AKD/188)

“Gözüm çıksın sende **de** akıl varsa.” (NHH/197)

4.1.6.4.2. Karşıtsal Bağntı Ögeleri

“Emine’ymiş kızın adı, bulaşık yıkamayı becerirmiş **ama** yemek yapmayı nerden bilsin?” (Y/172)

“**Ama** böylesini bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde.” (Y/173)

“Demiş **ama** yarın olmuş, kadın gene kendi bildiğini okumakta.” (Y/173)

“Hele dönelim eve.” demişler **ama** bir de bakmışlar ki oğlaklardan biri, göğce oğlak yok. (Y/173)

“Emine ile Yusuf kuş olduktan sonra da aramışlar göğce oğlağı. **Ama** bulamamışlar.” (Y/174)

“**Ama** daha önce Karagöz, Türk Halk Tiyatrosu’nun bir dalıdır.” (KN/178)

“Karagöz, **sadece** ramazan eğlencesi değildir.” (KN/178)

“**Ancak** hepsinin geçim sebebi ile asıl bir meslekleri vardı.” (KN/179)

“**Ancak** geçmişte tiyatro salonlarının, sonra sinemaların ve günümüzde de televizyonların etkisi ile Karagöz gösterileri azaldı ve günümüzde bir elin parmakları kadar yaşlı sanatçı kaldı.” (KN/179)

“**Ancak** yeniliklerde onun temelinin bozulmaması gerekir.” (KN/179)

“İyi **ama** siz bunları nereden biliyorsunuz?” (AKD/187)

“**Ama** yok! Allah bana, ben de sana.” (NHH/196)

“Yakında! Yakında **ama** ne zaman?” (NHH/196)

“Elbet tutmaz... **Ama** ya bir tutarsa...” (NHH/197)

4.1.6.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

“**Dolayısı** ile bu dalların hepsinin ortak özellikleri vardır ve Karagöz de bunun içindedir.” (KN/178)

“Ki **bu yüzden** Camcı İrfan, Şekerci Cemil, Kâtip Salih... gibi isimlerle tanınırlardı.” (KN/179)

“Sarayda padişah **için** Karagöz oynatan ise çok usta sanatçı kabul edilir ve ünlü olurdu.” (KN/179)

“Karagöz sanatçısı her gece ayrı bir oyun sunmak zorunda idi. **Çünkü** seyirciler mahallede oturanlardı.” (KN/179)

“Karagöz, ne yazık ki sahip çıkılmadığı ve sanatçıları onu kendi imkânları ile yaşatmak zorunda kaldıkları **için** bu duruma düşmüştür.” (KN/179)

“**Bu yüzden** kilimler Anadolu’da bir renk sofrasıdır.” (AKD/186)

4.1.6.4.4. Zamansal Bağını Ögeleri

“Ama **daha önce** Karagöz, Türk Halk Tiyatrosu’nun bir dalıdır.” (KN/178)

“Bu ortak özellikler; gösterilerin güldürücü ve eğlendirici amaçlı olması, seyircilerle bağ kurulması ve **önceden** bir ezberleme gereğinin bulunmamasıdır.” (KN/178)

“Karagöz, **aynı zamanda** bu gösterilerin başoyuncusunun da ismidir.” (KN/178)

“Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan **sonra** da birçok ülkede iz bıraktı.” (KN/178)

“Ancak geçmişte tiyatro salonlarının, **sonra** sinemaların ve günümüzde de televizyonların etkisi ile Karagöz gösterileri azaldı ve günümüzde bir elin parmakları kadar yaşlı sanatçı kaldı.” (KN/179)

“Adam **önce** şaşırır, bey bunları nereden biliyor diye. **Sonra** dili çözülür.” (AKD/187)

“**Önceleri** köy ve kasabaların yanı başında “boyalık” denen bir yerde bu bitkiler yetiştirilir, boyaların tümü buradan elde edilirdi.” (AKD/188)

“**Sonra** o yünleri bir güzel eğer.” (NHH/196)

4.1.6.5. Yineleme

4.1.6.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Derler ki Anadolu’nun bir yerinde, diyelim Toroslar’da dağ köylerinden birinde **bir adam** varmış. Bir karısı, biri kız biri oğlan, iki küçük çocuğu olan **bir adam**. Yaşlıca, kendi hâlinde **bir adam**... (...) Eli hünerli, gönlü gani **bir adam**mış.” (Y/172)

“**Eli hünerli**, gönlü gani bir adammış. **El hüneri**, gönül tokluğu kaç para, dünyada ölüm olduktan sonra?” (Y/172)

“Adam (...) **karar vermiş** evlenmeye. **Karar vermiş** ya “Çocuklarımı incitmeyecek (...) biri olmalı bulacağım kadın.” diyesi olmuş.” (Y/172)

“Adam (...) “**Yarın** böyle yapmaz.” demiş. Demiş ama **yarın** olmuş, kadın gene kendi bildiğini okumakta. “Hele hele **öbür gün** ola.” demiş içinden adam. **Öbür gün** olmuş.” (Y/173)

“Gönderirken de “**Sakın ha sakın, bir tekini bile yitireyim demeyin! Onları bir tamam geri isterim sizden!**” demiş. (...) Eve gitseler üvey anaları ne dedi? “**Sakın ha sakın,**

oğlakların bir tekini bile yitirmeyin!” dedi. “Onları bir tamam sizden geri isterim!” dedi.”
(Y/173-174)

“Bu iki korku ile ne yapacaklarını bilemez olan çocuklar başlamışlar ağlamaya. Ağlamışlar.” (Y/174)

“Hâlâ aramaktalarmış. “Gusguuk... Gusguuuk...” diye öterler ya. Bu, Emine’nin “Yusuuuf... Yusuuuf...” diye kardeşini çağırmasıdır. Ve devam ederler anlatmaya: Her ötüşte Emine kardeşine sorarmış: “Yusuuuf... Yusuuuf... Göğce oğlağı buldun mu?” diye.”
(Y/174)

“İşte, bir bulsalar göğce oğlağı yeniden insan kılığına gireceklermiş. “İnsan kılığına girip de neleyecekler?” demeyin sevgili okurlarım.” (Y/174)

“Karagöz, elbette dünyaca tanınan ve sevilen Türk Gölge Tiyatrosu’nun ismidir. Ama daha önce Karagöz, Türk Halk Tiyatrosu’nun bir dalıdır. (...) Karagöz, Türk Halk (Gelenek) Tiyatrosu’nun özüdür ve son temsilcidir. Karagöz, aynı zamanda bu gösterilerin başoyuncusunun da ismidir. (...) Karagöz gösterilerinde neşe, şiir, müzik, taklit, dans, folklor da vardır ve her gösterinin sonunda bir öğüt verilir. Karagöz, sadece ramazan eğlencesi değildir. Her zaman, her yerde perde kurulabilir. Karagöz, çocuk eğlencesi de değildir ve bütün insanların içindeki çocuklar içindir.” (KN/178)

“Yazı nedir?” diye sorarsanız size düşüncüyü, sözü çizgiye dökmektir diyebiliriz. Her yazı bir düşüncüyü anlatır, bir sözü gerektirir.” (AKD/186)

“Yıllar yılı okumamış, okutulmamış Anadolu insanı yazıdan yoksun olunca düşüncelerini kendine özgü şekillerle, renklerle dile getirmeye çalışmış. Bu şekilleri, renkleri; halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiştir.” (AKD/186)

“Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var nesi yoksa cömertçe sofraya getirir; evini, çadırını, bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır.”
(AKD/186)

“Anadolu kilimlerinde renkler ve desenler gelişigüzel seçilmez. Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. Renkler ve desenler bir gelenek zincirinde yüzyıllara ulaşır.”
(AKD/186)

“Anadolu’da kilim demek özlemi, inancı, sevgiyi ilmik ilmik, renk renk dokumak demektir.” (AKD/187)

“Merak mı ettin, demiş,

Biraz **büyükçe bir iş**.

Anladık, **büyükçe bir iş ama ne?**” (NHH/197)

4.1.6.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Eli hünerli, **gönlü gani** bir adammış. El hüneri, **gönül tokluğu** kaç para, dünyada ölüm olduktan sonra?” (Y/172)

“**Taşıma suyla değirmen dönmez.**” demişler. “**Elden gelen öğün olmaz.**” demişler.” (Y/172)

“Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var nesi yoksa cömertçe sofraya getirir; **evini, çadırını, bir bayram şenliği, bir düğün alayı** gibi renklerle donatır.” (AKD/186)

“Çok soğuk, dondurucu bir kıştan sonra baharı görmeden **kavurucu bir sığağı** yaşayan sert iklimlerin, **çetin** kuruluşun, **taşın, kayanın, çatlamış toprakların** bükülmeyen, yumuşamayan insanların sert çizgileri gibi.” (AKD/186)

4.1.6.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“**Konu komşu yardıma gelmiş** ilk günler. (...) Gün gelmiş, **komşular gelemez** olmuşlar.” (Y/172)

“Ancak geçmişte tiyatro salonlarının, sonra sinemaların ve günümüzde de televizyonların etkisi ile Karagöz gösterileri azaldı ve günümüzde bir elin parmakları kadar **yaşlı sanatçı** kaldı. Yeteri kadar **genç sanatçı** da yetişemedi.” (KN/179)

“Alı al, moru mor, **akı karası, sarısı durusu, nesi var nesi yoksa** cömertçe sofraya getirir; evini, çadırını, bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır.” (AKD/186)

“Çok soğuk, dondurucu bir kıştan sonra baharı görmeden **kavurucu bir sığağı** yaşayan sert iklimlerin, **çetin** kuruluşun, **taşın, kayanın, çatlamış toprakların** bükülmeyen, yumuşamayan insanların sert çizgileri gibi.” (AKD/186)

“Ben bilmez miyim onu?

Elbet **tutmaz...** Ama ya bir **tutarsa...**” (NHH/197)

4.1.6.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Haftasına varmamış, adama da başlamış buyruklara: “**Değirmene** gidilecek, durma!”, “**Davara** yeni bir **ağıl** yap!”, “**Bahçenin** bilmem neresine **kavak dik!**”, “**Domatesleri sula!**” (Y/173)

“Hele Anadolu’da kilim demek; **renk** demek, renge susamışlık demek. Göz alabildiğine bozlaşan Anadolu’da **yeşile**, **kırmızıya**, **maviye**, **turuncuya** özlem çeken insanlar; susuzluklarını kilimlere döktükleri arı duru renklerle gidermeye çalışırlar.” (AKD/186)

“Ağaçtan **yeşil**, gökten **mavi**, çiçekten **kırmızı** isteyen, bu isteklerini kilimlerde simgeleyen Anadolu insanları... Bu yüzden kilimler Anadolu’da bir **renk** sofrasıdır. Alı **al**, moru **mor**, **akı karası**, **sarısı** durusu, nesi var nesi yoksa cömertçe sofraya getirir; evini, çadırını, bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır.” (AKD/186)

“Anadolu kilimlerinde renkler, oldum olası, çeşitli **bitkilerin köklerinden**, **yapraklarından** ya da **tohumlarından** çıkarılır.” (AKD/188)

4.1.6.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

“**Kız**, yedi yaşında ya var ya yok; **oğlanı**, **Yusuf’u** dersin ancak beşindeymiş. **Emine’ymiş kızın** adı, bulaşık yıkamayı becerirmiş ama yemek yapmayı nerden bilsin?” (Y/172)

“Çok hoşlarına gitmiş **orman**. Yelin **ağaçlardaki** sesi ninni gibi gelirmiş onlara, **kuşların** sesi **türkü** gibi. Hele buz gibi **pınarlara** rastladıkça sevinçlerinden deliye dönerlermiş, birbirlerini ıslatarak oynarlarmış oluk başında.” (Y/173)

“Ağaçtan **yeşil**, gökten **mavi**, çiçekten **kırmızı** isteyen, bu isteklerini kilimlerde simgeleyen Anadolu insanları... Bu yüzden kilimler Anadolu’da bir renk sofrasıdır.” (AKD/186)

“Her **çizginin** dili aynıdır, anlamı başka... Kuş, horoz resimleri eski Türk totemlerinin izlerini taşır. **Yıldız biçimindeki uğur ve bereket simgeleri**, **sağlık ve mutluluk tilsimi yılan ve ejder kıvrımları**, **zencerekler**, **cennet çiçekleri**, **tarak**, **tırmık**, **ibrik** gibi **nazarlıklar**...” (AKD/186)

4.1.7. Sağlık ve Spor Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.7.1. Gönderim

4.1.7.1.1. Art Gönderim

Sağlık ve spor temasında art gönderim ögelerinin tamamına uygun olacak örneklerle karşılaşılmıştır. Kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi, *Futbolcu Olmaya Karar Verdim* (MEB, 2021: 209) metninde *üçüncü çoğul şahısla* karşılanmıştır. İşaret zamiriyle yapılan art gönderim ögesi örneklerine bakıldığında, onlar, bunlar, o, burada, bu ifadeleriyle karşılanmıştır. Dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim *kendi* sözcüğüyle sağlanırken, işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögeleri tema içerisinde, bu ve o sözcükleriyle ifade edilmiştir.

4.1.7.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“O güne kadar stadyumlarda avazım çıktığı kadar yüzlerine hayranlıkla bağırduğım, alkışladığım, artlarından koştuğum, karamela şekerlerinin içinden çıkan resimlerini özenle biriktirdiğim **Toros Sporlu, Seyhan Sporlu, İdmanyurtlu Eczacı Ulviler, Danzig Cumaliler, Kelehop Hacılar, Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler** daha niceleri bizim sınıftalar. Hemen sırnaştım **onlara**, yanlarına sokulmaya başladım. Futbolcu olmaya karar verdiğime göre **onlardan** öğreneceğim çok şey var demektir. (...) Önce hem yaşça **onlardan** küçüktüm hem de boyca. (...) Ben de **onlara** özendim, **onlar** gibi yapmaya başladım.” (FOKV/209)

4.1.7.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Yaşadığımız şehirlerdeki **bisiklet parkurlarının** sayısı her geçen gün artıyor. (...) Hem sevdiğimiz kentlerin yükü hafifler belki hem de **onlarla** birlikte biz de biraz olsun nefes almış oluruz deyip sizi bir başlangıç rehberi niteliğindeki mini dosyamızla baş başa bırakıyoruz.” (İTÖ/202)

“**Denizi, güneşi, doğayı** çok seviyoruz evet fakat tüm **bunların** tadını bisikletle daha çok çıkarabiliriz.” (İTÖ/203)

“Aslında hepimiz biliyoruz **bisiklet** kullanmanın faydalarını ve neden hayatımızda **ona** daha fazla yer açmamız gerektiğini.” (İTÖ/202)

“İnanın, ilk **lastik topu** (o da yumruk kadar bir şeydi) ortaokul ikinci sınıftaydım gördüğümde.” (FOKV/208)

“**Kayak yapmak için merkezler** var. **Burada** isteyenler bir eğitimciyle birlikte veya yalnız başına kay.” (KDAO/215)

“Aklınıza “**Acaba bu spor nasıl bulunmuş?**” diye bir soru gelebilir. Ben de **bunu** merak edip biraz araştırdım.” (KDAO/215)

“Kart ağabey o içi kan dolu **tüpleri** niye dönme dolap gibi çeviriyor sence Peynirciğim? Alyuvarları mı eğlendiriyor? (...) Kanın içindeki farklı yoğunluktaki maddeleri merkezkaç etkisini kullanarak birbirlerinden ayırmaya yarayan bir alet **bu** Simitçiğim.” (SVPBÖ/227)

4.1.7.1.1.3. Dönüştürülme Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Daha enerjik ve dinç hissetmek, (...) kirli havadan uzaklaşarak açık havada **kendimizle** baş başa kalmanın huzurunu yaşamak, iki tekerin bize sunduğu özgürlük hissiyle **kendimize** daha çok güvenmek ve tabii ki depresif duygulardan uzaklaşmak gibi güzellikler bisikletin bize sunduğu avantajlardan bazıları.” (İTÖ/203)

“Sokak aralarından eski paçavraları toplar, düre büke yusuvarlak ederdik, iplerle sarardık, güya top yapardık **kendimize**.” (FOKV/208)

“Haydi! Batonlardan güç alarak öne doğru hızla it **kendini!**” (KDAO/215)

4.1.7.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

“**Bisiklet** festivallerimizin sayısı da öyle. Dileğimiz **bu çevre ve sağlık dostu aracı** günlük hayatımızın vazgeçilmezi hâline getirebileceğimiz günleri de görmek.” (İTÖ/202)

“Sokak aralarından eski paçavraları toplar, düre büke yusuvarlak ederdik, iplerle sarardık, güya **top** yapardık kendimize. (...) Lakin top dediğimiz **o paçavra yığını** ne düştüğü yerden sıçrar, ne uçar gider.” (FOKV/208)

“Kısacası hem **okuyup bir şeyler olmayı** kuruyordum hem de ne olursam olayım mutlaka **bir futbol takımında oynamaya** da kararlıydım. İşte **bu düşüncelerle** İkinci Dünya

Savaşı'nın bitiminin üzerinden daha üç dört yıl ya geçmişti ya geçmemişti yani henüz savaşın yaraları tam sarılmamıştı, Adana Erkek Lisesi'ne kaydoldum.” (FOKV/209)

“**Ders yılı başladı**, sınıfa bir girdim ki kimleri görüyorum. **O güne** kadar stadyumlarda avazım çıktığı kadar yüzlerine hayranlıkla bağırduğım, alkışladığım, artlarından koştuğum, (...) Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler daha niceleri bizim sınıftalar.” (FOKV/209)

“**Kayak**, kar üzerinde batmadan kayarak gidebilmeyi sağlayan araçlara verilen isim. **Bu araçları** kullanarak yapılan spor da aynı isimle anılıyor.” (KDAO/214)

“Etraf **bembeyaz**. Kayakçıların gözleri **bu beyazlıktan** etkilenmesin diye özel bir de gözlük takmaları gerekiyor.” (KDAO/215)

“**Kayak** yapmak için merkezler var. (...) Aklınıza “Acaba **bu spor** nasıl bulunmuş?” diye bir soru gelebilir. Ben de bunu merak edip biraz araştırdım.” (KDAO/215)

“İstanbul'da, Haliç kıyısındaki atölyesinde bir marangoz; **tahtalardan yaptığı kayakları** önce Erzurum'a, oradan da Kafkas cephesine ulaştırmış. Otuz tane asker de **bu kayakları** kullanmayı öğrenerek hızlı bir şekilde gitmek istedikleri yerlere gidebilmeye başlamış.” (KDAO/215)

“Yıl 1878. (...) O devirde öyleymiş demek ki.” (SVPBÖ/226)

“Bir **inşaat işçisi**. Çalışırken üçüncü katın penceresinden düşmüş. (...) İzninizle bir şey soracağım doktor amca. **O deminki yaralı ağabey** iyileşecek mi?” (SVPBÖ/226)

“İstedığınız **kan örneklerini** getirdim Doktor Landsteiner. (...) Kart ağabey **o içi kan dolu tüpleri** niye dönme dolap gibi çeviriyor sence Peynirciğim?” (SVPBÖ/227)

“Doktor Karl, farklı insanlardan alınan kan örneklerinin içerdiği alyuvarları yine farklı insanların kanlarından elde ettiği plazmaların içine katarak deneyler yapar, gözlemlerde bulunur. (...) Bu deneyi daha çok kan örneği bularak tekrar tekrar yapmalıyım!” (SVPBÖ/227)

“İnsanların **farklı kan grupları** var kan nakli denemelerinin kimi zaman insanların hayatına mal olmasının nedeni **bu gruplar** arasındaki uyumsuzluk.” (SVPBÖ/227)

4.1.7.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesi, tema içinde iki metinde yer almaktadır. Ön gönderim bulgularına bakıldığında örneğin, *Karlı Dağların Arkadaşı Ol* (MEB/ 2021: 215) metninde, karda batmadan kaymak için kullanılan aracın tanımı yapıldıktan sonra o aracın isminin kayak olduğu belirtilerek bir ön gönderimde bulunulmuştur.

*“Sonra (galiba asıl önemlisi de **buydu**) çalışkan bir öğrenciydim.”* (FOKV/209)

*“Kar yumuşacık, batmadan kaymak için bir **araca** ihtiyaç var. İşte **o aracın ismi kayak**.”* (KDAO/215)

*“Ülkemizde **kayak yapmak için merkezler** olduğunu söylemiştim. **Bursa Uludağ, Ağrı Bubi Dağı, Ankara Elmadağ, Bolu Kartalkaya, Erzurum Palandöken, Kayseri Erciyes bu merkezlerin en çok tercih edilenleri.**”* (KDAO/215)

4.1.7.2. Eksilti

Sağlık ve Spor temasında eksilti türlerinin tamamına uygun örnekler mevcuttur. Bu temada yer alan eksiltieler incelendiğinde anlamayı zorlaştıracak, anlamsal bir karmaşaya yol açacak eksilti olmadığı tespit edilmiştir.

4.1.7.2.1. Özne Eksiltisi

*“Dünya Savaşı ne demektir, **(siz)** nereden bileceksiniz.”* (FOKV/208)

*“Kayaklar yassı ve uçları kıvrık olarak tasarlanıyor. Böylece **(kayaklar)** kara saplanıp kalmıyorlar.”* (KDAO/215)

*“**(Kayak)** 1800’lü yılların başında da yavaş yavaş spor olarak kabul edilir olmuş.”* (KDAO/215)

*“Umarım **(adam)** hayatta kalmayı başarır.”* (SVPBÖ/226)

4.1.7.2.2. Nesne Eksiltisi

*“Adamdan saymıyorlardı **(beni)** açıkçası.”* (FOKV/209)

“Demek yazgımda **(futbolcu olmak)** yokmuş.” (FOKV/209)

“Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerde **(kayak)** önceleri rahat yürüyebilmek için bir ulaşım aracıymış.” (KDAO/215)

(Arabayı) Atlar çekiyor. (SVPBÖ/226)

“Bir an önce **(adamı)** ameliyathaneye taşıyın, zaman kaybetmeyin!” (SVPBÖ/226)

“Haydi bir sağlık ocağına gidip **(kan grubumuzu)** öğrenelim Simitçiğim.” (SVPBÖ/227)

4.1.7.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Bırakın **(haftanın)** her günü, hafta boyunca birkaç kez bisikletle gezinti yapmak bile ihtiyacımız olan formu bize kazandırmaya yeter.” (İTÖ/203)

4.1.7.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“**(Karnemde)** Tam dokuz zayıfım var.” (FOKV/209)

“Kar yumuşacık, **(kara)** batmadan kaymak için bir araca ihtiyaç var.” (KDAO/215)

“Önce soğuktan etkilenmemek için kalın kıyafetler giyiliyor.” **(Kayak merkezlerinde)** Etraf bembeyaz.” (KDAO/215)

“E tabii zamanla bazı kullanıcılar **(kayakta)** ustalıklarıyla dikkat çekmeye başlamış.” (KDAO/215)

4.1.7.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Aslında hepimiz biliyoruz bisiklet kullanmanın faydalarını ve neden hayatımızda ona daha fazla yer açmamız gerektiğini **(biliyoruz).**” (İTÖ/202)

“Yürüyerek gidebileceğimiz yer belli; en yakın plaj, etrafımızdaki kafeler, varsa yakınlarımızdaki mini çarşılar... Ama ya bisikletle, **(belli mi)?**” (İTÖ/203)

4.1.7.3. Değiştirim

Sağlık ve Spor temasında ada dayalı ve eyleme dayalı değiştirim ögelerine ait birer örnek yer almaktadır.

4.1.7.3.1. Ada Dayalı Değiştirim

Bu temada yer alan *İki Tekerlekli Özgürlük (MEB, 2021: 203)* metninde, bisikletle gidilebilecek yerler sıralanmış ardından *hepsi* ifadesiyle bir değiştirime uğramıştır.

“Ama ya bisikletle? O güzel koylara ulaşmak, civardaki köyleri keşfetmek, denk getirdiysek köy pazarından alışveriş yapmak, denizden sıkılırsak soluğu doğada almak, belki çadırımızı da götürüp kamp yapmak... Hepsi mümkün.” (İTÖ/203)

4.1.7.3.2. Eyleme Dayalı Değiştirim

Sağlık ve Spor temasında yer alan metinler incelendiğinde eyleme dayalı değiştirim ögesinin yer aldığı bir metin görölmüştür. Metinde yer alan değiştirim ögesi *öyle* sözcüğü olarak belirlenmiştir.

“Yaşadığımız şehirlerdeki bisiklet parkurlarının sayısı her geçen gün artıyor. Bisiklet festivallerimizin sayısı da öyle (her geçen gün artıyor).” (İTÖ/202)

4.1.7.4. Bağıntı Ögeleri

Sözcük, tümce ve paragrafları birbirine bağlayan bağıntı ögeleri temasında dört biçimde de görölmüştür. Sağlık ve Spor temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağıntılar ve, *hem...hem de, ya...ya, -de/-da, veya, ama, fakat, öte yandan da, aksine, lakin, yalnız, için, çünkü, böylece, -sın diye, sonra, önce, -e kadar, kimi zaman, bir an önce, -den önce/sonra, -den beri* ifadeleriyle kurulmuştur. Sağlık ve Spor temasında bağıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır.

4.1.7.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

“Dileğimiz bu çevre **ve** sağlık dostu aracı günlük hayatımızın vazgeçilmezi hâline getirebileceğimiz günleri **de** görmek. **Hem** sevdiğimiz kentlerin yükü hafifler belki **hem de** onlarla biz **de** biraz olsun nefes almış oluruz deyip sizi bir başlangıç rehberi niteliğindeki mini dosyamızla baş başa bırakıyoruz.” (İTÖ/202)

“Aslında hepimiz biliyoruz bisiklet kullanmanın faydalarını **ve** neden hayatımızda ona daha fazla yer açmamız gerektiğini.” (İTÖ/202)

“Doğaya, yaşam alanlarımıza sahip çıkmak **ve** yaşlı gezegenimizin yükünü bir parça hafifletmek için pedallara daha çok asılmamız.” (İTÖ/203)

“Bisikletin gezegenimizin sağlığına olduğu kadar bizim sağlığınıza **da** katkıları saymakla bitmez.” (İTÖ/203)

“Daha enerjik **ve** dinç hissetmek, fazla kilolardan kurtulmak, (...) **ve** kirli havadan uzaklaşarak açık havada kendimizle baş başa kalmanın huzurunu yaşamak, (...) **ve** tabii ki depresif duygulardan uzaklaşmak gibi güzellikler bisikletin bize sunduğu avantajlardan bazıları.” (İTÖ/203)

“Kısacası **hem** okuyup bir şeyler olmayı kuruyordum **hem de** ne olursam olayım mutlaka bir futbol takımında oynamaya **da** kararlıydım.” (FOKV/209)

“İşte bu düşüncelerle İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminin üzerinden daha üç dört yıl **ya** geçmişti **ya** geçmemişti yani henüz savaşın yaraları tam sarılmamıştı, Adana Erkek Lisesi’ne kaydoldum.” (FOKV/209)

“Kayarken dengeni sağlamak, düşmemek **ve** istediğin yöne gidebilmek için **de** baton almak gerekiyor.” (KDAO/215)

“Burada isteyenler bir eğitimciyle birlikte **veya** yalnız başına kayabiliyor.” (KDAO/215)

“Çünkü dağlık alanlardaki eğimin **de** yardımıyla kayakçılar, heyecan **ve** macera dolu bir yolculuğa çıkabiliyor.” (KDAO/215)

“**Kimi zaman** işe yaramış, **kimi zamansa** hayati tehlike içermeyen basit ameliyatlarda bile hastaların kaybedilmesine neden olmuş.” (SVPBÖ/226)

“Bilimsel **ve** teknolojik ilerlemeler **sayesinde** her alanda olduğu gibi tıp alanında **da** önemli gelişmeler yaşanmaktadır.” (SVPBÖ/226)

4.1.7.4.2. Karşıtsal Bağntı Ögeleri

“Hoş bazılarımız tatilde de bisikletsiz yapamayanlardanız **ama** konumuz bu kez şehirde bisiklet keyfi. Belki Avrupa kentleri gibi bisiklet şehirlerimiz yok **ama** ülkemizde de her geçen gün daha çok insan iki teker üstünde yola çıkmaya başladı.” (İTÖ/202)

“Bir parça yeşile hasret bir şekilde günleri devirip gidiyoruz. **Ama** doğal kaynaklarımız hızla tükeniyor, gezegenimiz her geçen gün biraz daha yoruluyor.” (İTÖ/202-203)

“Denizi, güneşi, doğayı çok seviyoruz evet **fakat** tüm bunların tadını bisikletle daha çok çıkarabiliriz. (...) Ama ya bisikletle?” (İTÖ/203)

Ama büyüyünce futbolcu olmayı, bir futbol takımında oynayabilmeyi öylesine çok isterdim ki... (FOKV/208)

Öte yandan da futbol düşkününü bir dolu arkadaşımın **aksine** gerçekten çok çalışkan bir öğrenciydim. (FOKV/209)

Lakin top dediğimiz o paçavra yığını ne düştüğü yerden sıçrar, ne uçar gider. (FOKV/208)

Ders saatlerinin dışında kalan bütün zamanımı top peşinde koşmakla geçirirdim **ama** (...) ödevlerimi bitirirdim. (FOKV/209)

Yalnız, galiba ta lise ikinci sınıfa kadar mimarlığın nasıl bir iş olduğunu dahi bilmediğimi de söylemeliyim. (FOKV/209)

Ama birinci karne bir geldi ki... (FOKV/209)

Futbolcu olamadım **ama** üniversiteyi bitirdim, mimar oldum. (FOKV/209)

Ama cerrahlarımızın ellerinden geleni yapıp kanamayı durdurduğunu eminim. (SVPBÖ/226)

Benim bir tahminim var **ama** yine de okuyup görelim derim. (SVPBÖ/226)

4.1.7.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

“Bisiklet kullanmak, bazılarımız **için** favori yaz etkinliklerinin başında geliyor.” (İTÖ/202)

“Doğaya, yaşam alanlarımıza sahip çıkmak ve yaşlı gezegenimizin yükünü bir parça hafifletmek **için** pedallara daha çok asılmalıyız.” (İTÖ/203)

“Beş kilometrelik yol **için** direksiyon başına geçmek ne kadar can sıkıcıysa bisikletle bu mesafedeki o çok sevdiğimiz fırına ulaşmak o kadar keyifli. Üstelik bisiklet kullanmak **için** yaşımızın da önemi yok statümüzün de hatta belli ölçülerde paramızın da.” (İTÖ/203)

“İlk ve ortaokulda notlarım hep pekiyi olduğu **için** artık yazgım belli olmuştu. Çevremdeki herkes “Sen okursun, okursun.” diyordu **çünkü**.” (FOKV/209)

“Görölmüş şey değil benim **için**.” (FOKV/209)

“Kar yumuşacak, batmadan kaymak **için** bir araca ihtiyaç var.” (KDAO/215)

“Kayaklar yassı ve uçları kıvrık olarak tasarlanıyor. **Böylece** kara saplanıp kalmıyorlar.” (KDAO/215)

“Kayarken dengeni sağlamak, düşmemek ve istediğin yöne gidebilmek **için** de baton almak gerekiyor.” (KDAO/215)

“Kayak yapmak **için** merkezler var.” (KDAO/215)

“Kayakçuların gözleri bu beyazlıktan etkilenmesin **diye** özel bir de gözlük takmaları gerekiyor. Kayakları ayaklarına bağlayıp ellerine de batonlarını alan kayakçı **için** her şey hazır.” (KDAO/215)

“Ölkemizde kayak yapmak **için** merkezler olduğunu söylemiştim.” (KDAO/215)

“**Çünkü** dağlık alanlardaki eğimin de yardımıyla kayakçılar, heyecan ve macera dolu bir yolculuğa çıkabiliyor.” (KDAO/215)

“Sibirya, Moğolistan gibi sürekli kar altında olan yerlerde yaşayan insanlar karda rahat yürümek **için** çözümler ararken ince tahtaları ayaklarına bağlamaya başlamış.” (KDAO/215)

“Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi ölkelerde önceleri rahat yürüyebilmek **için** bir ulaşım aracıymış.” (KDAO/215)

“Annesi, iki gündür ateşi düşmeyen küçük Karl’ı muayene olması **için** hastaneye götürüyor.” (SVPBÖ/226)

“Çok riskli olduğu **için** tıp dünyası bu uygulamadan uzak duruyor.” (SVPBÖ/226)

4.1.7.4.4. Zamansal Bağını Ögeleri

“**Sonra** da çift kaleyi kurardık mahalle aralarında, iki takıma bölünürdük, maç yapardık.” (FOKV/208)

“Nedense bir de hep pabuçlarımın burnu delinirdi **önce**.” (FOKV/208)

“**O güne kadar** stadyumlarda avazım çıktığı kadar yüzlerine hayranlıkla bağırdığım, alkışladığım (...) Kelehop Hacılar, Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler daha niceleri bizim sınıftalar.” (FOKV/209)

“**Önce** hem yaşça onlardan küçüktüm hem de boyca. **Sonra** (galiba asıl önemlisi de buydu) çalışkan bir öğrenciydim.” (FOKV/209)

“**Önce** soğuktan etkilenmemek için kalın kıyafetler giyiliyor.” (KDAO/215)

“Bilim insanları **ilk** kayakların bundan beş bin yıl **önce** yapıldığını bulmuş.” (KDAO/215)

“Ülkemizdeki **ilk** kayaklar da 1914 yılında yapılmış. Yani tam yüz üç yıl **önce**.” (KDAO/215)

“İstanbul’da, Haliç kıyısındaki atölyesinde bir marangoz; tahtalardan yaptığı kayakları **önce** Erzurum’a, oradan da Kafkas cephesine ulaştırmış.” (KDAO/215)

“**Bir an önce** ameliyathaneye taşıyın, zaman kaybetmeyin!” (SVPBÖ/226)

“Evde dinlensin, güzelce yemek yiyip her öğünden **sonra** da bu şurup tutan bir kaşık içsin, birkaç güne bir şeyciği kalmaz.” (SVPBÖ/226)

“Muayene odasının ayrılmadan **önce** Karl aklına takılan soruyu sormaya cesaret eder.” (SVPBÖ/226)

“İnsan vücudunun işleyişine çocukluğundan **beri** büyük bir ilgi duyan Karl Landsteiner, Viyana’da tıp, ardından Münih ve Zürih’te kimya eğitimi görür. Mezun olduktan **sonra** doktorluk yapmak yerine üniversitede araştırmacı olmayı seçer.” (SVPBÖ/226)

“Eğer ameliyatlardan **önce** insanların kan grubunu bilir ve onlara gruplarıyla uyumlu kan verebilirsek **bundan sonra** yüzlerce, binlerce, hatta milyonlarca hayat kurtarabiliriz!” (SVPBÖ/227)

“**Bu arada**, bizim kan grubumuz ne acaba Peynirciğim?” (SVPBÖ/227)

4.1.7.5. Yineleme

Bu temada yineleme türlerinin tamamına uygun örneklere rastlanmıştır.

4.1.7.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan üç metinde aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler görülmüştür. Bu ögenin kullanımı ifadenin güçlendirilmesi ve vurgunun arttırılmasına neden olmuştur. Örneğin *İki Tekerlekli Özgürlük* (MEB, 2021: 202) metninde bisiklet sözcüğü 19 kere tekrar edilmiştir. Bunun sebebi bisikletin faydaları ve bisiklet sürmenin keyfi konusunun metnin tamamına yedirilmesidir.

*“**Bisiklet** kullanmak, bazılarımız için favori yaz etkinliklerinin başında geliyor. Bol bol yüzmeli tatilleri saymıyoruz tabii. Hoş bazılarımız tatilde de **bisikletsiz** yapamayanlardanız ama konumuz bu kez şehirde **bisiklet** keyfi. Belki Avrupa kentleri gibi **bisiklet** şehirlerimiz yok ama ülkemizde de her geçen gün daha çok insan iki teker üstünde yola çıkmaya başladı. **Bisikleti** ara sıra takıldığımız bir hobi olmaktan çıkarıp bir ulaşım aracı olarak benimsemeye başlıyoruz yavaş yavaş. Yaşadığımız şehirlerdeki **bisiklet** parkurlarının sayısı her geçen gün artıyor. **Bisiklet** festivallerimizin sayısı da öyle.”* (İTÖ/202)

*“Daha enerjik ve dinç hissetmek, fazla kilolardan kurtulmak, kalp sağlığını korumak, nefes alışverişimizi düzene sokmak, **bol bol** oksijen almak, trafik stresinden ve kirli havadan uzaklaşarak açık havada kendimizle **baş başa** kalmanın huzurunu yaşamak (...) gibi güzellikler bisikletin bize sunduğu avantajlardan bazıları.”* (İTÖ/203)

*“Bizim kuşağın çocukluğu **İkinci Dünya Savaşı** yıllarına rastlar. **Dünya Savaşı** ne demektir, nereden bileceksiniz. Ben dört yaşındayken **savaş** çıkmıştı.”* (FOKV/208)

*“Sokak aralarından eski **paçavraları** toplar, düre büke yusuvarlak ederdik, iplerle sarardık, güya top yapardık kendimize. Sonra da çift kaleyi kurardık mahalle aralarında, iki takıma bölünürdük, maç yapardık. Lakin top dediğimiz o **paçavra** yığını ne düştüğü yerden sıçrar ne uçar gider.”* (FOKV/208)

*“Çevremdeki herkes “Sen **okursun, okursun.**” diyordu çünkü.”* (FOKV/209)

“**Kayak**, kar üzerinde batmadan kayarak gidebilmeyi sağlayan araçlara verilen isim. Bu araçları kullanarak yapılan spor da aynı isimle anılıyor. **Kayak**, kış mevsimi gelip lapa lapa kar yağmaya başladığında yepyeni bir tatil fikri olarak hemen aklıma geliyor. (...) İşte o aracın ismi **kayak**. **Kayaklar** yassı ve uçları kıvrık olarak tasarlanıyor.” (KDAO/214-215)

4.1.7.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere bakıldığında, *İki Tekerlekli Özgürlük* (MEB, 2021: 202) metninde yer alan *bisiklet* ve *iki teker* ifadelerinin tekrarıyla eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan ikilemeler ögesinin bir örneği olduğu görülmektedir.

“Belki Avrupa kentleri gibi **bisiklet** şehirlerimiz yok ama ülkemizde de her geçen gün daha çok insan **iki teker** üstünde yola çıkmaya başladı.” (İTÖ/202)

“**Çekilin** yoldan, **açılın!** Yaralı var!” (SVPBÖ/226)

4.1.7.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Sağlık ve Spor temasında bu yineleme türüyle bir metinde karşılaşılmuştur. Bu karşıtlık *can sıkıcı*-*keyifli* ifadeleriyle sağlanmıştır.

“Beş kilometrelik yol için direksiyon başına geçmek ne kadar **can sıkıcı**ysa bisikletle bu mesafedeki o çok sevdiğimiz fırına ulaşmak o kadar **keyifli**.” (İTÖ/203)

4.1.7.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine yer verilmiştir. *Yaz*-*temmuz* ve *kayak*-*baton* sözcükleriyle üstterim-altanlam ilişkili sözcük yinelemesi yapılmıştır.

“**Temmuz ayıyla** birlikte özlediğimiz **yaz** tatilleri sezonunu da açmış olacağız.” (İTÖ/203)

“İşte o aracın ismi **kayak**. (...) Kayarken dengeni sağlamak, düşmemek ve istediğin yöne gidebilmek için de **baton** almak gerekiyor.” (KDAO/215)

4.1.7.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Tema içinde genel kavramlarla yapılan yinelemelere örnek olacak tümceler mevcuttur. Örneğin, *İki Tekerlekli Özgürlük* (MEB, 2021: 2023) metninde yer alan genel bir kavram olan *yaz tatili* ifadesi, *deniz*, *güneş*, *doğa* gibi tamamlayıcı kavramlarla birlikte kullanılmıştır.

“Temmuz ayıyla birlikte özlediğimiz **yaz tatilleri** sezonunu da açmış olacağız. **Denizi, güneşi, doğayı** çok seviyoruz evet fakat tüm bunların tadını bisikletle daha çok çıkarabiliriz.” (İTÖ/203)

“O güne kadar stadyumlarda avazım çıktığı kadar yüzlerine hayranlıkla bağırdığım, (...) **Toros Sporlu, Seyhan Sporlu, İdmanyurtlu Eczacı Ulviler, Danzig Cumaliler, Kelehop Hacılar, Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler** daha niceleri bizim sınıftalar. Hemen sırnaştım onlara, yanlarına sokulmaya başladım. **Futbolcu** olmaya karar verdiğime göre onlardan öğreneceğim çok şey var demekti.” (FOKV/209)

“Ülkemizde **kayak yapmak için merkezler** olduğunu söylemiştim. **Bursa Uludağ, Ağrı Bubi Dağı, Ankara Elmadağ, Bolu Kartalkaya, Erzurum Palandöken, Kayseri Erciyes** bu merkezlerin en çok tercih edilenleri.” (KDAO/215)

4.1.8. Sanat Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.1.8.1. Gönderim

4.1.8.1.1. Art Gönderim

4.1.8.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Sanat temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs*, *üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“**Veysel**’in babası, **ona** oyalanması için bir saz alır.” (AVŞ/232)

“**Veysel** kör olduğundan savaşa katılamadığı için çok üzülmemektedir. Nerede ise akranı, arkadaşları olan herkes askere alınmış ve o, köyde sazı ile kalmıştır.” (AVŞ/232)

“Bu arada **anne ve babası**, “**Bize** bir şey olursa **Veysel**’e kim bakacak?” kaygısı ile onu akrabalarından **Esmâ**’yla evlendirirler.” (AVŞ/233)

“Bu arada anne ve babası, “**Bize** bir şey olursa **Veysel**’e kim bakacak?” kaygısı ile onu akrabalarından **Esmâ**’yla evlendirirler.” (AVŞ/233)

“**Kızı** daha altı aylıktır ve **Veysel**, bu kızı iki sene kucağında taşır ama o da yaşamaz uzun zaman.” (AVŞ/223)

“**Ahmet Kutsi Tecer** ile arkadaşlığını ilerleterek **onun** sayesinde ozanlığını geliştirdi.” (AVŞ/224)

“Minicik **oğlaklara** elimle kepek yedirmek, çok hoşuma giderdi. **Onların** pembe, küçük dilleriyle elimi yalamaları beni kıkır kıkır güldürürdü.” (AOST/246)

“**Dedem** beni çok seviyordu. **Ninem** de öyle... **Onlarla** bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim.” (AOST/247)

“**Dedem**, hâlâ sağlam kalan dişlerinin arasından “**Esen!**” diye bir bağırdı mı nerede olsam çıkar gelirdim. (...) Beni dizine yatırır, masallar anlatırdı.” (AOST/247)

“**Esen**, haydi çarıklarını giy, seni Çamoluk’a götüreceğim, dedi **bana**. Hemen giydim çarıklarımı. **Dedem**, **bana** da bir çift çarık almıştı.” (AOST/247)

“**Dedem**, **bana** da bir çift çarık almıştı. **Ninem bize** bir küçük azık çıkışı hazırladı.” (AOST/247)

“**Yavru Esen**, **sana** canlı bir armağan yapıyorum bak diye seslendiği zaman çamın dalları soyulmuş, bir baştan içi oyuluyordu.” (AOST/248)

“**Dedemin** elleri öyle hızlı çalışıyordu ki... **Onun** gençken ağaçlardan ibrikler, taslar, çanaklar, kupalar yaptığını **ninemden** duymuştum.” (AOST/248)

4.1.8.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan metinler işaret zamiriyle yapılan art gönderim ögesine göre incelendiğinde tema içinde bulunan tüm metinlerde yer aldığı görülmektedir. Metin içinde bir yeri ve bir nesneyi işaret etmek için bu ögeden yararlanılmıştır. Metinlerde geçen işaret zamiri ifadeleri, *ora*, *bura*, *bu*, *o*, *onlar* ve *bunlar* şeklindedir

“*Gülizar Hanım, süt sağmadan dönerken aniden sancısı tutar ve **orada** doğum yapar (...) Adını Veysel koyarlar.*” (AVŞ/232)

“*Doktor, en yakın **Akdağmadeni köyü**ndedir. Baba, **oraya** götürmek ister Veysel’i ama götürecek parası bile yoktur ve bir gün Veysel, inek sağarken, babası arkasında elinde bir değnekle durmaktadır.*” (AVŞ/232)

“***Oğlu on günlükken aniden ölür. Bu**, Veysel’e çok dokunur.*” (AVŞ/233)

“*Bu arada köyelerine âşıklar gelerek şüirler okur, türküler söyler, atışmalar yaparlar. Karacaoğlan’dan, Emrah’tan, Âşık Sıtkı’dan, Âşık Veli’den **deyişler okurlar. Bunlara** Veysel de katılır zaman zaman.*” (AVŞ/233)

“*Orta Asya’dan **Hindistan’a, oradan İran’a, oradan** da yaklaşık 15. yüzyılda Anadolu’ya yayıldığı bilinir.*” (GTSE/240)

“*Onlarla bu **orman köyünde** mutlu yıllar geçirdim. (...) Tüm yaşamını **burada** geçirmişti.*” (AOST/247)

“***Yaş ağaçları hiç kimseye dokundurmayan dedem, neden balta vurmuştu bugün? Bunu** uzunca düşünemedim.*” (AOST/248)

“*Azık çıkısının yanında kocaman **erikler** duruyordu. Birkaç tane yedim **onlardan** ve dedemi izledim.*” (AOST/248)

“*En büyük piramit **Keops. Bunun** taban kenarı 230 metre.*” (G/261)

“*Bu piramitlerin planlanması akıl durdurucu. Ya **yapılışı! O** da insanı şaşırtıyor.*” (G/261)

“***Keops ile Kefren Piramidi arasında bulunan panoramik bir tepeye** götürüyor. **Buradan** piramitlere ve çevreye bakarken insan, tarifsiz duygu ve coşkularla dolup taşıyor.*” (G/261)

“Bu üç dev piramidin arkasından **üç küçük piramit** daha var. **Onlar** da yıkık dökük. Söylendiğine göre **bunlar**, firavun eşlerinin mezar piramitleriymiş.” (G/261)

4.1.8.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Ağabeyi Ali ile birlikte **kendilerine** yardımcı olması için bir hizmetçi tutarlar.” (AVŞ/233)

“**Kendisi** de bir şair olan Sivas Lisesi Edebiyat Öğretmeni **Ahmet Kutsi Tecer** “Sivas Halk Ozanlarını Koruma Derneği”ni kurmuştur.” (AVŞ/234)

“Geleneksel ebruculukta **ebrucular** boyalarını ve fırçalarını **kendileri** yaparlar.” (GTSE/241)

“**Ben** bunca görkem içinde **kendimi**, denizde bir damla gibi duyumsuyorum. Sanırım geçmişte **insanoğlu** da doğanın görkemi karşısında **kendini** pek küçük, pek çelimsiz gördü.” (G/261)

4.1.8.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine sıkça rastlanmıştır. Bu art gönderim ögesi, bir kavrama, kişiye, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Yoksul bir çiftçi ailesinin **erkek çocukları** dünyaya gelir. **Bu çocuğun** babası Şatiroğullarından “Karaca” lakaplı Ahmet Bey, annesi Gülizar Hanım’dır.” (AVŞ/232)

“Evlerine de **halk ozanları** ve âşıkları gelmekte ve şiirler, türküler okumaktadırlar. Veysel de **bu ozanlardan** şiirler ezberlemeye, sazı ile söyleyip çalmaya çalışır.” (AVŞ/232)

“Veysel **kör olduğundan savaşa katılamadığı için çok üzülmemektedir**. Nerede ise **akranı, arkadaşı olan herkes askere alınmış ve o, köyde sazı ile kalmıştır**. (...) **O günleri** şiirinde şöyle anlatır:” (AVŞ/232-233)

“Ağabeyi Ali ile **kendilerine** yardımcı olması için bir **hizmetçi** tutarlar. Veysel bir gün hastayken ve ağabeyi de keven toplarken karısı Esma, **bu hizmetçi** ile kaçar.” (AVŞ/223)

“**Kızı** daha altı aylıktır ve Veysel, **bu kızı** iki sene kucağında taşır ama o da yaşamaz uzun zaman.” (AVŞ/223)

“5 Aralık 1931’de başlayan ve üç gün süren **şenlikler** ile halk ozanları, halk ile buluşur Sivas’ta. **Bu şenlikte** Âşık Veysel öne çıkan ozan olur.” (AVŞ/224)

“Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarında “**Türkiye’nin İhyası Hazreti Gazi...**” diye başlayan destanını yazarak okudu. **Bu şiirin** yayımlanması üzerine arkadaşı İbrahim ile üç ay yürüyerek Ankara’ya geldi.” (AVŞ/224)

“**Ebru sanatı**, en eski Türk kâğıt süsleme sanatlarından biridir. **Bu sanatta** ebru sıvısının üzerine serpiştirilen boyalarla oluşturulan desenler kâğıda aktarılır. Geleneksel sanatlarımızın en önemlilerinden biri olan **bu sanatı** gelin birlikte tanıyalım. (...) **Bu sanatın** İran’a geçmesiyle birlikte ebru sıvısının üzerindeki renklerin bulutu andıran şekillere benzetilmesinden dolayı Farsça “bulutumsu” anlamına gelen ebrî denmiş.” (GTSE/240)

“**Boyalar** desteseng (el taşı) adı verilen bir mermer parçasıyla ezilerek toz hâline getirilir. **Bu boyalar** suda çözünmez.” (GTSE/241)

“Boyaların ebru sıvısı üzerinde kalması ve düzgün bir şekilde yayılması için özel bir sıvı olan **öd sıvısı** boyaların içine belirli ölçülerde eklenir. **Bu sıvı** genellikle sığır ödünden elde edilir.” (GTSE/241)

“Geleneksel ebruculukta ebrucular **boyalarını ve fırçalarını** kendileri yaparlar. Günümüzdeyse **bu malzemeler** hazır olarak bulunabilir.” (GTSE/241)

“Günümüzdeyse **istenilen şeklin şablonu** hazırlanır. Hazırlanan **bu şablon** ebrunun üzerine yapıştırılır.” (GTSE/241)

“Babamın babası dedem, **orman içinde bir köyde** oturuyordu. **Bu köyde** altı yaşıma kadar ninemle, dedemle yaşadım. (...) Onlarla **bu orman köyünde** mutlu yıllar geçirdim.” (AOST/246-247)

“**Dedem** beni çok seviyordu. **Ninem** de öyle... Onlarla bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim. **Bu iki yaşlı insanın** tek umutları bendim.” (AOST/247)

“Sık sık “**Yaş kesen, baş keser!**” derdi. **Bu sözü** anlayamazdım ama dedemin dilinden döküldüğü için önemli sayardım.” (AOST/247)

“Dedem **eski torbasını** da almıştı. **Bu torbada** ağaç oymak için kullandığı ince uçlu bıçakları, küçük keseri, törpüsü vardı.” (AOST/247)

“Hemen yere uzanıp dudaklarımı **suya** uzattım. Ama **suya** dokunur dokunmaz çekmem bir oldu. (...) **Bu sudan** ancak öğleyin, ekmeğimizi yediğimiz zaman içebildim.” (AOST/248)

“Öyleyse al şu **tasını**, git bir su daha iç **bununla!** (...) **Bu su tasını** saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın.” (AOST/249)

“Otobüsümüz Gize yönüne dönünce **Keops, Kefren ve Mikerinos piramitleri**, olanca görkemleriyle karşımıza çıkıyor. **Bu piramitler** tek tek taşlarla örülmüş. (...) **Bu piramitlerin** planlanması akıl durdurucu.” (G/261)

“Suların çekilip geriye kalan bereketli toprağın kuruması, **dört ay almış**. Mısırlılar işte **bu dört aylık boş dönemlerinde**, piramitlerde işçi olarak çalışırlarmış.” (G/261)

“Oysa Herodot bu piramitlerin **esirlere** yaptırıldığını yazıyor. Üstelik **bu insanlara**, yiyecek olarak sadece kuru peksimet ve soğan verildiğini belirtiyor.” (G/261)

“Buradan piramitlere ve çevreye bakarken insan, **tarifsiz duygu ve coşkularla** dolup taşıyor. **Bu duygular** arasında ürkü de var.” (G/261)

“**Keops ile Kefren Piramidi** arasında bulunan **panoramik bir tepeye** götürüyor. **Bu büyümlü tepe**, dünyanın dört bir yanından gelen gezginlerle dolu.” (G/261)

“Piramitlerin en iyi korunmuş olanı **Keops. Kefren ve Mikerinos** oldukça yıpranmış. **Bu üç dev piramidin** arkasından üç küçük piramit daha var.” (G/261)

4.1.8.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesi bu temada, iki örnekte şöyle sözcüğüyle açık bir şekilde sağlanırken *Ağaçtan Oyma Su Tası* (MEB, 2021: 249) metninde herhangi ön gönderim sözcüğüne yer verilmeden yalnızca anlamdan yola çıkılarak bir ön gönderimde bulunduğu söz edilebilir.

“O günleri şiirinde şöyle anlatır:
Ne yazık ki bana olmadı kısmet,
Düşmanı denize dökerken millet,
Felek kırdı kolumu olmadı nöbet,
Kılıcı vurmak için düşman başına.” (AVŞ/233)

“Benim oturduğum yere getirdi, yavaş yavaş şöyle konuştu:

— Yavru Esen, şimdi sana bir armağan yapacağım.” (AOST/248)

“Bu üç insansal sevgiyi her zaman yüreğimde taşıyacağım: Dedemin bana karşı sevgisi, dedemin ağaç sevgisi, dedemin sanat sevgisi...” (AOST/249)

4.1.8.2. Eksilti

Sanat temasında tüm eksilti türlerine ait örneklere yer verilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde anlam ve biçim açısından bir karmaşayla karşılaşılmamıştır. Kullanılan eksilteler okuyucuyu sıkmamak ve okuyucunun dikkatini diri tutarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla kullanılmıştır.

4.1.8.2.1. Özne Eksiltisi

“(Veysel’in ailesi) Bir yandan da çiftçilikle uğraşmaktadırlar.” (AVŞ/232)

“Keyfi kaçmış, (Veysel) bahçede armut ağacının dibinde yatıp kalkmaktadır ve geceleri âdeta yıldızlar ile konuşmaktadır.” (AVŞ/232)

“(Veysel) Anne ve babasına keyifsizliğini belli etmez.” (AVŞ/232)

“(Aşık Veysel) Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarında “Türkiye’nin İhyası Hazreti Gazi...” diye başlayan destanını yazarak okudu.” (AVŞ/234)

“(Aşık Veysel) Bir süre Ankara Numune Hastanesinde kanser tedavisi görmüştür.” (AVŞ/234)

“Bu nedenle kardeşim doğunca (annem ve babam) beni dedemin yanına yollamışlar.” (AOST/246)

“(Dedem) Tüm yaşamını burada geçirmişti. (Dedem) Bir kez, uzaklara askerlik için gittiğinden söz etmişti. (Dedem) Okuma yazma bilmezdi ama çok güzel türkü söylerdi.” (AOST/247)

“(Dedem) Genç, yaş ağaçları hiç kesmezdi. (Dedem) Sık sık “Yaş kesen, baş keser!” derdi.” (AOST/247)

“(Su) Tatlı, yumuşak, soğuktu.” (AOST/248)

4.1.8.2.2. Nesne Eksiltisi

“Beni dizine yatırır, **(bana)** masallar anlatırdı.” (AOST/247)

“Önce bir su sesi duydum, **(dedeme)** sordum:” (AOST/247)

“Hemen yere uzanıp dudaklarımı suya uzattım. Ama suya dokunur dokunmaz **(dudaklarımı)** çekmem bir oldu.” (AOST/248)

“İç sen, **(su)** iyidir; insana dirilik, can verir, diyordu.” (AOST/248)

“Yaş ağaçları hiç kimseye dokundurmayan dedem, neden **(yaş ağaçlara)** balta vurmuştu bugün?” (AOST/248)

4.1.8.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Gülizar Hanım, süt sağmadan dönerken aniden **(Gülizar Hanım’ın)** sancısı tutar ve orada doğum yapar (...) **(Çocuğun)** Adını Veysel koyarlar.” (AVŞ/232)

“Baba, oraya götürmek ister Veysel’i ama **(babanın)** götürecek parası bile yoktur ve bir gün Veysel, inek sağarken, babası **(Veysel’in)** arkasında elinde bir değnekle durmaktadır.” (AVŞ/232)

“Veysel aniden dönünce değnek **(Veysel’in)** sağ gözüne saplanır ve **(Veysel’in)** sağ gözü de akıp gider.” (AVŞ/232)

“**(Veysel’in)** Keyfi kaçmış, bahçede armut ağacının dibinde yatıp kalkmaktadır ve geceleri âdeta yıldızlar ile konuşmaktadır.” (AVŞ/232)

“Bu arada **(Veysel’in)** anne ve babası, “Bize bir şey olursa Veysel’e kim bakacak?” kaygısı ile onu akrabalarından Esmâ’yla evlendirirler.” (AVŞ/233)

“24 Şubat 1921’de **(Veysel’in)** annesi, on sekiz ay sonra da babası ölür.” (AVŞ/233)

“**(Dedemin)** Yüzü çıra gibi pembeydi. **(Dedemin)** Dişleri, gözleri sağlamdı.” (AOST/247)

“**(Tasın)** Sapı, tam elime göreydi.” (AOST/249)

4.1.8.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“1894 yılında Sivas’ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde, mayıs ayında baharın en güzel günleri yaşanmaktadır. **(Burada)** Yoksul bir çiftçi ailesinin erkek çocukları dünyaya gelir.” (AVŞ/232)

“**(Azık çıkısının)** İçinde yufkayla peynir vardı.” (AOST/247)

4.1.8.2.5. Yükleme Eksiltisi

“İşte bazı ebru çeşitleri **(şunlardır)**...” (GTSE/241)

“Bu su tasını saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın. Hele hele benim, senin için bir yaş dal kestiğimi **(anarsın)**...” (AOST/249)

“Ve işte piramitler **(göründü)**!” (G/261)

4.1.8.3. Değiş-tir-im

Bu temada her iki de-ğ-iş-tir-im ögesi de öyle sözcüğüyle sağlanmış-tır.

4.1.8.3.1. Ada Dayalı Değiş-tir-im

“**Dedem beni çok seviyordu.** Ninem de öyle...” (AOST/247)

4.1.8.3.2. Eyleme Dayalı Değiş-tir-im

“Dedem beni çok seviyordu. Ninem de öyle **(beni çok seviyor)** ...” (AOST/247)

“Yavru Esen, bak bugün bir suç işledim, senin için yaş ağacı kestim, diyordu. Gerçekten öyleydi **(benim için yaş ağacı kesmişti)**.” (AOST/248)

4.1.8.4. Bağ-ıntı Ögeleri

Bağ-ıntı ögeleri diğ-er temalarda oldu-ğu gibi bu temada da sıkça yer almaktadır. Bağ-ıntı ögelerinin dört türü de Sanat teması içinde görülmüş-tür. Sanat temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağ-ıntılar ve, -de/-da, ya da, üstelik, ile, ama, yalnız, oysa, için, bu nedenle, önce, sonra, -den önce, bu arada, şimdi, -e de-ğ-in ifadeleriyle kurulmuş-tur.

4.1.8.4.1. Katkısal Bağını Ögeleri

“Gülizar Hanım, süt sağmadan dönerken aniden sancısı tutar **ve** orada doğum yapar.” (AVŞ/232)

“Ali adında bir ağabeyi **ve** Elif adında kız kardeşi vardır Veysel’in.” (AVŞ/232)

“Veysel, Sivrialan’da çiftçilik **ve** hayvancılıkla uğraşan her ailenin çocuğu gibi büyür. Veysel aniden dönünce değnek sağ gözüne saplanır **ve** sağ gözü de akıp gider.” (AVŞ/232)

“Evlerine **de** halk ozanları ve âşıkları gelmekte **ve** şiirler, türküler okumaktadırlar. Veysel **de** bu ozanlardan şiirler ezberlemeye, sazı ile söyleyip çalmaya çalışır.” (AVŞ/232)

“**Bir yandan da** çiftçilikle uğraşmaktadırlar.” (AVŞ/232)

“Veysel, keskin zekâsıyla, söylenen şiir, deyiş **ve** türkülerini hemen ezberlemektedir.” (AVŞ/232)

“Bu arada seferberlik başlamış **ve** ağabeyi Ali dâhil eli silah, kılıç tutan herkes düşmanı denize dökmek için askere koşmuştur.” (AVŞ/232)

“Keyfi kaçmış, bahçede armut ağacının dibinde yatıp kalkmaktadır **ve** geceleri âdeta yıldızlar ile konuşmaktadır. Anne **ve** babasına keyifsizliğini belli etmez.” (AVŞ/232)

“Veysel bir gün hastayken **ve** ağabeyi **de** keven toplarken karısı Esma, bu hizmetçi ile kaçar.” (AVŞ/233)

“5 Aralık 1931’de başlayan **ve** üç gün süren şenlikler ile halk ozanları, halk ile buluşur Sivas’ta.” (AVŞ/233)

“Ebru sanatının ilk nerede **ve** ne zaman yapılmaya başlandığı tam olarak bilinmese **de** Orta Asya’da ortaya çıktığı düşünülüyor.” (GTSE/240)

“Geleneksel Türk ebru sanatına Batı’da Türk kâğıdı **ya da** Türk mermer kâğıdı denir.” (GTSE/240)

“Ebru sanatıyla uğraşan kişilere ebrucu, ebru sanatçısı, ebru ustası **ya da** ebruzen denir.” (GTSE/240)

“Günümüzde ebruculuk **hem** geleneksel yollarla hem de üniversitelerin güzel sanatlar bölümlerinde öğrenilir.” (GTSE/240)

“Ebru sanatı, 20. yüzyılın başlarında Necmeddin Okyay’ın çiçekli **ve** akkâse ebruları geliştirmesiyle birlikte süsleme sanatı olmanın ötesine geçerek başlı başına bir sanat hâline gelmiştir.” (GTSE/240)

“Ebru sıvısı; içerisine kitre, deniz kadayıfı **ya da** benzer başka malzemeler koyularak kıvamı arttırılmış sudur.” (GTSE/241)

“Ebru yapmak için kullanılan boyalar renkli topraklardan **ya da** bitkilerden elde edilir.” (GTSE/241)

“Sivri uçlu, metal bir çubuk olan biz **ya da** metal dişleri olan bir tarak kullanılarak şekiller oluşturulur. Daha sonra ebru kâğıda aktarılır **ve** kâğıt kurumaya bırakılır. Geleneksel ebruculukta ebrucular boyalarını **ve** fırçalarını kendileri yaparlar.” (GTSE/241)

“Günümüzdeyse kumaş, porselen, cam **ve** başka bazı malzemeler üzerine **de** uygulanabiliyor.” (GTSE/241)

“Aynı kâğıda birden fazla ebru alınarak yazı **ya da** desen yapılan ebru çeşididir. Eskiden ebrunun üzerine yapılacak olan desen **ya da** yazının içi arap zamkıyla kapatılmış. Arap zamkı ebruyu tutmayacağı için ebru yazılı **ya da** desenli olarak çıkarmış.” (GTSE/241)

“Şablon söküldüğünde yazılar **ya da** desenler ortaya çıkar.” (GTSE/241)

“Babam **ve** annem varlıklı insanlar değildi.” (AOST/246)

“Dedemin tarlaları, keçileri, birkaç ineği **ve** tavukları vardı.”

“Dedem, bana **da** bir çift çarık almıştı.” (AOST/247)

“Ormanda meyveyle **de** karnımızı doyururuz, diyordu.” (AOST/247)

“Dedem eski torbasını **da** almıştı.” (AOST/247)

“Birkaç tane yedim onlardan **ve** dedemi izledim.” (AOST/248)

“İşte bitti, diye bağırdı **ve** güldü. Arkasındaki ağaca yaslandı, bir erik yedi **ve** sonra yavru Esen gidelim mi, diye sordu.” (AOST/249)

“Kaynağa koştum, daldırdım **ve** hemen içtim.” (AOST/249)

“Bu su tasını saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu **ve** beni anarsın.” (AOST/249)

“Otobüsümüz Gize yönüne dönünce Keops, Kefren **ve** Mikerinos piramitleri, olanca görkemleriyle karşımıza çıkıyor.” (G/261)

“**Üstelik** bu insanlara, yiyecek olarak sadece kuru peksimet **ve** soğan verildiğini belirtiyor.” (G/261)

“Rehber bizleri peşine takıyor. Keops **ile** Kefren Piramidi arasında bulunan panoramik bir tepeye götürüyor.” (G/261)

“Buradan piramitlere **ve** çevreye bakarken insan, tarifsiz duygu **ve** coşkularla dolup taşıyor. Bu duygular arasında ürkü **de** var.” (G/261)

“Kefren **ve** Mikerinos oldukça yıpranmış.” (G/261)

“İnsanlar, piramitler **ve** çöl...” (G/261)

4.1.8.4.2. Karşıtsal Bağntı Ögeleri

“**Ama** korkunun ecele bir faydası yoktur ve Veysel yedi yaşında çiçek hastalığı sonucunda sol gözünü kaybeder.” (AVŞ/232)

“Baba, oraya götürmek ister Veysel’i **ama** götürecekt parası bile yoktur ve bir gün Veysel, inek sağarken, babası arkasında elinde bir değnekle durmaktadır.” (AVŞ/232)

“Kızı daha altı aylıktır ve Veysel, bu kızı iki sene kucağında taşır **ama** o da yaşamaz uzun zaman.” (AVŞ/233)

“Dokuz liraya bir saz alır Âşık Veysel **ama** bazı üçkâğıtçılar Veysel ve arkadaşlarını soyarlar.” (AVŞ/233)

“Okuma yazma bilmezdi **ama** çok güzel türkü söylerdi.” (AOST/247)

“Bu sözü anlayamazdım **ama** dedemin dilinden döküldüğü için önemli sayardım.” (AOST/247)

“Hemen yere uzanıp dudaklarımı suya uzattım. **Ama** suya dokunur dokunmaz çekmem bir oldu.” (AOST/248)

“**Ama yalnız** senin için kestim bunu, bilesin.” (AOST/249)

“**Ama** yarı yola bile varamadan içim daraldı.” (G/261)

“**Oysa** Herodot bu piramitlerin esirlere yaptırıldığını yazıyor.” (G/261)

4.1.8.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

- “Veysel’in babası, ona oylanması **için** bir saz alır. (AVŞ/232)
- “Babasının teselli bulması **için** aldığı saz ile yakın arkadaş olur. (AVŞ/232)
- “Veysel kör olduğundan savaşa katılamadığı **için** çok üzölmektedir. (AVŞ/232)
- “Felek kırdı kolumu olmadı nöbet,
Kılıcı vurmak **için** düşman başına.” (AVŞ/233)
- “Ağabeyi Ali ile kendilerine yardımcı olması **için** bir hizmetçi tutarlar.” (AVŞ/233)
- “5 Aralık 1931, Âşık Veysel **için** bir dönüm noktası olur.” (AVŞ/233)
- “Ebru yapmak **için** önce ebru sıvısı hazırlanır.” (GTSE/241)
- “Kıvam boyaların dibe batmayıp sıvı yüzeyinde kalabilmeleri **için** arttırılır.” (GTSE/241)
- “Ebru yapmak **için** kullanılan boyalar renkli topraklardan ya da bitkilerden elde edilir.” (GTSE/241)
- “Boyaların ebru sıvısı üzerinde kalması ve düzgün bir şekilde yayılması **için** özel bir sıvı olan öd sıvısı boyaların içine belirli ölçülerde eklenir.” (GTSE/241)
- “Babam ve annem varlıklı insanlar değildi. **Bu nedenle** kardeşim doğunca beni dedemin yanına yollamışlar.” (AOST/246)
- “Bir kez, uzaklara askerlik **için** gittiğinden söz etmişti.” (AOST/247)
- “Bu sözü anlayamazdım ama dedemin dilinden döküldüğü **için** önemli sayardım.” (AOST/247)
- Bu torbada ağaç oymak **için** kullandığı ince uçlu bıçakları, küçük keseri, törpüsü vardı.” (AOST/247)
- “Yavru Esen, bak bugün bir suç işledim, senin **için** yaş ağacı kestim, diyordu.” (AOST/248)
- “Hele hele benim, senin **için** bir yaş dal kestiğimi... Ama yalnız senin **için** kestim bunu, bilesin.” (AOST/249)
- “Mezar ortamına ulaşmak **için** çok dar bir koridordan, iki büküm sürünerek yukarıya tırmanmak gerekiyor.” (G/261)

“Bu duyguları içinden söküp atabilmek **için** böylesine görkemli eserler oluşturdu.”
(G/261)

4.1.8.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

“Veysel’den **önce** iki ablası çiçek hastalığından vefat etmiştir.” (AVŞ/232)

“**Daha önce** iki kızını çiçek hastalığından kaybeden aile, Veysel’e de bir şey olmasın diye dua ederler.” (AVŞ/232)

“24 Şubat 1921’de annesi, on sekiz ay **sonra** da babası ölür.” (AVŞ/233)

“**Bu arada** köylerine âşıklar gelerek şiirler okur, türküler söyler, atışmalar yaparlar.” (AVŞ/233)

“**Bu arada** Gülizar Hanım’la evlenir.” (AVŞ/233)

“Ormanda benim **o güne değin** görmediğim dar bir yola saptık.” (AOST/247)

“**Önce** bir su sesi duydum, sordum:” (AOST/247)

“Bu su tasını saklarsan yıllar **sonra** bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın.”
(AOST/249)

“**Şimdi**, belki birçok kişiye anlamsız görünecek bu su tasında iç içe girmiş üç anım var.” (AOST/249)

4.1.8.5. Yineleme

4.1.8.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Sanat temasında yer alan aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler, bazen bir söz öbeğinin bazen de bir sözcüğün tekrarıyla metinde yer almıştır. Bunun örneklerine bakıldığında *Ağaçtan Oyma Su Tası* (MEB, 2021: 248-249) metni göz önünde bulundurulduğunda, Yavru Esen 9 kez tekrarlanarak metin içinde bir bütünlük sağlanmasına ve metnin vurgusunu arttırmaya yardımcı olmuştur.

“**Veysel**’den önce iki ablası çiçek hastalığından vefat etmiştir. Ali adında bir ağabeyi ve Elif adında kız kardeşi vardır **Veysel**’in. **Veysel**, Sivrialan’da (...) her ailenin çocuğu gibi büyür. Daha önce iki kızını çiçek hastalığından kaybeden aile, **Veysel**’e de bir şey olmasın

diye dua ederler. (...) **Veysel** yedi yaşında çiçek hastalığı sonucunda sol gözüünü kaybeder.” (AVŞ/232)

“**Veysel** aniden dönünce değnek **sağ gözüne** saplanır ve **sağ gözü** de akıp gider.” (AVŞ/232)

“Evlerine de halk ozanları ve âşıkları gelmekte ve **şüirler, türküler** okumaktadırlar. **Veysel** de bu ozanlardan **şüirler** ezberlemeye, **sazı** ile söyleyip çalmaya çalışır. Babasının teselli bulması için aldığı **saz** ile yakın arkadaş olur. Bir yandan da çiftçilikle uğraşmaktadırlar. **Veysel**, keskin zekâsıyla, söylenen **şüir**, deyiş ve **türküleri** hemen ezberlemektedir. İlk **saz** derslerini, Divriği'nin bir köyünden olan Çamşıhlı Ali Ağa'dan (Âşık Ala) alarak **saz** ustalığını ilerletir.” (AVŞ/232)

“Oğlu on günlükken aniden **ölür**. Bu, **Veysel**'e çok dokunur. 24 Şubat 1921'de annesi, on sekiz ay sonra da babası **ölür**.” (AVŞ/232)

“**Ebru** sanatı, en eski Türk kâğıt süsleme sanatlarından biridir. Bu sanatta **ebru** sıvısının üzerine serpiştirilen boylarla oluşturulan desenler kâğıda aktarılır. Geleneksel sanatlarımızın en önemlilerinden biri olan bu sanatı gelin birlikte tanıyalım. Orta Asya dillerinden Çağataycada “hare gibi, damarlı” anlamına gelen ebre kelimesi **ebru** sanatının bilinen ilk adı. Bu sanatın İran'a geçmesiyle birlikte **ebru** sıvısının üzerindeki renklerin bulutu andıran şekillere benzetilmesinden dolayı Farsça “bulutumsu” anlamına gelen ebrî denmiş. Zamanla ebrî söylenişi Türkçede **ebru** olarak değişmiş. Ebrî gibi Farsça bir sözcük olan **ebru**, kaş anlamına gelir. **Ebru** sanatının ilk nerede ve ne zaman yapılmaya başlandığı tam olarak bilinmese de Orta Asya'da ortaya çıktığı düşünülüyor.” (GTSE/240)

“Zamanla **ebrî** söylenişi Türkçede ebru olarak değişmiş. **Ebrî** gibi Farsça bir sözcük olan ebru, kaş anlamına gelir.” (GTSE/240)

“Esen, haydi **çarıklarımı** giy, seni Çamoluk'a götüreceğim, dedi bana. Hemen giydim **çarıklarımı**. Dedem, bana da bir çift **çarık** almıştı.” (AOST/247)

“**Suyun** içinde çakıl taşları tüm renkleriyle parlıyorlardı. **Suyun** içi çok güzeldi. **Suyun** çevresinde renk renk çiçekler vardı. Kaynaktan süzülen **su**, bir çağlayan gibi yamaçtan tatlı şırıltılarla akıp gidiyordu. Hemen yere uzanıp dudaklarımı **suya** uzattım. Ama **suya** dokunur dokunmaz çekmem bir oldu.” (AOST/247-248)

“Yavru Esen, bak bugün bir suç işledim, senin için **yaş ağacı** kestim, diyordu. Gerçekten öyleydi. **Yaş ağaçları** hiç kimseye dokundurmayan dedem, neden balta vurmuştu bugün?” (AOST/248)

“**Yavru Esen**, şimdi sana bir armağan yapacağım. (...) **Yavru Esen**, bak bugün bir suç işledim, senin için yaş ağacı kestim, diyordu. (...) **Yavru Esen**, sana canlı bir armağan yapıyorum bak diye seslendiği zaman çamın dalları soyulmuş, bir baştan içi oyuluyordu. (...) Yat, uyu **yavru Esen**, diyordu. (...) **Yavru Esen** uyandın mı? (...) Bu çıralı tastan su içmek iyi olur, çıra tadı güzeldir **yavru Esen**! (...) Arkasındaki ağaca yaslandı, bir erik yedi ve sonra **yavru Esen** gidelim mi, diye sordu. (...) Sen de sağ olasin **yavru Esen**. (...) **Yavru Esen**’e çamdan su tası yapıverdim!” (AOST/248-249)

“**Su tası** dedemin parmakları arasında biçimleniyordu. (...) Biraz sonra **su tasım** bitmişti. (...) Bu **su tasını** saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın. (...) Elimde küçük sevimli çam **su tasım**, yola koyulduk. (...) Yavru Esen’e çamdan **su tası** yapıverdim! (...) Bohçamda, giysilerimin arasında dedemin yaptığı **su tasım** vardı. (...) Şimdi, belki birçok kişiye anlamsız görünecek bu **su tasında** iç içe girmiş üç anım var.” (AOST/249)

“Hele hele benim, **senin için** bir yaş dal kestiğimi... Ama yalnız **senin için** kestim bunu, bilesin.” (AOST/249)

“Ve işte **piramitler**! Otobüsümüz Gize yönüne dönünce Keops, Kefren ve Mikerinos **piramitleri**, olanca görkemleriyle karşımıza çıkıyor. Bu **piramitler** tek tek taşlarla örülmüş. MÖ 2464- 2575 yılları arasında yapılmış. En büyük **piramit** Keops. Bunun taban (...) Bu dünya haritası **piramit** yapılırken her biri ortalama 2750 kilogram ağırlığında iki milyon üç yüz bin adet granit taşı kullanılmış. (...) Firavun mezarı, **piramidin** merkezine yakın bir yerde. Mezar ortamına ulaşmak için çok dar bir koridordan, iki büküm sürünerek yukarıya tırmanmak gerekiyor. (...) Bu **piramitlerin** planlanması akıl durdurucu. (...) Mısırlılar işte bu dört aylık boş dönemlerinde, **piramitlerde** işçi olarak çalışırlarmış. Oysa Herodot bu **piramitlerin** esirlere yaptırıldığını yazıyor. (...) **Piramidin** içine girenler, kan ter içinde dönüyorlar. Rehber bizleri peşine takıyor. (...) Buradan **piramitlere** ve çevreye bakarken insan, tarifsiz duygu ve coşkularla dolup taşıyor. (...) **Piramitlerin** en iyi korunmuş olanı Keops. Kefren ve Mikerinos oldukça yıpranmış. Bu üç dev piramidin arkasından üç küçük **piramit** daha var. Onlar da yıkık dökük. Söylendiğine göre bunlar, firavun eşlerinin mezar **piramitleriymiş**. (...) İnsanlar, **piramitler** ve çöl...” (G/261)

“Otobüsümüz Gize yönüne dönünce **Keops**, **Kefren** ve **Mikerinos** piramitleri, olanca görkemleriyle karşımıza çıkıyor. (...) **Keops** ile **Kefren** Piramidi arasında bulunan panoramik bir tepeye götürüyor. (...) Herkes göz kesilmiş, çevreyi saran tarihsel görkemi özümsemeye çalışıyor. Piramitlerin en iyi korunmuş olanı **Keops**, **Kefren** ve **Mikerinos** oldukça yıpranmış.” (G/261)

“Firavun **mezarı**, piramidin merkezine yakın bir yerde. **Mezar** ortamına ulaşmak için çok dar bir koridordan, iki büküm sürünerek yukarıya tırmanmak gerekiyor. (...) Söylendiğine göre bunlar, firavun eşlerinin **mezar** piramitleriymiş.” (G/261)

“Büyülü tepenin gerisi, göz alabildiğine **çöl**. İnsanlar, piramitler ve **çöl**...” (G/261)

4.1.8.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Tema içinde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnek olacak tümceler mevcuttur. Örneğin, yoksul ifadesi, “*parası bile yoktur*” ifadesiyle tamamlayıcı kavramlarla birlikte kullanılmıştır.

“**Yoksul** bir çiftçi ailesinin erkek çocukları dünyaya gelir. (...) Baba, oraya götürmek ister Veysel’i ama götürecek **parası bile yoktur** ve bir gün Veysel, inek sağarken, babası arkasında elinde bir değnekle durmaktadır.” (AVŞ/232)

“Ebru sanatıyla uğraşan kişilere **ebrucu**, **ebru sanatçısı**, **ebru ustası** ya da **ebruzen** denir.” (AVŞ/232)

“Sanırım geçmişte insanoğlu da doğanın görkemi karşısında kendini pek **küçük**, pek **çelimsiz** gördü.” (G/261)

“Kefren ve Mikerinos oldukça **yıpranmış**. Bu üç dev piramidin arkasından üç küçük piramit daha var. Onlar da **yıkık dökük**.” (G/261)

4.1.8.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere yer verilmiştir. Bunun örnekleri aşağıdaki gibi, *doğum-ölüm*, *iç-dış*, *görkem-çelimsiz/küçük*, *korunmak-yıpranmak* şeklindedir.

“Esmâ; Veysel’e bir kız, bir de oğlan çocuk **doğurur**. Oğlu on günlükken aniden **ölür**.” (AVŞ/233)

“Merdiven gibi basamak basamak yükselen piramidin **içine** girmek, **dışına** tırmanmaktan daha zor.” (G/261)

“Sanırım geçmişte insanoğlu da doğanın **görkemi** karşısında kendini pek **küçük**, pek **çelimsiz** gördü.” (G/261)

“Piramitlerin en iyi **korunmuş** olanı Keops. Kefren ve Mikerinos oldukça **yıpranmış**.” (G/261)

4.1.8.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Sanat temasında yer alan metinlerde bu yineleme türüne ait örnekler vardır. Bunlar, *ebru-Battal ebru* ve *yiyecek-kuru peksimet/soğan* ifadeleriyle sağlanmıştır.

“**Battal ebru**, bütün **ebru** çeşitlerinin temelidir.” (GTSE/241)

“Üstelik bu insanlara, **yiyecek** olarak sadece **kuru peksimet** ve **soğan** verildiğini belirtiyor.” (G/261)

4.1.8.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

“Ebru sanatıyla uğraşan kişilere **ebrucu**, **ebru sanatçısı**, **ebru ustası** ya da **ebruzen** denir. Bilinen en eski Türk **ebrucu** 16. yüzyılda yaşayan **Şebek Mehmed Efendi**’dir. **Hatib Mehmed Efendi**, İbrahim Ethem Efendi, Necmeddin Okyay, Mustafa Düzgünman da ebruculuğun gelişmesine önemli katkıları bulunan ünlü ebru sanatçılarındandır.” (GTSE/241)

4.2. ÖZGÜN YAYINLARI DERS KİTABI

4.2.1. Erdemler Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.1.1. Gönderim

4.2.1.1.1. Art Gönderim

4.2.1.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs*, *üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“*Onu* sökünce **orman memurunu** karşısında bulurdu. **O** gidince zehirli bir diken başparmağını şişirirdi.” (KVDS/12)

“**Arslan Mustafa**, dedim. Su buldun mu, su? (...) **Onu** gördüm mü toparlanıyor; hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum.” (KVDS/13)

“**Nine** ise kasabaya yerleşmiş ve öğretmenlik yapmaya başlamıştı. Sonra kasabadan bir adamla evlenmişti. Tam altı çocuğu olmuştu. Ama kocası ve beş çocuğu, **ondan** önce bu dünyadan göçüp gitmişlerdi.” (NK/20)

“**Nineyi** ise yalnızlıktan çok, kızının hastalığı ve iki torununun başkalarının yanında kalıyor olması üzüyordu. Bir sabah yan komşusu **onu**, evinin kapısında öylece duruyorken buldu. Eski ama şık kıyafetlerini giymişti *nine*. Elinde eski bir çanta vardı. Komşusu yanına yaklaşp gideceği yere kadar **onu** götürmeyi teklif etti.” (NK/21)

“**Nine** teklifi geri çevirdi. “**Ben** öyle kolundan tutulup yürütülecek kadar ihtiyar değilim!” dedi.” (NK/21)

“Yüzüncü doğum gününden birkaç ay sonra bir sabah, **nine** yataktan kalkamadı. Bu, haftalarca böyle sürdü. Ama **onun** düşündüğü tek şey, kitabının basıldığını görebilmektir.” (NK/22)

“**Nine** ne görebiliyor ne de duyabiliyordu. Daktilonun mürekkebi bitmesine rağmen **o** yazdığını sanmıştı hep. Kitabı getirdiği zaman bunu **ona** söyleyemedim. Bu **onun** tek ümidiydi.” (NK/22)

“Doktorlar, beyin felci ile doğan **Christy Brown’ın** (Kıristi Biravn) zihinsel engelli olduğunu ve fazla yaşayamayacağını düşünürler. (...) Annem, **bana** ayağımla **A** harfini çizmeyi öğrettikten sonra bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu. (...) Ev işleri ile çok meşgul olmadığı günlerde, **beni** ön taraftaki yatak odasına götürür ve **bana** birbiri ardına harfleri öğretmek için saatlerini harcardı. (...) Sonra bir silgi ile onları silerdi ve bu harfleri **bana** hafızamdan, ayak parmaklarımın arasında tuttuğum tebeşirle yeniden yazdırırdı. (...) Yanlış yazmışsam unlu elleri ile yere diz çöker, **bana** doğrusunu gösterirdi.” (SA/39)

“**Annem**, bana ayağımla **A** harfini çizmeyi öğrettikten sonra bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu. (...) **Onun** bu işe koyulması ile ilgili hatırladıklarım gayet net. (...) Genellikle, gelip bir sözcüğü doğru yazıp yazmadığımı görmesi için inlediğimde, **o** akşam yemeğini hazırlıyor olurdu.” (SA/39)

“Bir parça tebeşir ile **her harfi** yere yazardı. Sonra bir silgi ile **onları** silerdi ve bu harfleri bana hafızamdan, ayak parmaklarımın arasında tuttuğum tebeşirle yeniden yazdırırdı.” (SA/39)

“Sonra **bir silgi ile onları silerdi ve bu harfleri bana hafızamdan, ayak parmaklarımın arasında tuttuğum tebeşirle yeniden yazdırırdı. İkimiz için de zor bir işti bu.**” (SA/39)

“Çok geçmeden yalnızca iki baş harf yerine **tam adımı yazmayı öğrendim. Bunu** yapmayı başardığımda kendimle büyük gurur duymuştum.” (SA/39)

“Şimdiden **annemin** benim dışımda ilgilenmesi gereken yedi çocuğu daha vardı. Neyse ki kız kardeşim Lily (Lili) ya da diğerlerinin taktığı isimle Titch (Tiş), **ona** çok yardım ediyordu.” (SA/40)

“En büyüğümüz **Lily**, ailenin küçük annesi, siyah bukleleri ve parlayan gözleriyle ufak tefek sıska bir çocuktu. (...) Diğer kardeşlerinin bakımıyla **o** ilgileniyordu.” (SA/40)

“**Annem** alfabe aşamasını çoktan geçtiğimi ve **onun** öğretmenlik güçlerini aşmak üzere olduğumu düşünüyordu.” (SA/41)

“**Peter ve Mona** gibi kendi kendime okumak istiyordum. **Onlar** ne yapıyorsa benim de yapabileceğimi göstermek istiyordum.” (SA/41)

“Diğerleri gibi okula gitmemin imkânsız olduğunu bilen **annem**, bana bu yolda nasıl en iyi şekilde yardımı olabileceğini merak ediyordu. (...) **Ona** işkence ediyordu. Bunun nedeni hem sakat hem cahil bir çocuğa sahip olmanın utancı değildi. **O**, yalnızca ileriki yaşlarımda yaşayacağım olumsuzlukları düşünüyordu. (...) Böyle zamanlarda gülmek **onun** için zordu, yine de her zaman bir şekilde gülmeyi başarıyordu.” (SA/42)

“O gün, (...) **annemin** oturduğu yere baktım. Ama **onu** sandalyede yavaşça sallanıp göğsünde tuttuğu bebeği emzirirken görünce kafamı çevirdim.” (SA/43)

4.2.1.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *ora*, *bunlar*, *o*, *bu* ve *onlar* olarak belirlenmiştir. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur.

“**Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı.** (...) Bana bir kamburu hatırlatıyor **bu göz**, tuhaf değil mi? (...) İşte Kör Mustafa’nın **bu gözü** de bir kambur insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, canlı bir gözdür.” (KVDS/10-11)

“**Bizim köyün lodos tarafı** gayrimeskûndur. **Orada** fundalar, yabani meşe palamutları, koca yemişler, çalı süpürgeleri bir türlü ağaç hâline gelemeden ama ağacı taklit edercesine gelişir. (...) Çünkü orman memuru buraları Orman Kanunu mucibince orman addeder.” (KVDS/11)

“Aralarında üç beş ufacık çam ağacının boğulduğu yabani, cüce, oduna bile **gelmez çalı çırpı** orman memurunun, Orman Kanunu’nun sayesinde mesut yaşarlar. Kör Mustafa nasıl becerdi bilmem. Denize diklemesine inen **bu çalılığın** bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; turnakları pahasına. **O çalı çırpının sere sere geliştiği, bu denizlere** diklemesine inen toprak öyle taşlık, öyle taşlıktı ki...” (KVDS/11)

“Kaya bitip de yumuşak, esmer, pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca bir **meşe palamudunun korkunç yılan gibi kökü** önüne çıkardı. **Onu** sökünce orman memurunu karşısında bulurdu. **O** gidince zehirli bir diken başparmağını şişirirdi.” (KVDS/12)

“Bir sabah her zamanki çamın altına vardım ki bir köylü kadın, üç çocuk garip **birtakım taşlar, tahtalar, sacarla bir şeyler** yaparlar. **Bu**, her tarafından poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, karayel rüzgârı giren bir evdi.” (KVDS/12)

“**Yazdıklarını** da kızı dâhil kimsenin okumasına izin vermiyordu. **Bunlar** ancak bittiğinde ve kitap hâline geldiğinde okunabilecekti.” (NK/20)

“Yüzüncü doğum gününden birkaç ay sonra bir sabah, **nine yataktan kalkamadı. Bu**, haftalarca böyle sürdü. Ama onun düşündüğü tek şey, kitabının basıldığını görebilmektir.” (NK/22)

“Kızı **kitabı** karıştırmaya başladı. Sonra da koşarak avukatın ofisine gitti. “**Bunlar** bomboş sayfalar, kitap nerede?” diye sordu.” (NK/22)

“Nine ne görebiliyor ne de duyabiliyordu. **Daktilonun mürekkebi bitmesine rağmen o yazdığını sanmıştı hep.** Kitabı getirdiği zaman **bunu** ona söyleyemedim. **Bu** onun tek ümidiydi.” (NK/22)

“Yazmak istediğim sözcüklerin harflerini yazamadığımda çok **öfkeleniyordum. Bu** da homurtularımı daha da anlamsızlaştırıyordu.” (SA/41)

“Zaman geçtikçe **sol ayağıma** daha fazla bağlanmaya başladım. **O**, temel iletişim aracımdı; ailemin beni anlamasını sağlıyordu. Yavaş yavaş benim için vazgeçilmez oldu. **Onunla** evdeki diğer kişilerle aramdaki engellerin bazılarını kırmayı öğrendim.” (SA/41)

4.2.1.1.1.3.Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“**Annem**, bana ayağımla A harfini çizmeyi öğrettikten sonra bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu. **Kendisine** mucizevi bir biçimde sunulan fırsatı değerlendirmeye ve benim, dünyanın geri kalanı ile konuşarak olmuyorsa yazılı olarak iletişim kurmama yardım etmeye karar vermişti.” (SA/39)

“Bunu yapmayı başardığımda **kendimle** büyük gurur duymuştum. **Kendimi** oldukça önemli hissetmiştim.” (SA/39)

“Peter ve Mona gibi **kendi kendime** okumak istiyordum.” (SA/41)

“Bir sözcüğü yazmayı başardığımda **kendimle** gurur duyuyor, ne kadar iyi bir öğrenci olduğumu göstermek için bunları annemin yanında yazmayı ihmal etmiyordum.” (SA/42)

“Bir gün Peter’ın okul kitabında rastladığım yeni bir sözcüğü öğrenmek için **kendimi** zorluyordum.” (SA/43)

4.2.1.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Erdemler temasında işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesiyle sıkça karşılaşılmıştır.

“**Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı.** Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? **Bu arızalı göz,** öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir.” (KVDS/10)

“İşte Kör Mustafa’nın **bu gözü** de bir kambur insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, canlı bir gözdür. **Öteki doğru dürüst göz,** onun yanında mahcup, sönük, tatsız tuzsuz, pek de kibirlidir.” (KVDS/11)

“Orada **fundalar,** yabani meşe palamutları, koca yemişler, çalı süpürgeleri bir türlü ağaç hâline gelemeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. **Bütün bu fundalıklar Fino Kilisesi’nin malıdır.**” (KVDS/11)

“Bütün bir yaz, bütün bir kış, **orman memurunun tazyiki, çalı, palamut, defne, koca yemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye** üç evlek toprak için Mustafa’dan başka bizim köyde kimse girişemezdi.” (KVDS/11)

“**On gün sonra** ninenin kapısını çaldı avukat. Yayıncının kitaptan ancak birkaç bölüm okuyabildiğini fakat kitabı çok beğendiği için hemen 200 lira gönderdiğini söyledi. Yayınevi, kitap basılincaya kadar her ay 200 lira gönderecekti. **O gün** nine için olağanüstü bir gün oldu.” (NK/21-22)

“Avukat, her ay yayınevinden gelen **200 lirayı** nineye götürüyordu. (...) Ninenin kızı sordu: “Peki ya **o paralar?**” (NK/22)

“Çünkü zihinsel durumumun normal olduğundan emin olmasına karşın, **fiziksel engellerime bir de cahil olmanın getireceği zihinsel engellerin eklenmesinden korkuyordu. Bu korku** aklından hiç çıkmıyordu.” (SA/42)

4.2.1.1.2. Ön Gönderim

Ön gönderim ögesi, tema içinde iki metinde yer almış ve bu iki metinde yer alan ön gönderim ögesi de bir kişiyi ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

*“Günlerden beri kafamı bir **adam** kaplıyor (işgal ediyor dememek için). Köyde **ona** “**Kör Mustafa**” derlerdi.” (KVDS/10)*

*“O, kasabanın **ninesiydi**. İki büklümdü. Sanki fırtına karşısında yere doğru eğilmiş küçük bir ağaç gibi duruyordu. Ama asla boş oturmaz, asla başkasına yük olmayı istemezdi. Söylenenlere göre **nine**, yıllar önce babasıyla birlikte çok uzaklardan gelmişti.” (NK/20)*

4.2.1.2. Eksilti

Erdemler temasında tüm eksilti türlerine ait örnekler yer verilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde anlam ve biçim açısından bir karmaşayla karşılaşılmamıştır. Kullanılan eksilti okuyucuyu sıkmamak ve okuyucunun dikkatini diri tutarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmak amacıyla kullanılmıştır. Örneğin *Sol Ayağım* (Özgün, 2022: 42) metninde *anneden* bahsedilmiş, ardından gelen cümlelerde anne sözcüğü eksiltilerek cümlelere devam edilmiştir. Ancak bu anlam karmaşası yaratacak ya da anlamayı güçlendirecek bir eksilti değildir. Aksine tekrara düşüp okuyucuyu sıkmamak adına bu yola başvurulmuştur.

4.2.1.2.1. Özne Eksiltisi

“(Adam) Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? (KVDS/10)

“Bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. (Bütün kamburlar) Arkadaş canlısıdır, şendirler.” (KVDS/10)

“(Mustafa) Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarınca kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu.” (KVDS/11)

“(Kör Mustafa) Denize diklemesine inen bu çalılığın bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; tırnakları pahasına.” (KVDS/11)

*“O, kasabanın **ninesiydi**. (Nine) İki büklümdü. (Nine) Sanki fırtına karşısında yere doğru eğilmiş küçük bir ağaç gibi duruyordu. (Nine) Ama asla boş oturmaz, asla başkasına yük olmayı istemezdi.” (NK/20)*

“Nine ise kasabaya yerleşmiş ve öğretmenlik yapmaya başlamıştı. **(Nine)** Sonra kasabadan bir adamla evlenmişti.” (NK/20)

“**(Nine)** Devamlı geçmişte yaşadıklarından bahsediyordu. **(Nine)** “Hatıralarınızdan sık sık bahsediyorsanız yaşlandınız demektir.” diyordu. Bu yüzden, **(nine)** “Madem öyle ben de oturup hatıralarımı yazarım.” dedi.” (NK/20)

“**(Avukat)** Kâğıtları bir bir gözden geçirdikten sonra “Çok güzel bunlar. Elimden geleni yapacağım inşallah. Kitabı tanıdığım bir yayınevine göndereceğim.” dedi.” (NK/21)

“**(Annenin)** Artık tek gayesi oğlunu mutlu etmektir.” (SA/39)

“**(Lily)** İsteddiği zaman çok tatlı olabiliyor, küçük bir meleğe dönüşüyordu. Ama **(Lily)** kızdırıldığında hiç de melek gibi olmuyordu. **(Lily)** Annemin yaşadığı zorluğu herhangi bir yetişkin kadından daha çabuk anlamış ve tepki vermişti. (...) **(Lily)** Yemekleri yapıyor, küçükleri yıkıyor ve giydiriyor, büyüklerin de her sabah okula gitmeden önce kulaklarının arkasını yıkadıklarından emin oluyordu. **(Lily)** Fazlasıyla istekli bir gölge gibi bizi takip ediyordu.” (SA/40)

“**(Sol ayağı)** Yavaş yavaş benim için vazgeçilmez oldu.” (SA/41)

“Bu korku aklından hiç çıkmıyordu. **(Bu korku)** Ona işkence ediyordu.” (SA/42)

“Her şeyin ötesinde, **(annem)** beni kardeşlerimle mümkün olan her alanda eşit hâle getirmek istiyor, okula gidemeyişimin olumsuz sonuçlarını azaltmak amacıyla elinden geleni yapıyordu. **(Annemin)** Bunu her gün yapacak zamanı ya da şansı yoktu. Zaten **(annemin)** dünya kadar işi vardı; **(annem)** işsizlik, hastalık ve diğer konularla ilgili sıkıntıları atlatmamız için uğraşıyordu.” (SA/42)

4.2.1.2.2. Nesne Eksiltisi

“Kocaman, kirli sakallı, bir papaz fundalıkları bizimdir, diye arada bir dolaşır. İsteyen olursa **(fundalıkları)** ucuza kiraya verir. Ama **(fundalıkları)** kimse kiralamaz.” (KVDS/11)

“Kör Mustafa **(çalıları ayıklamayı)** nasıl becerdi bilmem.” (KVDS/11)

“**(Elmaları)** Keserseniz içinde çekirdekleri altın gibi parlar.” (KVDS/13)

“Alageyik dağda gezsin,

“Avcı **(alageyiği)** vurmasın, vazgeçsin,” (BBŞB/29)

“Sanırım (**Jim, Tony, Mona ve Peter’ı**) kısıkanıyordum.” (SA/39)

“Yanımda oturup bana ders verdiği zamanlarda (**annemi**) dikkatlice dinlemem ve izlemem annemi teşvik ediyordu.” (SA/40)

“Ama (**annemi**) umursamadım.” (SA/43)

4.2.1.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“(**Adamın**) Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı.” (KVDS/10)

“(**Gözünün**) Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu.” (KVDS/10)

“O gidince zehirli bir diken (**Mustafa’nın**) başparmağını şişirirdi.” (KVDS/12)

“Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve (**domates suyunun**) tadını fevkalade bulursunuz.” (KVDS/13)

“Bu korku (**annemin**) aklından hiç çıkmıyordu.” (SA/42)

“Bitirdiğimde (**annemin**) onayını almak için yüzüne baktım ve sayfanın kenarına yazdığım sözcüğe sessizce baktığını gördüm.” (SA/43)

4.2.1.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“(**Burası**) Küçük bir çam ormanı.” (KVDS/10)

“Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken (**gözüne**) bir şey mi batmıştır?” (KVDS/10)

“Nine ise kasabaya yerleşmiş ve (**kasabada**) öğretmenlik yapmaya başlamıştı.” (NK/20)

4.2.1.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Arı, sinek, kuş sesi (**duyuluyor**). Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları (**görünüyor**). Sonra uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz (**var**)...” (KVDS/10)

“Kazdıkça kaya, kazdıkça taş (**çıkıyordu**)...” (KVDS/11)

“Ninenin hatıralarla dolu canlı bir tarih olduğunu biliyordu. Henüz gençken kasabadaki gazetelere fıkra ve hikâyeler yazdığını da **(biliyordu)**...” (NK/21)

“İçinde kuş cıvıltıları **(olsun)**,
Uçsun martı kanatları,
Koşsun özgürlük atları,
Baba, bana bir şiir bul!” (BBBŞB/29)

“Tek bildiğim Jim’in (Cim) bunu yapabildiği, Tony (Toni) de yapabiliyordu, Mona (Mona) ve Peter (Pitr) da **(yapabiliyordu)**.” (SA/39)

“Ben de büyüyordum. Vücudum şekilleniyor ve gitgide büyüyordu, aynı şekilde zihnim de **(büyüyordu)**.” (SA/42)

“Ne oldu Chris?” dedi annem. “Bebeği uyandıracaksın.” **(dedi)**. (SA/43)

4.2.1.3. Değişiririr

4.2.1.3.1. Ada Dayalı Değişiririr

“Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... İşte böyle bir yerde köyün insanlarını düşünüyorum.” (KVDS/10)

“Köyde ona “Kör Mustafa” derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile göz kapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur?” (KVDS/10)

“Annem, bana ayağımla A harfini çizmeyi öğrettikten sonra bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu. (...) **İkimiz** için de zor bir işti bu.” (SA/39)

4.2.1.3.2. Eyleme Dayalı Değişiririr

“Devamlı geçmişte yaşadıklarından bahsediyordu. “Hatıralarınızdan sık sık bahsediyorsanız yaşlandınız demektir.” diyordu. Bu yüzden, “Madem öyle ben de oturup hatıralarımı yazarım.” dedi.” (NK/20)

“Yüzüncü doğum gününden birkaç ay sonra bir sabah, **nine yataktan kalkamadı**. Bu, haftalarca **böyle** sürdü.” (NK/22)

*“Ama yapamıyordum çünkü **okuyamıyordum**. Tek bildiğim Jim’in (Cim) **bunu** yapabildiği idi, Tony (Toni) de yapabiliyordu, Mona (Mona) ve Peter (Pitir) da.” (SA/39)*

4.2.1.4. Bağıntı Ögeleri

4.2.1.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

Sözcük, tümce ve paragrafları birbirine bağlayan bağıntı ögeleri Erdemler temasında dört biçimde de görülmüştür. Erdemler temasında sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağıntılar *ve*, *hatta*, *-de/-da*, *ne...ne*, *veya*, *ya da*, *ki* ifadeleriyle kurulmuştur. Erdemler temasında bağıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır.

*“Bir siyah gözlükten görülen yerde **ve** ağaçlarda güneş parçaları.” (KVDS/10)*

*“Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz **ve** tadını fevkalade bulursunuz.” (KVDS/13)*

*“Nine ise kasabaya yerleşmiş **ve** öğretmenlik yapmaya başlamıştı.” (NK/20)*

*“Ama kocası **ve** beş çocuğu, ondan önce bu dünyadan göçüp gitmişlerdi. Nine, hayatta kalan tek kızı **ve** iki torunuyla birlikte yaşamaya başlamıştı.” (NK/20)*

*“Her gün, az **da** olsa daktilosunun başına oturup ağır aksak yazıyordu. Yazdıklarını **da** kızı dâhil kimsenin okumasına izin vermiyordu.” (NK/21)*

*“Bunlar ancak bittiğinde **ve** kitap hâline geldiğinde okunabilecekti. (NK/21)*

*“Nine doksan dokuz yaşına bastığı sıralarda kızı hastalandı **ve** şehirdeki bir hastaneye kaldırıldı.” (NK/21)*

*“**Hatta** birikmiş parasının tükenmek üzere olmasına rağmen yapılan para yardımlarını da geri çevirdi.” (NK/21)*

*“Nineyi ise yalnızlıktan çok, kızının hastalığı **ve** iki torununun başkalarının yanında kalıyor olması üzüyordu.” (NK/21)*

*“En son müşterisi bir ay **ya da** iki ay önce mi ne gelmişti.” (NK/21)*

*“Avukat, kâğıtları eline aldı **ve** nineyi sandalyeye oturttu. Ninenin hatıralarla dolu canlı bir tarih olduğunu biliyordu. Henüz gençken kasabadaki gazetelere fıkra **ve** hikâyeler yazdığını **da**...” (NK/21)*

“Hemen dışarıya çıktı **ve** torunlarını yanına aldı. Evine **de hem** kendisine **hem de** torunlarına bakması için bakıcı bir kadın tuttu (NK/22)

Kendisiyle birlikte torunları **ve** kızı, ninenin kitaptan kazandığı parayla geçiniyordu. (NK/22)

“Nine **ne** görebiliyor **ne de** duyabiliyordu.” (NK/22)

“Yayincıdan geldiğini söylediği mektubu kendisi yazmış **ve** para için **de** arabasını satmıştı.” (NK/22)

“Doktorlar, beyin felci ile doğan Christy Brown’ın (Kıristi Bırayn) zihinsel engelli olduğunu **ve** fazla yaşayamayacağını düşünürler. Ancak annesi, ondan umudunu kesmez **ve** oğlunun çok farklı bir çocuk olduğunu keşfeder.” (SA/39)

“Kendisine mucizevi bir biçimde sunulan fırsatı değerlendirmeye **ve** benim, dünyanın geri kalanı ile konuşarak olmuyorsa yazılı olarak iletişim kurmama yardım etmeye karar vermişti.” (SA/39)

“Ev işleri ile çok meşgul olmadığı günlerde, beni ön taraftaki yatak odasına götürür **ve** bana birbiri ardına harfleri öğretmek için saatlerini harcardı.” (SA/39)

“Yazmayı öğrendiğim ilk şeyin ad **ve** soyadımın baş harfleri olduğunu hatırlıyorum: “C.B.”. (...) Ne zaman biri bana adımı sorsa bir parça tebeşir alıyor **ve** büyük havayla “C.B.” yazıyordum.” (SA/39)

“Artık altı yaşındaydım **ve** sırf kendi adımı yazmaktan sıkılmıştım.” (SA/39)

“Yavaş **ve** sıkıntılı bir sürecin sonunda annemle alfabenin üzerinden geçtim **ve** tüm harfleri iyice öğrendim. Yanımda oturup bana ders verdiği zamanlarda dikkatlice dinlemem **ve** izlemem annemi teşvik ediyordu.” (SA/40)

“Annem, Peter’ın okul kitabını eline almış, kötü kalpli üvey anneleri tarafından kuğulara dönüştürülen zavallı çocukları **ve** dokunduğu her şeyi altına çeviren kralla ilgili küçük hikâyeler okuyordu.” (SA/40)

“Yemekleri yapıyor, küçükleri yıkıyor **ve** giydiriyor, büyüklerin **de** her sabah okula gitmeden önce kulaklarının arkasını yıkadıklarından emin oluyordu.” (SA/40)

“Jim **veya** Tony sık sık mahcup bir hâlde mutfığa girip şiş kulaklar **ve** mor gözlerle Lily’nin azimli ev hanımlığı hakkında ifade veriyorlardı.” (SA/40)

“Zorlandığımda **veya** ne demek istediğimi anlamadıklarında yeri işaret ediyor **ve** sol ayağımla sözcükleri yazıyordum.” (SA/41)

“Beş yaşındayken pek fazla konuşamama karşın, artık tek başıma doğrulabiliyor **ve** kemiklerimi kırmadan **ya da** annemin porselenlerini parçalamadan kalçamın üzerinde sürünerek bir yerden diğerine gidebiliyordum. Ayağıma ayakkabı **ya da** başka bir şey giymiyordum.” (SA/41)

“Annem ayağıma çorap **ya da** ayakkabı giydirdiğinde, normal bir insan elleri arkasına bağlandığında ne hissederse aynı şeyi hissediyordum.” (SA/41)

“Annem beni masanın üstüne oturttu **ve** doktora benden, kendisi için bir şeyler yazmamı istemesini söyledi. Doktor bir an düşündü sonra çantasından kocaman rapor defterini çıkardı, bana büyük kırmızı bir kalem verdi **ve** deftere adımlı yazmamı istedi. Kalemimi ayak parmaklarımla arasına aldım, defteri kendime doğru çekip hazırlandım **ve** yavaş yavaş büyük harflerle adımlı yazdım.” (SA/41)

“Ben **de** büyüyordum. Vücudum şekilleniyor **ve** gitgide büyüyordu, aynı şekilde zihnim **de**. Annem alfabe aşamasını çoktan geçtiğini **ve** onun öğretmenlik güçlerini aşmak üzere olduğumu düşünüyordu.” (SA/42)

“Ama her yazma deneyişimde kalemin kâğıda yapışmaktan başka bir işe yaramadığını gördüm **ve** kalemi tiksintiyle attım, annemi utandırdım.” (SA/42)

“Bunu her gün yapacak zamanı **ya da** şansı yoktu. Zaten dünya kadar işi vardı; işsizlik, hastalık **ve** diğer konularla ilgili sıkıntıları atlatmamız için uğraşıyordu.” (SA/42)

“Annemin yardımı olmadan, öyle **ya da** böyle, bu sözcüğü kendi kendime öğrenmem gerektiğini hissediyordum.” (SA/43)

“Öyle uzun zaman hareketsiz kaldı **ve** düşünceli bir biçimde baktı **ki** sonunda telaşlanıp onu ayağımla dürttüm. Döndü, ellerini omuzlarıma koydu **ve** gülümsedi.” (SA/43)

4.2.1.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Bu temada karşıtsal bağıntı ögelerine sıkça rastlanmıştır. Karşıtsal bağıntı ögeleri sözcükler ve tümceler arası zıtlık oluşturmuştur. Bunlar, *ama, ancak, fakat, rağmen, karşın* ifadeleridir.

“Orada fundalar, yabani meşe palamutları, koca yemişler, çalı süpürgeleri bir türlü ağaç hâline gelemeden **ama** ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar.” (KVDS/11)

“İsteyen olursa ucuza kiraya verir. **Ama** kimse kiralamaz.” (KVDS/11)

“Sanki fırtına karşısında yere doğru eğilmiş küçük bir ağaç gibi duruyordu. **Ama** asla boş oturmaz, asla başkasına yük olmayı istemezdi.” (NK/20)

“Tam altı çocuğu olmuştu. **Ama** kocası ve beş çocuğu, ondan önce bu dünyadan göçüp gitmişlerdi.” (NK/20)

“Gözleri doğru düzgün görmez, kulakları neredeyse işitmez durumdaydı. **Ama** nine pes etmedi.” (NK/21)

“Bunlar **ancak** bittiğinde ve kitap hâline geldiğinde okunabilecekti.” (NK/21)

“İki küçük torunu da kızının yakın dostları tarafından bakılmak üzere alınca nine yapayalnız kaldı. **Fakat** evi terk etmedi.” (NK/21)

“Eski **ama** şık kıyafetlerini giymişti nine.” (NK/21)

“Yayıncının kitaptan **ancak** birkaç bölüm okuyabildiğini **fakat** kitabı çok beğendiği için hemen 200 lira gönderdiğini söyledi.” (NK/21)

“Bu, haftalarca böyle sürdü. **Ama** onun düşündüğü tek şey, kitabının basıldığını görebilmektir.” (NK/22)

“Daktilonun mürekkebi bitmesine **rağmen** o yazdığını sanmıştı hep.” (NK/22)

“Avukat kızardı, cevap veremedi. **Ama** kadın anlamıştı.” (NK/22)

“**Ancak** annesi, ondan umudunu kesmez ve oğlunun çok farklı bir çocuk olduğunu keşfeder.” (SA/39)

“Başka bir şey yapmak istedim, daha büyük bir şey. **Ama** yapamıyordum çünkü okuyamıyordum.” (SA/39)

“İlerliyordum. **Ama** kulağa geldiği kadar kolay değildi.” (SA/40)

“İsteddiği zaman çok tatlı olabiliyor, küçük bir meleğe dönüşüyordu. **Ama** kızdırıldığında hiç de melek gibi olmuyordu.” (SA/40)

“Hâlâ anlaşılır bir biçimde konuşamıyordum **ama** artık ailemin iyi kötü anlayabileceği homurtulu bir dilim vardı.” (SA/40)

“Beş yaşındayken pek fazla konuşamama **karşın**, artık tek başıma doğrulabiliyor ve kemiklerimi kırmadan ya da annemin porselenlerini parçalamadan kalçamın üzerinde sürünerek bir yerden diğerine gidebiliyordum.” (SA/41)

“Annem küçüklüğümünden beri, çıplak ayakla çok bakımsız göründüğümü söyleyerek ayağıma bir şeyler giydirmeye çalışıyordu. **Ama** ne zaman ayağıma bir şey geçirse hemen çıkarıyordum.” (SA/41)

“Dolma kalem kullanmaya hiç alışamadım **ama** artık tebeşir yerine kurşun kalem kullanıyordum. Bir keresinde birkaç komşumuz merakla izlerken babamın en iyi dolma kalemini kullanarak adımı yazmayı denedim. **Ama** her yazma deneyişimde kalemin kâğıda yapışmaktan başka bir işe yaramadığını gördüm ve kalemi tiksintiyle attım, annemi utandırdım.” (SA/42)

“O gün, bu sözcüğü tek başıma öğrenemeyeceğimi düşünerek umutsuzluğa kapılıp sık sık annemin oturduğu yere baktım. **Ama** onu sandalyede yavaşça sallanıp göğsünde tuttuğu bebeği emzirirken görünce kafamı çevirdim.” (SA/43)

“Birkaç dakika sonra annemin sıçramasına, kucağındaki kardeşimin de huzursuzca kıpırdanmasına yol açan bir zafer çılığı attım. “Ne oldu Chris?” dedi annem. “Bebeği uyandıracaksın.” **Ama** umursamadım.” (SA/43)

4.2.1.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

Bu temada sıkça nedensel bağıntı ögesine rastlanmıştır. Bu ifadeler metinlerde, *çünkü, için, bu yüzden, o yüzden, bunun nedeni, amacıyla* şeklinde yer almıştır ve sözcükler ve tümceler arası bağlantıyı sağlamıştır.

“Ama kimse kiralamaz. **Çünkü** orman memuru buraları Orman Kanunu mucibince orman addeder.” (KVDS/11)

“Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak **için** Mustafa’dan başka bizim köyde kimse girişemezdi.” (KVDS/11)

“Yine dünya yuvarlığı üzerinde böyle milyonlarca insanın tırnakları, nasırları, tek gözleri, tek kollarıyla bir ejderha ile kavga etmek **için** beklediklerini düşünüyorum.” (KVDS/13)

“Çok yaşlandığı **için** dışarıya çıkması da zor oluyordu. **Bu yüzden** iyice eve bağlanmıştı.” (NK/21)

“İki küçük torunu da kızının yakın dostları tarafından bakılmak üzere alınınca nine yapayalnız kaldı.” (NK/21)

“Başkasına yük olmak istemediği **için** etrafındaki insanların “Bizim eve taşın, birlikte yaşayalım.” tekliflerini kabul etmedi.” (NK/21)

“Biliyorum bekleyen çok müşterin var. **O yüzden** fazla oturmayacağım. Senden bir şey rica edeceğim sadece.” (NK/21)

“Yayıncının kitaptan ancak birkaç bölüm okuyabildiğini fakat kitabı çok beğendiği **için** hemen 200 lira gönderdiğini söyledi.” (NK/21)

“O gün nine **için** olağanüstü bir gün oldu.” (NK/22)

“Evine de hem kendisine hem de torunlarına bakması **için** bakıcı bir kadın tuttu.” (NK/22)

“Yayıncıdan geldiğini söylediği mektubu kendisi yazmış ve para **için** de arabasını satmıştı.” (NK/22)

“İkimiz **için** de zor bir işti bu. Genellikle, gelip bir sözcüğü doğru yazıp yazmadığımı görmesi **için** inlediğimde, o akşam yemeğini hazırlıyor olurdu.” (SA/39)

“Ama yapamıyordum **çünkü** okuyamıyordum.” (SA/39)

“Alfabeyi bilmek, savaşı kazanmanın yarısıydı **çünkü** yakında harfleri bir araya getirip küçük sözcükler oluşturabilecektim.” (SA/40)

“Yavaş yavaş benim **için** vazgeçilmez oldu.” (SA/41)

“Annem beni masanın üstüne oturttu ve doktora benden, kendisi **için** bir şeyler yazmamı istemesini söyledi.” (SA/41)

“**Çünkü** ben biraz tereddüt ettikten sonra sayfaya tükürmüş, ısrarla yazdığım şeyi silmeye çalışıyor, neden kurşun kalemle yazılanların tebeşirle yazılanlar kadar kolay silinmediğini anlayamıyordum.” (SA/41)

“**Çünkü** zihinsel durumumun normal olduğundan emin olmasına karşın, fiziksel engellerime bir de cahil olmanın getireceği zihinsel engellerin eklenmesinden korkuyordu. Bu korku aklından hiç çıkmıyordu. Ona işkence ediyordu. **Bunun nedeni** hem sakat hem cahil bir çocuğa sahip olmanın utancı değildi.” (SA/42)

“Her şeyin ötesinde, beni kardeşlerimle mümkün olan her alanda eşit hâle getirmek istiyor, okula gidemeyişimin olumsuz sonuçlarını azaltmak **amacıyla** elinden geleni yapıyordu.” (SA/42)

“Zaten dünya kadar işi vardı; işsizlik, hastalık ve diğer konularla ilgili sıkıntıları atlatmamız **için** uğraşıyordu. Böyle zamanlarda gülmek onun **için** zordu, yine de her zaman bir şekilde gülmeyi başarıyordu.” (SA/42)

“Bir sözcüğü yazmayı başardığımda kendimle gurur duyuyor, ne kadar iyi bir öğrenci olduğumu göstermek **için** bunları annemin yanında yazmayı ihmal etmiyordum.” (SA/42)

“Bir gün Peter’ın okul kitabında rastladığım yeni bir sözcüğü öğrenmek **için** kendimi zorluyordum.” (SA/43)

“Bitirdiğimde onayını almak **için** yüzüne baktım ve sayfanın kenarına yazdığım sözcüğe sessizce baktığını gördüm.” (SA/43)

4.2.1.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

Temada yer alan bağıntı ögeleri, sonra, -den sonra, -den beri, -e kadar, -den önce, daha sonra ve sonunda ifadeleriyle sağlanmıştır. Bu ifadeler tümceler arası öncelik sonralık bildirmektedir. Bu ögenin metin içinde kullanımı okuyucunun aklında zaman çizgisi oluşturmayı ve okuyucunun kronolojiyi iyi takip edebilmesini sağlamaktadır.

“**Sonra** uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz...” (KVDS/10)

“**Sonra** Mustafa gündüzleri başka yerde çalışmak mecburiyetinde idi.” (KVDS/11)

“Söylenenlere göre nine, yıllar **önce** babasıyla birlikte çok uzaklardan gelmişti. (...) **Sonra** kasabadan bir adamla evlenmişti.” (NK/20)

“Bir kazaya kurban giden biricik oğlunu kaybettikten **sonra** hayattan elini eteğini çekmişti.” (NK/21)

“Nineyi, bahçesinden şeftali aşırıldığı çocukluk günlerinden **beri** tanırdı.” (NK/21)

“Kâğıtları bir bir gözden geçirdikten **sonra** “Çok güzel bunlar. Elimden geleni yapacağım inşallah. Kitabı tanıdığım bir yayınevine göndereceğim.” dedi.” (NK/21)

“Yayınevi, kitap basılincaya **kadar** her ay 200 lira gönderecekti.” (NK/21)

“İki saat **sonra** elindeki kitabı sımsıkı tutarken gözlerini kapadı. Aradan birkaç gün geçti. Kızı kitabı karıştırmaya başladı. **Sonra** da koşarak avukatın ofisine gitti.” (NK/22)

“Annem, bana ayağımla A harfini çizmeyi öğrettikten **sonra** bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu.” (SA/39)

“**Sonra** bir silgi ile onları silerdi ve bu harfleri bana hafızamdan, ayak parmaklarımın arasında tuttuğum tebeşirle yeniden yazdırırdı.” (SA/39)

“Gerçi sık sık karıştırır, “B”yi “C”**den önce** yazardım.” (SA/39)

“Gölgeler odayı karartana ve küçük Eamonn (İmin) uykusunda kımıldanıp ağlayana **kadar** bana kitap okumaya devam etti. **Sonra** ayağa kalkıp ışıkları açtı.” (SA/40)

“**Bir süre sonra** sözcükleri nasıl bir araya getirip cümleler oluşturacağımı öğrenmeye başladım.” (SA/40)

“Yemekleri yapıyor, küçükleri yıkıyor ve giydiriyor, büyüklerin de her sabah okula gitmeden **önce** kulaklarının arkasını yıkadıklarından emin oluyordu.” (SA/40)

“Annem küçüklüğüm**den beri**, çıplak ayakla çok bakımsız görüldüğümü söyleyerek ayağıma bir şeyler giydirmeye çalışıyordu. Ama ne zaman ayağıma bir şey geçirse hemen çıkarıyordum.” (SA/41)

“Yere bir şeyler yazdığım zaman, annem bana ders verirken yaptığım gibi tükürüp topuğumla sürterek silmeyi, **sonra** hafızamdan tekrar yazmayı alışkanlık hâline getirmiştin.” (SA/41)

“Doktor bir an düşündü **sonra** çantasından kocaman rapor defterini çıkardı, bana büyük kırmızı bir kalem verdi ve deftere adımı yazmamı istedi.” (SA/41)

“Çünkü ben biraz tereddüt ettikten **sonra** sayfaya tükürmüş, ısrarla yazdığım şeyi silmeye çalışıyor, neden kurşun kalemle yazılanların tebeşirle yazılanlar kadar kolay silinmediğini anlayamıyordum.” (SA/41)

“**Daha sonra** beni zaman zaman ziyaret etti ve yıllarca gelişimimi merakla takip etti.” (SA/41)

“**Sonunda** başardım ve ateşin yanındaki sandalyede oturmuş kardeşimi emziren anneme döndüm.” (SA/43)

4.2.1.5. Yineleme

4.2.1.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında yer alan aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemelerle karşılaşmıştır. Bu yineleme türü aynı sözcüğün tekrarıyla yapılmaktadır. Örneğin *Karanfiller ve Domates Suyu* (Özgün, 2022: 10-11) metni göz önünde bulundurulduğunda, *kambur* sözcüğü birden çok kez tekrarlanarak metnin vurgusunu arttırmaya yardımcı olmuştur.

“Bana bir **kamburu** hatırlatıyor bu göz, tuhaf değil mi? Bütün **kamburlar** iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdırlar, şendirler. Ne severim **kamburları!** İşte Kör Mustafa’nın bu gözü de bir **kambur** insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, canlı bir gözdür.” (KVDS/10-11)

“Çünkü **orman memuru** buraları **Orman Kanunu** mucibince orman addeder. Aralarında üç beş ufacak çam ağacının boğulduğu yabani, cüce, oduna bile gelmez çalı çırpı **orman memurunun, Orman Kanunu’nun** sayesinde mesut yaşarlar.” (KVDS/10-11)

“Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarıncaya kadar söküyor, koparıyor, **kazıyordu. Kazdıkça** kaya, **kazdıkça** taş...” (KVDS/10-11)

“Çok **yaşlandığı** için dışarıya çıkması da zor oluyordu. Bu yüzden iyice eve bağlanmıştı. Devamlı geçmişte yaşadıklarından bahsediyordu. “Hatıralarınızdan sık sık bahsediyorsanız **yaşlandınız** demektir.” diyordu.” (NK/20)

“**Hatıralarınızdan** sık sık bahsediyorsanız **yaşlandınız** demektir.” diyordu. Bu yüzden, “Madem öyle ben de oturup **hatıralarımı** yazarım.” dedi. (NK/20)

“Nine doksan dokuz yaşına bastığı sıralarda **kızı hastalandı** ve şehirdeki bir hastaneye kaldırıldı. **İki küçük torunu da kızının yakın dostları tarafından bakılmak üzere alınınca** nine yapayalnız kaldı. (...) Nineyi ise yalnızlıktan çok, **kızının hastalığı ve iki torununun başkalarının yanında kalıyor olması** üzüyordu.” (NK/21)

“İki küçük torunu da kızının yakın dostları tarafından bakılmak üzere alınınca nine **yapayalnız** kaldı. (...) Bütün kasaba, ninenin **yalnızlığına** üzülüyordu. Nineyi ise **yalnızlıktan** çok, kızının hastalığı ve iki torununun başkalarının yanında kalıyor olması üzüyordu.” (NK/21)

“Başkasına **yük olmak** istemediği için etrafındaki insanların “Bizim eve taşın, birlikte yaşayalım.” tekliflerini kabul etmedi. (...) “Kimseye **yük olmadım.**” diye mırıldandı.” (NK/20-21)

“Hep sevgileri anlatsın,

Baba, bana bir şiir bul!

Her satırı bal damlatsın,

Baba, bana bir şiir bul!

(...)

Koşsun özgürlük atları,

Baba, bana bir şiir bul!

(...)

Kimse kimseyi üzmesin,

Baba, bana bir şiir bul!

(...)

Acı olmasın gerçekler,

Baba, bana bir şiir bul!

(...)

Duyan, okuyan beğensin;

Baba, bana bir şiir bul!” (BBBŞB/29)

“Ev işleri ile çok meşgul olmadığı günlerde, beni ön taraftaki yatak odasına götürür ve bana birbiri ardına **harfleri** öğretmek için saatlerini harcardı. Bir parça tebeşir ile her **harfi** yere yazardı. Sonra bir silgi ile onları silerdi ve bu **harfleri** bana hafızamdan, ayak parmaklarımin arasında tuttuğum tebeşirle yeniden yazdırırdı.” (SA/39)

“**Ayağıma** ayakkabı ya da başka bir şey giymiyordum. Annem küçüklüğümünden beri, çıplak **ayakla** çok bakımsız göründüğümü söyleyerek **ayağıma** bir şeyler giydirmeye çalışıyordu. Ama ne zaman **ayağıma** bir şey geçirse hemen çıkarıyordum. **Ayağımın** örtülmesinden nefret ediyordum. Annem **ayağıma** çorap ya da ayakkabı giydirdiğinde, normal bir insan elleri arkasına bağlandığında ne hissederse aynı şeyi hissediyordum.” (SA/41)

“**Çok şaşırdı.** (...) “Harika! **Çok şaşırdım**, Bayan Brown. Bu gerçekten...” diye söze başladı doktor.” (SA/41)

4.2.1.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Tema içinde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnek olacak tümceler mevcuttur. Örneğin, *geçmişte yaşadıkları* ifadesi *hatıralar* ifadesiyle birlikte kullanılmıştır. Böylece geçmişte yaşananlara yani hatıralara vurgu yapılmıştır.

“Çok yaşlandığı için dışarıya çıkması da zor oluyordu. Bu yüzden iyice eve bağlanmıştı. Devamlı **geçmişte yaşadıklarından** bahsediyordu. “**Hatıralarınızdan** sık sık bahsediyorsanız yaşlandınız demektir.” diyordu.” (NK/20)

“**Sihir** bozulmuş ve **büyü** kaybolmuştu.” (SA/40)

“Çünkü zihinsel durumumun normal olduğundan emin olmasına karşın, fiziksel **engellerime** bir de cahil olmanın getireceği zihinsel **engellerin** eklenmesinden korkuyordu. (...). Bunun nedeni hem **sakat** hem cahil bir çocuğa sahip olmanın utancı değildi.” (SA/42)

4.2.1.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere yer verilmiştir. Burada sözcükler, birbiri zıddı ve uzak anlamlısı olacak şekilde seçilmiştir.

“Kitaplar, bir zaman bana, **insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevilleceğini oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler. Hayır, şimdi insanları kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. (...) Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum.**” (KVDS/10)

“İşte Kör Mustafa’nın **bu gözü** de bir kambur insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, canlı bir gözdür. Öteki doğru dürüst göz, onun yanında **mahcup, sönük, tatsız tuzsuz, pek de kibirlidir.**” (KVDS/11)

“**Bakarsan** bağ, **bakmazsan** dağ olur, dedik.” (KVDS/12)

“Mustafa ejderhayı bir sene içinde, bazen **ümitsizlikten** bazen **ümitten** yeniyordu.” (KVDS/12)

“**Başka bir şey yapmak istedim, daha büyük bir şey. Ama yapamıyordum** çünkü okuyamıyordum. Tek bildiğim Jim’in (Cim) bunu **yapabildiği**di, Tony (Toni) de **yapabiliyordu**, Mona (Mona) ve Peter (Pitir) da.” (SA/39)

4.2.1.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında yer alan metinlerde bu yineleme türüne ait örnekler vardır.

“**Fino Kilisesi’nin** malıdır. Kocaman, kirli sakallı, bir **papaz** fundalıkları bizimdir, diye arada bir dolaşır.” (KVDS/11)

“Orada **fundalar, yabani meşe palamutları, koca yemişler, çalı süpürgeleri** bir türlü **ağaç** hâline gelemeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. (...) Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun tazyiki, **çalı, palamut, defne, koca yemiş, diken, ot, kök** ona karşı koydular.” (KVDS/10-11)

“Kazma iş görmediği zaman **yumruğu, yumruğu** yetmediği zaman **parmakları, parmakları** kalın geldiği zaman **tırnakları** ile toprağı tırmalardı. (KVDS/12)

“Bu, her tarafından **poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, karayel rüzgârı** giren bir evdi. (KVDS/12)

“Arslan Mustafa, dedim. **Su** buldun mu, **su**?

— Deniz kıyısında eski bir **kuyu** vardı.” (KVDS/12)

“İçinde **kuş** civıltıları,

Uçsun **martı** kanatları,” (BBBŞB/29)

“Yavaş ve sıkıntılı bir sürecin sonunda annemle **alfabenin** üzerinden geçtim ve tüm **harfleri** iyice öğrendim.” (SA/40)

“**Alfabeyi** bilmek, savaşı kazanmanın yarısıydı çünkü yakında **harfleri** bir araya getirip küçük **sözcükler** oluşturabilecektim. Bir süre sonra **sözcükleri** nasıl bir araya getirip **cümleler** oluşturacağımı öğrenmeye başladım.” (SA/40)

“**Ateş, resim, köpek, kapı** ve **sandalye** gibi evde etrafımda bulunan **nesnelerin** adlarını yazıyordum.” (SA/42)

4.2.1.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Erdemler temasında genel kavramlarla yapılan yinelemeler mevcuttur. Örneklere bakıldığında, *avukat* sözcüğünün ilerleyen yerlerde *adam* olarak genel bir kavramla yinelendiği görülmektedir.

“Komşusu, yine de nineyi istediği yere, kasabanın **avukatının** ofisine kadar götürdü. **Avukat**, elli yaşında bir **adamdı**.” (NK/21)

“Nine, çantasından çıkardığı kâğıtları göstererek “Bir **kitap yazdım** oğlum. **Bastırarak** birini bulabilir miyiz?” dedi. (...) Kâğıtları bir bir gözden geçirdikten sonra “Çok güzel bunlar. Elimden geleni yapacağım inşallah. Kitabı tanıdığım bir **yayınevine** göndereceğim.” dedi. (...) **Yayıncının** kitaptan ancak birkaç bölüm okuyabildiğini fakat kitabı çok beğendiği için hemen 200 lira gönderdiğini söyledi. **Yayınevi**, kitap **basılıncaya** kadar her ay 200 lira gönderecekti.” (NK/21)

“Bir parça tebeşir ile her **harfi** yere yazardı. (...) Genellikle, gelip bir **sözcüğü** doğru yazıp yazmadığını görmesi için inlediğimde, o akşam yemeğini hazırlıyor olurdu. (...) Yazmayı öğrendiğim ilk şeyin ad ve soyadımın **baş harfleri** olduğunu hatırlıyorum: “**C.B.**”. Gerçi sık sık karıştırır, “**B**”yi “**C**”den önce yazardım. Ne zaman biri bana adımı sorsa bir parça tebeşir alıyor ve büyük havayla “**C.B.**” yazıyordum.” (SA/39)

“Neyse ki **kız kardeşim Lily** (Lili) ya da diğerlerinin taktığı isimle Titch (Tiş), ona çok yardım ediyordu. En büyüğümüz **Lily**, ailenin küçük annesi, siyah bukleleri ve parlayan gözleriyle ufak tefek sıska bir çocuktı.” (SA/40)

“Çünkü ben biraz tereddüt ettikten sonra sayfaya tükürmüş, ısrarla yazdığım şeyi silmeye çalışıyor, neden **kurşun kalemle** yazılanların tebeşirle yazılanlar kadar kolay silinmediğini anlayamıyordum. (...) **Dolma kalem** kullanmaya hiç alışmadım ama artık **tebeşir** yerine **kurşun kalem** kullanıyordum. Bir keresinde birkaç komşumuz merakla izlerken babamın en iyi **dolma kalemini** kullanarak adımı yazmayı denedim.” (SA/41-42)

4.2.2. Millî Mücadele ve Atatürk Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.2.1. Gönderim

4.2.2.1.1. Art Gönderim

4.2.2.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs* ve *üçüncü tekil şahısla* sağlanmıştır.

“İhtiyar köylü:

— **Benim** toprak dediğime bakma, diye ilave etti.” (AVA/48)

“Ata, bu sözün doğrudur, dedi. **Ben** okumuşların sözüne daha çok inanırım.” (AVA/49)

“Atatürk, ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış, âdeta kendinden geçmiş, ilerliyordu. Halk **onu** incitmemek için arada bir boşluk bırakmıştı.” (AVA/49)

“Gerisini Topçu neferi Koca Seyit’ten dinleyelim: “Toprağın altından çıktım. Baktım ki 13 arkadaşım şehit olmuş. Bir **ben** kalmışım, bir Niğdeli Ali, bir de batarya komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey.” (KS/55)

“Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakk’a şükreden Cevat Paşa, daha sonra Koca Seyit’i tebrik ederken **ondan** aynı ağırlıkta bir başka mermiyi daha kaldırmasını istemiş ancak Koca Seyit ne kadar uğraşıysa da değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır.” (KS/56)

“Bir Mustafa Kemal vardı, dalga dalga
Koşup gelirdi her derdine memleketin,
Düşünür bir çare bulurdu mutlaka,
Oydu bayrağı istiklal ve hürriyetin.” (BMKV/61)

“Bir Mustafa Kemal vardı, rüzgâr rüzgâr
Eserdi vatan dağlarında sonsuz...
Şimdi Ankara’da, Anıtkabir’de yatar.
Her yerde bir karanlık ve biz **onsuz!**” (BMKV/61)

4.2.2.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada, yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler, o, bu ve ora olarak belirlenmiştir.

“Burası toprak olsaydı, dediğin doğru olurdu. Fakat bu toprak değil. (...) Neden bunu şimdiye kadar bana söylemedin?” (AVA/48-49)

“Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlıları olan “Ocean” zırhlısını dümen kısmından vurdum. Arkadaşım Ali ve diğer bataryadaki arkadaşlarım: ‘Vurdun onu Koca Seyit! Vurdun onu!’ diye bağırıyorlar, arkamdan sevinç ılgıllıkları atıyorlardı.” (KS/50)

*“**Kürsüye** çıktı mı; **orada** bir dev,
Orada bir vatan, bir cihan konuşurdu.” (BMKV/61)*

4.2.2.1.1.3. Dönüştürülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

*“**Atatürk**, ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış, âdeta **kendinden** geçmiş, ilerliyordu.” (AVA/49)*

*“Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakk’a şükreden Cevat Paşa, daha sonra **Koca Seyit**’i tebrik ederken ondan aynı ağırlıkta bir başka mermiyi daha kaldırmasını istemiş ancak Koca Seyit ne kadar uğraştıysa da değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır. (...) **Kendimde** bir başkalık hissetmekteydim. (...) Mükâfatlandırmak amacıyla **kendisine** ne istediği sorulunca:” (KS/56)*

4.2.2.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesine ait örnekler görülmektedir.

*“**Fidan dikme, Ankara’yı ağaçlandırma ve yeşertme** merakı, Atatürk’ü her gün çiftliğe çekiyordu. (...) Ata’nın **bu işle** çok uğraşıp didindiğini ve bu yüzden çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu köylü...” (AVA/48)*

*“**Sen okumuşların sözüne daha çok inanırsın** da ondan. Ata, **bu sözün** doğrudur, dedi.” (AVA/49)*

*“**Merminin** yanına koştum. Topun vinci de bozulmuştu. **O mermiyi** bir kez kaldırdım.” (KS/55)*

*“Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakk’a şükreden Cevat Paşa, daha sonra Koca Seyit’i tebrik ederken ondan **aynı ağırlıkta bir başka mermiyi** daha kaldırmasını istemiş ancak Koca Seyit ne kadar uğraştıysa da değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır. (...) Ben o zaman **bu mermiyi** kaldırırken gönlüm Allah’ın feyziyle dopdolu idi. Kendimde bir başkalık hissetmekteydim. **Bu ağırlığı** kaldırarak bir makama ulaşmışsam bu Cenab-ı Hakk’a yaptığım duaların karşılığında idi ki o ana mahsustur.” (KS/56)*

*“Bir Mustafa Kemal vardı, bayrak bayrak
Dalgalanırdı **burcunda** kalelerin.
Ağlıyoruz şimdi **o burçlara** bakarak*

Üzüntümüz öyle büyük, öyle derin!” (BMKV/61)

“Öğretmeni ödev vermişti, **Kut’ül Amâre Zaferi’ni** anlatacaktı. (...) Merakla sorunca **o muhteşem zaferi**, ihtiyar adam hüzünle gülümsedi, anlatmaya başladı: (...) **Bu muhteşem zafer** bizim tarihimize altın harflerle yazıldı. Git anlat arkadaşlarına, iyi öğrensinler; layık olunmalı **bu destana**.” (MKAZ/68-69)

4.2.2.1.2. Ön Gönderim

Bu temada ön gönderim ögesi *Atatürk ve Anıları* (Özgün/2022: 49) metninde yer almaktadır. Bu ön gönderim, *şunu* sözcüğüyle sağlanmıştır.

“Dövizler listesini gözden geçiren Atatürk hepsini çizdi, yalnız **şunu** yazdı: “**Atatürk bizden biridir.**” (AVA/49)

4.2.2.2. Eksilti

Bu temada beş eksilti ögesine de yer verilmiştir. Temada en sık karşılaşılan eksilti türü özne eksiltisi olmuştur. Bu temada anlatımı bozacak eksilti ögesine yer verilmemiştir.

4.2.2.2.1. Özne Eksiltisi

“Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı öldürmek istersin ama bu toprak kıraçtır. (**Bu toprak**) Fidan tutmaz, niye bu kadar zorlanırsın?” (AVA/48)

“(Koca Seyit’in) İsteği kabul edilmiştir.” (KS/56)

“Ancak (**Seyit**) bu defa diğer arkadaşlarını düşünerek bu isteğinden de vazgeçmiş, bunun üzerine de onbaşılık rütbesiyle onurlandırılmıştır.” (KS/56)

“(Mustafa Kemal) Kürsüye çıktı mı; orada bir dev,
Orada bir vatan, bir cihan konuşurdu.” (BMKV/61)

“(Mustafa Kemal) Tek başına ve bir aslanca kükreyerek
Çıkardı karşısına nice dağ gibi ordunun.” (BMKV/61)

“(Mustafa Kemal) Şimdi Ankara’da, Anıtkabir’de yatar.
Her yerde bir karanlık ve biz onsuz!” (BMKV/61)

“Öğretmeni ödev vermişti, **(Ali)** Kut’ül Amâre Zaferi’ni anlatacaktı. **(Ali)** Salih Dede’yi buldu kütüphanesinde. **(Ali)** Merakla sorunca o muhteşem zaferi, ihtiyar adam hüznle gülümsedi, anlatmaya başladı.” (MKAZ/68)

“Ama **(İngilizler)** hesap edememişlerdi bizim cesaretimizi, yiğitliğimizi.” (MKAZ/68)

“**(Osmanlı yiğitleri)** Hazırlandılar savunma savaşına bütün imanlarıyla. **(Osmanlı yiğitleri)** Yendiler İngilizleri.” (MKAZ/69)

“İngiliz kolordusu geçti hücumla. **(İngiliz kolordusu)** Kuşatmayı kırmak istiyordu aklınca.” (MKAZ/69)

“Miralay Ali İhsan Bey komutanıydı 13. Kolordu’nun. **(Miralay Ali İhsan Bey)** Mağrur İngiliz’e iyi bir ders verdi.” (MKAZ/69)

“Kurtuluş ümidi kalmamıştı İngiliz generalin, **(İngiliz general)** Halil Paşa’ya yazıp mektup, dedi ki:” (MKAZ/69)

4.2.2.2.2. Nesne Eksiltisi

“Ne dediklerini bilmem, ince yüzün alt tarafı boydan boya kayalıktır. İstersen **(toprağı)** kazdır.” (AVA/49)

“Mermiyi namluya sürdüm. **(Mermiyi)** Patlattım.” (KS/55)

“Şimdi **(mermiyi)** kaldıramam kumandanım, mazur görün.” (KS/56)

4.2.2.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Mağluptu Osmanlı kuvvetleri, **(Osmanlı kuvvetlerinin)** işi bitmişti düşmana göre.” (MKAZ/68)

4.2.2.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Mermiyi namluya sürdüm. Patlattım. **(Gemiye)** İsabet ettiremedim.” (KS/55)

4.2.2.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Basra Körfezi’nin kuzeyinde, Bağdat’ın güneyinde (yer alıyordu) ...” (MKAZ/68)

4.2.2.3. Değiş-tirir

4.2.2.3.1. Ada Dayalı Değiş-tirir

Millî Mücadele ve Atatürk temasında ada dayalı değıştirir ögesine rastlanmamıştır.

4.2.2.3.2. Eyleme Dayalı Değıştirir

“Cumhuriyet’in 12. yıl dönümü için birçok döviz hazırlanmıştı: “Atatürk bizim en büyüğümüzdür.”, “Atatürk, bu milletin en yükseğidir.”, “Türk milleti asırlardan beri bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı.” ... Dövizler listesini gözden geçiren Atatürk hepsini çizdi, yalnız şunu yazdı: “Atatürk bizden biridir.” (AVA/49)

*“Bunun üzerine Seyit, içi boşaltılan mermiyi, başka bir ifadeye göre ise **maket bir mermiyi kaldırmış** ve **böylece** de resmedilmiştir.” (KS/56)*

4.2.2.4. Bağ-ıntı Ögeleri

Millî Mücadele ve Atatürk temasında bağ-ıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır. Sözcük, tümce ve paragrafları birbirine bağlayan bağ-ıntı ögeleri Millî Mücadele ve Atatürk temasında dört biçimde de görölmüş-tür. Bu temada sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağ-ıntılar ve, -de/-da, gerek...gerekse, rağmen, ama, fakat, yalnız, ancak, bu yüzden, çünkü, için, -e kadar, sonra, -dan beri, o anda, daha sonra ifadeleriyle kurulmuştur.

4.2.2.4.1. Katkısal Bağ-ıntı Ögeleri

*“Fidan dikme, Ankara’yı ağaçlandırma **ve** yeşertme merakı, Atatürk’ü her gün çiftliğe çekiyordu.” (AVA/48)*

*“Hiçbiri istenen **ve** beklenen sonucu vermiyordu.” (AVA/48)*

*“Ata’nın bu işle çok uğraşıp didindiğini **ve** bu yüzden çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu köylü...” (AVA/48)*

“Atatürk, tam bir halk adamıydı **ve** asıl kuvvet kaynağının halk olduğu inancındaydı. Cumhuriyet’in yıl dönümünde Ankara şehri, köylerden **ve** kasabalardan gelen halkla dolmuştu.” (AVA/49)

“8 Mart o korkunç **ve** dehşetli deniz savaşında, düşman toptlarından birinin “Rumeli Mecidiye Tabyası”na isabet etmesi sonucunda, cephanelik havaya uçmuş **ve** 13 topçumuz şehit olmuştur.” (KS/55)

“Tabyada sadece Yüzbaşı Hilmi Bey, topçu neferi Niğdeli Ali **ve** Koca Seyit kurtulmuştur.” (KS/55)

“Arkadaşım Ali **ve** diğer bataryadaki arkadaşlarım: ‘Vurdun onu Koca Seyit! Vurdun onu!’ diye bağıyorlar, arkamdan sevinç çığlıkları atıyorlardı.” (KS/55)

“Bunun üzerine Seyit, içi boşaltılan mermiyi, başka bir ifadeye göre ise maket bir mermiyi kaldırmış **ve** böylece **de** resmedilmiştir. Koca Seyit’in **gerek** Çanakkale’de **gerekse** memleketi Havran’daki mermiyi kaldırır vaziyetteki büstleri, içi boşaltılarak kaldırdığı mermi maket görüntüsüdür.” (KS/56)

“Oydu bayrağı istiklal **ve** hürriyetin.” (BMKV/61)

“Tek başına **ve** bir aslanca kükreyerek
Çıkardı karşısına nice dağ gibi ordunun.” (BMKV/61)

“Her yerde bir karanlık **ve** biz onsuz!” (BMKV/61)

“Birlik, silah **ve** cephaneleri teslim⁸ etmeniz şart.” (MKAZ/69)

4.2.2.4.2. Karşıtsal Bağını Ögeleri

“Bir kısım arazide türlü denemelere **rağmen** ağaç yetiştirmek mümkün olamamıştı.” (AVA/48)

“Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı öldürmek istersin **ama** bu toprak kıraçtır.” (AVA/48)

“Burası toprak olsaydı, dediğin doğru olurdu. **Fakat** bu toprak değil.” (AVA/48)

“Atatürk, bu cahil fakat toprağın dilinden çok iyi anlayan tecrübeli köylünün sözünü dinledi.” (AVA/49)

⁸ Metinde yer alan şekliyle verilmiştir.

“Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım. **Fakat** bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım...” (AVA/49)

“Sen belki ömründe sevmişsindir. **Fakat** hiç sevildin mi, dedi.” (AVA/49)

“Dövizler listesini gözden geçiren Atatürk hepsini çizdi, **yalnız** şunu yazdı:” (AVA/49)

“Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakk’a şükreden Cevat Paşa, daha sonra Koca Seyit’i tebrik ederken ondan aynı ağırlıkta bir başka mermiyi daha kaldırmasını istemiş **ancak** Koca Seyit ne kadar uğraştıysa da değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır.” (KS/56)

“Şimdi kaldıramam kumandanım, mazur görün. **Fakat** siz o düşmanı tekrar buraya getirirseniz benim de bu mermiyi nasıl kaldırdığımı o zaman görürsünüz.” (KS/56)

“İsteği kabul edilmiştir. **Ancak** bu defa diğer arkadaşlarını düşünerek bu isteğinden de vazgeçmiş, bunun üzerine de onbaşılık rütbesiyle onurlandırılmıştır.” (KS/56)

“Albay Nureddin Bey’le yiğit askerler Kut’ül Amâre’yi savundular ölümüne. Ama... Bitti savaş malzemesi.” (MKAZ/68)

“Mağluptu Osmanlı kuvvetleri, işi bitmişti düşmana göre. **Ama** hesap edememişlerdi bizim cesaretimizi, yiğitliğimizi.” (MKAZ/68)

“21 Ocak’ta Hannah’ta şanlı askerlerimiz düşmanı püskürttü geri. Ama bıkmıyordu İngilizler.” (MKAZ/69)

“Beş aylık kuşatmanın ardından, 29 Nisan’da teslim oldu mağrur İngiliz’in komutanı Townshend, Osmanlı’ya; 13 general, 481 subay **ve** 13.300 eriyle birlikte.” (MKAZ/69)

4.2.2.4.3. Nedensel Bağlantı Ögeleri

“Ata’nın bu işle çok uğraşıp didindiğini ve **bu yüzden** çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu köylü...” (AVA/48)

“Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım. **Çünkü** bu işte sen de “okumuş” sayılırsın.” (AVA/49)

“Halk onu incitmemek **için** arada bir boşluk bırakmıştı.” (AVA/49)

4.2.2.4.4. Zamansal Bağını Ögeleri

“Neden bunu **şimdiye kadar** bana söylemedin?” (AVA/49)

“Hayli gittikten **sonra**...” (AVA/49)

“Türk milleti asırlardan **beri** bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı.” (AVA/49)

“Gerçekten **o anda** zırhlı etrafında dönmeye başladı.” (KS/55)

“Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakk’a şükreden Cevat Paşa, **daha sonra** (...) Koca Seyit ne kadar uğraştıysa da değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır.” (KS/56)

4.2.2.5. Yineleme

4.2.2.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer verişen aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler, bir ifadenin vurgusunu arttırmak ve anlamı güçlendirmek amacıyla yapılmıştır.

“Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı oldurmak istersin ama bu **toprak** kıraçtır. (...) Mademki **topraktır**, mutlaka tutacak! (...) Benim **toprak** dediğime bakma, diye ilave etti. **Toprak** dedimse sözün gelişi söyledim. Burası **toprak** olsaydı, dediğin doğru olurdu. Fakat bu **toprak** değil.” (AVA/48)

“Sen **okumuşların sözüne daha çok inanırsın** da ondan. (...) Ben **okumuşların sözüne daha çok inanırım**. Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım. Çünkü bu işte sen de “**okumuş**” sayılırsın.” (AVA/49)

“Rumeli Mecidiye Tabyası”na isabet etmesi sonucunda, cephanelik havaya uçmuş ve **13 topçumuz şehit olmuştur**. (...) Toprağın altından çıktım. Baktım ki **13 arkadaşım şehit olmuş**.” (KS/55)

“Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlıları olan “Ocean” zırhlısını dümen kısmından **vurdum**. Arkadaşım Ali ve diğer bataryadaki arkadaşlarım: ‘**Vurdun onu** Koca Seyit! **Vurdun onu!**’ diye bağırıyorlar, arkamdan sevinç çığlıkları atıyorlardı.” (KS/55)

“**Bir Mustafa Kemal vardı**, dalga dalga
Koşup gelirdi her derdine memleketin
(...) **Bir Mustafa Kemal vardı**, alev alev

Bir bakışıyla dağlar ovalar tutuşurdu.

(...)

***Bir Mustafa Kemal vardı,** yürek yürek*

Tanırdı bütün insanlarını yurdunun.

(...)

***Bir Mustafa Kemal vardı,** bayrak bayrak*

Dalgalanırdı burcunda kalelerin.

(...)

***Bir Mustafa Kemal vardı,** rüzgâr rüzgâr*

Eserdi vatan dağlarında sonsuz...” (BMKV/61)

“Öğretmeni ödev vermişti, **Kut’ül Amâre** Zaferi ’ni anlatacaktı. (...) **Kut’ül Amâre**, Dicle Nehri kıyısında kasabaydı o zamanlar. (...) Basra ’yı, **Kut’ül Amâre**’ye dayandılar. 1914 sonbaharıydı. Albay Nureddin Bey’le yiğit askerler **Kut’ül Amâre**’yi savundular ölümüne. (...) 25 Eylül 1915’te düştü **Kut’ül Amâre**.” (MKAZ/68)

4.2.2.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Bunun üzerine Seyit, içi **boşaltılan mermiyi**, başka bir ifadeye göre ise **maket bir mermiyi** kaldırmış ve böylece de resmedilmiştir. Koca Seyit’in gerek Çanakkale’de gerekse memleketi Havran’daki mermiyi kaldırır vaziyetteki büstleri, içi boşaltılarak kaldırdığı mermi maket görüntüsüdür.” (KS/56)

“Bir Mustafa Kemal vardı, bayrak bayrak

Dalgalanırdı burcunda kalelerin.

***Ağlıyoruz** şimdi o burçlara bakarak*

***Üzüntümüz** öyle büyük, öyle derin!” (BMKV/61)*

4.2.2.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“18 Mart o korkunç ve dehşetli deniz savaşında, düşman toplarından birinin “Rumeli Mecidiye Tabyası”na isabet etmesi sonucunda, cephanelik havaya uçmuş ve 13 topçumuz **şehit olmuştur**. Tabyada sadece Yüzbaşı Hilmi Bey, topçu neferi Niğdeli Ali ve Koca Seyit **kurtulmuştur**.” (KS/55)

“Bir Mustafa Kemal vardı, dalga dalga

*Koşup gelirdi her **derdine** memleketin,*

*Düşünür bir çare bulurdu mutlaka,
Oydu bayrağı istiklal ve hürriyetin.” (BMKV/61)*

“Düşman Kut’ül Amâre’ye çekilmek zorunda kaldı. (...) Çok çetin bir savaş oldu. Cesur askerlerimiz koyunca ortaya canlarını, Şeyh Saad Muharebesi’nde zafer Osmanlınındı.” (MKAZ/69)

4.2.2.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Cumhuriyet’in yıl dönümünde Ankara şehri, köylerden ve kasabalardan gelen halkla dolmuştu.” (AVA/49)

4.2.2.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

“Atatürk’ün, Etimesgut köyünde ihtiyar bir ahababı vardı. Adam eski Rumeli göçmenlerindendi. Pek teklifsiz, senli benli konuşurlardı.” (AVA/48)

“Fidan dikme, Ankara’yı ağaçlandırma ve yeşertme merakı, Atatürk’ü her gün çiftliğe çekiyordu. Bir kısım arazide türlü denemelere rağmen ağaç yetiştirmek mümkün olamamıştı.” (AVA/48)

“Salih Dede’yi buldu kütüphanesinde. Merakla sorunca o muhteşem zaferi, ihtiyar adam hüüzünle gülümsedi, anlatmaya başladı:” (MKAZ/68)

“Düşman Kut’ül Amâre’ye çekilmek zorunda kaldı. (...) Çok çetin bir savaş oldu. Cesur askerlerimiz koyunca ortaya canlarını, Şeyh Saad Muharebesi’nde zafer Osmanlınındı.” (MKAZ/69)

4.2.3. Duygular Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.3.1. Gönderim

4.2.3.1.1. Art Gönderim

4.2.3.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Duygular temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs*, *ikinci tekil şahıs*, *üçüncü tekil şahıs*, *ikinci çoğul şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır.

Bu öge bazı cümlelerde belirli bir kişiyi gösterirken bazı cümlelerle genel bir kişi, kişileri ya da bir topluluğu göstermektedir.

“Acıyorum **sizlere**,
Doğa haksızlık etmiş **sazlara**.” (MİS/74)

“İyi yüreklisin, demiş **saz meşeye**,
Eksik olma ama **bizim** için üzülme.
Benden çok **sen** kork rüzgârdan.
Ben eğilirim, kırılmam.” (MİS/74)

“Ama **küçük çocuk**, bahçe duvarından sınıfına yürüyerek gideceğini keşfettiğinde
Mutlu olmuş.
Bundan sonra okul **ona** eskisi kadar büyük görünmemeye başlamış.” (KÇ/79)

“Yalnız **kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam** o canım binayı, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. **Onlara** “Haydi yapın bakalım bunu yeniden!” deseniz yüzünüze aval aval bakarlar ve çekip giderler...” (YK/87)

“Bunun içindir ki **yıkıcı olarak ortaya çıkan insanların**, iyi bir şey yapmaya yeter güçleri olup olmadığını iyice yoklamak gerektiğine inanıyorum. Eğer **bunlar** sadece yıkıcı iseler tahrip etmekten başka bir sonuç elde edemezler.” (YK/87)

“**Dünyada ilk adımlarını yeni atmaya başlamış bir çocuğa** herkes güler yüzle bakar. **Onun** her kusuru yapabileceğini ve bütün bu kusurların affedilmeye layık olduğunu önceden kabul ettiğimiz için çocuk karşısında gülümser bir yüz takınırız.” (GY/98)

“**Sıcacık şehir dururken karlı dağlara çıkanlar, vaktinden önce kışı arayanlar vardır.** (...) Soğuk, sıfırın çok altında olduğu hâlde **onları** üşütmez.” (GY/99)

“**Bektaşî**’nin hikâyesini bilirsiniz: Seksen yaşında öldüğü hâlde mezar taşına “Beş sene yaşadı” diye yazdırmış. Bu beş sene **onun** hayatta gülerek neşe içinde yaşadığı, gam kasavet nedir bilmeden hoşça geçirdiği senelermiş.” (GY/99)

4.2.3.1.1.2.İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *bunlar*, *o* ve *bu* olarak belirlenmiştir. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine gönderimde bulunmuştur. Bu sayede sözcük ya da tümce tekrarından kaçınılmıştır.

“Kendi yaptığı tabağı daha çok beğenmiş.

Ama **bunu** kimseye söylememiş.” (KÇ/81)

“Ve öğretmeninkine benzer bir tabak yapmış.

Bu, derin bir tabakmış.” (KÇ/81)

“Ne çizeceğiz?”

Öğretmeni, **“Buna** sen karar vereceksin.” demiş. (KÇ/82)

“Hangi renkle istersen onunla.” demiş öğretmeni. (KÇ/82)

“Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri ve gönülleri okşar; karşısına geçer, **onu** hayranlıkla seyredersiniz.” (YK/86)

“Çünkü yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve **bunun** için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur.” (YK/87)

“Bir düzen emekle, bilgi ile kurulur; bilgiden yoksun insanlar **onu** kolaylıkla bozabilirler.” (YK/87)

“Ama yerine bir şey yapmaya gücü yetmeyenlerin yıkıcılığı, sadece bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu da marifet değildir.” (YK/87)

“Onun için ancak yapmak uğrunda yıkmamanın bir manası olabilecektir. Bu da bilgili insanların elinde, cahillerin değil; bir şey yapmaya muktedir insanlar tarafından düşünülüp taşınılarak yapılırsa faydalı sonuçlar doğurabilir.” (YK/87)

“Soğuğu sevdikleri için **ona** seve seve dayanırlar.” (GY/99)

“İnsan bir kere hayatı sevince **onun** bütün külfetlerine katlanır, hiçbiri ağır gelmez.” (GY/99)

“Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz!” diye yazmıştır. **Bu** da güzel bir sözdür. (GY/99)

4.2.3.1.1.3. Dönüştürülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Küçük çocuk, öğretmenin çizdiği çiçeğe bakmış.

Sonra da **kendi** çiçeğine.

Kendi çizdiği çiçeği daha fazla sevmiş.” (KÇ/80)

“Küçük çocuk kapıyı

Kendi başına açabilmeyi başardığında
Öğretmeni, “Bugün hamur çalışacağız.” demiş.” (KÇ/80)

“**Kendine** özgü şeyler yaratamaz olmuş.
Daha sonra **küçük çocuk** ve ailesi,
Başka bir şehirde
Yeni bir eve taşınmışlar.” (KÇ/81)

4.2.3.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesine ait örnekler bulunmuştur. Bu öge, o ve bu sözcükleriyle sağlanmıştır.

“Ve küçük çocuk **başka bir okula** gitmek zorunda kalmış.
Bu okul, diğer okuldan
Daha da büyükmüş.” (KÇ/81)

“Bir de böyle bir **binayı** yıkmayı düşününüz. Ne mimara ne mühendise ne bilgili duvarcılara ne usta marangozlara ne iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardır. Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam **o canım binayı**, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler.” (YK/87)

“Bir **makineyi** yapmak ve işletmek nelere bağlıdır, pekâlâ bilirsiniz. **O makineyi** dünyanın iyi yetişmiş, birinci sınıf mütehassısı vücuda getirebilir; işletmek için ise gene zeki ve bilgili insana ihtiyaç vardır. Ama **o makineyi** bozmak için ne zekâ ister ne bilgi.” (YK/87)

“Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin kaşlarını çatıldığını, asık bir suratla sizi dinlediğini görürseniz **konusmak** hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip **bu tatsız sohbeti** bir an önce bitirmeye bakarsınız.” (GY/98)

“Yanıyorsunuz hem de çok yanıyorsunuz. **Ben hayatta muvaffak olduğum için gülmüyorum. Tam tersine! Güldüğüm için hayatta muvaffak oluyorum.**” demiş. **Bu söz**, boşuna söylenmiş bir söz değildir.” (GY/98)

“**Ağlanacak bir hâl** karşısında ağlamaya kalkan adamdan hiçbir fayda gelmez. Fakat gülümseyen adamda ümit vardır. **Bu hâlin** bir çaresini bulacak demektir.” (GY/99)

“Bektaşî’nin hikâyesini bilirsiniz: Seksen yaşında öldüğü hâlde mezar taşına “**Beş sene** yaşadı” diye yazdırmış. **Bu beş sene** onun hayatta gülerек neşe içinde yaşadığı, gam kasavet nedir bilmeden hoşça geçirdiği senelermiş.” (GY/99)

4.2.3.1.2. Ön Gönderim

Duygular temasında yer alan metinlerde ön gönderim ögesine rastlanmamıştır. Bu ögenin eksikliği metinlerde bir anlam bozulmasına yol açmamıştır.

4.2.3.2. Eksilti

Duygular temasında beş eksilti ögesine de yer verilmiştir. Bu temada anlatımı bozacak eksilti ögesine yer verilmemiştir.

4.2.3.2.1. Özne Eksiltisi

“Bir gün, bakarsın, (**rüzgâr**) sana da çatar.” (MİS/75)

“Küçük çocuk sevinmiş.

(**Küçük çocuk**) Çiçek resmi yapmayı çok severmiş.

(**Küçük çocuk**) Güzel güzel çiçekler yapmaya başlamış.” (KÇ/79)

“(Bina yapmak) Ne kadar emek ve bilgi istiyor!” (YK/86)

“Sonra (**bina yapmak**) zaman ister.” (YK/86)

“Hayatı iyi karşılamamanın sırrını bulabilmek için her şeyden önce (**insan**) gülümsemeyi öğrenmeli.” (GY/98)

4.2.3.2.2. Nesne Eksiltisi

“Mum boyalarını çıkarmış

Ve başlamış (**resim**) çizmeye.” (KÇ/79)

4.2.3.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Göklere değen başını sermiş yere,
(**Meşenin**) Köklerini çıkarmış yedi kat yerden.” (MİS/75)

“İnsan bir kere hayatı sevince onun bütün külfetlerine katlanır, (**külfetlerin**) hiçbiri ağır gelmez.” (GY/99)

4.2.3.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Demeye kalmamış rüzgâr patlamış (**meşenin üstüne**),
Bir karayel, bir karayel ki...” (MİS/75)

“Mum boyalarını çıkarmış (**masanın üstüne**)
Ve başlamış çizmeye.” (KÇ/79)

“Bekleyin! (**Resme**) Daha başlamayın.” diye bağırılmış. (KÇ/79)

“Kendi çizdiği çiçeği daha fazla sevmiş.
Ama bunu (**öğretmenine**) söylememiş.” (KÇ/80)

“Bekleyin! Ben size nasıl (**tabak**) yapılacağını göstereceğim.” demiş. (KÇ/80)

“Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri ve gönülleri okşar; (**binanın**) karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz.” (YK/86)

4.2.3.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Güzel güzel çiçekler yapmaya başlamış.
Pembe, portakal rengi ve mavi rengârenk çiçekler (**yapmış**).” (KÇ/79)

“Küçük çocuk, öğretmenin çizdiği çiçeğe bakmış.
Sonra da kendi çiçeğine (**bakmış**).” (KÇ/80)

“Çok geçmeden küçük çocuk beklemeyi öğrenmiş.
İzlemeyi de (**öğrenmiş**),
Öğretmeninkine benzer şeyler yapmayı da (**öğrenmiş**).” (KÇ/80)

“Ama o makineyi bozmak için ne zekâ ister ne bilgi (**ister**).” (YK/87)

4.2.3.3. Değiştirim

4.2.3.3.1. Ada Dayalı Değiştirim

Ada dayalı değiştirim bu temada *herkes*, *böyle* ve *öyle* ifadeleriyle sağlanmıştır. Örneğin *Küçük Çocuk* (Özgün, 2022: 79-80) metninde birçok yerde *tüm öğrenciler* ifadesinin yerini *herkes* sözcüğü almıştır.

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış.

Ve **herkes (tüm öğrenciler)** hazırlanana kadar beklemişler. (KÇ/79)

“Tahtaya bir çiçek resmi çizmiş.

Sapı yeşil, kendi kırmızıymış.

“İşte **böyle**. Tamam, şimdi başlayabilirsiniz.” demiş öğretmeni.” (KÇ/80)

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış.

Ve **herkes (tüm öğrenciler)** hazırlanana kadar beklemişler. (KÇ/80)

“Bekleyin! Ben size nasıl yapılacağını göstereceğim.” demiş.

Ve **herkese (tüm öğrencilere)** derin bir tabak nasıl yapılır göstermiş. (KÇ/81)

“Eğer **herkes (tüm öğrenciler)** aynı resmi çizerse, aynı renkle boyarsa,

Kimin yaptığını nasıl anlayabilirim?” demiş öğretmeni. (KÇ/82)

“Ama **bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina** gözleri ve gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz. Çok uğraşmışsınızdır ama bir eser vücuda getirdim diye de haklı olarak övünebilirsiniz. Bir de **böyle** bir binayı yıkmayı düşününüz.” (YK/87)

“Eh... Hayatta **muvaffak** olduğun için sen tabii daima gülersin. Ama biz **öyle** miyiz ya?” demişler. (YK/87)

“Sizi çok seven anneniz nasıl sizin yüzünüze hep **gülerek** bakarsa siz de hayata **öyle** güler yüzle bakar, etrafınızdaki insanlara da neşe verir, hayatın bir kat daha güzelleşmesine hizmet edersiniz.” (GY/99)

“Buzlar güneş karşısında nasıl erirse çetin meseleler de işe **güler yüzle** başlayan ve **öylece** devam eden insanların elinde çözülür.” (GY/99)

4.2.3.3.2. Eyleme Dayalı Değiş tirim

Bu temada eyleme dayalı de ğ iştirim, *ö yle* ve *bö yle* sözcükleriyle sa ğ lanmıştır.

“Nasıl çizece ğ im.” diye sormuş küçük çocuk.

“Nasıl istersen ö yle.” demiş ö ğ retmeni. (KÇ/82)

“Yıkmak da başarı mıdır, diyeceksiniz. Ö yle görünür ş üphesiz.” (YK/87)

“Asık suratlı insanlardan hoşlanır mısınız, desem tabii bana gülersiniz. Zaten ben de biraz gülmeniz için söze bö yle başladım.” (GY/98)

“Zaten öyledir. Güler yüz her şeyden önce insana cesaret verir.” (GY/98)

4.2.3.4. Bağ ıntı Ö geleri

Duygular temasında bağ ıntı ö gelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır. Sözcük, tümce ve paragrafları birbirine bağ layan bağ ıntı ö geleri Duygular temasında dört biçimde de görülmüştür. Bu yer alan bağ ıntılar *ve*, *-de/-da*, *ne...ne*, *ama*, *yalnız*, *sadece*, *ç ünkü*, *iç in*, *-e kadar*, *sonra*, *-e dek*, *-den sonra*, *ö nce* ifadeleriyle kurulmuştur.

4.2.3.4.1. Katkısal Bağ ıntı Ö geleri

*“Tavuklar, inekler,
Trenler ve tekneler.” (KÇ/79)*

*“Mum boyalarını çıkarmış
Ve başlamış çizmeye.” (KÇ/79)*

“Ve herkes hazırlanana kadar beklemişler.” (KÇ/79)

“Pembe, portakal rengi ve mavi rengârenk çiçekler.” (KÇ/79)

*“Kâ ğ ıdın öteki yüzünü çevirmiş.
Ve ö ğ retmeninkine benzer bir çiçek çizmiş.” (KÇ/80)*

“Ve hamurunu yo ğ urmaya başlamış.” (KÇ/80)

*“Ama ö ğ retmeni,
“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağ ırmış.
Ve herkes hazırlanana kadar beklemişler.” (KÇ/80)*

“Çeşitli boylarda **ve** şekillerde tabaklar yapmaya başlamış.” (KÇ/80)

“Bekleyin! Ben size nasıl yapılacağını göstereceğim.” demiş.

Ve herkese derin bir tabak nasıl yapılır göstermiş.” (KÇ/81)

“Hamurunu tekrar top hâline getirmiş

Ve öğretmeninkine benzer bir tabak yapmış.” (KÇ/81)

“Yeni bir eve taşınmışlar.

Ve küçük çocuk başka bir okula gitmek zorunda kalmış.” (KÇ/81)

“Bu okul, diğer okuldan

Daha **da** büyükmüş.

Ve dışarıdan içeriye açılan bir kapısı **da** yokmuş.” (KÇ/81)

“**Ve** pembe, portakal rengi **ve** mavi çiçekler yapmaya başlamış. (KÇ/82)

Ne kadar emek **ve** bilgi istiyor!” (YK/86)

“Binanın gösterişli **ve** sağlam olmasını istiyorsanız bunların **da** iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Duvarcının iyisi, demircinin bilmişi, marangozun ustası... Malzeme **de** iyi cinsten olmalı.” (YK/86)

“Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla **ve** uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri **ve** gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz.” (YK/86)

“**Ne** mimara **ne** mühendise **ne** bilgili duvarcılara **ne** usta marangozlara **ne** iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardır.” (YK/87)

“Bir makineyi yapmak **ve** işletmek nelere bağlıdır, pekâlâ bilirsiniz.” (YK/87)

4.2.3.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

“Eksik olma **ama** bizim için üzülme.” (MİS/74)

“**Ama** sertin sert var,

Bir gün, bakarsın, sana **da** çatar.” (MİS/75)

“**Ama** küçük çocuk, bahçe duvarından sınıfına yürüyerek gideceğini keşfettiğinde

Mutlu olmuş.” (KÇ/79)

Ama öğretmeni,

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış. ” (KÇ/79)

“Ama öğretmeni,

“Bekleyin! Ben size nasıl yapacağınızı göstereceğim.” demiş. ” (KÇ/80)

“Kendi çizdiği çiçeği daha fazla sevmiş.

Ama bunu söylememiş. ” (KÇ/80)

“**Ama** öğretmeni,

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış. ” (KÇ/80)

“**Ama** öğretmeni,

“Bekleyin! Ben size nasıl yapılacağını göstereceğim.” demiş. ” (KÇ/81)

“Kendi yaptığı tabağı daha çok beğenmiş.

Ama bunu kimseye söylememiş. ” (KÇ/81)

“Öğretmeninin komut vermesini beklemiş. **Ama** öğretmen hiçbir şey söylememiş. ”
(KÇ/81)

“Aylarca, belki bir sene uğraşılacak; bir hata işlenmemesine dikkat edilecek. **Yoksa** bina, en ufak bir sarsıntıda çöküverir; bütün emekler boşa gider. **Ama** bilgili insanlar, (...) gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz. Çok uğraşmışsınızdır **ama** bir eser vücuda getirdim diye de haklı olarak övünebilirsiniz. ” (YK/86)

“**Yalnız** kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım binayı, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışılarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. ” (YK/87)

“Yıkma **yalnız** binada değil, her alanda, her kurulu düzende kolaydır. ” (YK/87)

“O makineyi dünyanın iyi yetişmiş, birinci sınıf mütehassısı vücuda getirebilir; işletmek için ise gene zeki ve bilgili insana ihtiyaç vardır. **Ama** o makineyi bozmak için ne zekâ ister ne bilgi. ” (YK/87)

“Öyle görünür şüphesiz. **Ama** yerine bir şey yapmaya gücü yetmeyenlerin yıkıcılığı, **sadece** bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu da marifet değildir. Onun için **ancak** yapmak uğrunda yıkmanın bir manası olabilecektir. ” (YK/87)

“Eğer bunlar **sadece** yıkıcı iseler tahrip etmekten başka bir sonuç elde edemezler. ”
(YK/87)

4.2.3.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

“Sınıfına ulaşmak **için** bir de uzun bir koridordan yürümek zorundaymış.” (KÇ/81)

“Onlara “Haydi yapın bakalım bunu yeniden!” deseniz yüzünüze aval aval bakarlar ve çekip giderler... **Çünkü** yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve bunun için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur. Yapıcı insanlar yetiştirmek uğrunda okullar açmak gerekirken yıkıcı yetiştirmek **için** buna gereksinim yoktur.” (YK/87)

“O makineyi dünyanın iyi yetişmiş, birinci sınıf mütehassısı vücuda getirebilir; işletmek **için** ise gene zeki ve bilgili insana ihtiyaç vardır. Ama o makineyi bozmak **için** ne zekâ ister ne bilgi.” (YK/87)

“Onun **için** ancak yapmak uğrunda yıkmanın bir manası olabilecektir.” (YK/87)

“Bunun **içindir** ki yıkıcı olarak ortaya çıkan insanların, iyi bir şey yapmaya yeter güçleri olup olmadığını iyice yoklamak gerektiğine inanıyorum.” (YK/87)

“Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri **için** yapmayı öğreninceye kadar yıkmak, kırmak ve bozmakta mahir olurlar.” (YK/87)

4.2.3.4.4. Zamansal Bağntı Ögeleri

“Doğru, bugüne **kadar** dayanmışsın,
Dimdik durmuş, boyun eğmemişsin.” (MİS/74)

“O güne **dek** kimseler rastlamamış
Böyle belâlısına.” (MİS/75)

“**Bundan sonra** okul ona eskisi kadar büyük görünmemeye başlamış.” (KÇ/79)

“Küçük çocuk, öğretmeninin çizdiği çiçeğe bakmış.
Sonra da kendi çiçeğine.” (KÇ/80)

“Daha **sonra** küçük çocuk ve ailesi,
Başka bir şehirde
Yeni bir eve taşınmışlar.” (KÇ/81)

“**Önce** bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. **Sonra** bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız. (...) **Sonra** zaman ister.” (YK/86)

“Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri ve gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz.” (YK/86)

“Sonra yavaş yavaş yapmayı öğrenir, yıkıp bozmamaya çalışarak yapıcı olmanın yolunu tutarlar.” (YK/87)

4.2.3.5. Yineleme

4.2.3.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan tüm okuma metinlerinde aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler görülmüştür. Bu ögenin kullanımı ifadenin güçlendirilmesi ve vurgunun arttırılmasına neden olmuştur

*“Demeye kalmamış rüzgâr patlamış,
Bir karayel, bir karayel ki...” (MİS/75)*

“Bir zamanlar küçük bir çocuk okula başlamış.

Oldukça küçük bir çocukmuş.

Okulsa büyük bir okulmuş.

Ama küçük çocuk, bahçe duvarından sınıfına yürüyerek gideceğini keşfettiğinde Mutlu olmuş.” (KÇ/79)

“Ama öğretmeni,

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış.

(...)

Ama öğretmeni,

“Bekleyin! Daha başlamayın.” diye bağırmış.” (KÇ/79-80)

“Küçük çocuk, öğretmenin çizdiği çiçeğe bakmış.

Sonra da kendi çiçeğine.

Kendi çizdiği çiçeği daha fazla sevmiş.

Ama bunu söylememiş.

(...)

Küçük çocuk, bir öğretmenin yaptığı tabağa bakmış,

Bir de kendi yaptığına.

Kendi yaptığı tabağı daha çok beğenmiş.

Ama bunu kimseye söylememiş.” (KÇ/80-81)

“Ama öğretmenini,

“Bekleyin! Ben size nasıl yapacağınızı göstereceğim.” demiş.

(...)

Ama öğretmenini, “Bekleyin!

Ben size nasıl yapılacağını göstereceğim.” demiş. ” (KÇ/80-81)

“Tahtaya bir çiçek resmi çizmiş.

Sapı yeşil, kendi kırmızıymış.

(...)

Ve öğretmeninkine benzer bir çiçek çizmiş.

Yeşil saplı, kırmızı renkli bir çiçek.” (KÇ/80)

“Küçük çocuk, öğretmenin çizdiği çiçeğe bakmış.

Sonra da kendi çiçeğine.

Kendi çizdiği çiçeği daha fazla sevmiş.

Ama bunu söylememiş.

Kâğıdın öteki yüzünü çevirmiş.

Ve öğretmeninkine benzer bir çiçek çizmiş.

Yeşil saplı, kırmızı renkli bir çiçek.” (KÇ/80)

“Ne yazık ki yapmanın zor, yıkmanın kolay olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. Yıkma da başarı mıdır, diyeceksiniz. Öyle görünür şüphesiz. Ama yerine bir şey yapmaya gücü yetmeyenlerin yıkıcılığı, sadece bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu da marifet değildir. Onun için ancak yapmak uğrunda yıkmanın bir manası olabilecektir. (...) Bunun içindir ki yıkıcı olarak ortaya çıkan insanların, iyi bir şey yapmaya yeter güçleri olup olmadığını iyice yoklamak gerektiğine inanıyorum. Eğer bunlar sadece yıkıcı iseler tahrip etmekten başka bir sonuç elde edemezler. Her şeyi yıkarlar ve sonunda ortada yıkıntıdan başka bir şey kalmaz.” (YK/87)

“Zaten öyledir. Güler yüz her şeyden önce insana cesaret verir. Çünkü güler yüzlü insanlar her kusuru hoş gören, affeden insanlardır. Dünyada ilk adımlarını yeni atmaya başlamış bir çocuğa herkes güler yüzle bakar.” (GY/98)

4.2.3.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Sonra zaman ister. Güzel bir bina çabucak yapılamaz. Aylarca, belki bir sene uğraşılacak; bir hata işlenmemesine dikkat edilecek.” (YK/86)

“Güzel bir **bina** ne kadar zor yapılıyor! Ne kadar emek ve bilgi istiyor! (...) Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım **binayı**, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışarak meydana getirilmiş **eseri**, birkaç haftada yerle bir ederler.” (YK/86-87)

“**Yıkma** yalnız binada değil, her alanda, her kurulu düzende kolaydır. Bir düzen emekle, bilgi ile kurulur; bilgiden yoksun insanlar onu kolaylıkla **bozabilirler**. (...) Ama o makineyi **bozmak** için ne zekâ ister ne bilgi. Bilgisizlik makineyi **berbat etmek** için yeter de artar bile!” (YK/87)

“Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için yapmayı öğreninceye kadar **yıkma**, **kırma** ve **bozmakta** mahir olurlar.” (YK/87)

“Zaten ben de biraz **gülmeniz** için söze böyle başladım. **Güler yüze** ve **gülmeye** dair olan bu konuşmayı asık suratla dinlemenizi istemem tabii.” (GY/98)

4.2.3.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamli Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“**Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor! Ne kadar emek ve bilgi istiyor! Önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. Binanın gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Duvarcının iyisi, demircinin bilmiş, marangozun ustası... (...) Bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz. Ne mimara ne mühendise ne bilgili duvarcılara ne usta marangozlara ne iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardır.**” (YK/86-87)

“Onlara “Haydi **yapın** bakalım bunu yeniden!” deseniz yüzünüze aval aval bakarlar ve çekip giderler... Çünkü **yıkma** için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve bunun için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur.” (YK/87)

“Ne yazık ki **yapmanın zor, yıkmmanın kolay** olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. **Yıkma** da başarı mıdır, diyeceksiniz. Öyle görünür şüphesiz. Ama **yerine bir şey yapmaya** gücü yetmeyenlerin yıkıcılığı, sadece bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu da marifet değildir. Onun için ancak **yapmak** uğrunda **yıkmının** bir manası olabilecektir.” (YK/87)

“Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için **yapmayı** öğreninceye kadar **yıkma**, **kırma** ve **bozmakta** mahir olurlar. Sonra yavaş yavaş **yapmayı** öğrenir, **yıkıp bozmamaya çalışarak yapıcı** olmanın yolunu tutarlar.” (YK/87)

“**Asık suratlı** insanlardan hoşlanır mısınız, desem tabii bana gülersiniz. Zaten ben de biraz **gülmeniz** için söze böyle başladım. **Güler yüze** ve **gülmeye** dair olan bu konuşmayı **asık suratla** dinlemenizi istemem tabii.” (GY/98)

“Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin **kaşlarını çatıldığını**, **asık bir suratla** sizi dinlediğini görürseniz **konusmak hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip bu tatsız sohbeti bir an önce bitirmeye bakarsınız. Bir de karşınızdakinin sizi güler yüzle dinlediğini, hatta araya biraz da tatlı söz karıştırarak sohbele renk verdiğini** göreceksanız **konusdukça konuşacağınız gelir.**” (GY/98)

“**Güleriz ağlanacak** hâlimize.” diyen şair, emin olunuz ki, hata ediyor. **Ağlanacak** bir hâl karşısında **ağlamaya** kalkan adamdan hiçbir fayda gelmez. Fakat **gülümseyen** adamda ümit vardır.” (GY/99)

4.2.3.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“**Rüzgârlar** anası **kuzey**,
En azgın oğlunu salmış dünyaya.
Saz eğilmiş, meşe dayanmış,
Derken **karayel** arttıkça artmış.” (MİS/75)

“**Çiçek** resmi yapacağız.”
Küçük çocuk sevinmiş.
Çiçek resmi yapmayı çok severmiş.
Güzel güzel **çiçekler** yapmaya başlamış.
Pembe, portakal rengi ve mavi rengârenk çiçekler.” (KÇ/79)

4.2.3.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

“Suları ürperten **seher yeli**
Baş eğdirir size.
Bir de benim şu dağ gibi gövdeme bak!
Güneş bile zor giriyor içime,
Fırtına dallarıma oyuncak.
Her esen **yel** sana **bora**,
Bana **kasırgalar, meltem.**” (MİS/74)

4.2.4. Millî Kültürümüz Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.4.1. Gönderim

4.2.4.1.1. Art Gönderim

4.2.4.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Millî Kültürümüz temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs ve birinci çoğul şahısla* sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“Millî Eğitim Bakanı **Hamdullah Suphi Bey**, yarışmaya gelen şiirleri inceledi. Mehmet Âkif’in yarışmaya katılmadığını fark etti. **Ona** göre millî marşı en iyi şekilde sadece Mehmet Âkif yazabilirdi.” (İMK/105)

“Hamdullah Suphi Bey, **Mehmet Âkif’e** bir mektup yazarak ve **onun** endişelerini gidererek şiiri yazmasını istedi.” (İMK/105)

“**Mehmet Âkif**, İstiklâl Marşı’nın kabul edildiği gün duygularını şöyle ifade etmişti: “Hayatımdaki en heyecanlı gündü.” Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken **o** mütevazılığından genel kurulda duramamış ve salondan çıkmıştı.” (İMK/105)

“**Küçük Sinan**, **dedesiyle** her gittiği yeri böyle inceler, **ona** bazı şeyler sorardı.” (BMKS/109)

“**Küçük Sinan**, **dedesiyle** her gittiği yeri böyle inceler, **ona** bazı şeyler sorardı. (...) Dedeciğim, acaba **biz** de böyle büyük yapılar yapamaz mıyız?” (BMKS/109)

“**Dedesi** gülümsedi:

— **Ben** artık çok yaşlandım evlat! Ama kismetse sen yaparsın.” (BMKS/109)

“1490 yılında Kayseri’nin Ağırnas köyünde doğan Sinan, çocukluk yaşından beri **dedesiyle** birlikte gurbette dolaşır, **onun** yanında çıraklık ederdi.” (BMKS/109)

“Yalnız kalan **Sinan**, köyünde kalmak istemedi. İstanbul’a giden bir kervanın peşine takılıp günlerce atlar ve katırlar arasında yürüyerek İstanbul’a geldi. (...) Ama daha küçük diye **ona** kimse iş vermiyordu. Sonunda bir kahvehaneye çırak olarak girdi. Aradan birkaç ay geçmişti ki orada oturan bir yeniçeri ağası **onunla** ilgilendi.” (BMKS/110)

“Bu arada **Sinan**’ın dölgerlikte ve yapı işlerinde yetenekli olduğu görölünce **onu** saray mimarlarının yanına çırak olarak yolladılar.” (BMKS/110)

“Bu sırada **devletin mimarbaşısı** ölmüştü. **Onun** yerine kimi getirelim diye düşünölürken Lütü Paşa adında bir vezir **Sinan**’ı salık vererek “Ölenin yerini ancak o tutabilir.” dedi.” (BMKS/110)

“Onun yerine kimi getirelim diye düşünölürken Lütü Paşa adında bir vezir **Sinan**’ı salık vererek “Ölenin yerini ancak **o** tutabilir.” dedi.” (BMKS/110)

“Bu sırada **Kanuni Sultan Süleyman**, kendi adını taşıyacak büyük bir cami yaptırmak istiyordu. (...) Resmini yapıp **bana** göster, diye buyruk verdi.” (BMKS/111)

“Sultan Süleyman, yanında duran **Mimar Sinan**’a, bu ulu camiyi **sen** yaptın. Kapısını önce açmak **senin** hakkındır, diyerek anahtarı **ona** uzattı.” (BMKS/112)

“**Sinan** bunu duyunca, “**Ben** de ondan büyük bir kubbe yapayım da dünya görsün.” diyerek işe girişti.” (BMKS/112)

4.2.4.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bu temada yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *bura*, *bu*, *ora*, *bu* ve *o* olarak belirlenmiştir. Bu sözcükler bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur.

“Sıcak bir yaz günü küçük **Sinan**, dedesiyle birlikte **Karatay Kervansarayı**’na gitti. Selçuklulardan kalma bu güzel eser, Kayseri yöresindeydi. Dedesi Marangoz Yusuf Ağa, bu yapının ahşap kısımlarını onarmak için gelmişti **buraya**. (...) **Burası** kervanlara durak yeri olarak yapılan, dışı kale gibi duvarlarla çevrilmiş büyükçe bir saraydı.” (BMKS/109)

“Köyde **okuma yazma öğrenmişti**. **Bununla** yetinmeyip daha birçok şey de öğrenmek istiyordu.” (BMKS/110)

“Sonunda bir **kahvehaneye** çırak olarak girdi. Aradan birkaç ay geçmişti ki **orada** oturan bir yeniçeri ağası onunla ilgilendi.” (BMKS/110)

“Bu arada **Sinan**’ın dölgerlikte ve yapı işlerinde yetenekli olduğu görölünce **onu** saray mimarlarının yanına çırak olarak yolladılar. Delikanlı **orada** yıllarca çalıştı, mimarlığın bütün inceliklerini öğrendi.” (BMKS/110)

“Bundan sonra Edirne’deki Selimiye Camisi’nin yapımına başlandı. O zamanlar bazı kişiler: “**Ayasofya’nın kubbesinden büyük kubbe yapmak mümkün değildir.**” diyordu. Sinan **bunu** duyunca, “Ben de ondan büyük bir kubbe yapayım da dünya görsün.” diyerek işe girişti.” (BMKS/112)

“Bundan sonra Edirne’deki Selimiye Camisi’nin yapımına başlandı. O zamanlar bazı kişiler: “**Ayasofya’nın kubbesinden büyük kubbe yapmak mümkün değildir.**” diyordu. Sinan **bunu** duyunca, “Ben de **ondan** büyük bir kubbe yapayım da dünya görsün.” diyerek işe girişti.” (BMKS/112)

“Titiz çalışması sayesinde **Selimiye’nin kubbesini dört sütun üzerinde durdurmayı başardı. Bu**, mimarlık tarihinde görülmemiş büyük bir aşamaydı.” (BMKS/112)

“Sevinçle uyanan Midas, ülkesinin her yönüne adamlar salar, gemi çapasını aramalarını emreder, sonunda bir gün **Ankara Kalesi’nin** olduğu tepelerde çapa bulunur. Kısa zamanda **burada** bir şehir kurarak adını “Anker” yahut “Ankira” kor.” (A/126)

“Seyyah-ı âlem Evliya Çelebi’miz, Seyahatnamesi’nde **Ankara ve çevresinde** Anadolu’nun en güzel üzümlerinin yetiştiğini, sultan sarayına üzümlerin **buradan** gönderildiğini, bu yüzden şehre “üzüm şehri” demek olan “Engûrî” dendiğini yazar.” (A/127)

4.2.4.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Dedesi **Marangoz Yusuf Ağa**, bu yapının ahşap kısımlarını onarmak için gelmişti buraya. Sinan da **kendisine** yardım edecekti.” (BMKS/109)

“Yalnız kalan **Sinan**, köyünde kalmak istemedi. (...) Hemen **kendine** bir iş aramaya başladı.” (BMKS/110)

Bu sırada **Kanuni Sultan Süleyman**, **kendi** adını taşıyacak büyük bir cami yaptırmak istiyordu.” (BMKS/111)

“**Sinan**, caminin içini süsleme işini **kendisini** yetiştiren İbrahim Usta’ya vermişti.” (BMKS/111)

“Keskin esen yellerine
Kendimi veresim gelir.” (YT/117)

“Türkü söyler akşamların,
Bana **kendi** sesim gelir.” (YT/117)

4.2.4.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesiyle karşılaşılmıştır. Bu ögenin kullanımı sözcük tekrarlarından kaçınılıp metnin daha anlaşılır kılınmasına ya da adı geçecek sözcüğü farklı sözcüklerle niteleyip anlamın zenginleştirilmesine sebep olmuştur.

“Eline kâğıdı, kalemi aldı ve **çalışmaya** başladı. **Yazıyor, üzerini çiziyor, yeniden yazıyor** bazen bir mısra üzerinde günlerce uğraşıyor, düşüncelere dalyordu. Uyku nedir unutmıştu. Hatta Meclis görüşmeleri sırasında bile yazacağı şiir üzerinde düşünmeye devam ediyordu. **Bu çalışmalarının** sonucunda İstiklâl Marşı’nı tamamladı.” (İMK/105)

“Sıcak bir yaz günü küçük Sinan, dedesiyle birlikte **Karatay Kervansarayı**’na gitti. Selçuklulardan kalma **bu güzel eser**, Kayseri yöresindeydi. Dedesi Marangoz Yusuf Ağa, **bu yapının** ahşap kısımlarını onarmak için gelmişti buraya.” (BMKS/109)

“Van Gölü için **gemiler** bile yapmıştı. Bir kere de **bu gemilerde** kaptanlık ederek askerleri gölden geçirmişti.” (BMKS/110)

“Mimarbaşı, bir **cami** yaptırmak istiyorum. Ama **bu cami**, atalarımın yaptırdıklarından çok üstün olsun. (...) Yazıktır, **bu caminin** inşası durdurulmasın.” (BMKS/111)

“O zamanki İran Şahı Tahmasp, bir elçiyle padişaha birçok **mücevher** yollamış: (...) Şah Tahmasp kardeşimin yolladığı **bu taşları** al, yapıda kullan. Camiyi de tez elden bitir. Sinan, **bu mücevherleri** “Cevahir Minaresi”nin yapımında kullandı.” (BMKS/111)

“**Ankara ve çevresinin** tarihi, zamanımızdan üç bin yıl ötelere, tarih öncesi çağlara kadar uzanır. (...) Bir zamanların **bu bölgeye** hâkim Frigya Kralı Midas’a rüyasında bir ses “Durma, kalk! (...)” der. (...) Tarihin kaydettiği bir başka söylentiye göre, **bu bölgeye** hâkim olan Galatlar, bir ara güneyde Akdeniz’e kadar uzanmış, Mısır donanması ile büyük bir savaşa girerek parlak bir zafer kazanmışlar. Bu zaferin sembolü olarak da gemilerden söktükleri çapaları tapınaklarına yerleştirmişler.”

“Tarihin kaydettiği bir başka söylentiye göre, bu bölgeye hâkim olan Galatlar, (...) Mısır donanması ile büyük bir savaşa girerek parlak bir **zafer** kazanmışlar. **Bu zaferin** sembolü olarak da gemilerden söktükleri **çapaları** tapınaklarına yerleştirmişler.” (A/126)

“Bu zaferin sembolü olarak da **gemilerden söktükleri çapaları tapınaklarına yerleştirmişler. Bu olaydan** sonra bu şehre “çapa şehri” anlamına gelen “Ankerium” veya “Angora” demişler.” (A/126)

4.2.4.1.2. Ön Gönderim

Millî Kültürümüz temasında yer alan iki metinde ön gönderim ögelerine rastlanılmıştır. Gönderim **şöyle** ve **bu** sözcükleriyle oluşturulmuştur.

“Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı’nın kabul edildiği gün duygularını **şöyle ifade etmişti:** “**Hayatımdaki en heyecanlı gündü.**” (İMK/105)

“Sonunda iki aya kalmadan **camî** tamamlandı. **Bu camî,** şimdi bütün heybetiyle tarihlerden gelip tarihlere giden muhteşem **Süleymaniye’dir.**” (BMKS/111)

4.2.4.2. Eksilti

Bu temada tüm eksilti türlerine ait örneklerle karşılaşılmıştır. Bu eksiltili yapılar anlam ve biçim açısından bir karmaşaya yol açmamıştır.

4.2.4.2.1. Özne Eksiltisi

*Herkes kâğıda kaleme sarıldı. (**Herkes**) Şiir yazmaya başladı. (İMK/104)*

*(**Şiirler**) Coşku, duygu, bağımsızlık ruhu taşııyordu. (İMK/104)*

*(**Hamdullah Suphi Bey**) Mehmet Âkif’in yarışmaya katılmadığını fark etti. (İMK/105)*

*Çünkü (**Mehmet Âkif**) daha önce yazdığı vatan, millet şiirleri ile dikkatleri çekmişti. (İMK/105)*

*Mehmet Âkif, şiiri yazmaya karar verdi. (**Mehmet Âkif**) Eline kâğıdı, kalemi aldı ve çalışmaya başladı. (**Mehmet Âkif**) Yazıyor, üzerini çiziyor, yeniden yazıyor bazen bir mısra*

üzerinde günlerce uğraşıyor, düşüncelere dalıyordu. **(Mehmet Âkif)** Uyku nedir unutmuştu. Hatta **(Mehmet Âkif)** Meclis görüşmeleri sırasında bile yazacağı şiir üzerinde düşünmeye devam ediyordu. Bu çalışmalarının sonucunda **(Mehmet Âkif)** İstiklâl Marşı'nı tamamladı. (İMK/105)

(Marş) Büyük Millet Meclisi'nde oylama sonucu kabul edildi. (İMK/105)

(Sinan) Bir gün bir camiye gezerken dedi ki: (BMKS/109)

(Sinan) Köyde okuma yazma öğrenmişti. **(Sinan)** Bununla yetinmeyip daha birçok şey de öğrenmek istiyordu. (BMKS/110)

Bir süre sonra **(Sinan'ın)** dedesi Yusuf Ağa öldü. (BMKS/110)

“(Sinan) İstanbul'a giden bir kervanın peşine takılıp günlerce atlar ve katırlar arasında yürüyerek İstanbul'a geldi. **(Sinan)** Üsküdar'da bir hana yerleşti. **(Sinan)** Hemen kendine bir iş aramaya başladı.” (BMKS/110)

“Sonra (Sinan) usta oldu ve ocağa tam bir yeniçeri olarak yazıldı.” (BMKS/110)

“Sinan, artık orduyla birlikte seferden sefere gidiyor, köprüler onarıyor, bazen de yeni köprüler kuruyordu. **(Sinan)** Van Gölü için gemiler bile yapmıştı. Bir kere de **(Sinan)** bu gemilerde kaptanlık ederek askerleri gölden geçirmişti. (...) **(Sinan)** Her gittiği yerde mimarlık yapılarını inceliyor, bilgisini artırıyordu. Savaşlar bitince **(Sinan)** İstanbul'a döndü. **(Sinan)** Saray mimarları arasına girerek olanca gücüyle yapıcılık çalışmalarına başladı.” (BMKS/110)

“(Midas) Kısa zamanda burada bir şehir kurarak adını “Anker” yahut “Ankira” kor.” (A/126)

4.2.4.2.2. Nesne Eksiltisi

“Ayrıca (yarışma şartları) Hâkimiyet-i Millîye gazetesinde de yayımlanarak halka duyuruldu.” (İMK/104)

4.2.4.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“(Caminin) Resmini yapıp bana göster, diye buyruk verdi.” (BMKS/111)

4.2.4.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Yarışmaya gelen şiirler sayıldı. (**Yarışmaya**) Tam 724 şiir gelmişti.” (İMK/104)

“(**Yarışmada**) Birinciliğe layık eser yoktu.” (İMK/104)

“Bir gün bir camiye gezerken (**dedesine**) dedi ki:” (BMKS/109)

“Bazı tarihçilerse Hititler devrinde Ankara adının “Ankuva” olduğunu, bundan dolayı (**bu şehre**) Ankara dendiğini ileri sürerler.” (A/127)

4.2.4.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Mektubun etkisi oldu mu? Evet, elbette (**oldu**)...” (İMK/105)

4.2.4.3. Değiş-tir-im

Bu temada yer alan de-ğiş-tir-im ö-ge-leri, *böyle* ve *evet, elbette* sözcükleriyle sağ-lan-mış-tır.

4.2.4.3.1. Ada Dayalı Değiş-tir-im

“Çocuk, kervansarayı **büyük hayranlıkla** inceliyor, her yere ayrı ayrı bakıyordu. Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri **böyle** inceler, ona bazı şeyler sorardı.” (BMKS/109)

“Bir gün bir **camiyi** gezerken dedi ki:

— Dedeciğim, acaba biz de **böyle** büyük yapılar yapamaz mıyız?” (BMKS/109)

4.2.4.3.2. Eyleme Dayalı Değiş-tir-im

“Mektubun etkisi **oldu mu? Evet, elbette...**” (İMK/105)

4.2.4.4. Bağ-ın-tı Ö-ge-leri

Millî Kültürümüz temasında bağ-ın-tı ö-ge-lerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır. Bu temada sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağ-ın-tılar *ve, hem...hem de, ayrıca, -de/-da, veya, ki, sadece, ama, ancak, böylece, -den dolayı, çünkü, için, sonunda, sonra, -den sonra, -den beri, bu arada, bu sırada, önce* ifadeleriyle kurulmuştur.

4.2.4.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

“Millî marş **hem** bağımsızlığımızın sembolü olacak **hem de** yurdumuzun işgal edildiği **ve** ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı. **Ayrıca** bağımsızlığa olan inancımızı pekiştirecekti.” (İMK/104)

“Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken o mütevazılığından genel kurulda duramamış **ve** salondan çıkmıştı.” (İMK/105)

“İstanbul’a giden bir kervanın peşine takılıp günlerce atlar **ve** katırlar arasında yürüyerek İstanbul’a geldi.” (BMKS/110)

“Çocuğun kimsesiz **ve** becerikli olduğunu görünce yanına alıp Atmeydanı’ndaki İbrahim Paşa Konağı’nın Acemioğlanlar Okuluna verdi. Sinan, Yeniçeri Ocağının geleneklerine göre eğitim görüyor, askerliğe **ve** yeniçeri düzenine alıştırılıyordu.” (BMKS/110)

“Sinan bunu duyunca, “Ben **de** ondan büyük bir kubbe yapayım **da** dünya görsün.” diyerek işe girişti.” (BMKS/112)

“Koca Sinan, Süleymaniye **ve** Selimiye camilerinden başka 81 cami, 62 medrese, 22 türbe, 8 köprü, 16 kervansaray, 33 saray, 32 hamam, 12 mahzen **ve** birçok su yolu, kemer yapmıştır. Türk yapıcılık, çinicilik **ve** oymacılık sanatları onun zamanında en güzel örneklerini vermiştir.” (BMKS/112)

“Söz yumağının düğümünü Ankara’da açalım **ve** Ankara’yı konuşalım. Ankara **ve** çevresinin tarihi, zamanımızdan üç bin yıl ötelere, tarih öncesi çağlara kadar uzanır. Hititler, Frigler, Galatlar, Bizanslılar, sonunda **da** Selçuklu **ve** Osmanlı Türkleri ile Ankara, devir devir yüzyılları kucaklar. Ankara adı üzerine söylenen efsane **ve** hikâyeler pek çok.” (A/126)

“Bu olaydan sonra bu şehre “çapa şehri” anlamına gelen “Ankerium” **veya** “Angora” demişler.” (A/126)

“Bir gerçek var **ki**, Galatlar zamanında Ankara’da basılan para **ve** madalyonların birer yüzünde, Ankara’yı temsilen gemi çapası resimleri bulunmaktadır.” (A/127)

4.2.4.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

“Peki, **ama** millî marş nasıl yazılacaktı?” (İMK/104)

“Seçili kurul, yarışma süresi devam ederken gelen 724 şiiri tek tek incelemeye başladı. **Ama** herkes gördü ki şiirler arasında millî marş olmayı hak edecek düzeyde bir şiir yoktu.” (İMK/104)

“Ona göre millî marş en iyi şekilde **sadece** Mehmet Âkif yazabilirdi.” (İMK/104)

“Ben artık çok yaşlandım evlat! **Ama** kismetse sen yaparsın.” (BMKS/109)

“Hemen kendine bir iş aramaya başladı. **Ama** daha küçük diye ona kimse iş vermiyordu.” (BMKS/110)

“Sinan, caminin içini süsleme işini kendisini yetiştiren İbrahim Usta’ya vermişti. **Ancak** savaşlar yüzünden yapıya on ay kadar ara verilmişti.” (BMKS/111)

“Kanuni bu armağanı hoş karşılamamış **ama** belli etmemişti.” (BMKS/111)

“Mimarbaşı, bir cami yaptırmak istiyorum. **Ama** bu cami, atalarımın yaptırdıklarından çok üstün olsun.” (BMKS/111)

4.2.4.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

“Günümüzdeki adıyla Millî Eğitim Bakanlığı o zamanki adıyla Maarif Vekâleti, millî marş **için** bir yarışma açtı.” (İMK/104)

“Gelen şiirler arasından millî marş layık olan eseri seçmek **için** Meclis’te bulunan milletvekilleri arasından bir seçili kurul oluşturulmuştu.” (İMK/104)

“**Çünkü** daha önce yazdığı vatan, millet şiirleri ile dikkatleri çekmişti.” (İMK/104)

“Dedesi Marangoz Yusuf Ağa, bu yapının ahşap kısımlarını onarmak **için** gelmişti buraya.” (BMKS/109)

“**Böylece** şehri bol suya kavuşturdu.” (BMKS/110)

“**Böylece** caminin yapımına başlandı.” (BMKS/111)

“Camiyi yapmak **için** yüzlerce ırgat çalışıyordu.” (BMKS/111)

“Mücevherleri, yapının içinin süslenmesi **için** gönderiyorum, demişti.” (BMKS/111)

“**Böylece** Süleymaniye Camisi 1556 yılında ibadete açılmış oldu.” (BMKS/112)

“Sinan, bu büyük yapıyı yapmak **için** tam yedi yıl uğraşmış, iki bin kadar ırgat ve usta çalıştırmıştı.” (BMKS/112)

*“Bazı tarihçilerse Hititler devrinde Ankara adının “Ankuva” olduğunu, **bundan dolayı** Ankara dendiğini ileri sürerler.” (A/127)*

4.2.4.4.4. Zamansal Bağlantı Ögeleri

*“Çünkü **daha önce** yazdığı vatan, millet şiiirleri ile dikkatleri çekmişti. Kısa bir araştırmadan **sonra** Mehmet Âkif’in neden yarışmaya katılmadığını öğrendi.” (İMK/104)*

*“1490 yılında Kayseri’nin Ağırnas köyünde doğan Sinan, çocukluk yaşından **beri** dedesiyle birlikte gurbette dolaşır, onun yanında çıraklık ederdi.” (BMKS/109)*

*“**Sonunda** bir kahvehaneye çırak olarak girdi.” (BMKS/110)*

*“**Bu arada** Sinan’ın dülgerlikte ve yapı işlerinde yetenekli olduğu görülünce onu saray mimarlarının yanına çırak olarak yolladılar.” (BMKS/110)*

*“**Sonra** usta oldu ve ocağa tam bir yeniçeri olarak yazıldı.” (BMKS/110)*

*“**Bu sırada** devletin mimarbaşısı ölmüştü.” (BMKS/110)*

*“Sinan, başmimar olunca ilk iş kente su sağlamak için bentler yaptı, **sonra** suyu künklerle İstanbul’a getirdi.” (BMKS/110)*

*“**Daha sonra** Şehzade Camisi’ni yaptı.” (BMKS/110)*

*“**Bu sırada** Kanuni Sultan Süleyman, kendi adını taşıyacak büyük bir cami yaptırmak istiyordu. (...) Birkaç saat sonra Sinan, padişahın huzurundaydı.” (BMKS/111)*

*“**Sonunda** caminin kubbesi de bitti.” (BMKS/111)*

*“**Bundan sonra** Edirne’deki Selimiye Camisi’nin yapımına başlandı.” (BMKS/112)*

*“Biz birkaçını sıralayalım: **Önce** Ankara adının “Anker” yani “gemi çapası”ndan geldiği söylenir ve denir ki...” (A/126)*

*“Sevinçle uyanan Midas, ülkesinin her yönüne adamlar salar, gemi çapasını aramalarını emreder, **sonunda** bir gün Ankara Kalesi’nin olduğu tepelerde çapa bulunur.” (A/126)*

*“Bu olaydan **sonra** bu şehre “çapa şehri” anlamına gelen “Ankerium” veya “Angora” demişler.” (A/126)*

*“Tufan’dan **sonra** kurulan şehre bu yüzden “Angora” denmiştir.” (A/127)*

“Üzüm Şehri Malazgirt Savaşı’ndan sonra Selçuklu Türkleri, Ankara’yı fetheder, şehrin adını kayıtlara “Engûrî” olarak geçirirler.” (A/127)

4.2.4.5. Yineleme

4.2.4.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan üç metinde aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler görülmüştür. Bu ögenin kullanımı ifadenin güçlendirilmesi ve vurgunun arttırılmasına neden olmuştur

“Tüm devletlerin bağımsızlığının sembolü **millî marşları** vardı. Yeni kurulan ülkemizin de bir **millî marşı** olması isteniyordu. **Millî marş** hem bağımsızlığımızın sembolü olacak, hem de yurdumuzun işgal edildiği ve ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı. Ayrıca bağımsızlığa olan inancımızı pekiştirecekti. Peki, ama **millî marş** nasıl yazılacaktı?” (İMK/104)

“Herkes kâğıda kaleme sarıldı. **Şiir** yazmaya başladı. (...) Yarışmaya gelen **şiiirler** sayıldı. Tam 724 **şiiir** gelmişti. Gelen **şiiirler** arasından millî marşa layık olan eseri seçmek için Meclis’te bulunan milletvekilleri arasından bir seçili kurul oluşturulmuştu. (...) Seçili kurul, yarışma süresi devam ederken gelen 724 **şiiiri** tek tek incelemeye başladı. Ama herkes gördü ki **şiiirler** arasında millî marş olmayı hak edecek düzeyde bir **şiiir** yoktu.” (İMK/104)

“O zamanlar bazı kişiler: “Ayasofya’nın **kubbesinden** büyük **kubbe** yapmak mümkün değildir.” diyordu. Sinan bunu duyunca, “Ben de ondan büyük bir **kubbe** yapayım da dünya görsün.” diyerek işe girişti. Titiz çalışması sayesinde Selimiye’nin **kubbesini** dört sütun üzerinde durdurmayı başardı.” (BMKS/112)

“**Ankara** ve çevresinin tarihi, zamanımızdan üç bin yıl ötelere, tarih öncesi çağlara kadar uzanır. (...) Osmanlı Türkleri ile **Ankara**, devir devir yüzyılları kucaklar. **Ankara** adı üzerine söylenen efsane ve hikâyeler pek çok. (...) Önce **Ankara** adının “Anker” yani “gemi çapası”ndan geldiği söylenir ve denir ki...” (A126)

“Bir zamanların bu bölgeye hâkim Frigya Kralı Midas’a rüyasında bir ses “Durma, kalk! Topraklarında bir **gemi çapası** ara!..” der. Sevinçle uyanan Midas, ülkesinin her yönüne adamlar salar, **gemi çapasını** aramalarını emreder, sonunda bir gün Ankara Kalesi’nin olduğu tepelerde **çapa** bulunur. (...) **Gemi çapası** da uzun yıllar bu şehrin tapınağında saklanır.” (A/126)

4.2.4.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

*“Tam 724 **şiiir** gelmişti. Gelen **şiiirler** arasından millî marşa layık olan **eseri** seçmek için Meclis’te bulunan milletvekilleri arasından bir seçili kurul oluşturulmuştu.” (İMK/104)*

4.2.4.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Millî kültürümüz temasında karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır. Bu ögenin eksikliği anlamsal bir bozulmaya yol açmamıştır.

4.2.4.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Millî kültürümüz temasında üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.2.4.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

*“Dedesi **Marangoz Yusuf Ağa**, bu yapının ahşap kısımlarını onarmak için gelmişti buraya. (...) Küçük Sinan, **dedesiyle** her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı. (...) 1490 yılında Kayseri’nin Ağırnas köyünde doğan Sinan, çocukluk yaşından beri **dedesiyle** birlikte gurbette dolaşır, onun yanında çıraklık ederdi.” (BMKS/109)*

4.2.5. Doğa ve Evren Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.5.1. Gönderim

4.2.5.1.1. Art Gönderim

4.2.5.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Doğa ve Evren temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, ikinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır.

“Az önce başını çarptığı şeyin, su yüzünde sallanmakta olan bir **varil** olduğunu gördü. Buz gibi sulara dalarken “Alacağın olsun. Ben de **senin** rahatını bozayım da gör.” diye geçirdi aklından.” (KY/133)

“Bu oyundan büyük bir keyif duyan Yunusçuk ancak karnı acıkınca **ailesinden** uzak kaldığının ayrımına varabildi. Telaşla ileri fırlayarak bembeyaz köpüklere bata çıka **onlara** ulaşmaya çalıştı. (...) Zaman zaman aralanan karanlıklardan, altın güneşin suda kırılan ışınları sızıyorsa da **onları** görmesiyle kaybetmesi bir oluyordu nedense.” (KY/133)

“Küçük sarışın bir çocuk **onun** yanı başında dizlerinin üzerine çökmüş, “Ne olur ölme güzel **Yunus!**” diye hıçkırıyordu.” (KY/134)

“Havalar ısınır ısınmaz bir **leylek ailesi** gelir, oraya yerleşir. Lak laka lak lak! Ortalık şenlenir. Bu yuva **onların** yazlık evleridir.” (SL/141)

“**Safinur** “Ayyy! **Ben** zaten tahmin etmiştim.” dedi.” (SL/143)

4.2.5.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Doğa ve Evren temasında yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler, o, onlar, bu ve ora olarak belirlenmiştir.

“Annesinin uyarılarına rağmen, **ilgisini çeken bir şeyi** incelemek, **onunla** oynamak için sık sık ailesinden gerilerde kaldığı oluyordu.” (KY/133)

“Geceleri gökyüzünü süsleyen bütün **yıldızlar**, sanki bir anda gözlerinin içine doluvermiş gibiydi. **Onlardan** kurtulmak istercesine sağa sola silkeledi başını.” (KY/133)

“Sonra hızla **varilin** gölgesine doğru dümen kırarak gagayı andıran çenesiyle **ona** vurdu.” (KY/133)

“**Çatapat fabrikası** işte bu tarlanın öte tarafında kalır. (...) Havalar ısınır ısınmaz bir leylek ailesi gelir, **oraya** yerleşir.” (SL/141)

“Fakat bu sonbahar, **hepsi gittiği hâlde biri kaldı, gitmedi! Bunu** ilk bizim İdris fark etmiş.” (SL/141)

“**Biz her gün okuldan çıkar çıkmaz İcabettin dayının evinin önünde toplanıyoruz iki aydır. Bu** böyle leylek iyileşene, uçup gidene kadar devam edecek galiba.” (SL/143)

4.2.5.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“İşte bizim **Küçük Yunus** da henüz memeden kesilmemiş oburun biriydi. (...) Öylesine hızla sıçramıştı ki birden **kendini** suyun çok üstünde uçar buldu. (...) Giderek bu işi öylesine ustalıkla yapmaya başladı ki küçük dokunuşlarıyla varili **kendi** çevresinde tıpkı bir topaç gibi döndürmeyi başardı.” (KY/133)

“Başında ıhlamur ağacı olandan aşağı doğru verin **kendinizi**, geniş bir tarlaya gelirsiniz.” (SL/141)

“**Yayla çiçeği** yaylada,
Sarı ve baygın kokulu.
Hem uyanık hem uykuda,
Kendinden geçmiş, duygulu,
Yaşar gider bir rüyada.” (KÇİ/159)

4.2.5.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

İşaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesinin örnekleri bu tema içinde de yer almaktadır. Tema içinde bu öge, bazı cümlelerde sözcük tekrarından kaçınılmasına yol açarken bazı cümlelerde anlam değişmesine yol açmıştır.

“**Yunus ailesi**, Karadeniz’in hırçın dalgalı sularındaki özgür yaşamlarını, gruplar hâlinde dolaşıp avlanarak ya da gelip geçen gemilerin dümen suyuna takılıp onlarla yarışarak sürdürüyordu. (...) **Bu oyuncu canlıların** dalıp çıkıp su yüzünden yükseklerle sıçrayarak yaptıkları akrobatik hareketler, bazen dakikalarca sürerdi bol köpüklü dalgalar arasında.” (KY/132)

“Omurgalı memeli hayvanlar sınıfının, balinalar takımına giren yunusların, yavrularını **dört ay ile bir yıl arasında** emzirdiklerini biliyor muydunuz çocuklar? Evet ya... Onların **bu emzirme süresi**, yavru bağımsız yaşayana dek sürüp gider böylece.” (KY/132)

“**Sağa sola hareket ettirip oynamaya başladı.** Giderek **bu işi** öylesine ustalıkla yapmaya başladı ki küçük dokunuşlarıyla varili kendi çevresinde tıpkı bir topaç gibi döndürmeyi başardı.” (KY/133)

“**Sağa sola hareket ettirip oynamaya başladı.** Giderek bu işi öylesine ustalıkla yapmaya başladı ki **küçük dokunuşlarıyla varili kendi çevresinde tıpkı bir topaç gibi**

döndürmeyi başardı. Bu oyundan büyük bir keyif duyan Yunusçuk ancak karnı acıkınca ailesinden uzak kaldığının ayırımına varabildi.” (KY/133)

“Çatapat fabrikası işte bu tarlanın öte tarafında kalır. (...) İşte o fabrikanın artık kullanılmayan, uzun bir bacası vardır.” (SL/141)

“Hastalanmıştır. Boğazına kurbağa takılmıştır falan... (...) İdris ise bu teoriyi oldukça mantıklı buldu.” (SL/142)

“İcabettin dayıda böyle bir kutuyu ilk kez görüyorduk. Koştuk, yetiştik.

— İcabettin dayı o kutunun içinde ne var?” (SL/142)

“Bir de ne görelim! Kanadı sarılı kocaman bir leylek, kutunun içinde çökmüş, o uzun gagasını da karnına çekip bastırılmış yatmıyor mu?”

—Ayyy ne olmuş bu leyleğe?

Meğer bu zavallı leylek, tarlada avlanıyormuş.” (SL/143)

4.2.5.1.2. Ön Gönderim

Doğa ve Evren temasında bir metinde ön gönderim ögesine rastlanmıştır. Gönderim o sözcüğüyle sağlanmıştır.

“Ama o ne? Birden başı deniz üzerinde yüzmekte olan bir şeye çarparak sendeleyivermişti.” (KY/133)

4.2.5.2. Eksilti

Kişisel Gelişim temasında tüm eksilti türlerine ait örneklerle karşılaşılmıştır. Bu eksiltili yapılar anlam ve biçim açısından bir karmaşaya yol açmamıştır. Aksine ögelerin tekrar tekrar kullanımı okuyucunun dikkatini dağıtacağı için eksilti kullanımı anlaşılabilirliği kolaylaştırmıştır. Örneğin özne eksiltisinin ilk örneğine bakıldığında tümcelerin öznesi olan *Küçük Yunus* her tümcede tekrar ediyor olsaydı okuyucunun dikkati dağınık ve böylece metin daha karmaşık hale gelirdi.

4.2.5.2.1. Özne Eksiltisi

“(Küçük Yunus) Çok da meraklıydı haa... (Küçük Yunus’un) Annesinin uyarılarına rağmen, ilgisini çeken bir şeyi incelemek, onunla oynamak için sık sık ailesinden gerilerde kaldığı oluyordu. Böyle günlerden birinde, (Küçük Yunus) su yüzüne sıçrayarak kardeşleriyle birlikte yarışmalarını sürdürmek istedi.” (KY/133)

“Kaç gündür bakıyorum, (leylek) hep orada.” (SL/141)

“(Leylek) Ötekilere küsmüş olmasın?” (SL/142)

“(Leylek) Ailesi gittiği hâlde niye gitmedi?” (SL/142)

4.2.5.2.2. Nesne Eksiltisi

“Birkaç hafta gelip gidip (leyleği) gözetlemiş.” (SL/141)

“Merdiven üstüne merdiven dayamış, bacaya kadar çıkıp (leyleği) yuvasına koymuş.” (SL/143)

4.2.5.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“(Leyleğin) Ailesi gittiği hâlde niye gitmedi?” (SL/142)

“Ya süsene ne demeli,

(Süsenlerin) Kimi mavi, kimi sarı.” (KÇİ/159)

4.2.5.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Havalar soğudu mu karı koca, iki yavrucağız, (bacadan) çeker giderler.” (SL/141)

“Hepimiz sırayla (dürbünden) baktık ve hiçbirimiz leyleği göremedik.” (SL/142)

“(Leyleği göremediğimize) Biraz sevindik, biraz da mahzun olduk.” (SL/142)

“Koştuk, (İcabetin dayıya) yetiştik.” (SL/142)

“İcabetin dayı öyle sert görünürdü ama çabuk yumuşardı, (bize) daha fazla dayanamadı.” (SL/142)

“Hele gelin, bahın⁹ (**kutuda**) ne var?” (SL/142)

4.2.5.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Caminin her iki yanında da birer daracık yokuş (**vardır**)...” (SL/141)

“İşte o fabrikanın artık kullanılmayan, uzun bir bacası vardır. Bacanın üzerinde de bir leylek yuvası (**vardır**)!” (SL/141)

“Şimdi gökten yere, tel tel yağmur (**düşer**)...”

Şimdi sis, gölge, ı ışık tül tül olur!” (Güz/148)

4.2.5.3. Değiş tirim

4.2.5.3.1. Ada Dayalı Değiş tirim

“Havalar soğudu mu **karı koca, iki yavrucağ ız**, çeker giderler. Fakat bu sonbahar, **hepsi** gittiğ i hâlde biri kald ı, gitmedi!” (SL/141)

“Biz **hepimiz** düş ündük taş ındık. **Tacettin** ne teoriler yumurtladı ayaküstü. (...) Kurbağ a lafını duyan **Mahpeyker** şöyle bir irkildi. **Safinur** yüzünü ekş itti. İ dris ise bu teoriyi oldukça mantıklı buldu.” (SL/142)

“Boğ azına **kurbağ a** takılmış tır falan... (...) Olabilir! Leylekler **ö yle** şeyler yerler neticede!” (SL/142)

“Ama kucağ ında **kocaman** bir kutu vardı. İ cabettin dayıda **bö yle** bir kutuyu ilk kez görüyorduk.” (SL/142)

4.2.5.3.2. Eyleme Dayalı Değiş tirim

“Annesinin uyarılarına rağmen, ilgisini çeken bir şeyi incelemek, onunla oynamak için sık sık **ailesinden gerilerde kald ığı** oluyordu. **Bö yle** günlerden birinde, su yüzüne sıçrayarak kardeşleriyle birlikte yarış malarını sürdürmek istedi.” (KY/133)

“**Leylek korku ile kaçayım derken elektrik tellerine dolanan bir uçurtmanın kuyruğ una takılmış ı**. Neyse, iş te kaza da **bö yle** olmuş .” (SL/143)

⁹ Metinde yer alan şekliyle verilmiştir.

4.2.5.4. Bağıntı Ögeleri

Doğa ve evren temasında yer alan metinler incelendiğinde tema içinde bağıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örneklerin olduğu tespit edilmiştir. Bu temada sözcükler ve tümceler arasında kurulan bağıntılar *ve, ya da, ile, ki, ne var ki, -de/-da, rağmen, ama, fakat, hiç değilse, yoksa, meğer, böylece, için, sonra* ifadeleriyle kurulmuştur.

4.2.5.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

*“Yunus ailesi, Karadeniz’in hırçın dalgalı sularındaki özgür yaşamlarını, gruplar hâlinde dolaşıp avlanarak **ya da** gelip geçen gemilerin dümen suyuna takılıp onlarla yarışarak sürdürüyordu.” (KY/132)*

*“İki buçuk **ile** dört metre arasında değişen boyları, (...) bir kaz gagasına benzeyen çeneleri **ve** yürek şeklindeki gözleriyle öyle sevimli bir görünimleri vardı **ki...**” (KY/132)*

*“Derin sularda avlanmayı seven yunus ailesi için büyük bir sardalya **ya da** ringa balığı sürüsüne rastlamak, düğün bayram oluyordu.” (KY/132)*

*“Omurgalı memeli hayvanlar sınıfının, balinalar takımına giren yunusların, yavrularını dört ay **ile** bir yıl arasında emzirdiklerini biliyor muydunuz çocuklar?” (KY/132)*

*“İşte bizim Küçük Yunus **da** henüz memeden kesilmemiş oburun biriydi. Çok **da** meraklıydı haa...” (KY/133)*

*“**Ne var ki** giderek gücü kesiliyor, yeniden gözlerine yağmaya başlayan yıldız yağmurlarının üstünü, karanlık geceler örtmeye başlıyordu.” (KY/133)*

*“Caminin her iki yanında **da** birer daracık yokuş...” (SL/141)*

*“İdris, dürbününü **de** yanında getirmişti.” (SL/142)*

*“Hepimiz sırayla baktık **ve** hiçbirimiz leyleği göremedik. Biraz sevindik, biraz **da** mahzun olduk.” (SL/142)*

*“Bir **de** ne görelim! Kanadı sarılı kocaman bir leylek, kutunun içinde çökmüş, o uzun gagasını **da** karnına çekip bastırmış yatmıyor mu?” (SL/142)*

“Yayla çiçeği yaylada,

*Sarı **ve** baygın kokulu.” (KÇİ/158)*

4.2.5.4.2. Karşıtsal Bağntı Ögeleri

“Annesinin uyarılarına **rağmen**, ilgisini çeken bir şeyi incelemek, onunla oynamak için sık sık ailesinden gerilerde kaldığı oluyordu.” (KY/133)

“Böyle günlerden birinde, su yüzüne sıçrayarak kardeşleriyle birlikte yarışmalarını sürdürmek istedi. **Ama** o ne?” (KY/133)

“Yine de her şeye **rağmen** ailesine kavuşabilmek için çaba harcıyordu.” (KY/133)

“Toraman azgın bir köpek. **Ama** çok azgın!” (SL/141)

“Havalar soğudu mu karı koca, iki yavrucağız, çeker giderler. **Fakat** bu sonbahar, hepsi gittiği hâlde biri kaldı, gitmedi!” (SL/141)

“Birkaç hafta gelip gidip gözetlemiş. **Ama** bakmış ki leyleğin gideceği yok. (...) **Ama** kış geldi. (...) Bence bir şey olmuş! **Ama** ne?” (SL/141)

“Bu son leyleğin arkasından, **hiç değilse** bir el sallayaydık.” (SL/142)

“Yürüdü gitti. **Ama** kucağında kocaman bir kutu vardı.” (SL/142)

“**Yoksa** leylek mi var İcabettin dayı!” (SL/142)

“İcabettin dayı öyle sert görünürdü **ama** çabuk yumuşardı, daha fazla dayanamadı.” (SL/142)

“**Meğer** bu zavallı leylek, tarlada avlanıyormuş.” (SL/143)

“Merdiven üstüne merdiven dayamış, bacaya kadar çıkıp yuvasına koymuş. **Fakat** leylek göç vakti geldiği hâlde gidemeyince almış zavallı hayvanı oradan.” (SL/143)

4.2.5.4.3. Nedensel Bağntı Ögeleri

“Onların bu emzirme süresi, yavru bağımsız yaşayana dek sürüp gider **böylece**.” (KY/132)

“Derin sularda avlanmayı seven yunus ailesi **için** büyük bir sardalya ya da ringa balığı sürüsüne rastlamak, düğün bayram oluyordu.” (KY/132)

“Annesinin uyarılarına **rağmen**, ilgisini çeken bir şeyi incelemek, onunla oynamak **için** sık sık ailesinden gerilerde kaldığı oluyordu.” (KY/133)

“Yine de her şeye **rağmen** ailesine kavuşabilmek **için** çaba harcıyordu.” (KY/133)

4.2.5.4.4. Zamansal Bağını Öğeleri

“**Sonra** birdenbire kayboluverirlerdi ortadan.” (KY/132)

“Eğer açık denizlerde yol alan bir geminin güvertesindeyseniz bu sevimli yaratıkların bir süre **sonra**, nefes almak üzere su yüzüne sıçrayışlarını yinelemelerine, (...) tanık olursunuz.” (KY/132)

“**Sonra** hızla varilin gölgesine doğru dümen kırarak gagayı andıran çenesiyle ona vurdu.” (KY/133)

“**Sonra** her şey karardı...” (KY/133)

4.2.5.5. Yineleme

4.2.5.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bu temada yer alan iki metinde aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler görülmüştür. Bu ögenin kullanımı vurgunun arttırılmasına neden olmuştur

“İcabettin dayı, **Toraman**’la birlikte buranın gece bekçiliğini yapar. **Toraman azgın bir köpek**. Ama çok **azgın**! (...) Tabii **Toraman azgın bir köpek**.” (SL/141-143)

“— **Yok**!

— Ne **yok**?

— **Leylek yok**, gitmiş!” (SL/142)

“**Şimdi** gökten yere, tel tel yağmur...”

Şimdi sis, gölge, ılık tül tül olur!” (Güz/148)

4.2.5.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“**Ne olur** ölme güzel Yunus!..” diye hıçkırıyordu. “**Lütfen**!.. Seni çok seviyoruz!..” (KY134)

4.2.5.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Biraz **sevindik**, biraz da **mahzun olduk**.” (SL/142)

4.2.5.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

“Omurgalı memeli hayvanlar sınıfının, balinalar takımına giren yunusların, yavrularını dört ay ile bir yıl arasında emzirdiklerini biliyor muydunuz çocuklar?” (KY/132)

*“Kınalanmış gibi dağlar, dereler,
Ne güzel güz ne güzel eylül olur!” (GÜZ/148)*

*“Kırın birçok çiçeği var.
Mavi peygamber çiçeği,
Ballıbaba, papatyalar,
Beşikte bir bebek gibi
Rüzgârlarda salınırlar.” (KÇİ/158)*

4.2.5.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Doğa ve Evren temasında genel kavramlarla yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.2.6. Sanat Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.6.1. Gönderim

4.2.6.1.1. Art Gönderim

4.2.6.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Sanat temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *birinci tekil şahıs, ikinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahıs*la sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“Ülkeye duyurmuş: “Kim kızımı kendi isteği ile konaktan dışarı çıkarabilirse onunla evlendireceğim.” (AD/164)

“Pehlivanlar elense tutarlarken davulcular onlara şevk verir, güç katar.” (AD/166)

“Sazım bu sesleri turnadan mı aldın? (...)

Sen petek misali (...)

Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı

*Ben babamı, **sen** ustanı unutma!” (S/173)*

*“**Veysel** de arı*

İnleşir beraber yapardık balı

***Ben** bir insanoğlu sen bir dut dalı*

***Ben** babamı, sen ustanı unutma!” (S/173)*

*“**Karısı** — Olur mu, ayol! Bugün komşular gelecek.*

***Karagöz** — Yahu **ben** hastayım diyorum, **sen** kadınlar gelecek diyorsun.” (KİH/179)*

*“**Karısı** — (...) Bir de **Hacivat** kitaptaki yerine baksa, sevaptır. Belki bir köşesinde yazar.*

***Karagöz** — **Ben** şimdi kendi hastalığıma derman bulayım da **ona** sonra bakarız. **Ben** gidiyorum.” (KİH/179)*

*“**Tuzsuz** — **Ben** gidiyorum, baba. (...) **Ben** öbür dünyaya gidiyorum, baba. (...) Baba, anlamadın galiba, **ben** ölüyorum!” (KİH/180)*

*“**Tuzsuz** — Verem olmuşum **ben**.*

***Karagöz** — Hadi **sen** eve git. **Ben** o kitaba bir daha bakayım...” (KİH/180)*

*“**Temel** — Demek doğru. **Ben** bubamun yanına cidecağum!” (KİH/180)*

*“**Temel** — **Bende** bir agri var, sağumdan giriye soluma geçiyi... (...)*

***Karagöz** — Dur yahu! Yavaş konuş! (...) **Sana** da mı verem, dedi?*

***Temel** — Uy! **Sağa** da mı verem dedi?*

***Karagöz** — Hadi, **sen** eve git. **Ben** **Hacivat**’a uğrayıp o kitaba bir daha bakayım.*

***Temel** — Aman iyi bak **Karagöz**! **Ben** eve cideyrum.” (KİH/181)*

*“**Azeri** — Yoh! **Men** ölürem. (...) **Men** hestee!*

***Karagöz** — **Sen** de **Hacivat**’a gittin galiba.*

***Azeri** — Hee! **Sen** nerden bilirsen?*

***Karagöz** — **Ben** bilirim. Ne dedi **sana**? (...) Demek **sana** da verem, dedi. Hadi **sen** eve git. **Ben** **Hacivat**’a uğrayıp o kitaba bir bakayım.” (KİH/181)*

*“**Azeri** — Eyi. **Men** giderem.” (KİH/182)*

*“**Hacivat** — Canım nereden belli olacak? Dıştan bakınca iyisin ama için belli değil ki. (...)*

***Karagöz** — Yahu, hani **senin** bir kitabın varmış. Okuyup hastalıkları iyi ediyormuşsun ya! O kadar okudun ama **benim** rahatsızlığımı bir bakışta anlamadın. (KİH/182)*

“**Hacivat** — Öyle deme, **Karagöz**’üm. **Sen** rahatsızlığını söyle, **ben** hastalığımı bulayım.

Karagöz — Yahu, **ben** söyledikten sonra **sen** ne bulacaksın?

Hacivat — Efendim, **sen** şikâyetlerini söyleyeceksin, **ben** hastalığının ne olduğunu söyleyeceğim.” (KİH/182)

“**Karagöz** — İlerlemiş mi? Yani **ben** ölecek miyim? (...) Şimdi **ben** ne yapayım, **Hacıavcav**?” (KİH/183)

“**Hacivat** — Ölmeden evvel bu dünyada ne dileğin varsa onları yap.” (KİH/183)

“**Karagöz** — İyi öyleyse! Al **sana**! (...) Al **sana** bir tane! Al sana bir daha! (...) Al **sana** bir tane! Bu dünyada **sana** iyi bir dayak atmaktan başka bir dileğim yok. (Vurur.) Al **sana** bir tane! **Hacivat** — Aman! Of! Kaçayım bari.” (KİH/183)

“**Karagöz** — **Seni** gidi sahte doktor **seni**! Bu dayağın acısıyla o kitabı bir daha eline almazsın! **Ben** de gidip o zavallıları sevindireyim bari.” (KİH/183)

4.2.6.1.1.2.İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Sanat temasında yer alan işaret zamiriyle yapılan art gönderimler *ora*, *o* ve *bu* olarak belirlenmiştir.

“Ama gelin “**Hem ağlarım hem giderim.**” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır, **o** başka...” (AD/166)

“Geçenlerde bir **kitap** almış, içinde bütün hastalıklar yazıyormuş. **Oradan** okuyup bütün mahalleyi tedavi ediyormuş”. (KİH/179)

“(Karşısına **Tuzsuz Deli Bekir** çıkar.) **Bu** da kim yahu?” (KİH/180)

4.2.6.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Kim **kızımı kendi** isteği ile konaktan dışarı çıkarabilirse onunla evlendireceğim.” (AD/164)

“**Anadolu** davul sesinde **kendi** sesini bulur.” (AD/165)

“**Karagöz** — Ben şimdi **kendi** hastalığıma derman bulayım da ona sonra bakarız.” (KİH/179)

“Beynimizde dopamin arttığında **kendimizi** ödüllendirilmiş gibi hissederiz.”
(MNS/195)

4.2.6.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Sağlık ve Spor temasında işaret sıfatıyla yapılan art gönderim ögesiyle karşılaşmıştır. Bu ögenin kullanımı sözcük tekrarlarından kaçınılıp metnin daha anlaşılır kılınmasına ya da adı geçecek sözcüğü farklı sözcüklerle niteleyip anlamın zenginleştirilmesine sebep olmuştur.

“Bir zamanlar Anadolu beylerinden birinin içe dönük, konağından dışarı çıkmaz, kimseyle görüşüp konuşmaz, güzellikte eşsiz bir **kızı** varmış. (...) Ne var ki değil sokağa, odasından bile dışarıya çıkmayan **bu kıızı** kimlere versin?” (AD/164)

“**Davulun sesi**, insanı yerinden oynatır, yüreğini hoplatır derler. **Bu ses** buruk bir heyecan verir, yiğitleri coşturur.” (AD/165)

“**Davulun sesi uzaktan hoş gelir.**” diye bir de atasözümüz vardır. Başka bir yerde meydana gelen hoş bir olay, allanıp pullanarak anlatılırsa kulağa daha hoş gelir anlamında olsa gerek **bu söz.**” (AD/166)

“Tuzsuz — (Bezgin) Merhaba baba! **Hakkını helal et.**

Karagöz — Aman evladım, **bu helallik** de nereden çıktı?” (KİH/180)

“(Karşıdan Temel Reis gelir.) **Bu gelen** kim yahu?” (KİH/180)

“Beynimizde çok sayıda **sinir hücresi** bulunur. **Bu hücreler** arasında sürekli olarak bir iletişim vardır.” (MNS/191)

“Bu hücreler arasında sürekli olarak bir **iletişim** vardır. **Bu iletişim** hem elektriksel hem de kimyasal yollarla gerçekleşir.” (MNS/191)

“İletişimin kimyasal olarak gerçekleşmesinde birçok **madde** rol oynar. **Bu maddelerden** biri dopamindir.” (MNS/191)

“Dopamin, beynimizde belirli bölgelerden salgılanır. Sevdiğimiz bir yemeği yediğimiz sırada beynin bu bölgelerinde dopamin salgılanması artar.” (MNS/191)

“Beynimizde dopamin arttığında kendimizi **ödüllendirilmiş** gibi hissederiz. **Bu ödüllendirme** sistemini kontrol eden bölüm, beynimizin merkezinde bulunur.” (MNS/191)

“Gelelim bilim insanlarının **müzik dinlemenin de beynimizdeki ödüllendirme sistemini harekete geçirdiğini ortaya çıkardıkları araştırmaya...** Bilim insanları, **bu araştırma** kapsamında bir deney yapmış.” (MNS/191)

“Bilim insanları, bu araştırma kapsamında bir **deney** yapmış. **Bu deneyde**, denekler en sevdikleri şarkıları dinledikleri sırada beyinlerindeki etkinlikler görüntülenmiş.” (MNS/191)

“Bu deneyde, denekler en sevdikleri şarkıları dinledikleri sırada **beyinlerindeki etkinlikler görüntülenmiş. Bu görüntüleri** inceleyen araştırmacılar (...) dopamin miktarında önemli bir artış olduğunu gözlemlemişler.” (MNS/191)

“Böylece sevdikleri şarkıları dinlemenin, **deneklerin beyinlerindeki ödüllendirme sistemini harekete geçirdiği sonucuna** varmışlar. İşte **bu sonuçlar**, biz insanların müziği neden bu kadar çok sevdiğimizi açıklıyor.” (MNS/191)

4.2.6.1.2. Ön Gönderim

Sanat temasında bir metinde ön gönderim ögesine rastlanmıştır. Gönderim sen sözcüğüyle sağlanmıştır.

“Benim her derdime ortak **sen** oldun
Ağlarsam ağladın, gülersem güldün.
Sazım bu sesleri turnadan mı aldın?
Pençe vurup sarı teli sızlatma!” (S/173)

4.2.6.2. Eksilti

Sanat temasında tüm eksilti türlerine ait örneklerle karşılaşılmıştır. Bu eksiltili yapılar anlam ve biçim açısından bir karmaşaya yol açmamıştır.

4.2.6.2.1. Özne Eksiltisi

“(Hacivat) Geçenlerde bir kitap almış, içinde bütün hastalıklar yazıyormuş.
(Hacivat) Oradan okuyup bütün mahalleyi tedavi ediyormuş.” (KİH/179)

“(Ağrı) Yuruyi, yuruyi, birdenbire¹⁰ duruyi. Bir bakaysun (ağrı) ayağumda, bir bakaysun başumda!” (KİH/181)

“Kitaba göre çaresi yok, Karagöz’üm. (Hastalığın) Çok ilerlemiş.” (KİH/183)

“(Hastalığım) İlerlemiş mi?” (KİH/183)

4.2.6.2.2. Nesne Eksiltisi

“(Hikâyeyi) Dinleyelim:” (AD/164)

“Bizim arka bahçedeki komşunun anadan doğma gözleri görmüyormuş. (Komşuyu) Her doktora göstermişler.” (KİH/179)

“Yahu, ben söyledikten sonra sen (hastalığımı) ne bulacaksın?” (KİH/182)

4.2.6.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Anadolu düğünlerinin başkonuğu davuldur derler ve (davulun) bir hikâyesini anlatırlar.” (AD/164)

“Davulun sesi, insanı yerinden oynatır, (insanın) yüreğini hoplatır derler.” (AD/165)

“Bir de Hacivat kitaptaki yerine baksa, sevaptır. Belki (kitabın) bir köşesinde yazar.” (KİH/179)

4.2.6.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Düğün mü var? (Düğünde) Önce davul gerek.” (AD/164)

“Kimi elli okkalık güzleri havaya uçurmuş, kimi at üzerinde en zor hareketleri yapmış ama kız oralı bile olmamış, başını çevirip (yiğitlere) bakmamış.” (AD/164)

“Olur mu, ayol! Bugün (eve) komşular gelecek.” (KİH/179)

“Anlatayım. (Bende) Öksürük var, ateş var.” (KİH/182)

“Peki, öyleyse. (Tuvalete) Gidiyorum.” (KİH/182)

¹⁰ Metinde yer alan şekliyle verilmiştir.

“O kadar sık gitme (**tuvalet**).” (KİH/183)

4.2.6.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Davul başta, davulcu işte (**olur**).” (AD/164)

“Mutlu bir günde gelin niçin ağlar diyeceksiniz. Baba ocağından, yurdundan, yuvasından ayrıldığı için (**ağlar**) elbet.” (AD/166)

“Sık sık mı (**gidiyorsun**)? (...) Sık sık mı (**gidiyorsun**) Karagöz’üm?” (KİH/182)

“Hastalığından şikâyetin (**var mı**) ...” (KİH/183)

4.2.6.3. Değiş-tirime

4.2.6.3.1. Ada Dayalı Değiş-tirime

Sanat temasında ada dayalı değiş-tirime ögesine rastlanmamıştır.

4.2.6.3.2. Eyleme Dayalı Değiş-tirime

“Karagöz — Yahu **ben hastayım diyorum, sen kadınlar gelecek diyorsun.**

Karısı — Aa! **Öyle** deme Karagöz’üm.” (KİH/179)

“Karagöz — Vay canına, bizim Temel Reis’miş! Bu ne hâl? **Dünyadan bezmiş gibisin.**

Temel — **Öyle** mi cöriniyorum?

Karagöz — Bilmem. **Öyle** görünüyorsun.” (KİH/180)

“Karagöz — (...) **O kadar okudun ama benim rahatsızlığımı bir bakışta anlamadın.**

Hacivat — **Öyle** deme, Karagöz’üm.” (KİH/182)

“Hacivat — Efendim, **sen şikâyetlerini söyleyeceksin, ben hastalığının ne olduğunu söyleyeceğim.**

Karagöz — Yaa! Demek **öyle**?

Hacivat — Elbet **öyle**! Anlat bakalım.” (KİH/182)

“Karagöz — **İyi havalarda çıkıyorum.**

Hacivat — **Öyle** değil, Karagöz’üm. Yani tuvalet'e gidiyor musun?” (KİH/182)

“Karagöz — Var. **Komşular bahçeye çöp atıyorlar.**

Hacivat — Canım **öyle** değil. Hastalığından şikâyetin...” (KİH/183)

“Karagöz — İlerlemiş mi? **Yani ben ölecek miyim?**
Hacivat — **Öyle** görünüyor, Karagöz ’üm.” (KİH/183)

4.2.6.4. Bağıntı Ögeleri

Sanat temasında bağıntı ögelerinin türlerinin tamamına uygun örnekler yer almaktadır. Bu temada bağıntılar ve -de/-da, kimi...kimi, hem...hem, ama, bu yüzden, çünkü, için, böylece, önce, az sonra, -dan sonra, -den beri ifadeleriyle kurulmuştur.

4.2.6.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

“Anadolu ’da bayram **da** seyran **da** davulla başlar.” (AD/164)

“**Kimi** elli okkalık güzleri havaya uçurmuş, **kimi** at üzerinde en zor hareketleri yapmış ama kız oralı bile olmamış, başını çevirip bakmamış.” (AD/164)

“Güneş batarken **de** kız nazlı nazlı meydanda görünmüş. Görünmesiyle **de** bir alkış tufanı kopmuş.” (AD/164)

“Seferlerde, Türk ordusunun yanında “mehter” **de** yürür, yol boyu marşlar çalarak heyecan verirmiş. Mehterin baş çalgısı **da** davul **ve** köstür.” (AD/165)

“Davulcu **hem** tokmak vurur **hem** söyler.” (AD/165)

“Bu iletişim **hem** elektriksel **hem** de kimyasal yollarla gerçekleşir.” (MNS/195)

4.2.6.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

“Kimi elli okkalık güzleri havaya uçurmuş, kimi at üzerinde en zor hareketleri yapmış **ama** kız oralı bile olmamış, başını çevirip bakmamış.” (AD/164)

“**Ama** gelin “Hem ağlarım hem giderim.” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır, o başka...” (AD/166)

“Canım nereden belli olacak? Dıştan bakınca iyisin **ama** için belli değil ki.” (KİH/182)

“O kadar okudun **ama** benim rahatsızlığımı bir bakışta anlamadın.” (KİH/182)

4.2.6.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

*“**Bu yüzden** Türkler, savaş alanlarında davulun büyüğü olan kös çaldırır, orduya şevk verirlermiş.” (AD/165)*

*“Müzik, eski çağlardan beri insanların duygularını anlatmak **için** kullandığı bir araç.” (MNS/195)*

*“**Çünkü** aslında bir şarkıyı ve bir yemeği sevmemizin biyolojik nedeni “dopamin” adı verilen bir kimyasal madde!” (MNS/195)*

*“**Böylece** sevdikleri şarkıları dinlemenin, deneklerin beyinlerindeki ödüllendirme sistemini harekete geçirdiği sonucuna varmışlar.” (MNS/195)*

4.2.6.4.4. Zamansal Bağını Ögeleri

*“**Önce** davul gerek.” (AD/164)*

*“**Az sonra** fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş, başlamış türlü havalar çalmaya.” (AD/164)*

*“**O günden sonra** davul, düğünlerin baş tacı olmuş.” (AD/164)*

*“Tok bir sesle uyandırmak, uyandıktan **sonra** da eğlendirmek daha uygun demişler ve davulcuya bu görevi vermişler.” (AD/165)*

*“Müzik, eski çağlardan **beri** insanların duygularını anlatmak için kullandığı bir araç.” (MNS/195)*

4.2.6.5. Yineleme

4.2.6.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Sanat temasında yer alan bu tür yinelemelerin, anlamı pekiştirmek ve vurguyu arttırmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, *Karagöz ve Hacivat* (Özgün, 2022: 180) metninde yer alan “Ben gidiyorum baba, ben öbür dünyaya gidiyorum, baba!” ifadesinin tekrarıyla vurgu artırılmak istenmiştir.

*“Anadolu’da bayram da seyran da **davulla** başlar. **Davul** güm güm vurmadiķa bayramın seyranın tadı mı olur? (...) Önce **davul** gerek. **Davul** başta, davulcu işte. **Davulun***

sesi Anadolu'nun sesidir. (...) Anadolu düğünlerinin başkonuğu **davuldur** derler ve bir hikâyesini anlatırlar.” (AD/164)

“**Ben gidiyorum, baba. (...) Ben öbür dünyaya gidiyorum, baba!**” (KİH/180)

“**Ben öbür dünyaya gidiyorum, baba! (...) Öbür dünyada. (...) Millet öbür dünyaya kafasını takmış!**” (KİH/180)

“Tuzsuz — **Hacivat** dedi.

Karagöz — **Hacivat** mı? Ne dedi?” (KİH/180)

“Karagöz — **Hadi sen eve git. Ben o kitaba bir daha bakayım... (...) Hadi, sen eve git. Ben Hacivat’a uğrayıp o kitaba bir daha bakayım. (...) Hadi sen eve git. Ben Hacivat’a uğrayıp o kitaba bir bakayım.**” (KİH/180-181)

“Hacivat — **Sık sık** mı? (...)

Hacivat — **Sık sık** mı Karagöz’üm?

Karagöz — **Sık sık...**

Hacivat — O kadar **sık** gitme.” (KİH/182)

“Karagöz — **İyi öyleyse! Al sana! (...) Al sana bir tane! Al sana bir daha! (...) Al sana bir tane! (...) Al sana bir tane!**” (KİH/183)

4.2.6.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Duygular temasında yer alan metinlerde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnekler bulunmaktadır. Kullanılan yinelemelerin, anlamı pekiştirmek ve vurguyu arttırmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Hacivat — **Kitaba göre çaresi yok, Karagöz’üm. Çok ilerlemiş.**

Karagöz — **İlerlemiş** mi? Yani ben **ölecek** miyim?” (KİH/183)

“Bu deneyde, denekler en sevdikleri **şarkıları dinledikleri** sırada beyinlerindeki etkinlikler görüntülenmiş. Bu görüntüleri inceleyen araştırmacılar, **müzik dinlerken** deneklerin (...) dopamin miktarında önemli bir artış olduğunu gözlemlemişler. Böylece **sevdikleri şarkıları dinlemenin**, deneklerin beyinlerindeki ödüllendirme sistemini harekete geçirdiği sonucuna varmışlar.” (MNS/195)

4.2.6.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamli Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Karşıt ya da uzak anlamli sözcüklerle yapılan yinelemelere bu temada iki metinde yer verilmiştir. Bu yenileme türünün tema içinde, *ağlamak-gülmek* ve *sık-seyrek* ifadeleriyle sağlandığı görülmüştür.

“Benim her derdime ortak sen oldun
Ağlarsam ağladın, gülersem güldün.” (AD/173)

“Hacivat — O kadar *sık* gitme.
Karagöz — Olur, *seyrek* giderim.” (KİH/182)

4.2.6.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Sanat temasında yer alan bu yineleme türü, *bülbül-kuş* ifadesiyle sağlanmıştır.

“*Bülbül* konar mıydı dalına bazı,
Hangi *kuştan* aldın sen bu avazı?” (S/173)

4.2.6.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Sanat temasında genel kavramlarla yapılan yinelemelere rastlanmıştır. Bulgulara bakıldığında, *yağlı güreş*, *güreş* ve *pehlivanlar* arasında genel kavramlarla yineleme olduğu görülmüştür. Diğer bir bulgu ise *petek*, *arı* ve *bal* arasında geçen genel kavramlarla yinelemedir.

“Kırkpınar *Yağlı Güreşleri*’nde kırk davulun birden çalındığını düşününüz.
Pehlivanlar elense tutarlarken davulcular onlara şevk verir, güç katar. *Güreşlerde* davul çalma geleneği, bugüne değin sürüyor.” (AD/166)

“Sen *petek* misali Veysel de *arı*
İnleşir beraber yapardık *balı*.” (S/173)

4.2.7. Kişisel Gelişim Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.7.1. Gönderim

4.2.7.1.1. Art Gönderim

4.2.7.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Sanat temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *ikinci tekil şahıs, üçüncü tekil şahıs* ve *üçüncü çoğul şahısla* sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“Yücel **yavrum**, Türklüğün her ümidi sendedir,
Vatan demek **sen** demek, **sen** demek vatan demek.” (AVS/200)

“**İnsanlar** tanırız, bir ihtiyaçtılar, kelimelerinden tutun da kelimelerini vurguladıkları ses tonlarına kadar **ferahlatıcı bir esinti gibidirler. Onlarla** konuşunca bir şelalenin tertemiz sularında arınmış gibi oluruz sanki.” (Bİ/206)

“Yine **insanlar** vardır, **onlar** tek bir söz söylemeseler dahi, tek bir bakışlarıyla mıhlânır kalırsınız olduğunuz yerde bin azar işitmişçesine.” (Bİ/206)

“**İnsanlar** vardır, **tanıdığımızı düşünüyoruz.** (...) **Onların** niceliklerini biliriz, bellemişizdir. Ancak **onların** niteliklerini hiç görememişizdir. Bu, **onları** hiç mi hiç tanıyamamışızdır anlamına gelir.” (Bİ/206)

“**Bir köylü kadınla, çobanla** konuşmak hiç ummadığınız kadar şaşırtıcı olabilir. (...) **Onlara** yetecek hiçbir diplomanın mevcut olmadığı kanısına varırsınız. Yitmemiş içtenlikleri, (...) ile ilkin **onları** anlamakta zorlanabilirsiniz bile. Sonra hâlâ böyle insanların bulunduğu sevinirsiniz **onları** tanımış olmanın şansıyla.” (Bİ/208)

“**İnsanlar** vardır, nasıl olduğunuz değil de nasıl imkânlar sunacağınız önemlidir **onlara.**” (Bİ/208)

“**İnsanlar** vardır, **yürekləri kocaman, kapıları hep açık.** (...) **Onlar** hiç yakınmaz. (...) **Onları** bulmak kolay değildir, bulunca da kıymetini bilmek kolay değildir.” (Bİ/208)

“**İnsanlar** vardır, **zor anların kişileridir.** (...) **Onların** yakınlarınızda olması, aslında sizin şansınızdır. **Onlar** yakınlarınızdaysa hiçbir olay kötüye gitmez.” (Bİ/209)

“O hâlde (...) **insanları**, insani duygularımızla değerlendirmek, **onlara** yaklaşmak, **onları** anlamaya çalışmak doğru olmaz mı?” (Bİ/209)

“Bir zamanlar, **her şeyden sürekli şikâyet eden, her gün hayatının ne kadar berbat olduğundan yakınan bir kız** vardı. Hayat **ona** göre çok kötüydü ve sürekli savaştan, mücadele etmekten yorulmuştu.” (KVİBA/216)

“**Genç kızın** bu yakınmaları karşısında, mesleği aşçılık olan babası **ona** bir hayat dersi vermeye niyetlendi. Bir gün **onu** mutfığa götürdü.” (KVİBA/216)

“**Kızı** da (...) sonunda karşılaşacağı şeyi görmeyi bekliyordu. (...) Babası, **onun** bu ısrarlı sorularına cevap vermedi.” (KVİBA/216)

“Açlıktan öleceğiz diye hayıflanarak tekrar **bilge adamın** yolunu tutmuş. (...) Eminim **sen** de hemfikirsin.” (BRO/229)

4.2.7.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

İşaret zamiriyle yapılan art gönderimlerle bu temada, *bu, onlar, bura* ve *o* ifadeleriyle karşılık bulmuştur. Bu ifadeler bir yeri, bir durumu ya da bir nesneyi göstermek için kullanılmıştır.

“Gün gelip bu çiçekler sana **yemiş** verecek.
En yüksek dallarında, **bunların** olgunları;” (AVS/200)

“En yüksek dallarında, bunların **olgunları**;
Gözünü **onlara** dik, alçaklarından el çek.” (AVS/200)

“**İstiyorsan erişmek yüksekteki dallara**
Vücutça kuvvetli ol, zekâca büyüyerek.
Yavrum, **bunun** çaresi okuyup öğrenmektir,” (AVS/200)

“Ancak **onların niteliklerini hiç görememiştir. Bu, onları hiç mi hiç tanıyamamıştır** anlamına gelir.” (Bİ/206)

“**Davranışları, tutumları, eğilimleri** kesinkes belirleyecek belli yaşanmışlıkların geride kaldığı bir noktadan itibaren tanımaya başladığımız insanları, tam anlamıyla tanıdığımızı söylemek doğru değildir. Ancak **bunların** yeterli olabildiği insanlar var elbette.” (Bİ/207)

“Diken gibi gözükseler de pürşifa olanlar var deve dikenini misali. Mesele, onlara nasıl bakıldığında.” (Bİ/209)

“Görünen mi, görülmesi istenen mi, yoksa bütün mü bizi cezbetmeli. Mesele bu.” (Bİ/209)

“İkincisinden yumurtayı çıkardı, onu da bir tabağa koydu.” (KVİBA/216)

“Öküzüm öldü ve tarlamı sürmek için başka hayvanım yok! Başıma gelebilecek bundan daha kötü bir şey olabilir mi?” diye sormuş.” (BRO/228)

“Öküzünün ölmüş olmasından daha kötü ne olabilirmiş ki? Bilge adam bunu nasıl göremezmiş?” (BRO/228)

“Daha önce tarlasını hiç bu kadar kolay sürmediğinden çok mutluymuş. Bunun üzerine bilge adama giderek “Haklıydın bilge adam. (...)” diyerek özür dilemiş.” (BRO/228)

“Kurtuluş Savaşı sonrası Hava Kuvvetlerinden istifa edip İzmir’den Ankara’ya giderek henüz kurulmakta olan Türk Tayyare Cemiyetine (Türk Hava Kurumuna) katılmıştır. Burada başpilotluk ve Fen Şubesi’ni organize etme görevlerinde bulunmuştur.” (THABÖ/262)

4.2.7.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

“Hep anlatılan ya da övünülen veya öyleymişçesine gösterilen nitelikler, özellikler, o ana kadar kendini gösterme fırsatı bulamamış olsalar da buldukları ilk fırsatta ortaya çıkmış, dolayısıyla insanın aynası olmuşlardır içini dışa vuran.” (Bİ/207)

“Geri kalan insanlar, idare lambasının yağı bitti yani benim tahammülüm bitti, kalmadı derken onları yatıştıranlardır. Kendini anlatmaktan çok karşıdakileri anlayanlardır.” (Bİ/209)

“Âlemin gözündeki çöpü görürsün, kendi gözündeki merteğe baksana.” (Bİ/209)

“O hâlde (...) önce kendimizin bir insan olduğunu hep anımsayarak insanları, insani duygularımızla değerlendirmek, (...) doğru olmaz mı?” (Bİ/209)

“Ancak kahve çekirdekleri bambaşkaydı. Kaynar suyun içinde kalınca kendileri değiştiği gibi suyu da değiştirmişlerdi ve ortaya tamamen yeni bir şey çıkmıştı.” (KVİBA/217)

“**Çiftçi**, oğlu bu hâldeyken **kendisine** hasatta yardımcı olamayacağı için çok üzölmüş.” (BRO/229)

“Eğer sakın kalır ve olasılıklara **kendimizi** kapatmazsak eninde sonunda her şeyin iyi olacağından oldukça emin olabiliriz.” (BRO/229)

4.2.7.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine de rastlanmıştır. İşaret sıfatıyla yapılan bu art gönderim ögesi, bir kavrama, kişiye, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Bir ağaç altındasın, **her dalı binbir çiçek**,
Gün gelip **bu çiçekler** sana yemiş verecek.” (AVS/200)

“Ancak **bunların yeterli olabildiği insanlar var** elbette. **Bu kanı** önceki kuşaklar tarafından da kim bilir kaç kez saptanmış olmalı ki atasözleri bile üretilmiş bu konu üzerine.” (Bİ/207)

“**Her iki seçeneği de tercih edenler var. Bu seçim** tamamen bizim kişiliğimizi, bakışımızı oluşturan unsurlar ile ilgili.” (Bİ/207)

“O sade, iddiasız görüntünün altında gizlenen (...) edinimleri fark edince **kapkara kömürün içine saklanmış pırıltılı, ışıklı, eşsiz bir elmas bulmuş gibi oluruz. Bu tür bir buluş**, (...) dış görüntünün yanıltıcı olabileceğini de öğretmiştir bize hoş bir sürprizle.” (Bİ/208)

“**Bazı insanlar vardır, her yerde olmaları istenir.** (...) Keşke **bu insanlardan** daha çok olsaydı diye düşünürüz.” (Bİ/208)

“**Üç ayrı cezveyi suyla doldurdu ve ateşin üzerine koydu. Cezvelerdeki sular kaynamaya başlayınca bir cezveye bir patates, diğerine bir yumurta, sonuncusuna da kahve çekirdeklerini koydu.** Kızı da hiçbir şey anlamadığı **bu faaliyeti** seyrediyor ve sonunda karşılaşacağı şeyi görmeyi bekliyordu.” (KVİBA/216)

“Babası, patatesin de yumurtanın da, kahve çekirdeklerinin de **aynı sıkıntıyı** yaşadıklarını, yani kaynar suyun içinde kaldıklarını anlattı. Ama her biri **bu sıkıntı** karşısında farklı tepkiler vermişlerdi.” (KVİBA/217)

“Bir zamanlar köyün birinde **yaşlı ve bilge bir adam** yaşarmış. Köylüler, kaygıları ya da soruları olduğunda cevabı **bu adamda** ararlarmış.” (BRO/228)

“**Geçirdiği kazaya rağmen tayyareci yani pilot olmaya karar vermiş** ve gerekli başvuruyu yapmıştır. **Bu karar**, onu tam elli yıl göklere bağlamıştır.” (THABÖ/261)

4.2.7.1.2. Ön Gönderim

Kişisel Gelişim temasında ön gönderim ögesine rastlanmamıştır. Bu ögenin eksikliği anlamsal ya da biçimsel bir karmaşaya yol açmamıştır.

4.2.7.2. Eksilti

Kişisel Gelişim temasında tüm eksilti türlerine ait örneklerle karşılaşılmıştır. Bu eksiltili yapılar anlam ve biçim açısından bir karmaşaya yol açmamıştır. Aksine ögelerin tekrar tekrar kullanımı okuyucunun dikkatini dağıtacağı için eksilti kullanımı anlaşılabilirliği kolaylaştırmıştır.

4.2.7.2.1. Özne Eksiltisi

“(Köylü bir kadın veya çoban) Ziraat mühendisi ya da yer bilimci değillerdir. (Köylü bir kadın veya çoban) Size tabiatı, bitkileri anlatmaya başladıklarında, yağışlardan, ağaçların yapraklarını geç dökmesinden, (...) bambaşka bir dünya ile karşı karşıya olduğumuzu, bazen diplomanın ne kadar yetersiz olduğunu düşünüüverirsiniz.” (Bİ/208)

“(İnsanlar) Sadece dinlerler.” (Bİ/208)

“(Bu insanlar) İdare edenlerdendirler, yöneticilik anlamında değil elbet.” (Bİ/209)

“Mesele, onlara nasıl bakıldığında. (Mesele) Gözde yani.” (Bİ/209)

“Hayat ona göre çok kötüydü ve (kız) sürekli savaştan, mücadele etmekten yorulmuştu.” (KVİBA/216)

4.2.7.2.2. Nesne Eksiltisi

“İnsanlar vardır, (onları) tanıdığımızı düşünüürüz.” (Bİ/206)

“Daha sonra kızına tek kelime etmeden (**suyun kaynamasını**) beklemeye başladı.”
(KVİBA/216)

4.2.7.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Bir ağaç altındasın, (**ağacın**) her dalı binbir çiçek,
Gün gelip bu çiçekler sana yemiş verecek.” (AVS/200)

“En yüksek dallarında, bunların olgunları;
Gözünü onlara dik, (**dalların**) alçaklarından el çek.” (AVS/200)

4.2.7.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Keşke bu insanlardan (**hayatımızda**) daha çok olsaydı diye düşünüyoruz.” (Bİ/208)

“Ancak onlar, (**karşımıza**) on milyonda bir çıkarlar.” (Bİ/208)

4.2.7.2.5. Yükleme Eksiltisi

“Gözün yukarda olsun, gönlün yüceliklerde (**olsun**),

“Başın dimdik, yüzün ak, alnın açık, gözün pek (**olsun**).” (AVS/200)

“Arabalarının markasını biliriz, oturduğu semti de (**biliriz**).” (Bİ/206)

“Espriyi, güldüren, hazırcevap, gergin ortamları yumuşatan, hiçbir sözün altında kalmayan (**insanlardır**).” (Bİ/208)

4.2.7.3. Değişiklik

4.2.7.3.1. Ada Dayalı Değişiklik

“Cezvelerdeki sular kaynamaya başlayınca bir **cezveye** bir patates, **diğerine** bir yumurta, sonuncusuna da kahve çekirdeklerini koydu.” (KVİBA/216)

“Yirmi dakika sonra, adam **cezvelerin** altındaki ateşi kapattı. Birinci cezveden patatesi çıkardı ve bir tabağa koydu. **İkincisinden** yumurtayı çıkardı, onu da bir tabağa koydu.” (KVİBA/216)

4.2.7.3.2. Eyleme Dayalı Değiş tirim

“Mesele, **o noktada insanı insan olarak mı değerlendirmek**, yoksa hep sanki **öyleymiş** gibi sunulan görüntünün, aslında çok farklı bir görüntü olduğunu anlamanın sıkıntısıyla veryansın mı etmek olduğudur.” (Bİ/207)

“**Yitmemiş içtenlikleri, ikramda bulunmak için çırpınışları, çıkarsız yaklaşımları** ile ilkin onları anlamakta zorlanabilirsiniz bile. Sonra hâlâ **böyle** insanların bulunduğuna sevinirsiniz onları tanımış olmanın şansıyla.” (Bİ/208)

“Hani kırk kişi girişimde bulunur da bir işi hâlledemez ama **biri çıkar bir söz ile hâlleder her şeyi** ya. İşte **öyle** insanlar.” (Bİ/209)

“**Kendini anlatmaktan çok karşıdakileri anlayanlardır. (...) Böyle** akrabalarınız, arkadaşlarınız olsun istersiniz.” (Bİ/209)

“Başıma gelebilecek **bundan daha kötü bir şey olabilir mi?**” diye sormuş. Bilge adam, “Belki **öyledir**, belki de değildir.” karşılığını vermiş. (BRO/228)

“Kabul etmelisin ki **bu olabilecek en iyi şeydi.**” diyerek özür dilemiş. Fakat bilge adam gene, “Belki **öyledir**, belki de değildir.” karşılığını vermiş. (BRO/228)

“Bu sefer, şüphe yok ki **başıma gelebilecek en kötü şey geldi.**” Fakat bilge adam, (...) müşfik bir ses tonuyla gene, “Belki **öyledir**, belki de değildir.” demiş. (BRO/229)

“Eğer sakın kalır ve olasılıklara kendimizi kapatmazsak eninde sonunda **her şeyin iyi olacağından oldukça emin olabiliriz.** Unutmayın: Belki **öyledir**, belki de **böyledir.**” (BRO/229)

4.2.7.4. Bağ ınt ı Ö geleri

4.2.7.4.1. Katkısal Bağ ınt ı Ö geleri

Kişisel Geliş im temas ında çok sayıda katkısal bağ ınt ı ö geleriyle karşılaşılmıştır. Bu ö geler, ya da ve, ki, -de/-da şeklindedir. Bu bağ laç lar cümleleri ve paragrafları birbirine paralel açıdan bağ lamış ve cümleye katkıda bulunmuştur.

Hayat ona göre çok kötüydü **ve** sürekli savaşı maktan, mücadele etmekten yorulmuş tu. (KVİBA/216)

Ü ç ayrı cezveyi suyla doldurdu **ve** ateş in üzerine koydu. (KVİBA/216)

*Kızı **da** hiçbir şey anlamadığı bu faaliyeti seyrediyor **ve** sonunda karşılaşacağı şeyi görmeyi bekliyordu. (KVİBA/216)*

*Patates, yumurta **ve** kahve, diye alaylı bir cevap verdi kızı. (...) Kız denileni yaptı **ve** patatesin yumuşamış olduğunu söyledi. (KVİBA/217)*

*Babası, patatesin **de** yumurtanın **da**, kahve çekirdeklerinin **de** aynı sıkıntıyı yaşadıklarını, yani kaynar suyun içinde kaldıklarını anlattı. (KVİBA/217)*

*Patates daha önce sert, güçlü **ve** tavizsiz görünürken kaynar suyun içine girince yumuşamış **ve** güçten düşmüştü. (KVİBA/217)*

*Kaynar suyun içinde kalınca kendileri değiştiği gibi suyu **da** değiştirmişlerdi **ve** ortaya tamamen yeni bir şey çıkmıştı. (KVİBA/217)*

*Bir zamanlar köyün birinde yaşlı **ve** bilge bir adam yaşarmış. Köylüler, kaygıları **ya da** soruları olduğunda cevabı bu adamda ararlarmış. (BRO/228)*

*Günün birinde bilge adamın yanına bir çiftçi gitmiş **ve** telaşlı bir şekilde, (...) “Öküzüm öldü **ve** tarlamı sürmek için başka hayvanım yok!” demiş. (BRO/228)*

*Oğlum yaralandı **ve** hasatta bana yardım edemeyecek. Bu sefer, şüphe yok **ki** başıma gelebilecek en kötü şey geldi. Eminim sen **de** hemfikirsin. (BRO/229)*

4.2.7.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Karşıtsal bağıntı ögesi, cümlelerde zıtlık oluşturmuştur. Bu temada yer alan metinlerde geçen karşıtsal bağıntı ögeleri, yoksa, ama, fakat, ancak, oysa ve yalnızca ifadeleridir.

“Yavrum, bunun çaresi okuyup öğrenmektir,

***Yoksa** hep boşa gider çektiğin bunca emek!” (AVS/200)*

*“**Ama** o kadar sabırsızdı ki sızlanmaya ve daha ne kadar bekleyeceklerini sormaya başladı.” (KVİBA/216)*

*“**Ama** yine de bütün bunlardan bir şey anlamamıştı.” (KVİBA/217)*

*“Yumurta **ise** çok kırılıyordu, dışındaki ince kabuğun içindeki sıvıyı koruyordu. **Ama** kaynar suda kalınca yumurtanın içi sertleşmiş, katılaşmıştı. **Ancak** kahve çekirdekleri bambaşkaydı.” (KVİBA/217)*

“**Yoksa** kahve çekirdekleri gibi başına gelen her olayın duygularını olgunlaştırmasına ve hayatına ayrı bir tat katmasına izin mi vereceksin?” (KVİBA/217)

“**Fakat** bilge adam gene, “Belki öyledir, belki de değildir.” karşılığını vermiş.” (BRO/228)

“**Oysa** çiftçi, başına geleceklerden habersizmiş.” (BRO/228)

“**Fakat** bilge adam, önceki seferler gibi sakince çiftçiye bakmış ve müşfik bir ses tonuyla gene, “Belki öyledir, belki de değildir.” demiş.” (BRO/229)

“Gelecekte ne olacağını bilemeyiz, **yalnızca** bildiğimizi sanırız.” (BRO/229)

4.2.7.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

Nedensel bağıntı ögeleri cümlelerde neden-sonuç ilişkisi kurulmasına yardımcı olmuş ve cümlelere bir açıklama anlamı katmıştır. Bu temada kullanılan nedensel bağıntı ögesi için sözcüğüdür.

“Çiftçi, artık bir öküzü olmadığından tarlasını sürmek **için** atı yakalamış, tarlasını sürmüştü.” (BRO/228)

“Çiftçi, oğlu bu hâldeyken kendisine hasatta yardımcı olamayacağı **için** çok üzölmüş.” (BRO/229)

“İleride olacak kötü şeyler **için** kafamızda senaryolar üretiriz ve genelde de yanılırız.” (BRO/229)

4.2.7.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

Zamansal bağıntı ögeleri bu temada öncelik sonralık ve zaman belirtirken kullanılmıştır. Bu ögeler metinlerde, *daha önce*, *daha sonra* ve *sonra* ifadeleriyle karşılık bulmuştur.

“**Daha sonra** kızına tek kelime etmeden beklemeye başladı.” (KVİBA/216)

“**Daha sonra** son cezvedeki kahveyi bir fincana boşalttı.” (KVİBA/216)

“**Daha önce** tarlasını hiç bu kadar kolay sürmediğinden çok mutluymuş.” (BRO/228)

“Birkaç gün **sonra** çiftçinin oğlu attan düşerek bacağını kırmış.” (BRO/229)

4.2.7.5. Yineleme

4.2.7.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Kişisel Gelişim temasında yer alan aynı sözcüğün tekrarıyla yapılan yinelemeler, bazen bir söz öbeğinin bazen de bir sözcüğün tekrarıyla metinde yer almıştır. Bunun örneklerine bakıldığında *Ağaç ve Sen* (Özgün, 2022: 200) metni göz önünde bulundurulduğunda, “*vatan demek sen demek, sen demek vatan demek*” öbeği birden çok kez tekrarlanarak metnin vurgusunu arttırmaya yardımcı olmuştur.

“Yere düşen, kirlenen hiçbir şeye **eğilme**,
Şahin ol, yılan olma; sürünmektir **eğilmek!**” (AVS/200)

“Yücel yavrum, Türklüğün her ümidi sendedir,
Vatan demek sen demek, sen demek vatan demek.” (AVS/200)

“**İnsanlar tanırız**; sevdiğimiz, hoşlandığımız, kaçtığımız, ayırık otu muamelesi ettiğimiz. **İnsanlar tanırız**, bir ihtiyaçtırlar, (...) ferahlatıcı bir esinti gibidirler.” (Bİ/206)

“Bilge adam, “**Belki öyledir, belki de değildir.**” karşılığını vermiş. (...) Fakat bilge adam gene, “**Belki öyledir, belki de değildir.**” karşılığını vermiş. (...) Fakat bilge adam, önceki seferler gibi sakince çiftçiye bakmış ve müşfik bir ses tonuyla gene, “**Belki öyledir, belki de değildir.**” demiş (...) Unutmayın: **Belki öyledir, belki de böyledir.**” (BRO/228-229)

4.2.7.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Kişisel Gelişim temasında yer alan metinlerde eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelere örnekler bulunmaktadır. Kullanılan yinelemelerin, örnekleri arttırmak, anlamı pekiştirmek, vurguyu arttırmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Çocukluğunu **bilmediğimiz**, nasıl sevildiğini ya da hırpalandığını, ne kadar kabul gördüğünü hiç **öğrenmediğimiz** ya da itelendiğine **tanık olmadığımız** insanları belli bir başlangıçtan itibaren tanırız.” (Bİ/207)

“Bu kanı önceki kuşaklar tarafından da kim bilir kaç kez saptanmış olmalı ki atasözleri bile üretilmiş bu konu üzerine. “**İnsan insanı alışverişte görsün.**”, “**Birisini tanımak için ya seyahate gideceksin ya yemek yiyeceksin.**”, “**İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.**” gibi.” (Bİ/207)

“Bazı insanlar vardır, her yerde olmaları istenir. **Esprili, güldüren, hazırcevap, gergin ortamları yumuşatan, hiçbir sözün altında kalmayan.**” (Bİ/208)

“Onlar yakınlarınızdaysa **hiçbir olay kötüye gitmez. Hiçbir tatsızlık uzun boylu sürmez, hiçbir anlaşmazlık büyümmez.**” (Bİ/209)

“Hayat ona göre çok kötüydü ve sürekli savaştan, mücadele etmekten yorulmuştu.” (KVİBA/216)

4.2.7.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamli Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Karşıt ya da uzak anlamli sözcüklerle yapılan yinelemeler, bu tema içinde sıkça kullanılmıştır. Bu yineleme türüne ait çok sayıda örneğe yer verilmiştir. Örneğin, *Bilmemekten Rahatsız Olmayın* (Özgün, 2022: 228) metinde *başımaya gelebilecek en kötü şey ve Tanrı'nın lütfu* sözcükleriyle karşıtlıkla yineleme sağlanmıştır.

“En **yüksek** dallarında, bunların olgunları;
Gözünü onlara **dik, alçaklarından** el çek.” (AVS/200)

“**İnsanlar tanırız;** sevdiğimiz, hoşlandığımız, kaçtığımız, ayırık otu muamelesi ettiğimiz. **İnsanlar tanırız,** bir ihtiyaçtılar, (...) ferahlatıcı bir esinti gibidirler. (...) İnsanlar vardır, **tanıdığımızı düşünürüz.** (...) Bu, onları hiç mi hiç **tanıyamamışızdır** anlamına gelir. Bir bakıma **tanıdığımızı sandıklarımızı** da ne kadar **tanıdığımız,** asla pek tanıdık bir konu değildir.” (Bİ/206)

“O **sade, iddiasız** görüntünün altında gizlenen ne kadar **derin düşünceleri, görmüş geçirmişlikleri imbiklenmiş tecrübeleri, yunmuş yıkanmış arınmış edinimleri** fark edince kapkara kömürün içine saklanmış pırıltılı, ışıklı, eşsiz bir elmas bulmuş gibi oluruz.” (Bİ/208)

“Dinledikleri hep **yakınmalardır.** Konuşmaları da hep **teskin edicidir.** Onlar hiç **yakınmaz.**” (Bİ/208)

“O hâlde insanın bazen **ateş olup yaktığını**, bazen **su olup ferahlattığını**, kimileyin **merhem olup yara kapattığını**, (...) bilerek (...) onlara yaklaşmak, onları anlamaya çalışmak doğru olmaz mı?” (Bİ/209)

“Patates daha önce **sert, güçlü ve tavizsiz** görünürken kaynar suyun içine girince **yumuşamış ve güçten düşmüştü**.” (KVİBA/217)

“Cezvelerdeki sular kaynamaya başlayınca bir cezveye bir **patates**, diğerine bir **yumurta**, sonuncusuna da **kahve çekirdeklerini** koydu. (...) **Patates**, **yumurta** ve **kahve**, diye alaylı bir cevap verdi kızı. (...) Babası, **patatesin** de, **yumurtanın** da, **kahve çekirdeklerinin** de aynı sıkıntıyı yaşadıklarını, yani kaynar suyun içinde kaldıklarını anlattı.” (KVİBA/217-218)

“**Öküzüm öldü** ve tarlamı sürmek için başka hayvanım yok! **Başıma gelebilecek bundan daha kötü bir şey olabilir mi?** (...) **Öküzünün ölmüş olmasından daha kötü ne olabilirmiş ki?** (...) **Öküzümü kaybetmek başıma gelebilecek en kötü şey değilmiş, aksine Tanrı’nın bir lütfuymuş.**” (BRO/228)

4.2.7.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Üstterim- altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemelere bu tema içinde bir metinde rastlanmıştır. Burada **çiçek-farklı renkte (çiçek)/farklı kokuda(çiçek)/dikenli (çiçek)/ dikensiz (çiçek)/deve diken**i ifadesiyle üstterim-altanlam ilişkisi oluşturulmuştur.

“İnsanlar çeşit çeşit, **çiçekler** gibi. Her **çiçek farklı renkte, farklı kokuda. Dikenlisi** de var, **dikensizi** de. **Diken** gibi gözükseler de pürşifa olanlar var **deve diken**i misali.” (Bİ/209)

4.2.7.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Genel kavramlarla yineleme ögesi bu temada bir metinde tespit edilmiştir. Örneklerine bakıldığında, **insanlar ve köylü kadınla, çobanla** ifadeleri ilerleyen cümlelerde onlar sözcüğüyle yinelenmiştir.

“Size **tabiatı, bitkileri** anlatmaya başladıklarında, **yağışlardan, ağaçların yapraklarını geç dökmesinden, ayvanın** çok olmasına kadar gözlediği verilerden önümüzdeki **günlerin nasıl olacağını** okuması karşısında bambaşka bir dünya ile karşı karşıya olduğumuzu, bazen diplomanın ne kadar yetersiz olduğunu düşünürsünüz.” (Bİ/208)

“Bir **köylü kadınla, çobanla** konuşmak hiç ummadığınız kadar şaşırtıcı olabilir. (...) **Onlara** yetecek hiçbir diplomanın mevcut olmadığı kanısına varırsınız. Yitmemiş içtenlikleri, ikramda bulunmak için çırpınışları, çıkarsız yaklaşımları ile ilkin **onları** anlamakta zorlanabilirsiniz bile.” (Bİ/208)

“**İnsanlar** vardır, yürekleri kocaman, kapıları hep açık. (...) **Onlar** hiç yakınmaz. Ancak **onlar**, on milyonda bir çıkarlar. **Onları** bulmak kolay değildir, bulunca da kıymetini bilmek kolay değildir.” (Bİ/208)

4.2.8. Bilim ve Teknoloji Temasında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre İncelenmesi

4.2.8.1. Gönderim

4.2.8.1.1. Art Gönderim

4.2.8.1.1.1. Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

Bilim ve Teknoloji temasında yer alan kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesi *ikinci tekil şahıs* ve *üçüncü tekil şahısla* sağlanmıştır. Bu öge tümcelerde bir kişi ya da kişilere gönderimde bulunmak amacıyla kullanılmıştır.

“Ben bu hastayı tedavi edemedim **İbni Sina**. (...) Batılılar, **onu** “Avicenna” diye andılar. (...) Yüzlerce yıl tıp alanında **ondan** daha iyi bir bilim insanı yetişmedi. Avrupa’da **onun** yazdığı kitaplar okundu.” (İS/242-243)

“**Sen** üzülme sevgili **yardımcım**.” (İS/244)

4.2.8.1.1.2. İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

İşaret zamiriyle yapılan art gönderimlerle bu temada, *bu* ve *bura* ifadeleriyle karşılık bulmuştur. Bu ifadeler bir yeri ve bir nesneyi göstermek için kullanılmıştır.

*“Düğme kopunca dikili olduğu yerden bir **iplik parçası** sarkmaya başladı. İpliği gören Edison’un kafasında bir anda ampul yaniverdi! “**Bunu** denemedik!” dedi (...).” (AİY/235)*

*“**Kömürleşmiş pamuk ipliği** önce kızardı, sonra da **etrafa tatlı sarı bir ışık vermeye başladı**. Peki, **bu** kaç dakika sürecekti?” (AİY/235)*

*“**Farabi’ye bu konuda katılmıyorum. Bunu** da kitabıma not düşeyim.” (İS/244)*

*“**Kuşköy**, sarp yamaçlar üzerinde yer alıyor; ortasından da Çanakçı Deresi geçiyor. Üstelik **burada** evler genellikle birbirine uzak.” (İH/251)*

4.2.8.1.1.3. Dönüşlülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim

*“**İbni Sina**, 980 ve 1037 yılları arasında yaşadı. (...) Matematik başlangıçta **kendisine** zor geldiyse de büyük bir emek vererek çalıştı ve matematik alanında da en başarılılardan oldu. (...) **Kendisinden** önceki bilim insanlarının çalışmalarını da çok iyi inceledi.” (İS/241-244)*

*“Kurtuluş Savaşı’nın kahraman pilotlarından **Vecihi Hürkuş** (1896-1969) İstanbul’da doğmuştur. (...) 8 Ekim 1917 günü Erzincan’daki Rus karargâhını bombaladıktan sonra hava savaşında **kendisi** de yaralanmış, uçağı vurulmuş ve Ruslara esir düşmüştür.” (THABÖ/261)*

*“Tayyareci Vecihi olarak bilinen **Hürkuş**, (...) **kendi** tasarımı olan Vecihi XIV, Vecihi XV, Vecihi XVI uçaklarını ve Vecihi SK adlı uçak motoru ile çalışan deniz botu imal etmiştir. (...) 1935 yılında Atatürk’ün “Vecihi’den istifade edin” direktifi üzerine Türk Hava Kurumu Başkanı tarafından Ankara’ya çağırılmış ve **kendisine** “Türk Kuşu”nu kurma görevi verilmiştir.” (THABÖ/262)*

4.2.8.1.1.4. İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim

Bu temada işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler ögesine sıkça rastlanmıştır. Bu art gönderim ögesi, bir kavrama, kişiye, tümceye ya da söz grubuna referans olmuştur.

“Cam ampullerin içindeki hava, **elektrik akımının kızdırdığı tellerin** anında yanıp kül olmaması için boşaltılıyordu ama önemli bir sorun vardı: **O teller** hangi maddeden yapılacaktı?” (AİY/234)

“**Doğru maddeyi bulmak için neler neler denenmişti.** (...) Edison başta olmak üzere herkes **bu deneme** yanılmalarından çok yorulmuştu.” (AİY/234)

“**Düğmelerden biri düşmek üzereydi, Edison çekip kopardı bu düğmeyi.**” (AİY/235)

“**İbni Sina’nın eserlerini** okuyunca bin yıl öncesinin bilgisiyle **o kitapları** nasıl yazdığına hayret ediyorum.” (İS/241)

“Ben bu hastayı tedavi edemedim **İbni Sina.** (...) **Bu genç,** muhteşem bir doktor olacak.” (İS/242)

“**150’den fazla kitap yazdı. Bu kitaplar** hâlâ kaynak olarak kullanılmaya devam ediliyor.” (İS/244)

“Ancak **ne kadar bağırırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız. İşte bu durumda** yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır.” (İH/251)

“Kimi evlerin birinden diğerine gitmek için **yaklaşık 2 kilometre** yürümek gerekiyor. Kuşköylüler, **bu mesafeyi** yürüyüp birbirlerinin yanına gitmek yerine uzaktan ıslıkla haberleşmeyi yeğliyorlar.” (İH/251)

“Bölgede yüzlerce yıldır konuşulduğu bilinen kuş dilinde, Türk alfabesindeki “**i, ö, o, f, k, ç**” sesleri çıkarılabiliyor. **Bu seslerle** heceler de oluşturulabiliyor.” (İH/251)

“Bu seslerle **heceler** de oluşturulabiliyor. (...) **Bu hecelerin** bir araya getirilmeleriyle de Türkçe sözcüklere benzeyen sesler çıkarılabiliyor.” (İH/251)

4.2.8.1.2. Ön Gönderim

Bilim ve teknoloji temasında ön gönderim ögesine rastlanmamıştır. Bu ögenin eksikliği anlamsal ya da biçimsel bir bozukluğa yol açmamıştır.

4.2.8.2. Eksilti

Bilim ve Teknoloji temasında beş eksilti ögesi türünün dördüne ait örneklerle karşılaşılmıştır. Bu eksiltili yapılar anlam ve biçim açısından bir karmaşaya yol açmamıştır. Aksine ögelerin tekrar tekrar kullanımı okuyucunun dikkatini dağıtacağı için eksilti kullanımı anlaşılabilirliği kolaylaştırmıştır. Örneğin, *İbni Sina* (Özgün, 2022: 241) metninde İbni Sina'dan birkaç kez bahsedildikten sonra devamındaki tümcelerde İbni Sina eksiltilerek kullanılmıştır. Öznesi İbni Sina olan her tümce İbni Sina ile başlasaydı metin okuyucu tarafından sıkıcı hale gelirdi. Bunun yanında dikkat dağınıklığına sebep olup anlaşılabilirliğin azalması kaçınılmaz bir hal alırdı.

4.2.8.2.1. Özne Eksiltisi

“(Asistan) “Artık bu işten vazgeçsek!” dedi.” (AİY/234)

“(İbni Sina) 57 yıl süren hayatını neredeyse hiç teneffüs vermeden, durup dinlenmeden yaşadı.” (İS/241)

“(İbni Sina) 10 yaşındayken Kur'an'ı ezberledi. (İbni Sina) Fıkıh yani İslam hukukunu çok iyi öğrendi. Matematik başlangıçta kendisine zor geldiyse de (İbni Sina) büyük bir emek vererek çalıştı ve matematik alanında da en başarılılardan oldu.” (İS/241)

“(İbni Sina) Kitap okumayı ve kütüphaneleri çok sevdi.” (İS/242)

“14 yaşına geldiğinde (İbni Sina) öğrenmekte olduğu konuları artık öğretmenlerinden daha iyi biliyordu. (İbni Sina) Genç yaşta hastaları tedavi etmeye başladı. (İbni Sina) Tedavi giderlerini ödeyemeyecek hastalardan ücret almadı.” (İS/242)

“(İbni Sina) 21 yaşına geldiğinde, bulunduğu ülkenin en ünlü doktorlarından biri oldu.” (İS/243)

“(İbni Sina) Orta Çağ'da, Avrupa için de tıp biliminin öncülerinden oldu. (...) (İbni Sina) Avrupa'da tıp alanında çok önemli ilerlemeler olmasını sağladı.” (İS/243)

“(İbni Sina) yalnız tıp alanında değil başka pek çok alanda eserler verdi. (İbni Sina) Mantık, din, psikoloji, ahlak, müzik, matematik, astronomi, fizik konularında da yazdı.” (İS/244)

“(İbni Sina) 150'den fazla kitap yazdı.” (İS/244)

“Ardından da (insanlar) ıslıkla haberleşmeye başlamışlar.” (İH/251)

“(Meyer) bu amaçla farklı ülkelere gidiyor. (Meyer) Oradaki insanlarla görüşerek ıslık dilleri hakkında bilgi topluyor.” (IH/252)

“(Vecihi Hürkuş) Bebek’teki Üsküdar Paşakapısı İdadisinde okumuş ve sanata olan yeteneği nedeniyle daha sonra Tophane Sanat Okulunu bitirmiştir.” (THABÖ/261)

“(Vecihi Hürkuş) 1914 yılında (...) Türk havacılığını yükseltmek amacı ile havacı olmaya karar vermiştir. (Vecihi Hürkuş) Yeşilyurt Tayyare Makinist Mektebinden 1915 yılında mezun olmuştur.” (THABÖ/261)

“(Vecihi Hürkuş) Türk Hava Kurumunun kurucu beş üyesinden biridir.” (THABÖ/261)

4.2.8.2.2. Nesne Eksiltisi

Bilim ve teknoloji temasında nesne eksiltisi ögesine rastlanmamıştır.

4.2.8.2.3. Tamlayan Eksiltisi

“Düğme kopunca (düğmenin) dikili olduğu yerden bir iplik parçası sarmaya başladı.” (AİY/234)

“Ama biraz dikkatle, (ipliğin) bir tanesi ampulün içine kırıp dökmeden yerleştirilebildi.” (AİY/235)

“Ama (İbni Sina’nın) yaptığı çalışmalar çağının çok ilerisindeydi.” (İS/241)

“Her okuduğumda (kitabın) farklı bir yönünü keşfediyorum babacığım.” (İS/242)

“Ben de (İbni Sina’nın) göğüs ağrısı ilaçlarını kullandım.” (İS/243)

4.2.8.2.4. Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

“Nefeslerin tutulduğu bir anda (ampule) akım verildi.” (AİY/235)

“Oğlum aynı kitabı kaçınıcı kez okudun, (kitaptan) sıkılmadın mı?” (İS/242)

4.2.8.2.5. Yükleme Eksiltisi

*“Kömürleştirme işleminden geçirilmiş mukavva, mantar, Hindistan cevizi kabuğu, at kuyruğu, ağaç dalı (**denenmişti**)...” (AİY/234)*

4.2.8.3. Değiştirim

4.2.8.3.1. Ada Dayalı Değiştirim

Bilim ve teknoloji temasında ada dayalı değiştirim ögesine rastlanmamıştır.

4.2.8.3.2. Eyleme Dayalı Değiştirim

*“**40-50 adam, koca bir laboratuvara dolmuş, Thomas Alva Edison** adındaki çılgın ama bir o kadar da çalışkan bir mucitin liderliğinde, **harıl harıl çalışıyordu**. Doğrusu o güne kadar, **böyle** bir bilimsel araştırma seferberliği görülmüş şey değildi.” (AİY/157)*

*“Ne demek **hiçbir netice alamadık! Öyle** şey olur mu?” (AİY/157)*

*“**Samanoğulları ülkesinde çok ünlü bir doktor varmış** diye duydum. **Öyleymiş.**” (İS/243)*

4.2.8.4. Bağıntı Ögeleri

4.2.8.4.1. Katkısal Bağıntı Ögeleri

Kişisel Gelişim temasında çok sayıda katkısal bağıntı ögeleriyle karşılaşılmıştır. Bu ögeler, *doğrusu, ayrıca* ve, *-de/-da* şeklindedir. Bu bağlaçlar cümleleri ve paragrafları birbirine paralel açıdan bağlamış ve cümleye katkıda bulunmuştur.

*“**Doğrusu** o güne kadar, böyle bir bilimsel araştırma seferberliği görülmüş şey değildi.” (AİY/234)*

*“Edison’un asistanı, herkesin çok yıprandığına **ve** bu işe daha fazla devam etmenin bir anlamı olmadığına inanıyordu.” (AİY/234)*

*“Bin ayrı madde denedik **ve** bin tane yanlış maddenin hangileri olduğunu öğrendik!” (AİY/234)*

*“İbni Sina, 980 **ve** 1037 yılları arasında yaşadı.” (İS/241)*

“Matematik başlangıçta kendisine zor geldiyse **de** büyük bir emek vererek çalıştı **ve** matematik alanında **da** en başarılılardan oldu.” (İS/241)

“Kitap okumayı **ve** kütüphaneleri çok sevdi.” (İS/242)

“Bu festivalde çeşitli etkinlikler **ve** yarışmalar gerçekleştiriliyor.” (İH/252)

“Biyoakustik”, insanların **ve** hayvanların çıkardıkları sesleri inceleyen bilim dalının adı.” (İH/252)

“**Ayrıca** bazı toplumlarda ıslık yerine davul, flüt, gitar, gong gibi müzik aletleri de haberleşme amacıyla kullanılıyor.” (İH/252)

“1918 yılında Hazar Denizi’ndeki Nargin Adası’ndan kaçmış **ve** İstanbul’a dönmüştür.” (THABÖ/261)

“Burada başpilotluk **ve** Fen Şubesi’ni organize etme görevlerinde bulunmuştur.” (THABÖ/262)

4.2.8.4.2. Karşıtsal Bağıntı Ögeleri

Tema içerisinde karşıtsal bağıntı ögelerine ait örnekler de bulunmaktadır. Bunlar, *ama*, *fakat*, *ancak*, *yoksa*, *rağmen* ifadeleridir. Bu bağıntı ögesi metinlerde bir karşıtlık belirtmekte ve belirli ifadenin zıddını ortaya koymaktadır.

“40-50 adam, koca bir laboratuvara dolmuş, Thomas Alva Edison adındaki çılgın **ama** bir o kadar da çalışkan bir mucitin liderliğinde, harıl harıl çalışıyordu.” (AİY/234)

“Cam ampullerin içindeki hava, elektrik akımının kızdırdığı tellerin anında yanıp kül olmaması için boşaltılıyordu **ama** önemli bir sorun vardı.” (AİY/234)

“Bine yakın farklı madde denenmiş **ama** istenilen sonuç alınamamıştı...” (AİY/234)

“Bine yakın deneme yaptık **ama** sonuç başarısız oldu...” (AİY/234)

“Edison **ise** tüm yorgunluğuna rağmen tarihe geçecek bir yanıt verdi.” (AİY/234)

“Elemanlar, Edison’un dediğini yaptılar **ama** kimsenin zerre miktar ümidi yoktu.” (AİY/234)

“**Ama** biraz dikkatle, bir tanesi ampulün içine kırıp dökmeden yerleştirilebildi.” (AİY/235)

“Dakikalar bir bir geçiyor **fakat** ampul yanmaya devam ediyordu.” (AİY/235)

“İbni Sina, 980 ve 1037 yılları arasında yaşadı. **Ama** yaptığı çalışmalar çağının çok ilerisindeydi.” (İS/241)

“Yaşı çok gençti **ama** hastalıkların pek çoğunun ilacını bulabiliyordu.” (İS/243)

“**Ancak** ne kadar bağırırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız.” (IH/251)

“**Ancak** La Gomera’da ıslık dilinin yeni kuşaklarca kullanılmadığı belirlenmiş.” (IH/252)

“**Ancak** ıslık çalmayı öğrenmek için biraz sabırlı olup pek çok deneme yapmak gerekir.” (IH/252)

“Geçirdiği kazaya **rağmen** tayyareci yani pilot olmaya karar vermiş ve gerekli başvuruyu yapmıştır.” (THABÖ/261)

“İstanbul işgal edilince (...) Anadolu’ya üç uçak kaçırmaya çalışmış **fakat** uçakların bakımının yetersiz olmasından dolayı başarılı olamamışlardır.” (THABÖ/261)

4.2.8.4.3. Nedensel Bağıntı Ögeleri

Nedensel bağıntı ögeleri tema içinde yer alan metinlerde neden belirtmek ya da bir açıklama yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu bağıntı ögeleri, *çünkü, için, bu nedenle, böylece, amacı ile, nedeniyle* ifadeleriyle karşılanmıştır.

“Cam ampullerin içindeki hava, elektrik akımının kızdırdığı tellerin anında yanıp kül olmaması **için** boşaltılıyordu ama önemli bir sorun vardı.” (AİY/234)

“Doğru maddeyi bulmak **için** neler neler denenmişti.” (AİY/234)

“Orta Çağ’da, Avrupa **için** de tıp biliminin öncülerinden oldu.” (İS/243)

“Sırt ağrıları **için** yazdığı ilaçları hastalarımaya uyguladım, iyileştiler.” (İS/243)

“Bu kadar fazla alanda yazmak tek bir kişi **için** çok zordu.” (İS/244)

“**Böylece** farklı ıslık dilleri gelişmiş.” (IH/251)

“**Bu nedenle** kuş dili, Türkçe sözcüklerin ıslıkla anlatıldığı bir dil olarak kabul ediliyor.” (IH/251)

“**Bu nedenle** de korunmaları gerektiğine inanıyor. **Çünkü** teknolojinin ilerlemesiyle birlikte cep telefonu gibi aygıtların kullanımı yaygınlaşıyor...” (IH/252)

“Işık dillerini koruyabilmek **için** bazı ülkelerde bunlar çocuklara okulda özel olarak öğretiliyor.” (IH/252)

“**Böylece** bu dillerin ortadan kalkmaması sağlanıyor.” (IH/252)

“**Bu nedenle** 2003 yılından beri silbo gomera, bu adadaki okullarda zorunlu ders hâline getirilerek çocuklara öğretilmeye başlanmış.” (IH/252)

“Ancak ışık çalmayı öğrenmek **için** biraz sabırlı olup pek çok deneme yapmak gerekir.” (IH/252)

“Bebek’teki Üsküdar Paşakapısı İdadisinde okumuş ve sanata olan yeteneği **nedeniyle** daha sonra Tophane Sanat Okulunu bitirmiştir.” (THABÖ/261)

“1914 yılında Türk havacılığının büyüklüğünü göstermek **için** İstanbul’dan Kahire’ye yapılan uçuşta Fethi, Nuri ve Sadık beylerin şehit olmalarından çok etkilenmiş ve Türk havacılığını yükseltmek **amacı** ile havacı olmaya karar vermiştir.” (THABÖ/261)

4.2.8.4.4. Zamansal Bağıntı Ögeleri

Zamansal bağıntı ögeleri öncelik sonralık, anı ifade etme gibi zaman belirtme amacıyla kullanılmıştır. Bu tema içinde yer alan zamansal bağıntı ögeleri, *sonra*, *önce*, *ardından*, *daha sonra* şeklindedir.

“Aceleyle getirilen bir yumak pamuk ipliği, Edison’un talimatı ile **önce** küçük parçalara bölündü. **Sonra** da özel bir yöntemle kömürleştirildi.” (AİY/235)

“Kömürleşmiş pamuk ipliği **önce** kızardı, **sonra** da etrafa tatlı sarı bir ışık vermeye başladı.” (AİY/235)

“Kısa bir süre **sonra**, bir elektrik santrali yapıldı.” (AİY/235)

“**Ardından** da ışıkla haberleşmeye başlamışlar.” (IH/251)

“**Daha sonra** bu konuşmaları inceliyor.” (IH/252)

“Bebek’teki Üsküdar Paşakapısı İdadisinde okumuş ve sanata olan yeteneği **nedeniyle daha sonra** Tophane Sanat Okulunu bitirmiştir. (THABÖ/261)

“8 Ekim 1917 günü Erzincan’daki Rus karargâhını bombaladıktan **sonra** hava savaşında kendisi de yaralanmış (...) Ruslara esir düşmüştür.” (THABÖ/261)

4.2.8.5. Yineleme

4.2.8.5.1. Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bilim ve Teknoloji temasında aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmıştır. Bu yineleme türü tema içinde yer alan dört okuma metninin üçünde görülmüştür.

“**Bine yakın farklı madde denenmiş ama istenilen sonuç alınamamıştı... (...) Bine yakın deneme yaptık ama sonuç başarısız oldu...**” (AİY/234)

“Dakikalar bir bir geçiyor fakat **ampul yanmaya devam ediyordu**. Aradan saatler geçti, **ampul hâlâ yanıyordu**.” (AİY/235)

“**Sen üzülme** babacığım, **ben iyiyim**. (...) **Sen üzülme** sevgili yardımcım. **Ben iyiyim**.” (AİY/241-244)

“1935 yılında Atatürk’ün “**Vecihi’den istifade edin**” direktifi üzerine (...) kendisine “**Türk Kuşu**”nu kurma görevi verilmiştir. **THK Türk Kuşu, Vecihi Hürkuş tarafından kurulmuştur**.” (THABÖ/262)

4.2.8.5.2. Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yineleme bu tema içinde bir metinde görülmüştür. Burada *ışık saçmamamak, karamak, ortalığın ışığını içine çekecek kadar az yanmak* ifadeleriyle ampulün ne kadar az yandığı belirtilmek istenmiştir.

“Bazıları çok az dayanıyor, bazıları çok pahalıya mal oluyor, **bazıları yeterince ısıltı saçamıyor, bazıları daha en başından kararıyor, bırakın ışık saçmayı, ortalığın ışığını sanki içine çekiyordu...**” (AİY/234)

4.2.8.5.3. Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bilim ve teknoloji temasında karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

4.2.8.5.4. Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler

Bilim ve Teknoloji temasında üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ögesine rastlanmıştır. Örneklerine bakıldığında, *alan* sözcüğünün *mantık, din, psikoloji, ahlak, müzik, matematik, astronomi* ve *fizik* kavramlarıyla üstterim-altanlam ilişkisi oluşturduğu görülmektedir.

*“Yalnız tıp alanında değil başka pek çok **aland**a eserler verdi. **Mantık, din, psikoloji, ahlak, müzik, matematik, astronomi, fizik** konularında da yazdı.” (İS/244)*

*“**Giresun’un Çanakçı** ilçesindeki **Kuşköy’de** yaşayanlar gibi. **Kuşköy**, sarp yamaçlar üzerinde yer alıyor; ortasından da **Çanakçı** Deresi geçiyor. (...) **Kuşköy’de** kullanılan dil “ıslık dili” olarak adlandırılıyor.” (IH/251)*

4.2.8.5.5. Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Bilim ve teknoloji temasında genel kavramlarla yapılan yinelemeler ögesine rastlanmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Metindilbilim, bir metnin yapı özelliklerini ve işlevini inceleyen, metni oluşturan öğeleri derin yapı ve yüzey yapıda ele alan bilim dalıdır. Metindilbilim genel bir ifadeyle, *metni tüm yönleriyle ele alan bilim dalıdır*. Metindilbilim bir metni bütün olarak kabul etmekte ve metne ait unsurları incelemektedir. Bu bilim dalı metni yalnızca dilbilgisel öğelerden oluşan bir bütün olarak görmemekte, metnin anlam boyutuna da dikkat çekmektedir. Anlam ve dilsel öğeler birbirleriyle iç içedir. Bu sebeple bir metin incelemesi yapılırken yalnızca yüzey yapı değil derin yapı öğeleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Metindilbilim, bir metnin hem derin yapı hem de yüzey yapı öğelerini konu edinmektedir. Bu çalışmada da 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, metindilbilim açısından incelenmiştir.

Çalışma beş ayrı bölümden meydana gelmiştir. Çalışmanın ilk bölümü olan giriş bölümünde *problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, kapsam ve sınırlılıklar, sayıtlar ve tanımlara* yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü kavramsal çerçeve ve alanyazın taraması oluşturmaktadır. Bu bölümde metindilbilimin ilgili olduğu kavram ve alanlar incelenmiştir. Kavramsal yönünü içeren bu bölümde; *dil, dilin işlevi, dilbilim, dilbilimin alt dalları, dil bilgisi, dilbilim ve dil bilgisi arasındaki farklar, dil öğretimi, dil edinimi, ana dil öğretimi, ana dili öğretiminde okuma eğitimi, okumanın amaçları, Türkçe öğretim programı, metin, cümle, metin cümle ilişkisi, metinde anlam, anlambilim, metindilbilim, metindilbilimin amacı, metindilbilimin aşamaları, metinsellik ölçütleri ve metnin yapısı* ele alınmıştır.

İkinci bölümün alt başlığı olan metinsellik ölçütleri aşağıda verildiği şekliyle araştırmada yerini almıştır:

- Bağdaşıklık
- Tutarlılık/Bağlaşıklık
- Amaçlılık
- Kabul edilebilirlik
- Bilgisellik

- Durumsallık
- Metinlerarasılık

Metnin yapısı *küçük ölçekli yapı*, *büyük ölçekli yapı* ve *üst yapı* olmak üzere 3 başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar alt başlıklarıyla beraber açıklanmıştır.

Küçük ölçekli yapı, metnin daha küçük parçalarını oluşturan öğelerinin incelenmesidir. Dilbilgisel bir inceleme küçük ölçekli yapının inceleme alanıdır. Bu yapıda cümle ve paragraflar dilbilgisel açıdan incelenir. Cümlelerin küçük alt bileşenleri küçük ölçekli yapıyı oluşturmaktadır. Küçük ölçekli yapı, *dilbilgisel bağdaşıklık* ve *sözcüksel bağdaşıklık* olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dilbilgisel ve sözcüksel bağdaşıklık tablodaki şekliyle araştırma içinde verilmiştir.

Küçük Ölçekli Yapı	
Dilbilgisel Bağdaşıklık	Sözcüksel Bağdaşıklık
Gönderim	Yineleme
Eksilti	Eşdizimsel Örüntüleme
Değiştirim	
Bağıntı Öğeleri	
Koşutluk	
Zaman ve Görünüş	
İşlevsel Tümce Görüngesi	

Tablo 5. Küçük Ölçekli Yapı

Büyük ölçekli yapı, metnin büyük parçalarıyla ilişkilendirilmektedir. Bir metin dilbilgisel incelemeden geçtikten sonra *anlam* aşamasında devreye büyük ölçekli yapı

girmektedir. Büyük ölçekli yapı, metnin bütün olarak bir anlama ulaşmasına, tutarlı ve mantıklı bir metin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Bu yapı, metin üzerinde çeşitli düzenlemeler sağlamaktadır. Büyük ölçekli yapının da birçok alt dalı bulunmaktadır. Bunlar; *işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, ana düşünce tümcesi, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri, biçim, özet ve sonuç tümcesidir.*

Küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapılar, anlaşılır bir metin ortaya koymak için birlikte çalıştırılmalıdır. Küçük ölçekli yapı metnin dilbilgisel alanıyla ilgilenirken büyük ölçekli yapı metnin anlamsal boyutunda düzenlemeler içermektedir. Ancak dilbilgisel açıdan bozuk bir metin nasıl ki anlama ulaşmada zorluk çıkaracaksa anlamsız bir metin için de dilbilgisi önem teşkil etmeyecektir. Bu sebeple metnin yapı unsurları olan küçük ölçekli yapı ve büyük ölçekli yapı birlikte incelenmeli eve daha sonraki aşamada üst yapı tarafından değerlendirilmelidir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü *yöntem* oluşturmaktadır. Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem ve veri toplama araçları açıklanmıştır. Araştırmanın yöntemini niteli araştırma yöntemlerinden *betimsel analiz yöntemi* oluşturmuştur. Çalışmanın evren ve örneklemine ise amaçlı örnekleme türlerinden biri olan *ölçüt örnekleme yöntemi* oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında (MEB ve Özgün Yayınları) yer alan metinler kullanılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünü ise *bulgular* oluşturmaktadır. Ortaokul 7. Sınıfta işlenen Türkçe ders kitaplarındaki metinler incelenmiş ve elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur.

Bu çalışmada metinlerin kısa ve birbirinden bağımsız olması nedeniyle dilbilgisel bir incelemeye gidilmiştir. Metnin küçük ölçekli yapısı ele alınarak metin incelemesi yapılmıştır. Metinler dilbilgisel bağdaşıklığın, *gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı ögeleri* ve sözcüksel bağdaşıklığın, *yineleme* ögeleri kapsamında incelenmiştir. Bu ögeler tabloda verilen başlıklar altında incelenmiştir.

Metin İnceleme Ölçütü					
Gönderim		Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Ögeleri	Yineleme
Art Gönderim	Ön Gönderim	Özne Eksiltisi	Ada Dayalı Değiştirim	Katkısal	Aynı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler
Kişi Zamiriyle Yapılan Art Gönderim		Nesne Eksiltisi	Eyleme Dayalı Değiştirim	Karşıtsal	Eş Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler
İşaret Zamiriyle Yapılan Art Gönderim		Tamlayan Eksiltisi		Nedensel	Karşıt ya da Uzak Anlamlı Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler
Dönüştürülük Zamiriyle Yapılan Art Gönderim		Yer Tamlayıcısı Eksiltisi		Zamansal	Üstterim-Altanlam İlişkili Sözcüklerle Yapılan Yinelemeler
İşaret Sıfatıyla Yapılan Art Gönderim		Yüklem Eksiltisi			Genel Kavramlarla Yapılan Yinelemeler

Tablo 6. Metin İnceleme Ölçütü

Araştırmada, ortaokul 7. sınıflarda okutulan Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Türkçe ders kitabı ve Özgün Yayınları Türkçe ders kitabında yer alan metinler, yukarıdaki ölçütler çerçevesinde incelenmiştir.

İki kitabın da tema ve metin dağılımları eşittir. Her iki kitapta 8 tema ve her temada 4 okuma metni yer almaktadır. Araştırmada toplam 64 metnin incelenmesi yapılmıştır. İncelenen iki kitapta yer alan temalara ait metinlerin, bulundukları temalarla doğrudan

ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Verilen metinler, bulundukları temanın özelliklerini taşımaktadır. Örneğin “Millî Kültürümüz” temasında *Yusuçuk, Karagöz Nedir? Anadolu’da Kilim Demek, Nasreddin Hoca Hikâyeleri, İstiklâl Marşı’nın Kabulü, Büyük Mimar Koca Sinan, Yurt Türküsü* ve *Ankara* metinleri verilmiştir. Bu metinler millî kültürümüzden parçalar taşıyan hatta doğrudan millî kültürümüzü anlatan metinlerdir. Kitaplarda yer alan diğer metinler de bulundukları temalarla ilişkili metinlerdir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. sınıf ders kitabında 8 tema ve her temada 4 okuma ve 1 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan temalar sırasıyla, *duygular, millî mücadele ve Atatürk, okuma kültürü, erdemler, kişisel gelişim, millî kültürümüz, sağlık ve spor ve sanat* temalarıdır.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. sınıf ders kitabında yer alan metinler sırasıyla şu şekildedir:

1. Tema (Duygular): *Bir Dünya Düşünürüm, Çiçek Dürbünü, Ana İşsiz Kalınca, Korku*
2. Tema (Millî Mücadele ve Atatürk): *Atatürk’ü Gördüm Düşümde, Mürefteli Kadınlar ve Emin Astsubay, Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü, Gün Doğacak*
3. Tema (Okuma Kültürü): *Okumanın İşlevi, Kitaplarla Kurulan Dostluk, Okumak Düşünmek İçindir, Hayat O Gün Çok Güzeldi*
4. Tema (Erdemler): *Tahta Bisiklet, Kaplumbağayla İki Ördek, Kızgın Bir lira, Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman*
5. Tema (Kişisel Gelişim): *Adını Göklere Yazdıran Çocuk, Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi? Çok Geç Diye Bir Zaman*
6. Tema (Millî Kültürümüz): *Yusuçuk, Karagöz Nedir? Anadolu’da Kilim Demek, Nasreddin Hoca Hikâyeleri*
7. Tema (Sağlık ve Spor): *İki Tekerlekli Özgürlük, Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim, Karlı Dağların Arkadaşı Ol, Bilim İnsanı Öyküleri*
8. Tema (Sanat): *Âşık Veysel Şatiroğlu, Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru, Ağaçtan Oyma Su Tası, Gize*

Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında da Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarının kitabında olduğu gibi 8 tema bulunmaktadır. Bu temalarda yer alan metinler yine benzer şekilde 4 okuma ve 1 dinleme/izleme metni olarak verilmiştir. Özgün Yayınlarında yer alan temalar ise sırasıyla, *erdemler, millî mücadele ve Atatürk, duygular, millî kültürümüz, doğa ve evren, sanat, kişisel gelişim ve bilim ve teknoloji* temalarıdır.

Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında yer alan metinler sırasıyla şu şekildedir:

1. Tema (Erdemler): *Karanfiller ve Domates Suyu, Ninenin Kitabı, Baba, Bana Bir Şiir Bul, Sol Ayağım*
2. Tema (Millî Mücadele ve Atatürk): *Atatürk ve Anıları, Koca Seyit, Bir Mustafa Kemal Vardı, Kut'ül Amâre Zaferi*
3. Tema (Duygular): *Meşe ile Saz, Küçük Çocuk, Yıkmak Kolay, Güler Yüz*
4. Tema (Millî Kültürümüz): *İstiklâl Marşı'nın Kabulü, Büyük Mimar Koca Sinan, Yurt Türküsesi, Ankara*
5. Tema (Doğa ve Evren): *Küçük Yunus, Son Leylek, Güz, Kır Çiçekleri*
6. Tema (Sanat): *Anadolu Davulu, Sazıma, Karagöz ile Hacivat, Müziği Neden Severiz?*
7. Tema (Kişisel Gelişim): *Ağaç ve sen, Bazı İnsanlar, Karamsar ve İyimser Bakış Açısı, Bilmemekten Rahatsız Olmayın*
8. Tema (Bilim ve Teknoloji): *Ampulün İlk Yanışı, İbni Sina, Isıkla Haberleşenler, Türk Havacılığına Adanmış Bir Ömür: Vecihi Hürkuş*

	MEB YAYINLARI		ÖZGÜN YAYINLARI	
1.Tema	Duygular	<i>Bir Dünya Düşünürüm</i> <i>Çiçek Dürbünü</i> <i>Ana İşsiz Kalınca</i> <i>Korku</i>	Erdemler	<i>Karanfiller ve Domates Suyu</i> <i>Ninenin Kitabı</i> <i>Baba Bana Bir Şiir Bul</i> <i>Sol Ayağım</i>
2.Tema	Millî Mücadele ve Atatürk	<i>Atatürk'ü Gördüm Düşümde</i> <i>Mürefetli Kadınlar ve Emin Astsubay</i> <i>Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü</i> <i>Gün Doğacak</i>	Millî Mücadele ve Atatürk	<i>Atatürk ve Anıları</i> <i>Koca Seyit</i> <i>Bir Mustafa Kemal Vardı</i> <i>Kut'ül Amâre Zaferi</i>
3.Tema	Okuma Kültürü	<i>Okumanın İşlevi</i> <i>Kitaplarla Kurulan Dostluk</i> <i>Okumak Düşünmek İçindir</i> <i>Hayat O Gün Çok Güzeldi</i>	Duygular	<i>Meşe ile Saz</i> <i>Küçük Çocuk</i> <i>Yıkmak Kolay</i> <i>Güler Yüz</i>
4.Tema	Erdemler	<i>Tahta Bisiklet</i> <i>Kaplumbağayla İki Ördek</i>	Millî Kültürümüz	<i>İstiklâl Marşı'nın Kabulü</i> <i>Büyük Mimar Koca Sinan</i>

		<i>Kızgın Bir Lira</i> <i>Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman</i>		<i>Yurt Türküsü</i> <i>Ankara</i>
5.Tema	Kişisel Gelişim	<i>Adını Göklere Yazdıran Çocuk</i> <i>Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?</i> <i>“A” Harfi</i> <i>Çok Geç Diye Bir Zaman</i>	Doğa ve Evren	<i>Küçük Yunus</i> <i>Son Leylek</i> <i>Güz</i> <i>Kır Çiçekleri</i>
6.Tema	Millî Kültürümüz	<i>Yusuŕçuk</i> <i>Karagöz Nedir?</i> <i>Anadolu’da Kilim Demek</i> <i>Nasreddin Hoca Hikâyeleri</i>	Sanat	<i>Anadolu Davulu</i> <i>Sazıma</i> <i>Karagöz ile Hacivat</i> <i>Müziğı Neden Severiz?</i>
7.Tema	Sağlık ve Spor	<i>İki Tekerlekli Özgürlük</i> <i>Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim</i> <i>Karlı Dağların Arkadaşı Ol</i> <i>Bilim İnsanı Öyküleri</i>	Kişisel Gelişim	<i>Ağaç ve Sen</i> <i>Bazı İnsanlar</i> <i>Karamsar ve İyimser Bakış Açısı</i> <i>Bilmemekten Rahatsız Olmayın</i>
8.Tema	Sanat	<i>Âşık Veysel Şatıroğlu</i> <i>Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru</i> <i>Ağaçtan Oyma Su Tası</i> <i>Gize</i>	Bilim ve Teknoloji	<i>Ampulün İlk Yanışı</i> <i>İbni Sina</i> <i>Işıkla Haberleşenler</i> <i>Türk Havacılığına Adanmış Bir Ömür: Vecihi Hürkuş</i>

Tablo 7. Kitaplarda Yer Alan Tema ve Metinler

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında 24 ana metin ve 8 serbest okuma metni bulunmaktadır. Her kitapta 32 metin incelemesi yapılmıştır. Her metinde gönderim ögelerinden art gönderime rastlanılmıştır. Kişi zamiriyle yapılan art gönderim, işaret zamiriyle yapılan art gönderim ve işaret sıfatıyla yapılan art gönderimler sık sık yer alırken dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim diğer art gönderimin türlerine

göre az sayıda olduğu ve bazı metinlerde dönüşlülük zahirine yer verilmediği tespit edilmiştir.

Kitaplarda kişi zamiriyle yapılan art gönderim ögesinin yer alması, metinlerde sözcük tekrarlarının önüne geçerek metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmıştır. Belirtilen kişiler sık sık tekrar edilmektense referans ifadelerle anlam karmaşası ortadan kaldırılmıştır. İşaret zamiriyle yapılan art gönderim, bir ögenin ya da söz öbeğinin işaret edilmesinde kullanılmıştır. Seçilen ifadeler metinlerde bir sözcüğe, tümceye ya da söz öbeğine referans olmuştur. Dönüşlülük zamiriyle yapılan art gönderim *kendi* sözcüğüyle sağlanmıştır. İşaret sıfatıyla art gönderimin sağlanması, sözcük tekrarlarından kaçınılmasına ve böylece metnin daha anlaşılır kılınmasına sebep olmuştur.

Ön gönderim ögeleri art gönderim ögelerine göre az sayıda yer almaktadır. Hikâye edici metinlerde ön gönderim ögelerine daha az rastlanır ya da hiç rastlanmazken bilgilendirici metinlerde ön gönderim ögelerinin daha sık yer aldığı görülmüştür. Ön gönderimler, okuyucuyu ön gönderimde bulunulacak ifadeye hazırlanama, ifadeye dikkat çekme ve ifadenin vurgusunu artırma sebebiyle metinlerde yer almıştır.

İki kitapta da yer alan metinlerde eksilti ögelerine sıklıkla rastlanmıştır. Bu eksilteler bazı metinlerde üç nokta ile yapılan eksilteler bazı metinlerde ise öge eksiltisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tema bazında değerlendirildiğinde özne eksiltisi, tamlayan eksiltisi ve yüklem eksiltisinin daha çok, nesne eksiltisi ve yer tamlayıcısı eksiltisinin daha az yer aldığı görülmüştür. Yüklem eksiltisiyle yapılan eksilteler çoğunlukla üç nokta ile sağlanmıştır. Özne eksiltisi ise genellikle, eylemi yapan kişinin, devam eden eylemlerini anlatırken kullanılmıştır. Eylemi yapan kişi bir eylemden başka bir eyleme geçse bile olaya farklı şahıslar girmediği ya da şahıs değişmediği sürece asıl kişinin ismi/belirteci kullanılmadan *eksilti* yapılarak kullanılmıştır. Eksilti ögeleri her iki kitapta yer alan metinlerde de anlam karmaşasına yol açmamıştır. Bu eksilteler biçimsel ya da anlamsal bir bozulmaya sebep olmamıştır.

Bir sözcüğü ya da söz öbeğini farklı bir sözcükle ifade etmeye yarayan değiştirim ögeleri, her iki kitaptaki metinlerde sıklıkla eyleme dayalı değiştirim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eyleme dayalı değiştirimler genel olarak *öyle* ve *böyle* sözcükleriyle karşılanmıştır. Ada dayalı değiştirim ögeleri ise bazı cümlelerde *öyle* ve *böyle* sözcükleriyle, bazı cümlelerde ise *herkes*, *hepsi*, *biri*, *ikisi*, *öteki* vb. sözcüklerle sağlanmıştır. Değiştirim ögesinin kullanılması, okuyucunun dikkatinin diri tutulması için önemli rol oynamaktadır. Değiştirime uğramış

öge, önceki cümle ya da cümlelerde görünür kılınmıştır ve bu değişimin okuyucu tarafından takip edilmesi beklenmektedir. Değişim ögesine her temada yer verilmemiştir. Ancak değişim ögesinin metinlerde yer almaması anlamsal ve biçimsel bir bozukluğa yol açmamıştır.

İncelenen diğer bir öge ise bağıntı ögeleridir. Bağıntı ögeleri bir cümleyi ya da paragrafı birbirine bağlamak, cümleler ve paragraflar arası anlam bütünlüğünü sağlamak için gerekli olan temel ögelerdir. Bu çalışmada bağıntı ögeleri, *katkısal, karşıtsal, nedensel* ve *zamansal bağıntı ögeleri* olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir. Katkısal bağıntı ögeleri, cümleye ek bir ifade katmak ve cümleler arasındaki bağlantıyı güçlendirmek amacı taşımaktadır. Metinlerde yer alan katkısal ögeler *ve, üstelik, ya...ya, de/da, ne...ne, hem...hem, ya da, doğrusu, ayrıca, ile, yine, gene, yani, veya, hatta, ki, ne var ki, kimi...kimi* şeklindedir.

Metinlerde karşıtsal bağıntı ögeleri, birbirinin zıddı olan ya da önceki cümlede verilen yargıyı çürütmek kurulan yeni cümleleri birbirine bağlamak için kullanılmaktadır. İncelenen her iki kitapta da çok sayıda karşıtsal bağıntı ifadeleri bulunmaktadır. Bu ifadeler, *yalnızca, ama, rağmen, ister...ister, sadece, yine de, fakat, zira, yoksa, ancak, lakin, oysa* ve *yalnızdır*.

İncelenen bir diğer bağıntı ögesi *nedensel bağıntı ögeleri*dir. Bir metinde cümleler ve paragraflar arasında neden sonuç ilişkileri nedensel bağıntı ögeleri yardımıyla kurulmaktadır. Cümlede bir yargının nedeni belirtilecekse nedensel bağıntı ögesi kullanılarak sonraki cümle ya da cümlelere köprü kurulur. Bu köprü sayesinde okuyucu yargı ve nedeni arasındaki ilişkiyi anlamlandırabilmektedir. Metinlerde de çok sayıda nedensel bağıntı ifadeleri kullanılmıştır. Bu unsurlar, *için, çünkü, bu nedenle, o yüzden, bu yüzden, bu sayede, böylece, ... üzere, nedeniyledir*.

Zamansal bağıntı ögeleri, metinlerde öncelik-sonralık ve zaman belirtmek için kullanılmıştır. Metinlerde en sık karşılaşılan zamansal bağıntı ögeleri *önce* ve *sonra* sözcükleriyle kurulmuştur. Zamansal diğer bağıntı ifadeleri ise, *-den beri, -den sonra, daha önce/sonra, ardından, bu sırada, kimileyin, sonunda, o sıralar, arkasından, son olarak, ...ya kadar, o zamanlar, o an, önceden, önceleri, ilk, -den önce/sonra, ...ya değin, ...ya kadar* ve *şimdi*dir.

İncelenen, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında yer alan metinlerde yineleme ögelerine sıklıkla rastlanılmıştır. Yinelemeler,

anlatımı güçlendirmek için sözcük, söz öbeği ya da cümle tekrarlarıyla oluşturulmaktadır. Yinelemeler araştırmada *aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler, eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, üstterim-altanlam ilişkili sözcüklerle yapılan yinelemeler ve genel kavramlarla yapılan yinelemeler* olmak üzere beş alt başlıkta incelenmiştir. Her iki kitapta bulunan tüm temalarda aynı sözcüklerle yapılan yinelemelerle karşılaşmıştır. Aynı zamanda yineleme başlığı altında en sık karşılaşılan yinelemelerin de yine aynı sözcüklerle yapılan yinelemeler olduğu saptanmıştır.

Yinelemeler başlığı altında, metinlerde en az karşılaşılan yineleme, genel kavramlarla ve üstterim-altanlam ilişkisiyle yapılan yinelemelerdir. Üstterim-altanlam ilişkisiyle yapılan yinelemelere 64 metnin yalnızca 21’inde yer almaktadır. Tema bazında değerlendirildiğinde toplam 16 temanın 14’ünde bulunmaktadır. Genel kavramlarla yapılan yinelemeler ise, 16 temanın 13’ünde ve 64 metnin 23’ünde yer almaktadır.

Karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, 64 metnin 24’ünde görülmektedir. 16 temanın ise 13’ünde yer almaktadır. Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemelerle, karşıt ya da uzak anlamlı sözcüklerle yapılan yinelemeler, altterim-üstanlam ilişkisiyle yapılan yinelemeler ve genel kavramlarla yapılan yinelemelere göre daha sık karşılaşılmaktadır. Bu yinelemelerin, toplam 16 temanın 15’inde, 64 metnin 26’ında yer aldığı saptanmıştır.

Kitaplarda dikkat çeken bir diğer unsur ise dilbilgisel hatalardır. MEB’in ders kitabında yer alan dilbilgisel ve imlaya dayalı hatalar, dönemsel olarak değişkenlik gösteren yazım kuralları sebebiyledir ve MEB tarafından dipnot olarak düşülmüştür. Ancak Özgün Yayınlarının ders kitabında yer alan hatalar bariz bir şekilde yazım yanlışlarıdır. Bu yanlışlardan bazıları şunlardır: “İstiklâl Marşının **Kabülü** (s.6)”, “Birlik, silah ve cephaneleri **teslem** etmeniz şart. (s.69)”, “Anadolu düğünlerinin **başkonuğu** davuldur derler ve bir hikâyesini anlatırlar. (s.164)”, “Yuruyi, yuruyi, **birdenbire** duruyi. (s.181)”.

Her iki kitap da metinsellik ölçütlerince incelenmiş olup bu kitaplarda yer alan metinler arasında metindilbilimsel açıdan bir farklılık görülmemiştir. Bağdaşıklık öğelerinin iki kitaptaki metinlerde de yer aldığı görülmektedir. Bağdaşıklık öğelerine dilbilgisel ve sözcüksel bağdaşıklık olmak üzere iki şekilde de sıklıkla rastlanılmıştır ve kitaplarda yer alan metinler bağdaşıklık gereksinimlerini yerine getirmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, bu kitaplarda yer alan metinlerin metin yapı ölçütlerini karşıladığı görülmüştür. Bağıntı

öğelerinin metinlerde en çok yer alan bağdaşıklık ögesi olduğu tespit edilmiştir. Metinlerde en az yer alan bağdaşıklık ögesi ise ön gönderim ögeleridir.

İncelenen kitaplardaki metinlerin kazanım öğretimine uygun oldukları tespit edilmiş ve bu metinlerin Türkçe Öğretim Programındaki kazanımları karşıladığı görülmüştür. Türkçe ders kitaplarının hedeflediği çeşitli kazanım edinimlerine uygun metinlerin seçildiği tespit edilmiştir.

Kitaplarda yer alan metinlerde kısaltılmış metinlere ve çeviri metinlere yer verilmiştir. Bayraktar ve Durukan (2016) Türkçe ders kitaplarında, sadeleştirme/kısaltma/düzenlenme gibi işlemlerden geçen metinlerin bulunduğunu ancak bu işlemlerin gerekli ölçütlerinin henüz belirlenmemiş olduğunu ve neden ve nasıl yapıldığının bir açıklaması olmadığına değinmişlerdir. Ders kitabı yazar ve hazırlayıcıları metin revizyonu esnasında yeni bir metin üretme hassasiyeti göstermelilerdir. Ders kitapları öğrencinin seviyesine uygun ve ilgi ve merakına hitap edecek şekilde hazırlanmalıdır. Sadeleştirilecek metinler de aynı hassasiyetle düzenlenmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) “*Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri*” başlığı altında 12. maddede sadeleştirmeye ilgili ifadeler yer almaktadır. *Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir (MEB, 2019: 18).*

Metin	Yazar	Sadeleştirilmiş (Çeviri/ Kısaltılmış/Derlenmiş)
Çiçek Dürbünü	Kemal Özer	Kısaltılmış
Ana İşsiz Kalınca	Gülten Dayıoğlu	Kısaltılmış
Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay	Ercan Dolapçı	Kısaltılmış
Gün Doğacak	Hadi Besleyici	Kısaltılmış
Okumanın İşlevi	Emin Özdemir	Kısaltılmış
Hayat O Gün Çok Güzeldi	İpek Akkan	Kısaltılmış
Tahta Bisiklet	Hidayet Karakuş	Kısaltılmış

Kaplumbağayla İki Ördek	Jean de La Fontaine	Derleme (Derleyen: Tahsin Yücel)
Kızgın Bir Lira	İbrahim Zeki Burdurlu	Kısaltılmış
Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman	Jean GIONO	Kısaltılmış/Çeviri (Çeviren: Mustafa Yurttaş)
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	Vehbi Belgil	Kısaltılmış
Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?	Mümin Sekman	Kısaltılmış
A Harfi	Christy Brown	Kısaltılmış/Çeviri (Çeviren: Filiz Kahraman)
Çok Geç Diye Bir Zaman	Mustafa Yurttaş	Kısaltılmış
Yusuŕçuk	Ali Püsküllüoğlu	Kısaltılmış
Karagöz Nedir?	Ünver Oral	Kısaltılmış
Anadolu’da Kilim Demek	Mehmet Önder	Kısaltılmış
İki Tekerlekli Özgürlük	Gökçe Çiçek	Kısaltılmış
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	Demirtaş Ceyhun	Kısaltılmış (Haz: Hikmet Altunkaynak)
Âşık Veysel Şatıroğlu	Turan Yalçın	Kısaltılmış
Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru	Yasemin Şahin	Kısaltılmış
Ağaçtan Oyma Su Tası	İbrahim Zeki Burdurlu	Kısaltılmış
Gize	Gülten DAYIOĞLU	Kısaltılmış

Tablo 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özellikleri (MEB Yayınları)

Metin	Yazar	Sadeleştirilmiş (Çeviri/ Kısaltılmış/Derlenmiş)
Karanfiller ve Domates Suyu	Sait Faik Abasıyanık	Kısaltılmış
Baba, Bana Bir Şiir Bul	Mehmet BEŞER	Kısaltılmış
Sol Ayağım	Christy BROWN	Çeviri Çeviren: Filiz Kahraman
Bir Mustafa Kemal Vardı	Ümit Yaşar Oğuzcan	Kısaltılmış
Meşe ile Saz	Jean De La Fontaine	Kısaltılmış/Çeviri (Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu)
Küçük Çocuk	Helen E. Buckley	Çeviri (Çeviren: Şerife Küçükakal)
Güler Yüz	Şevket Rado	Kısaltılmış
İstiklâl Marşı'nın Kabulü	Mehmet Özdamarlar	Kısaltılmış
Son Leylek	Özkan Öze	Kısaltılmış
Anadolu Davulu	Mehmet ÖNDER	Kısaltılmış
Sazıma	Âşık Veysel Şatıroğlu	Kısaltılmış
Karagöz ile Hacivat	Erdal Çakıcıoğlu	Kısaltılmış
Bilmemekten Rahatsız Olmayın	Richard Carlson	Çeviri (Çeviren: Müşfik B. Konuk)
Ampulün İlk Yanışı	Tarık Uslu	Kısaltılmış

Tablo 9. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özellikleri (Özgün Yayınları)

Kitaplarda toplam 37 metinde sadeleştirme çalışması yapılmıştır. Öğrencilerin en çok karşılaştıkları materyal ders kitaplarıdır. Bu sebeple ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliği kadar sadeleştirilmiş metinlerin durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilerin daha ok metinle tanışmasına olanak sağlayan ders kitaplarında metinlerin tamamının yer alamayacağı aşikâr ancak yine de sadeleştirme yapılırken *yeni bir metin üretme hassasiyeti* gösterilmesi gerekmektedir. Yapılan sadeleştirmelerin metni konusundan uzaklaştıracak, verilmek istenen mesajı saptıracak sadeleştirmeler olmadığı görülmüştür. İncelenen kitaplarda yapılan sadeleştirmelerden, kitabın hacmi ve ders saati göz önünde bulundurularak, bazıları konuyla alakalı olan kısma yönelik bazılarıysa metnin tamamının hacimsel şekilde küçültülmesine yönelik yapıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Özgün Yayınları 7. sınıf ders kitabında yer alan metinlerin, metinsellik ölçütlerine uygun olarak yazıldığı, metindilbilimsel açıdan çözümleme yapılmasına mâni olacak metinlerin bulunmadığı tespit edilmiştir. Her iki yayınevinin kitaplarında yer alan metinlerin, türlerine göre eşit dağılıma sahip oldukları ve bulunduğu temaya uygun oldukları belirlenmiştir. Bu kitaplarda yer alan metinlerin metindilbilim ilkelerine göre Türkçe Öğretim Programı kazanımlarına aykırı bir durumda olmadıkları ve bağdaşıklık gereksinimlerini yerine getirdikleri saptanmıştır.

Öneriler

Bu çalışma, ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin metindilbilimsel bir analizini kapsamaktadır. Metindilbilim ile ilgili yapılabilecek sonraki çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

Araştırmacılar İçin Öneriler:

- Bu çalışma Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan *okuma* metinlerini kapsamaktadır. Bu sebeple dinleme/izleme metinleri bu çalışmanın konusu değildir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan *dinleme/izleme* metinleri çalışılabilir.

- Çalışma, metnin küçük ölçekli yapısını kapsamaktadır. İlerleyen çalışmalarda Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların ortaokul 7. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin büyük ölçekli yapı bazında incelemesi yapılabilir.
- Başka bir çalışmada, ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitapları metinsellik ölçütlerine göre incelemesi yapılabilir.

Yazarlar İçin Öneriler:

- 7. Sınıf Türkçe ders kitapları incelenirken bazı metinlerde yazım hatalarına denk gelinmiştir. Bu yazım hatalarından bazıları *yazımı karıştırılan kelimelerdir*. Metinlerde yer alan yazım hataları, öğrencilerin sözcüklerin yazımını yanlış öğrenmesine yol açabilmektedir. Bu sebeple sözcük yazımlarına dikkat edilmesi öğrencilerin doğru öğrenmesine olanak sağlayacaktır.
- Millî Değerlerimiz gibi doğrudan değer öğretmeye yönelik temalarda öğrencilerin sürekli okuduğu ve bildiği değerler dışında Türk kültürüne ait çok sık değinilmeyen değerleri anlatan metinlere daha sık yer verilebilir.

Öğretmenler İçin Öneriler:

- Türkçe öğretmenleri tarafından, öğrencilere metin oluşturma unsurları, metinsellik ölçütleri, bağdaşıklık ve tutarlılık kavramları sunulabilir.
- Türkçe öğretmenleri tarafından, metinsellik ölçütlerinin metin okuma ve yazma aşamasında kullanılmasına dikkat edilmesine teşvik edilebilir.

KAYNAKLAR

- Açık Önkaş, N. (2010). Ana Dili Öğretimine Yeni Yaklaşımlar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 121-128. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217260>
- Adalı, O. (1983). Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne. *Özel Sayı Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 47(379), 31-35. Erişim adresi: <https://kutuphane.tdk.gov.tr/details?id=55868>
- Aitchison, J. (2004). *Teach yourself linguistics*. McGraw-Hill, Inc.
- Akbayır, S. (2007). *Eğitim Fakülteleri İçin Cümle ve Metin Bilgisi: Okuma, Anlama, Yorumlama, Çözümleme*, Pegem A Yayıncılık.
- Akmajian, A., Demers, R. A., Farmer, A. K., & Harnish, R. M. (2001). An introduction to language and communication. In *Library of Congress Cataloging-in-Publication Data*.
- Akmajian, Adrian; Demers, Richard A.; Farmer, Ann K. & Harnish, Robert M. (2010). *Linguistics: An Introduction to Language and Communication*. Cambridge, Mass.; London: MIT Press.
- Aksakal, Ö.D. (2004). *İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Ana dili (Türkçe) Eğitimine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 117020).
- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim c. I* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.
- Aksan, M. ve Aksan, Y. (2017). “Alanlararası Ortak Terimler: Sözlükbilim ve Derlem Dilbilim”, III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı (Ed. Erdoğan Boz vd.), s. 596-607, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Aksan, M., Atasoy, G. (2021). *Derlem Dilbilim ve Sözcük Anlambilim*. Toros Üniversitesi Yayınları.
- Akşehirli, S. (2004). *Temel Anlambilim (Semantik) Kavramları Üzerine Bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 146206).

- Aktaş, E., ve Bayram, B. (2018). Türkçe öğretiminde okuduğunu anlama stratejilerinin kullanımı üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1401-1414. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/553622>
- Aktaş, Ş. (2009). Edebî Metin ve Özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(39), 187-200. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33393>
- Aktulum, K. (2000). Metinlerarası İlişkiler, Öteki Yayınevi.
- Alaçam, D. (2021) *Mustafa Kutlu'nun "Beyhude Ömrüm" adlı hikâyesinin metindilbilimsel açıdan çözümlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 661085).
- Alfaro, M. J. M. (1996). Intertextuality: Origins and Development of the Concept. *Atlantis*, 268-285.
- Altun, M. (2022). Türkçede söz dizimi çözümlemeleri Türk Romanından Örneklerle. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altunkaya, F. (1987). *Cohesion in Turkish: A survey of cohesive devices in prose literature* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 2037).
- Asiltürk, B. (2021). Cahit Külebi'nin "Zerdali Ağacı" Şiiri Odağında Şiirde Bağıntı, Derin Yapı ve Matris. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* (24), 441-458. doi: <https://doi.org/10.30767/diledeara.995366>
- Ayata Şenöz, C. (2005). Metindilbilim ve Türkçe, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, İ., & Torusdağ, G. (2014). Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 3(4), 109-134. doi: <https://doi.org/10.7884/teke.340>
- Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 461-470. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256384>

- Balcı Aşkın, H. (2006). Metin dilbilim açısından bir çözümleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 191-204. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219345>
- Balcı Aşkın, H. (2018). Metindilbilimin ABC'si. Ankara: Say Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baş, F. (2005). Çevirinin diyalektiği. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45 (2), 85-94. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153243>
- Başoğlu, D. A., Dilidüzgün, Ş., Edizer, Z. Ç., & Karagöz, M. (2019). Türkçe Öğretiminde Metin Türüne Uygun Okuma Eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 165-185. doi: <https://doi.org/10.17860/mersinefd.472247>
- Bayraktar, İ. ve Durukan, E. (2016). Türkçe Ders Kitaplarında Metin Sadeleştirme Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi*. 5/3: 1356-1369. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/230503>
- Bell, R. (1991) *Translation And Translating: Theory And Practice*, London And New York: Longman
- Black, D. A. (1995). The discourse structure of Philippians: A study in textlinguistics. *Novum Testamentum*, 37 (Fasc. 1).
- Block, Ellen. (1986). The Comprehension Strategies of Second Language Readers. *TESOL QUARTERLY*, Vol. 20, No. 3, pp. 463-494.
- Booij, G. (2007). *The grammar of words: An introduction to linguistic morphology*. Oxford University Press.
- Bölükbaş, F. (2010). Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü'nün Yedi Uyurlar Öyküsü. *Folklor/Edebiyat*, 16(63), 99-116. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255282>
- Brinker, K. (1979)." Zur Gegenstandsbestimmung und Aufgabenstellung der Textlinguistik", J.S.Petöfi (haz) *Text vs. Sentence*, cilt I, Hamburg:Helmut Buske Verlag, 3-12.
- Brown, G. & Yule G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Büyüköztürk, Şener; Çakmak, Ebru Kılıç; Akgün, Özcan Erkan; Karadeniz, Şirin; Demirel Funda. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem.
- Chomsky, N. (2001). Dil ve zihin (çev. Ahmet Kocaman). *Ayraç Yayınları, Ankara*.
- Cohen, Andrew D. (1990), Language Learning: Insights for Learners, Teachers and Researchers, Newbury House Publishers, New York.
- Corballis, M. C. (2003). İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi, çev. A. Görey. *İstanbul: Kitap Yayınevi*.
- Coşkun, E., & Tiryaki, E. (2011). Tartışmacı Metin Yapısı ve Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 63-73. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/182974>
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. John Wiley & Sons.
- Crystal, D. (2016). *Dilbilim Nedir?* (Çev. Ahmet Benzer), Pegem Akademi Yayınları.
- Çıkrıkçı, S. (2004). *İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi*. (Doktora Tezi). Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:141251).
- Çoban, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdukları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 323454).
- Çürük, Y. (2020). Sözcükbilim. Boz, E. (Ed.) Dilbilim teorik ve uygulamalı alanlar içinde (ss. 371-401.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- De Beaugrande, R. A., & Dressler, W. U. (1981). *Introduction to text linguistics* (Vol. 1). London: longman.
- Demir, C., & Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2). Erişim adresi: <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867236.pdf>
- Demir, G. Y. (2010). Türk tarih tezi ile Türk dil tezinin kavşağında güneş-dil teorisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(19), 385-396. Erişim ddresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/214376>
- Demir, N., Yılmaz E. (2016). Türk Dili El Kitabı. *Grafiker Yayınları*.
- Demirci, K. (2010). Derin Yapı ve Yüzey Yapı Kavramlarından Ne Anlıyoruz? *Turkish Studies*, 5, 4. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1762>

- Demirci, K. (2017). Türkoloji İçin Dilbilim: Konular Kavramlar Teoriler, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirci, K. (2021). Türkoloji için dilbilim: konular, kavramlar, teoriler. Anı Yayıncılık.
- Demirci, K. (2022). Toplumsal Dilbilim Diyalektoloji ve Ağızbilim Sözlüğü. Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2021). Yabancı dil öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demir, E., & Deniz, K. (2021). Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımlarında Dil İşlevleri. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 23-46. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1750952>
- Dijk, T. A. V. (1988). News as discourse. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, newJersey, Hove and London
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 262698).
- Dilidüzgün, Ş. (2017). Metindilbilim ve Türkçe öğretimi: Uygulamalı bir yaklaşım. Anı Yayıncılık.
- Doğan, F. D. (2018). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 508970).
- Dolunay, S. K. (2014). Dil Bilgisi Öğretimi, Güzel, A. ve Karatay, H. (Ed.), Türkçe öğretimi el kitabı (s.375-409). Ankara: Pegem Akademi.
- Düzgün, O. (2020). Türkçe-Arapça Arapça-Türkçe Karşılıklar Kılavuzu. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Endres-Niggemeyer, B. (1998). Summarizing information: including CD-Rom “SimSum”, simulation of summarizing, for Macintosh and Windows. Springer Science & Business Media.
- Erdem, İ. (2021). Ana Dili Edinimi ve Öğretimi, Alver, M., Süğümlü, Ü. (Ed.), Kuram ve Uygulamada Dünyada Ana Dili Öğretimi. Anı Yayıncılık.

- Erdoğan, T. (2020). *Türkçe Ders Kitaplarında yer Alan Öyküleyici Metinlerin Metinsellik Özelliklerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 656764).
- Ergin, M. (1993). Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri için Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.
- Ergin, M. (2001). Üniversiteler için Türk dili. Bayrak Basım Dağıtım.
- Erkal, H.ve Erkal, M. (2022). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 7. Sınıf. Ankara: Özgün.
- Erkul, R. (2007). Cümle ve metin bilgisi. Anı Yayıncılık.
- Fischer, S. R. (2013). Dilin tarihi (çev. M. Güvenç). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Genç, Ş. (2019). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Etkinliklerinin Okuma Eğitimi Yeterliği Bağlamında Metindilbilimsel Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 545078).
- Göğüş, B. (1978) Türkçe ve yazın Eğitimi. Ankara: Gül Yayınevi.
- Grabe, W., & Stoller, F. L. (2011). *Teaching and researching reading*. Routledge.
- Green, A. (2012). English profile studies: Language functions revisited: Theoretical and empirical bases for language construct definition across the ability range. Cambridge: UCLES/Cambridge University Press.
- Guiraud, P. (1999). Anlambilim. Çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Gül, M. (2015). Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 31(2), 135-148. doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2639>
- Günay, V. Doğan. (2007). Metin Bilgisi. İstanbul: Multilingual Yay.
- Güneş, F. (2013). Türkçede Metin Öğretimi Yerine Metinle Öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 603-637. doi: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.454>
- Güneş, F. (2013). Yapılandırmacı Yaklaşımla Dil Bilgisi Öğretimi. *Eğitimde kuram ve uygulama*, 9(3), 171-187. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/63369>

- Güneş, F. (2015). Başlık ve Zihni Yönlendirme. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 4(2), 290-305. doi: <https://doi.org/10.14686/buefad.v4i2.5000131232>
- Güneş, F. (2015). Etkinliklerle hızlı okuma ve anlama. Ankara: Pegem Akademi.
- Güneş, F. (2020). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller (9. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güneş, F. (2021). Anlama Öğretimi. Pegem Akademi.
- Güzel, A. (2014). İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi (Almanya örneği). Akçağ Yayınları.
- Güzel, A., Demir, N., Çelik, Y., Kuzu, T., Aslan Demir, S., Demir, A. (2005). Üniversiteler İçin Türk Dili Ders Kitabı. Başkent Üniversitesi.
- Halliday, M. A. K. (1977). Text as a semantic choice in social contexts. In T. van Dijk & J. S. Petofi(Eds.), *Grammars and descriptions* (pp. 176-225). Berlin: de Gruyter
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. English Language Series, London: Longman.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1989). *Language, Context and Text: Aspects Of Language in a Social-Semiotic Perspective* (2nd Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, M., & Sims, A. D. (2010). *Understanding morphology*. Ondon, Hodder Education
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Jakobson, R. (1987). *Language in literature*. Harvard University Press.
- Kahraman, M. (2016). Sözlük Bilim Kuram, İlke ve Yöntemler Üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 8, s. 3288-3312. doi: <https://doi.org/10.15869/itobiad.284821>
- Kantemir, E. (1995). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. İstanbul: Engin Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

- Karadeniz, A. (2015). Metindilbilim Temelli Metin Çözümlemesinin Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma ve Tutarlı Metin Oluşturma Becerilerine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1). doi: <https://doi.org/10.17860/efd.72148>
- Karahan, L. (2010). Türkçede Söz Dizimi (15. Baskı). *Ankara: Akçağ Yayınları*.
- Karatay, H. (2009). Okuma Stratejileri Bilişsel Farkındalık Ölçeği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 58-79. doi: <https://doi.org/10.11616/AbantSbe.242>
- Kardaş, M. N. ve Kardaş, N. (2022). Dil Bilgisi Öğretimi. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karpuz, H. Ö. & Akçataş, A. (2010). Metinde Anlam Bağları Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8 (18). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33485>
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Hasırcı, S. (2021). Türkçe öğretimi: Türkçe ve sınıf öğretmenleri için. Anı Yayıncılık.
- Kaygısız, Ç. (2018). Dil Edinim Sürecinde Kritik Dönem Hipotezinin Gözden Geçirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (71), 437-447. doi: <https://doi.org/10.16992/ASOS.13634>
- Keleş, İ. (2023). *Sabahattin Ali'nin "Değirmen" Hikâyesinin Metindilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen B1 Düzeyindeki Öğrenciler İçin Uyarlanması* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 819610).
- Kempson, R.M. (1980) Semantic Theory. CUP.
- Kerimoğlu, C. (2019). Genel Dilbilime Giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Kerimoğlu, C. (2020). Dilbilgisi Yazımı ve Öğretimi. *Pegem Akademi Yayıncılık*.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189. doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1156348>
- Kıran, Z. (1984). Dilbilim ve Temel İlkeleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/612217>
- Kıran, Z. (2016). Yapısalcı dilbilim ve dil öğretimi. Korkut, E. Ve Onursal Ayırır, İ. (Ed.) *Dil bilimleri ve dil öğretimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık. 19-37.

- Kıran, Z., & Kıran, A. (2015). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kintsch, E. (1990). Macroprocesses and microprocesses in the development of summarization skill. *Cognition and instruction*, 7(3), 161-195
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köçer, N. (2010). *Metin Çözümlemesi Millî Eğitim Bakanlığınca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 253309).
- Krashen, S. D. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon Press Inc.
- Krasher, S. (1994). The pleasure hypothesis, In J. Alatis (Ed.), *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics*. Washington, DC: Georgetown University Press. pp.299- 322.
- Kudret, Z. B., & Baydık, B. (2016). Başarılı ve Başarısız Dördüncü Sınıf Okuyucularının Okuduğunu Anlama ve Özetleme Becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(03), 317-346. doi: <https://doi.org/10.21565/ozegitimdergisi.268558>
- Kurnaz, H. (2020). Dil Bilgisi Öğretimi, Emine Gül Özenç, Mehmet Özenç (Ed.), *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi içinde* (s.305- 333), Ankara: Pegem Akademi.
- Kuşdemir, O. F. (2013). Cengiz Dağı'nın Eserlerinde Sözlü Kültür Unsurları-Metinlerarasılık Kuramlarına Göre Bir İnceleme (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 564569).
- Kuzu, T. (2003). Etkileşimsel Model'e Uygun Okuma Öğretiminin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 127675).
- Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge university press.
- Longrée, D., & Mellet, S. (2009). Text Linguistics: Some new approaches. *Belgian Journal of Linguistics*, 23(1), 1-5.
- Mahlberg, M. (2003). The textlinguistic dimension of corpus linguistics: The support function of English general nouns and its theoretical implications. *International Journal of Corpus Linguistics*, 8(1), 97-108.

- Martinet, A. (1998). İşlevsel Genel Dilbilim, (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Marzano, R. J., Pickering, D. J., & Pollock, J. E. (2001). Classroom instruction that works: research-based strategies for increasing student achievement. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- MEB (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Basımevi
- MEB (2021). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı. (Ed.: Emine Kırman). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Memiş, M. R., & Erdem, M. D. (2013). Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler, Kullanım Özellikleri ve Eleştiriler. *Turkish Studies*, 8(9), 297-319. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2228745>
- Miller, J. (2001). An Introduction to English Syntax. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Moreillon, J. (2007). Collaborative strategies for teaching reading comprehension: maximizing your impact, Chicago, American Library Association.
- Morris, C.W. (1938). Foundations of the Theory of Signs. Chicago: The University of Chicago Press.
- O'Leary, Z. (2017). The essential guide to doing your research project. SAGE Publications Inc
- Coşkun Ögeyik, M. (2008). Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi, Ankara: Anı Yay., S.6.
- Okur, A. (2013). Yaşam Boyu Okuma Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Olsen, R., S. Kagan. (1992). About Cooperative Learning. In Kessler (ed.), 1-30.
- Onan, B. (2015) Derin Yapı Yüzey Yapı İlişkisi Bağlamında Temel Dil Becerileri Üzerine Bir Analiz Çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 91-110. doi: <https://doi.org/10.16916/aded.50911>
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in On İkiye Bir Var Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 167-184. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50160>
- Özkan, M. (2015-16). Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. İstanbul.

- Özsoy, S., Turan, Ü. D., Şener, N., Şener, S., Uzun, G. L. (2019). Genel dilbilim-II. AÖF Yayınları.
- Palmer, F. R. (2001). Semantik (Çev. Ramazan Ertürk). Kitabiyat Yayınları
- Perrot, J. (1998). Dilbilim (Çev: Emel Ergun). *İstanbul: İletişim Yayınları*.
- Petöfi, J.S. ve diğerleri. (1978). "A Formal Semiotic Text Theory as an Integrated Theory of Natural Conguage (Metodological Remarks)" Current Trends in Text Linguistics, (Haz. V.U.Dressler, de Gruyter), Berlin-New York.
- Pressley, M. (2002). Metacognition and Self-Regulated Comprehension. Farstrup, A. E. & Samuels, S. J. (Ed.), What Research Has to Say About Reading Instruction, 3, 291-309.
- Reddick, R. J. (1986). Textlinguistics, text theory, and language users. *Word*, 37(1-2), 31-43.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge university press.
- Robert Alain De Beaugrande Und Wolfgang Ulrich Dressler, (1981). Einführung İn Die Textlinguistic, Germany: Niemeyer,
- Sapir, E. (2004). *Language: An introduction to the study of speech*. Courier Corporation.
- Sarıca, B. (2015). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Anı Yayıncılık.
- Sazyek, H. (2021). *Roman Terimleri Sözlüğü*. Hece Yayınları ve Dergileri.
- Scrivener, J. (2011). Learning teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. London: Macmillan.
- Seidlhofer, B. (1995). *Approaches to summarization: Discourse analysis and language education* (Vol. 11). Gunter Narr Verlag.
- Shiach, D. 2009. How to write essays, 2nd ed. How To Books Ltd.
- Soytürk, E. (2022). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Yazılı Anlatım Etkinliklerinin Metindilbilimsel Yaklaşımla İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 751512).

- Sözer, Y. & Aydın, M. (2020). Nitel Veri Toplama Teknikleri ve Nitel Veri Analiz Süreci. Oral, B. ve Çoban, A. (Ed.), Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (S. 249-281). Ankara: Pegem Akademi.
- Subaşı-Uzun, L. (1995): Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Simurg Yayınları.
- Sudharshana, N. P., & Mukhopadhyay, L. (Eds.). (2022). *Task-Based Language Teaching and Assessment: Contemporary Reflections from Across the World*. Springer Nature.
- Tahiroğlu, B. T. (2005). Sözlük Bilimi ve Bilgisayar Uygulamaları, Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalıştayı Bildirileri. 14 Mayıs 2005. Ankara. TDK yayınları, 89-98.
- Tamba-Mecz, I. (2004). *La semántica*. Fondo De Cultura Economia.
- Tüm, G. (2018). Okuma Süreçleri, Sevim, O., & Söylemez, Y. (Ed.), Okuma eğitimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük. (2011). 11. Baskı, TDK Yayınevi, Ankara.
- Uçak, S. (2016). Dil öğrenimi ve edinimi üzerine bir tartışma. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 1(1), 65-80.
- Uzun, M. (2022). Bir Üslup Belirleyicisi Olarak Yükleme Eksilteli Cümleler. *Karadeniz Araştırmaları*, (75), 953-964. doi: <https://doi.org/10.56694/karadearas.1173610>
- Uzun, N. E. (2004). *Dil Bilgisinin Temel Kavramları*. Kebikeç Yayınları. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 39. İstanbul.
- Üstünoğlu, K. (2004). “İletişim Açısından Ters Tekrar.” V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II TDK Yayınları 885/II. 20-26 Eylül 2004. Ankara.
- Van Dijk, T. A., Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*, Academic Press, Inc., Orlando, Florida
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*.
- Wellman, Henry M. (1988). “The Early Development of Memory Strategies” in F.E. Weinert and M. Perlmutter (Ed.), *Memory Development: Universal 106 Changes And Individual Differences*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 3-29.

- Widdowson, H. G. (1996). *Linguistics*. Oxford University Press.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus logico-philosophicus*. Routledge.
- Xu, G. Q. (1991). The Major Concerns Of Textlinguistics And Their Relevance To The Teaching Of Writing (ERIC).
- Yalçın, S. K., & Şengül, M. (2007). Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri. *Electronic Turkish Studies*, 2(2). doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.105>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2013). Türkçe öğretimi: kuramdan uygulamaya. *Ankara Pegem Yayıncılık*.
- Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı metin bilgisi*. Pegem Akademi Yayıncılık
- Yılmaz, E. (2014). *Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Pegem Akademi Yayınları.
- Yılmaz, E. (2020). Edim Bilimine Giriş Kavram-Kuram-Uygulama. *Pegem Akademi Yayıncılık*.
- Yılmaz, E. (2021). Metinsellik ile Yazınsallık Kavramı ve Hasan Ali Toptaş'ın Bir Dünyanın Akşam Resmi Öyküsünün Metinsellik ile Yazınsallık Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 10(4), 1371-1392. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2162059>
- Yılmaz, E., Topal, Z. (2010). Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 775-788. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157019>
- <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi. 09.09.2024